

รายงานการวิจัย
การสร้างและพัฒนาสื่อวัตกรรมการเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

วิภาชน์ เทศน์ธรรม และคณะ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2562

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย
การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

The Creating and Developing Innovative Media
for the Tradition of Rocket Festival

วิภาชน์ เทศน์ธรรม
พระมหาจิรายุทธ ปโยโค
พีรพงษ์ แสนสิง

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2562

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร 2) เพื่อสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ และ 3) เพื่อพัฒนาสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 20,283 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน การรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม จำนวน 377 ชุด และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 23 คน การวิเคราะห์ผลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเพศหญิง จำนวน 218 คน เพศชาย จำนวน 159 คน ส่วนมากมีโดยเฉลี่ยอายุระหว่าง 41-50 ปี มีอาชีพเกษตรกร และมีการศึกษาในระดับปริญญาตรี การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.37) อธิบายได้ว่า ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีที่มีแหล่งกำเนิดมาจากการรณรงค์และความเชื่อของคนในท้องถิ่นได้การสร้างคามภูมิใจ ความเชื่อมั่น ความศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน และควรส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อมูลเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาของสื่อนวัตกรรม พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.28 การผลิตสื่อจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) การบูรณาการประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชัน (Animation) อย่างลงตัว 2) เนื้อหาในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงกับประชาคมอาเซียน และ 3) มีการกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชัน (Animation) ที่เข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย

ความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียงจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) การสร้างรสนิยม เสน่ห์ หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อในตัวละครอนิเมชัน (Animation) ควรประกอบด้วยวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างเหมาะสม 2) ภาพประกอบสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีความกลมกลืนแบบธรรมชาติและเอกลักษณ์ของประเพณีท้องถิ่นในปัจจุบัน และ 3) เสียงประกอบสื่อ (Soundtrack) และเสียงประกอบการบรรยายควรมีเสียงดนตรีพื้นบ้านหรือเสียงจากธรรมชาติมาประกอบการนำเสนอข้อมูล ส่วนประเด็นของภาพ เสียง และตัวอักษร (Subtitle) ควรบรรยายเนื้อหาที่มีความเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรมีการนำไปเผยแพร่ในระบบวิทยุโทรทัศน์ ควรนำไปให้หน่วยงานของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น ร่วมประชาสัมพันธ์สื่อด้วยวิธีการต่างๆ ควรมีการนำไปเผยแพร่ในระบบ

อินเทอร์เน็ต (Internet) สื่อออนไลน์ประเภทต่างๆ เช่น Facebook, Line, YouTube เป็นต้น และ
ควรนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับในจังหวัดยโสธร

คำสำคัญ : 1. การสร้างและพัฒนา, 2. สื่อนวัตกรรม, 3. การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

ABSTRACT

This research paper aimed 1) to study knowledge and the tradition of rocket festival in Yasothon province. 2) to create innovative media about the tradition of rocket festival and 3) to develop innovative media and apply it to carry on the rocket festival. This study is a quantitative and qualitative research. The population of the study was 20,283 people, and the samples were 377 respondents. The quantitative data was collected using 377 sets of questionnaires, and in-depth interview was employed for 23 interviewees. The results were analyzed using descriptive statistics such as percentages, mean scores, standard deviation, and Pearson correlation coefficient. Data was analyzed using statistical computer software. Qualitative data was analyzed using descriptive synthesis analysis methods.

Results showed that 218 respondents were females and 159 males, and most of them were between 41-50 years old who are agricultural workers with a bachelor's degree. The study of knowledge about culture and traditions for inheriting the tradition of rocket festival showed that knowledge about the rocket festival in 4 aspects had overall means at high level ($\bar{x}$ 4.37) This explained that the rocket festival was originated from local literature and beliefs of local people which created pride, confidence, and faith on their own local culture. There should support new generations to participate in inheriting tradition for its sustainability in a community.

Results regarding the appropriateness of the content of innovative media showed that opinions on the appropriateness of the media production content were overall at a high level. ($\bar{x}$ 4.28) Media production must be emphasized on 3 aspects which are 1) integrating the history of the rocket festival with current situations in animation media perfectly, 2) Contents in the animation media should promote ecotourism that connects to the ASEAN Community, and 3) mentioning the history of the rocket festival in animation media that is easily accessible and understandable.

The technical suitability for audio and video editing should focus on 3 elements: 1) creating taste, charm, or the cause of believing in the animation characters should consist of appropriate local literature, 2) animation media illustrations should be blended with the nature and unique of current local traditions, and 3) soundtrack and narrative audio should be folk music or natural sounds in the presentation. As for the issue of images, sounds, and text (Subtitle), the content should be described in relation to the ASEAN Community to promote ecotourism.

Animation media for public relations of the rocket festival should be distributed on the television radio system. It should be directed to government agencies, local government organization, department stores, etc. Publicizing the media with various methods should be distributed on the Internet, online media such as Facebook, Line, YouTube, etc. Moreover, it should be applied in teaching and learning at every level of the schools in Yasothon province.

Keywords: 1. Creation and development, 2. innovation media,
3. Inheriting of the rocket festival.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ สำเร็จลงได้เพราะได้รับความอนุเคราะห์และการให้ความช่วยเหลือจาก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อให้ดำเนินการวิจัยในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบสานศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ตามกรอบการพัฒนาของประเทศ ดังที่ปรากฏอยู่ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามกรอบภาระงานของ มหาวิทยาลัย คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัยและพัฒนา การบริการทางวิชาการ การทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม และการพัฒนานักศึกษา

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะผู้เชี่ยวชาญที่ได้ตรวจแบบสอบถามการวิจัยเชิงปริมาณและ เชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ คือ พระครูประสิทธิ์ศีลคุณ, ดร. ดร.พูนศักดิ์ วิเศษแก้ว ดร.วรวัฒน์ บุญดี ดร.สุวัฒน์ จิตจันทร์ ดร.พวงคำ ทองทั่ว และ ดร.สมปอง จันทอง ที่ได้สละเวลาอันมี ค่าโดยให้ความอนุเคราะห์ช่วยตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามในการวิจัย ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอแสดงความเคารพขอขอบพระคุณ พระมหาจิรายุทธ ปโยโค, ผศ. ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร ที่คอยให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ให้คำปรึกษา และให้ กำลังใจด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณอาจารย์วรเชษฐ์ โทอิน ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านการแปลภาษา ขอขอบคุณอาจารย์กันต์ ศรีหล้า และอาจารย์พีระพงษ์ แสนสิ่ง ที่ช่วยเป็นธุระในการประสานงาน การศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูลที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งได้ช่วยประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ในการวิจัยครั้งนี้

คุณค่าของงานวิจัยใดๆ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาต่อคุณพระรัตนตรัย พ่อ แม่ ครู อาจารย์ ทุกท่าน ที่ประสิทธิ ประสาทวิชาความรู้ให้กับผู้วิจัยด้วยดีเสมอมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อนึ่ง ผู้วิจัย มีความมุ่งมั่นที่จะนำเอาจุดบกพร่องที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการส่งเสริมและการพัฒนาการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมาปรับปรุงแก้ไข พร้อมทั้งการสร้างเครือข่าย วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

นางวิภาชน์ เทศน์ธรรม
หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.4 สมมติฐานการวิจัย	3
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.6 การสร้างและการพัฒนาสื่อนวัตกรรม	5
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
1.8 ข้อยกเว้นของการวิจัย	6
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	8
2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม	16
2.3 แนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม	21
2.4 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม	37
2.5 แนวคิดและประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ	44
2.6 สภาพพื้นที่ที่วิจัย	54
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	68
2.8 กรอบแนวความคิดของการวิจัย	75
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	76
3.1 ประชากร (Population)	76
3.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample)	76
3.3 ประเภทของข้อมูล	77
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	77
3.5 การสร้างและการทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย	79
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล	81
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	81
3.8 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	82
3.9 การรับรองจริยธรรม	82

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	83
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	83
4.2 ขั้นตอนการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	83
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	84
4.4 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก	100
4.5 ผลการทดสอบสมมติฐานและสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน	119
4.6 การสร้างสื่อนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมประเพณีบุญบั้งไฟ	122
4.7 การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ	123
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	125
5.1 สรุปผลการวิจัย	125
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	131
5.3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูล	138
5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	139
บรรณานุกรม	140
ภาคผนวก	146
ภาคผนวก ก : แบบสอบถามวิจัยเชิงปริมาณ ชุดที่ 1	147
แบบสอบถามวิจัยเชิงปริมาณ ชุดที่ 2	153
แบบสอบถามวิจัยเชิงคุณภาพ ชุดที่ 3	156
ภาคผนวก ข : ผู้ทรงคุณวุฒิ	159
ภาคผนวก ค : ภาพกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ	162
ประวัตินักวิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	สถานศึกษาในจังหวัดยโสธร	59
2.2	จำนวนนักเรียน (โรงเรียน ครู นักเรียน และห้องเรียน แยกตามสังกัด)	59
2.3	จำนวนโรงเรียน ครู นักเรียน และห้องเรียน	59
2.4	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2	60
2.5	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28	60
2.6	สถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา	61
2.7	ศาสนสถานในจังหวัดยโสธร	63
4.1	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ	85
4.2	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	85
4.3	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ	86
4.4	แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา	87
4.5	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น	88
4.6	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ	88
4.7	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ	89
4.8	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ	90
4.9	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ	91
4.10	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟ	92
4.11	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ	93
4.12	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	94
4.13	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน	95

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.14	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ	97
4.15	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง	99
4.16	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน	121

สารบัญภาพ

ภาพที่

2.1

กรอบแนวคิดการวิจัย

หน้า

75

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันโลกเทคโนโลยีก้าวไกลมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วในศาสตร์สาขาต่างๆ มากมาย ทำให้สังคมมนุษย์มีการเป็นอยู่ที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีต่างๆ เช่น ด้านอาหารการกิน ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งมีการพัฒนาไปในรูปแบบต่างๆ สะดวกสบายรวดเร็ว และเป็นสาเหตุทำให้อุปนิสัยของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะยุคของสังคมสมัยใหม่ที่ปัจจุบันนิยมเรียกว่า “โลกาภิวัตน์” บ้าง “ยุคศตวรรษที่ 21” บ้าง “ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศหรือ IT” บ้าง เป็นต้น การเป็นอยู่กันวันนี้จะมีความเห็นต่างกันมากขึ้น ซึ่งจะได้เห็นได้ในสถานที่ต่างๆ การพูดจาสนทนากันมีน้อยลง จะใช้การพูดจาผ่านโทรศัพท์มือถือหรือที่มักพูดกันอยู่เป็นประโยคคุ้นเคย คือ “สังคมก้มหน้า” มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ มีความเห็นแก่ตัวเข้ามาทดแทน ความละเอียดของจิตใจมีน้อยลง ความหวาดระแวงซึ่งกันและกันมีแนวโน้มที่จะมากขึ้น การทะเลาะวิวาทกันมีปรากฏให้เห็นกันมากขึ้น และสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสถานที่ซึ่งมีความแตกต่างจากการเป็นอยู่ของสังคมในอดีตมากยิ่งขึ้น แต่ในท่ามกลางความขัดแย้งนี้ ยังมีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวสังคมไว้ให้มีความรักสามัคคีของชุมชนหรือกลุ่มคนนั้นก็คือขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ และสังคมแต่ละพื้นที่ในประเทศไทยย่อมมีขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อที่ต่างกันไปที่คนส่วนใหญ่ยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทาง ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะผ่านพ้นไป แต่การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีก็ยังคงเป็นไปต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น รูปแบบบางอย่างอาจจะแปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป แต่เค้าโครงของความเชื่อในเรื่องประเพณีต่าง ๆ นั้นยังคงมีลักษณะบางประการที่ยังเป็นแบบดั้งเดิมให้ปรากฏอยู่บ้าง

กล่าวได้ว่าประเพณีต่างๆ เป็นเสมือนการนัดพบกันเมื่อถึงเวลาหรือโอกาสของประเพณีนั้นๆ มาถึงซึ่งทุกคนก็จะลืมความขัดแย้งที่เคยมีหรือวางไว้แล้วหันมาร่วมงานประเพณีกันอย่างมีความสุข โดยเฉพาะสังคมในภาคอีสานมีประเพณีที่หลากหลายตามฮีตคองโบราณ (จารีต) ในตลอดระยะเวลา 12 เดือน หรือตลอดปีซึ่งนโยบายของรัฐบาลตามยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม เป้าหมายที่ 3 การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสร้างองค์ความรู้พื้นฐานของประเทศ ข้อที่ 2 องค์ความรู้พื้นฐานทางสังคมและความเป็นมนุษย์ ข้อ 2.1 การสร้างภูมิคุ้มกันทางมรดกวัฒนธรรมซึ่งมุ่งเน้นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม วัฒนธรรม และโบราณคดี แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และมีส่วนร่วม การฟื้นฟู สืบสานและสร้างสรรค์ ศิลปาศรีพระดับชุมชน มรดกวัฒนธรรมเพื่อสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยว แหล่งโบราณคดีที่มีความเชื่อมโยงกับนิทานพื้นบ้านในภูมิภาคต่างๆ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ วัฒนธรรมไทย วาทกรรมการสื่อสารจากเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เพื่อให้มีภูมิคุ้มกันและ การรู้เท่าทันให้คนทุกวัยทุกอาชีพสามารถเข้าถึงได้

จะเห็นได้ว่าจากนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวได้มุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณีเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการนำเทคโนโลยีการสื่อสารในยุคใหม่เข้ามาเป็นสื่อเชื่อมโยงนำข้อมูลเผยแพร่ไปให้เข้าถึงบุคคลและชุมชนให้มากขึ้น รวมทั้งเกิดประโยชน์สูงสุด ภาคอีสาน ซึ่งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือตามแผนที่ประเทศไทย เป็นดินแดนที่มีชนบทรหมเนียม

ประเพณีอันดีงามจำนวนมากที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ ชาวอีสานมีจิตใจดีงาม มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณมาจากมรดกรุ่นสู่รุ่น สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขโดยมีความเชื่อเรื่องประเพณีต่างๆ เป็นตัวเชื่อมโยงให้มีกิจกรรมการพบปะซึ่งกันและกัน บางคนก็มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเครื่องราง ของขลัง ผีसाง เทวดา และจิตวิญญาณ จนนำไปสู่การก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ (มารยาท กิจสุวรรณ, 2526, หน้า 14-20) เช่น การขอฝนจากพญาแถน ซึ่งชาวอีสานถือว่าเป็นเทพองค์หนึ่งที่มีฤทธิ์เดชสามารถดลบันดาลให้ฝนตกลงมาได้ โดยการจุดบั้งไฟส่งทะยานขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพันธสัญญาในการส่งสัญญาณบอกกล่าวให้พญาแถนได้รับรู้ว่าได้ถึงฤดูกาลทำเกษตรกรรมแล้ว ความต้องการน้ำของมวลมนุษย์เกิดขึ้นแล้ว พระยาแถนก็จะบันดาลให้ฝนตกลงมาบนพื้นมนุษย์โลกเพื่อให้ชาวนาจะได้นำมาใช้ในการทำเกษตรกรรม เป็นต้น และต่อมาได้กลายมาเป็นประเพณีบุญบั้งไฟ (งานบุญเดือนหก) ในปัจจุบันมีการจัดงานบุญบั้งไฟอยู่ในหลายภาคส่วนของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอนมโหรี และจังหวัดยโสธร ได้มีการจัดงานประเพณีอย่างยิ่งใหญ่ มีการประสานงานกับหน่วยงานต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม และลาว เป็นต้น ได้นำบั้งไฟและขบวนแห่มาเข้าร่วมเป็นประจำทุกปี และทางคณะกรรมการผู้จัดงานประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร ก็ได้ร่วมกันระดมทุนทรัพย์ในการจัดงานได้อย่างยิ่งใหญ่อลังการ มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติให้ความสนใจเข้ามาเที่ยวชมเป็นจำนวนมากต่อปี จนเกิดการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจ เกิดสภาพคล่องและการใช้จ่ายเงินจำนวนมาก ผลที่เกิดขึ้นประการหนึ่งคือประชาชนในท้องถิ่นและใกล้เคียงได้มีอาชีพ มีรายได้จากการขายสินค้าชุมชนนวัตกรรม (Inno-Life) ทั้งสิ่งอุปโภคบริโภค รวมทั้งสินค้าที่ระลึกต่างๆ ที่นำมาจำหน่ายในงานประเพณีบุญบั้งไฟ

สินค้าชุมชนนวัตกรรม (Inno-Life) อีกประการหนึ่งในกลุ่มที่ผลิตบั้งไฟจำหน่ายในรูปแบบสินค้าวัฒนธรรม เช่น บั้งไฟ ทั้งชนิดบั้งไฟขนาดเล็กไปจนถึงบั้งไฟขนาดใหญ่สำหรับจุดแข่งขัน รวมทั้งบั้งไฟจำลองที่ผลิตขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกได้มีการให้ความสนใจซื้อขายกันเกิดเป็นรายได้อีกประการหนึ่งของประชาชน นอกจากรายได้ที่เกิดขึ้นจากการจำหน่ายสินค้าแล้ว ก็ยังมีรายได้เกิดจากการแสดงต่างๆ เช่น การแข่งบั้งไฟ การฟ้อนรำซึ่งผู้ฟ้อนในขบวนบางแห่งก็มีการรับจ้างฟ้อนเป็นคณะ แต่บางกลุ่มก็รวมตัวกันฝึกซ้อมของคนในคุ้ม (ชุมชน) โดยที่ผู้ที่ประธานกลุ่มก็จะให้เบียร์เลี้ยงหรือค่าตอบแทนเป็นค่าสินน้ำใจให้แก่ผู้เข้าร่วมฟ้อนเป็นที่น่าพึงพอใจของแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะเด็กเยาวชนที่เป็นนักเรียน นักศึกษามักจะมีรายได้ในช่วงเทศกาลประเพณีบุญบั้งไฟนี้พอสมควร สามารถนำไปใช้เป็นทุนการศึกษาได้อีกทางหนึ่ง ส่วนทางด้านการแสดงดนตรี แสง สี เสียง รวมทั้งการเล่นดนตรีพื้นเมืองก็มีการจ้างงานกันเป็นเงินจำนวนมาก โดยเฉพาะนักดนตรีกลุ่มดีดพิณแห่ขบวน กลุ่มวงดนตรีกลองยาว นักดนตรีในขบวนแห่กลองยาวจะมีรายได้เกิดขึ้นในช่วงเทศกาลนี้ เพราะนอกจากการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟในเขตพื้นที่ในของจังหวัดยโสธรแล้ว ก็ยังมีพื้นที่อื่นๆ ของแต่ละอำเภอ แต่ละตำบล และบางหมู่บ้านก็มีการจัดงานลักษณะคล้ายคลึงกัน ทำให้การหมุนเวียนของเงินและการเกิดรายได้แก่ประชาชนเป็นจำนวนมากดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งทำให้ประชาชนมีการเป็นอยู่ที่ดีเพิ่มขึ้น ถึงแม้จะเป็นห้วงระยะเวลาอันสั้นๆ ก็ตาม แต่ก็เป็นการลงทุนที่อาจกล่าวได้ว่าคุ้มค่ากับการลงทุนลงแรง เป็นการส่งเสริมทั้งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน ประเทศ และการเป็นอยู่ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน รวมทั้งอีกด้านหนึ่งคือการอนุรักษ์ประเพณี

อันติงามของท้องถิ่น โดยห้วงเวลาของการจัดงานจะอยู่ในช่วงเดือนหก (พฤษภาคม) ตลอดเดือนและอาจมีที่จัดกิจกรรมที่อาจจะล่วงเลยกรอบระยะเวลาของเดือนนี้ไปบ้างในบางแห่งเป็นประจำในทุกปี

เมื่อพิจารณาจากเหตุผลดังกล่าวสะท้อนให้ทราบถึงความสำคัญของประเพณีบุญบั้งไฟว่ามีความสำคัญที่เชื่อมโยงกับการส่งเสริมพัฒนาคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์ สืบสานไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันติงามประการหนึ่งของบรรพบุรุษให้คงอยู่กับสังคมอย่างยั่งยืน แต่สิ่งหนึ่งที่ยังต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น คือการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่ทันสมัย ให้เป็นที่น่าสนใจ และรวดเร็วในการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในโลกโซเซียลคือสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) ในรูปแบบแอนิเมชัน (Animation) ควรที่จะให้การสนับสนุนประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้มีการรับรู้ข่าวสารและให้ความสนใจเข้ามาเที่ยวชมหรือการพัฒนาที่นำไปสู่การนำวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองเข้าร่วมงาน ฉะนั้น ช่องทางที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือการกระจายข่าวสาร สื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ ให้เป็นที่รู้จักให้มากขึ้น โดยเฉพาะสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) ซึ่งเป็นสื่อนวัตกรรมที่ทันสมัยทำให้ผู้ชมเข้าถึง รับรู้ข่าวสารได้รวดเร็ว และเข้าใจง่าย อีกทั้งยังสามารถเผยแพร่ไปทั่วโลกผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) รวมถึงแอปพลิเคชัน (Application) ต่างๆ ของเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์มือถือ การรับชมผ่านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สัญญาณดาวเทียม (Satellite) รวมถึงระบบเคเบิลทีวี (Cable TV) เป็นต้น ดังนั้น จากหลักการและเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยและคณะจึงมีความสนใจที่จะวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก แพร่หลาย รวมถึงการส่งเสริม สร้างมูลค่าเพิ่มและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันติงามของไทยให้ยั่งยืนต่อไป

1.2 ปัญหาวิจัย

ประชาชนในพื้นที่ได้นำหลักธรรมคืออารักขสัมปทาอันเป็นปัจจัยเชิงเหตุต่อค่าความสัมพันธ์ของการสร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร มาประยุกต์ใช้ในสังคมระดับใด

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร
- 1.3.2 เพื่อสร้างสื่อวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ
- 1.3.3 เพื่อพัฒนาสื่อวัฒนธรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

1.4 สมมติฐานการวิจัย

หลักธรรม คืออารักขสัมปทามีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการสร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร อยู่ในระดับมาก

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และคุณภาพ (Qualitative Research) สำหรับการศึกษา ค้นคว้า งานวิจัยในครั้งนี้ โดยเลือกใช้วิธีการสำรวจด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) แบบปลายปิดและปลายเปิดที่สร้างขึ้นเอง โดยผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) พร้อมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ตามระเบียบวิธีวิจัยทาง สังคมศาสตร์ โดยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1.5.1 ด้านเนื้อหา/ตัวแปรที่วิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าเอกสาร การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อ การวิเคราะห์และสังเคราะห์คัดเลือกตัวแปร (Variable) ที่เกี่ยวข้อง โดยคณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะ ตัวแปรที่ได้สังเคราะห์จากแนวคิดสำคัญๆ ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา และนักวิชาการทั่วไป พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการศึกษาแนวคิด เกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นสำคัญ

1.5.2 ด้านประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม คือ

1) ประชากร (Population) และกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ และตอบคำถามปลายเปิด ประกอบด้วยประชาชนในชุมชนวัฒนธรรมนวัตวิถีที่มีสำเนาทะเบียนบ้าน และอาศัยอยู่จริงในเขตพื้นที่อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร 23 ชุมชน จำนวน 23 คน โดยวิธีการ กำหนดแบบเจาะจง และมีประชากรที่ให้ข้อมูลเชิงปริมาณและตอบคำถามปลายปิด จำนวน 20,283 คน โดยมีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน ตามตารางการคำนวณของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์, 2550, หน้า 110)

2) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่เป็นตัวแทนในการให้ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิธีการ สัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล จำนวน 23 คน จากตัวแทนชุมชน จำนวน 23 ชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนด แบบโควตา (Quota) ให้เพียงชุมชนละ 1 คน เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อความเสมอภาคและความเป็นกลางใน การได้ข้อมูลเชิงลึกในการวิจัย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างต่อๆ ไปแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ส่วนกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 377 ชุด

1.5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

โดยการเก็บข้อมูลที่อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร แล้วนำผลการวิจัยมาประมวลผลและเขียน รายงานการวิจัย

1.5.4 ขอบเขตด้านเวลา

เป็นการทำโครงการวิจัยตั้งแต่เริ่มโครงการ โดยใช้เวลา 1 ปีงบประมาณ ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2562 ถึง 30 กันยายน 2563

1.5.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ มีสถิติที่ใช้ในการวิจัย 2 ประเภท ได้แก่

- 1) สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
- 2) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation)

1.6 การสร้างและการพัฒนาสื่อนวัตกรรม

สำหรับกระบวนการพัฒนาสื่อนวัตกรรม คือการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์การ์ตูนอนิเมชัน (Animation) และการนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) คณะผู้วิจัยศึกษา สํารวจ และเก็บข้อมูลสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์และการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ
- 2) การลงพื้นที่และสังเกตการณ์ชุมชนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานก่อนการทําวิจัย
- 3) คณะผู้วิจัยศึกษากระบวนการผลิตสื่ออนิเมชัน (Animation) และขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ
- 4) การร่วมประชุมระดมสมอง (Brainstorming) ในการสร้างนวัตกรรมสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) พร้อมทั้งการวางแผนงาน การสร้างกรอบของโครงงาน การแบ่งส่วนงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ การสร้างเครื่องมือการวิจัย และการปฏิบัติงานภาคสนามของคณะวิจัย
- 5) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการผลิตสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ
- 6) คณะผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมาแปรผลและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ (1) ด้านผู้ให้ข้อมูล (2) ด้านเวลา และ (3) ด้านผู้เชี่ยวชาญการผลิตสื่อ
- 7) ขั้นตอนการสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ
- 8) การนำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่สร้างเสร็จแล้วมาตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ (1) ด้านผู้ให้ข้อมูล (2) ด้านเวลา และ (3) ด้านผู้เชี่ยวชาญการผลิตสื่อ ก่อนการนำไปประยุกต์ใช้งานจริง
- 9) หากมีความคลาดเคลื่อนของการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ปรับปรุง แก้ไขจนสมบูรณ์ ก่อนนำไปใช้จริง
- 10) นำนวัตกรรมสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่สมบูรณ์แล้วไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่ต่อสาธารณชน

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

อารักขสัมปทา หมายถึง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีหลักการเกี่ยวกับการรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ด้วยความหมั่นเพียร ไม่ให้เป็นอันตราย ไม่ให้สูญไปโดยเปล่าประโยชน์ พร้อมทั้งสามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ ตลอดถึงรักษาการงานของตัวไม่ให้เสื่อมเสียไป

การพัฒนา หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี

สื่อ หมายถึง สื่อมวลชนมีเดีย เครื่องมือ เทคโนโลยีที่ผลิตขึ้นซึ่งสามารถถ่ายทอดสาร ข้อมูลสู่ผู้ฟังทั้งภาพและเสียง

นวัตกรรม หมายถึง สิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแปลกจากเดิมซึ่งอาจจะเป็นความคิด วิธีการหรืออุปกรณ์ เป็นต้น รวมทั้งการทําส่งต่างๆ ด้วยวิธีใหม่ๆ และยังอาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทาง

ความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน หรือการพัฒนาต่อยอด

อนิเมชัน (Animation) หมายถึง กระบวนการที่เฟรมแต่ละเฟรมของภาพยนตร์ ถูกผลิตขึ้นทีละเฟรม (Frame) แล้วนำมาร้อยเรียงเข้าด้วยกัน โดยการฉายต่อเนื่องกัน ไม่ว่าจากวิธีการใช้คอมพิวเตอร์กราฟิก (Computer Graphics) ถ่ายภาพรูปวาดหรือรูปถ่ายแต่ละขณะของหุ่นจำลองที่ค่อย ๆ ขยับเมื่อนำภาพดังกล่าวมาฉาย ด้วยความเร็ว ตั้งแต่ 16 เฟรม ต่อวินาที ขึ้นไป เราจะเห็นเหมือนว่าภาพดังกล่าวเคลื่อนไหวได้ต่อเนื่องกัน ทั้งนี้เนื่องจากการเห็นภาพติดตา การ์ตูนอนิเมชัน (Animation) มี 3 ประเภท คือ

1) Drawn Animation คือ แอนิเมชัน (Animation) ที่เกิดจากการวาดภาพหลายๆ มุมบนพื้นรูปภาพ แต่การฉายภาพเหล่านั้นผ่านกล้องอาจใช้เวลาไม่กี่นาที ข้อดีของการทำแอนิเมชันชนิดนี้ คือมีความเป็นศิลปะ สวยงาม น่าดูชม แต่ข้อเสีย คือต้องใช้เวลาในการผลิตมาก ต้องใช้แอนิเมเตอร์ (Animator) จำนวนมากและต้นทุนก็สูงตามไปด้วย

2) Stop Motion หรือเรียกว่า Model Animation เป็นการถ่ายภาพแต่ละขณะของหุ่นจำลองที่ค่อย ๆ ขยับ อาจจะเป็นของเล่นหรืออาจจะสร้างตัวละครจาก Plasticine วัสดุที่คล้ายกับดินน้ำมันโดยโมเดลที่สร้างขึ้นมาสามารถใช้ได้อีกหลายครั้ง และยังสามารถผลิตได้หลายตัว ทำให้สามารถถ่ายทำได้หลายฉากในเวลาเดียวกัน แต่การทำ Stop Motion นั้นต้องอาศัยเวลาและความทุ่มเทมาก เช่น การผลิตภาพยนตร์เรื่อง James and the Giant Peach สามารถผลิตได้ 10 วินาทีต่อวันเท่านั้น วิธีนี้เป็นงานที่ต้องอาศัยความอดทนมาก

3) Computer Animation ปัจจุบันมีซอฟต์แวร์ที่สามารถช่วยให้การทำแอนิเมชันง่ายขึ้น เช่น โปรแกรม Maya, Macromedia และ 3D Studio Max เป็นต้น วิธีนี้เป็นวิธีที่ประหยัดเวลาการผลิตและประหยัดต้นทุนเป็นอย่างมาก

ประเพณีบุญบั้งไฟ หมายถึง ประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นในเดือน 6 ของทุกปี

1.8 ข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อจำกัดของการวิจัยบางประการ ทั้งนี้เนื่องจากกรอบระยะเวลาของการวิจัยที่ใช้เวลาการทำวิจัยในปีงบประมาณ 2562 ตามโครงการ เนื้อหาสาระและประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมอาจจะไม่ครบถ้วน ครอบคลุมในทุกภาคส่วน ทุกพื้นที่ และทำการวิจัยที่เน้นเฉพาะในอำเภอเมืองยโสธร เท่านั้น ดังนั้น จึงไม่สามารถกล่าวถึงจังหวัดอื่นๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะได้อย่างครบถ้วน แต่คณะผู้วิจัยก็เชื่อมั่นว่าการวิจัยในครั้งนี้จะเกิดประโยชน์ต่อประชาชนและสามารถนำมาเป็นพื้นฐานการวิจัยได้ในครั้งต่อไป

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการศึกษามีประโยชน์ต่อฝ่ายที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ

- 1) ได้สื่อและนวัตกรรมเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีของชุมชน
- 2) ได้เผยแพร่คุณค่าทางประเพณีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผ่านสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) ที่ทันสมัย
- 3) ได้การอนุรักษ์ สืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบที่เป็นสากลผ่านสื่อ
- 4) ได้แนวทางการดำรงอยู่และการส่งเสริมพัฒนาประเพณีของชุมชนโดยใช้หลักธรรมคืออารักขสัมปทา
- 5) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร นำสื่อและนวัตกรรมประเพณีบุญบั้งไฟไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้
- 6) สำนักงานจังหวัดยโสธร นำผลการวิจัยไปประกอบการกำหนดข้อมูลยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีได้
- 7) ชุมชนและประชาชนที่สนใจทั่วไปได้รับความรู้เพิ่มขึ้น
- 8) สถานศึกษาสามารถนำสื่อมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้
- 9) ผู้วิจัยนำผลการวิจัยไปตีพิมพ์ในวารสารในฐาน TCI และเผยแพร่ในรูปแบบอื่นๆ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยและคณะได้ศึกษา ค้นคว้า และทบทวนวรรณกรรมจากแนวคิด ทฤษฎี หลักการและผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การค้นคว้าจากพระไตรปิฎก กฎหมาย เอกสารทางวิชาการ นโยบาย หนังสือ บทความทางวิชาการ และวารสารต่างๆ เป็นต้น เพื่อนำมาประกอบ การวิจัยและสร้างแบบสอบถามการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม
- 2.3 แนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม
- 2.4 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
- 2.5 แนวคิดและประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ
- 2.6 สภาพพื้นที่ที่วิจัย
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

2.1.1 ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนาเป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกตปรากฏการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและวัฒนธรรมของ มนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่างๆ หลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและ วัฒนธรรม (Social and Cultural Structure) เป็นต้น จากการค้นคว้าเอกสารทางวิชาการพบว่า มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556 (หน้า 28) ให้ความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึงการทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่าพัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือทำให้เติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี

สนธยา พลศรี (2547, หน้า 3) อธิบายว่า การพัฒนาในความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิมความหมายนี้ นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกัน โดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่นๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม ส่วนในมุมมองของนักบริหาร (Executive) ส่วนใหญ่ได้ให้ความหมายของพัฒนาว่า การพัฒนา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับความหมายอย่างแคบ (Micro) และความหมายอย่างกว้าง (Macro) ซึ่ง ความหมายอย่างแคบ “การพัฒนา” จะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบ (Sub-system) การกระทำการให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนในความหมาย อย่างกว้าง “การพัฒนา” จะเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบ (System) การกระทำ

ทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อมๆ กัน โดยที่จะไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว และการพัฒนา (Development) ตามความหมายของนักบริหารจะมีขอบข่ายที่กว้างกว่าความหมายตามรูปศัพท์หรือตามความหมายทั่วไป รวมถึงความหมายทางเศรษฐศาสตร์ด้วย โดยจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลง (Change) ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในด้านคุณภาพและด้านปริมาณ พร้อมทั้งมีสิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสม ไม่ใช่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่ง เพียงด้านเดียวเท่านั้น

ส่วนนักสังคมวิทยา (Sociologist) ให้ความหมายของ “การพัฒนา” ว่าหมายถึงการพัฒนา โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม กล่าวคือมนุษย์กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผนคือด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผนเรียกว่า “การบริหารและการจัดการ”

ปกรณ ปรียากร (2538, หน้า 5) กล่าวว่า คำว่า “การพัฒนา” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อยโดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2530, หน้า 17-18) อธิบายการพัฒนาในเชิงศาสนาว่า คำว่า “การพัฒนา” นั้น ตามความหมายในทางพระพุทธศาสนามาจากคำภาษาบาลีว่า “วิวัฒนะ” แปลว่า “ความเจริญ” แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ “การพัฒนาคน” เรียกว่า “ภาวนา” กับ “การพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดล้อมต่างๆ” เรียกว่า “พัฒนาหรือวัฒนา” เช่น การสร้างถนนหนทาง บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูน การขยาย การทำให้มาก หรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุ และได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่าพัฒนาหรือคำว่าเจริญนั้น ไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความหมายอีกนัยยะหนึ่งได้ว่า “ตัดหรือทิ้งไป” เช่น เจริญพระเกศาคือตัดผม มีความหมายว่า “รก” เช่น นุสยา โลกวทณโน แปลว่า “อย่าเป็นคนรกโลก” ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมา หรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง “ไม่ใช่เป็นการพัฒนาแต่เป็นหายนะ” ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา

เสถียร เขยประทับ (2528, หน้า 9) อธิบายว่า นักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่าหมายถึงความเจริญเติบโตโดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มมากขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มมากขึ้น และประชาชนมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการระดับพื้นฐานของตนได้

ณัฐพล ชันโซม (2527, หน้า 2) กล่าวว่า การพัฒนาตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์จะมุ่งไปที่ความเจริญเติบโต มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการระดับพื้นฐานของตนได้

สุนทรี โคมิน (2522, หน้า 37) อธิบายว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์โดยที่นักเศรษฐศาสตร์ (Economist)

ได้กำหนดความหมายของการพัฒนาโดยใช้ความหมายตามรูปศัพท์และความหมายทั่วไป กล่าวคือ จะเน้นถึงความเจริญเติบโต (Growth) โดยเฉพาะเป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ (Economics) ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณคือการเพิ่มมากขึ้น หรือระบบการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่นๆ เป็นสำคัญ

จากที่กล่าวมาสรุปความว่า การพัฒนา หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ทำให้เจริญเติบโตไปในทางที่ดีทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ พร้อมทั้งเกิดความเหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดปัญหา หรือมีความเสื่อมเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญขึ้นไม่ใช่เพียงด้านเดียว แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสมบูรณ์โดยรอบด้าน ดังนั้น แนวคิดการพัฒนาในที่นี้จะรวมความถึงแนวทางในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และพฤติกรรม (Behavior) ของสมาชิกในสังคมตั้งแต่ระดับบุคคล สถาบัน ไปจนถึงระดับสังคม จากลักษณะที่สังคมเคยเป็นอยู่ให้ก้าวไปสู่การเป็นสังคมตามแบบอย่างที่เราจะเป็นหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งอาจเรียกว่าสังคมที่ได้รับการพัฒนานั่นเอง คำว่า “พัฒนา” ถูกกำหนดขึ้นโดยนักวิชาการด้านต่างๆ แตกต่างกันไป ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่างมีรากฐานพัฒนาการทางความคิดที่แตกต่างกันด้านความเชื่อพื้นฐานของนักคิดแต่ละยุคสมัยและความเหมาะสมของสถานการณ์ภายใต้บริบทการพัฒนาที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มทฤษฎี

2.1.2 ทฤษฎีของการพัฒนา

1. ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)

แนวทางการพัฒนาโดยอาศัยทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ถือว่าได้รับความนิยมนอย่างสูงในประเทศตะวันตกในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากเมื่อใช้วิธีการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์การพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ แล้วจะเห็นได้ว่าประเทศแถบยุโรปและประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งพัฒนาแล้ว ได้ใช้แนวทางในการพัฒนา พื้นฟู ประเทศของตนเป็นผลสำเร็จ ดังนั้น แนวคิดการพัฒนาตามแบบจำลองดังกล่าวจึงได้แพร่กระจายได้รับการนำไปใช้เป็นกระแสหลักในการพัฒนาประเทศด้อยพัฒนาต่างๆ ผลงานด้านวิชาการที่เกี่ยวกับการพัฒนาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ส่วนใหญ่เน้นการนำเอาแบบจำลองความทันสมัยเป็นองค์ความรู้สำคัญในการประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ของประเทศ แนวคิดการพัฒนาตามแบบจำลองความทันสมัยนี้เน้นการพัฒนาที่ต้องดำเนินไปพร้อมๆ กันในมิติต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และระบบการเมืองดังต่อไปนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ (Economic)

จะเน้นที่การพัฒนาประเทศให้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม (Industrial Countries) ส่งเสริมการลงทุน สนับสนุนด้านการสร้างความพร้อมในเรื่องสาธารณูปโภคและกิจกรรมเพื่อการผลิตในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับการลงทุนจากต่างประเทศ โดยเชื่อว่าการสะสมทุนจะทำให้เกิดการลงทุนสูงขึ้น การยกระดับผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) และผลักดันให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth) จะส่งผลดีให้ประเทศชาติสามารถยกระดับการพัฒนาประเทศไปสู่ภาวะประเทศที่มั่นคงได้ต่อไป

ซึ่งในประเด็นนี้มีนักเศรษฐศาสตร์ชื่อ รอสโทว์ (Walt W. Rostow) ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดการพัฒนาโดยการอธิบายให้เห็นวิวัฒนาการของสังคมตามลำดับขั้นของความเจริญทางเศรษฐกิจโดยอาศัยการวิเคราะห์ในแง่ประวัติศาสตร์และทฤษฎีทางเศรษฐกิจเป็นกรอบความคิด เขาเสนอว่าประเทศต่างๆ ต้องผ่านขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงของสังคม 5 ขั้นตอน กล่าวคือ (อ้างถึงใน วิชาวิ พิจิตบันดาล, 2535, หน้า 25-28)

ขั้นแรก เรียกว่า “สังคมโบราณ” (The Traditional Society) ลักษณะการดำรงของผู้คนมีลักษณะเป็นสังคมดั้งเดิม กล่าวคือความเป็นอยู่มีลักษณะการพึ่งพาผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นผลผลิตที่พึ่งพาสภาพธรรมชาติความเป็นอยู่ของผู้คนอาศัยแรงงานในครัวเรือนการซื้อขายแลกเปลี่ยนมีอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ในสังคมโบราณชีวิตความเป็นอยู่มีความผันผวนขึ้นอยู่กับสภาพความแปรปรวนทางธรรมชาติ โรคระบาดและการสงครามที่มีอย่างต่อเนื่องชีวิตของผู้คนจึงเชื่อในเรื่องชะตาเป็นสำคัญ ผู้ที่มีอำนาจการปกครองมักเป็นเจ้าของที่ดิน และมีอิทธิพลในการกำหนดภาวะเศรษฐกิจของประเทศ

ขั้นที่สอง เรียกว่า “การเตรียมเพื่อทะยานขึ้น” (The Pre-conditions for Take-Off Society) ลักษณะของเศรษฐกิจในสังคมที่อยู่ในขั้นตอนนี้ พบว่า ประชาชนเริ่มตระหนักในความต้องการของตนเองที่จะเปลี่ยนแปลงชีวิตไปสู่วิถีชีวิตที่เชื่อว่าดีกว่า เริ่มมีการเตรียมการเพื่อให้สังคมมีการพัฒนา การขยายตัวด้านโครงสร้างขั้นพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพเกิดการผลผลิตผลผลิตทางการเกษตรอย่างรวดเร็วมีการขยายตัวด้านการศึกษา ในสังคมเกิดนักคิดและกลุ่มผู้อุทิศตัวในสังคมที่พยายามผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในประเทศ

ขั้นที่สาม เรียกว่า “การทะยานขึ้น” (Take-Off) ในขั้นนี้เป็นขั้นที่มีความสำคัญที่สุดต่อการพัฒนาในระยะต่อไปและในบางประเทศขั้นตอนนี้ นับว่าเป็นขั้นตอนที่ใช้เวลาามากที่สุด คุณลักษณะสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าสังคมได้ก้าวเข้าสู่ขั้นตอนนี้ ก็คือการพิจารณาจากการลงทุนและการออมของชาติซึ่งจะเพิ่มจากร้อยละ 5% ไปสู่ร้อยละ 10% หรืออาจจะมากกว่านั้น ซึ่งเป็นผลจากความก้าวหน้าด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจภาคที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ นับเป็นส่วนสร้างรายได้สำคัญให้กับประเทศ ตามแนวคิดของรอสโทว์ (Walt W. Rostow) การค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเร่งให้อัตราการเติบโตให้กับประเทศกำลังพัฒนา แต่ไม่มีผลมากนักสำหรับประเทศด้อยพัฒนา ในช่วงเวลานี้จะเกิดสถาบันทางการเมืองและสังคมเพื่อสนับสนุนและรองรับการขยายตัวของธุรกิจภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการที่จะเกิดขึ้น ตอนที่สืบเนื่องมาจากกระบวนการผลิตอย่างมาก

ขั้นที่สี่ เรียกว่า “การเร่งรัดเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจที่เติบโตเต็มที่” (The Drive to Maturity Stage) ในขั้นตอนนี้ระบบเศรษฐกิจจะประสบความสำเร็จมีการนำความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีเครื่องจักรกลต่างๆ มาใช้ในกระบวนการผลิตและการบริการต่างๆ มีการผลิตสินค้าทดแทนสินค้าที่เคยนำเข้า นอกจากนั้น ความสามารถในการผลิตที่สูงขึ้น ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ในอัตราที่สูงกว่าอัตราการเติบโตของประชากร

ขั้นที่ห้า เรียกว่า “การบริโภคขนานใหญ่หรือบางที่เรียกว่า อุดมโภคา” (The Mass-Consumption Society) ในขั้นตอนนี้การผลิตมุ่งเน้นที่สินค้าและบริการประเภทคงทนและถาวร

(Durable Consumers' Goods), เป็นต้นว่า รถยนต์ วิทยุ โทรทัศน์ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกประเภทต่างๆ เช่น เครื่องซักผ้า เครื่องดูดฝุ่น เครื่องปรับอากาศ เป็นต้น

หลักการและแนวคิดนี้ได้รับการตอบสนองและมีการนำไปใช้เป็นกรอบในกระบวนการสร้างความทันสมัยให้กับประเทศด้อยพัฒนาต่างๆ และสำหรับประเทศไทยก็รับเอาการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นความหมายหรือเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ ซึ่งมีปรากฏให้เห็นนับตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับแรก พ.ศ. 2504

2. ส่วนด้านสังคม (Society)

แนวคิดการพัฒนาตามแบบจำลองความทันสมัย (Modern Model) จะแบ่งแยกสังคมออกเป็น 2 ประเภท คือ สังคมดั้งเดิม (Tradition Societies) และสังคมทันสมัย (Modernized Societies) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “สังคมประเทศด้อยพัฒนา” (Underdeveloped Societies) กับ “สังคมประเทศพัฒนาแล้ว” (Developed Societies) นั่นเอง การพัฒนาจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมดั้งเดิมไปสู่สังคมทันสมัยซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต้องอาศัยการเปลี่ยนค่านิยม ท่าที ความคาดหวังในชีวิตของผู้คนในสังคมให้เป็นไปตามแบบสังคมสมัยใหม่

นักสังคมวิทยาชื่อ เลินเนอร์ (Lerner, 1958) ซึ่งเป็นผู้สนใจศึกษาในกระบวนการสร้างความทันสมัยเสนอว่าบุคลิกภาพและกระบวนการคิดของคนในสังคมที่สำคัญที่เอื้อต่อการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยมีอยู่ 3 ประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) ความหมายว่า คนแต่ละคนจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเหตุการณ์และสถานการณ์ต่างๆ ตามลักษณะการรับรู้ทางสังคมของตน สำหรับสังคมทันสมัยสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมจำเป็นต้องมีคุณลักษณะความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรานั้นเอง คือความเข้าใจผู้อื่น ความสามารถที่จะรับรู้เหตุการณ์สถานการณ์ต่างๆ ได้ราวกับที่ผู้อื่นคิด

ประการที่สอง การเคลื่อนไหว (Mobility) ตามความหมายนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการย้ายถิ่นหรือการเปลี่ยนแปลงทางลักษณะภูมิศาสตร์ แต่หมายรวมถึงภาวะทางจิตใจตลอดจนบุคลิกภาพที่กระตือรือร้น การเปิดกว้างยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่ยึดติดกับบทบาทหน้าที่หรือสถานภาพเดิมของตนเอง ความสามารถในการปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นปัจจัยสำคัญของสมาชิกในสังคมที่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมทันสมัย

ประการที่สาม การมีส่วนร่วมอย่างสูง (High Participation) เป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งความทันสมัยจำเป็นต้องอาศัยสมาชิกในสังคม ซึ่งมีลักษณะการไม่วางเฉยหรือเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) คือการยอมให้ผู้อื่นมาใช้อิทธิพลต่อความคิดขึ้นให้ทำตามในเรื่องต่างๆ แต่ต้องการสมาชิกในสังคมที่มีลักษณะเป็นผู้กระทำ (Active) มีส่วนร่วมและมีอิสระในการตัดสินใจด้วยมุมมองของตนเอง

3. ด้านการเมือง (Politics)

แนวคิดด้านการเมืองตามทฤษฎีความทันสมัยที่มีอิทธิพลอย่างสูง ได้แก่ แนวคิดและงานเขียนของ อัลมอนต์ (Gabriel A. Almond) และเพาเวลล์ (C. B. Powell) ในปี ค.ศ. 1965 ซึ่งนักวิชาการทั้งสองได้ระบุว่ากระบวนการพัฒนาทางการเมืองที่จะนำไปสู่ความทันสมัย (Modern Model) ควรเน้นที่เกณฑ์สำคัญ 3 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง การพัฒนาทางการเมืองโดยการแยกแยะโครงสร้างต่างๆ ทางสังคม (Structural Differentiation)

ประการที่สอง การพัฒนาทางการเมืองโดยการมีระบบย่อยที่มีอิสระ (Sub-System Autonomy)

ประการที่สาม การพัฒนาทางการเมืองโดยการรวมกลุ่มคนวัฒนธรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน (Cultural Secularization)

ดังนั้น ลักษณะการเมืองที่เหมาะสมกับการผลักดันประเทศเข้าสู่ภาวะความทันสมัยก็คือ การปกครองอย่างมีเหตุผล การเปิดโอกาสให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นต่างๆ ในสังคม ทฤษฎีความทันสมัย (Modern Theory) เป็นทฤษฎีซึ่งให้ข้อเสนอโดยแยกสังคมออกเป็นสองประเภทที่มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง คือ “สังคมดั้งเดิม” และ “สังคมทันสมัย” และให้ความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นดัชนี (Index) สำคัญที่จะพัฒนาผู้คนไปสู่สังคมทันสมัย นอกจากนั้น ยังมีการชี้ให้เห็นว่าความคิดความเชื่อและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่างสำคัญ ประเทศที่ทันสมัยจึงมีลักษณะสำคัญคือเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจที่เติบโต พร้อมทั้งละทิ้งความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมโดยสิ้นเชิง

2. ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน (Sustainable Development)

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาสังคมโลกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เริ่มตั้งแต่องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสตอกโฮล์ม (Stockholm) ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพและต่อมาในปี พ.ศ. 2526 สหประชาชาติ (UN) ได้จัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือองค์กรนี้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “Brundtland Commission” ที่ได้เรียกร้องให้ชาวโลกเปลี่ยนแปลงวิธีการดำรงชีวิตให้ปลอดภัยจากสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติรวมทั้งได้เสนอว่ามนุษยชาติสามารถที่จะทำให้เกิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ขึ้นมาได้

การพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้นเมื่อสหประชาชาติ (UN) ได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development : UNCED) หรือการประชุม “Earth Summit” ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร (Rio de Janeiro) ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งผลการประชุมนี้ผู้แทนของ 178 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยได้ร่วมลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและเห็นความสำคัญที่จะร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม

เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลก และจากแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ข้างต้น ประเทศไทยของเราก็รับเอาเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนมาดำเนินการด้วยโดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่ง นอกจากจะมุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา (Focus on People as the Center of Development) เน้นเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เน้นชุมชนเข้มแข็งและอื่นๆ แล้วยังเน้นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย

จากการพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมานับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (ในปี พ.ศ. 2504) ยังไม่เคยมีหน่วยงานใดในประเทศไทยที่คำนึงถึงผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาว่ามีการพัฒนาอย่างสมดุลใน 2 มิติ (Dimension) จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ที่ได้มีการอัญเชิญปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาเป็นปณิธานนำทางในการบริหารและพัฒนาประเทศโดยการส่งเสริมการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีคุณภาพทั้งในการบริหารพัฒนาทั้งคน เศรษฐกิจ และสังคมที่มีความเกื้อกูล โดยที่ไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีคุณภาพและแข่งขันได้จะต้องคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สามารถสงวนรักษาไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนานด้วย ทั้งนี้เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถเป็นฐานการผลิตของระบบเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป

ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน (Sustainable Development) ถือว่าเป็นแนวคิดที่เกิดจากการประชุม Brundtland Commission เมื่อปี ค.ศ. 1987 (Formerly known as the World Commission on Environment and Development (WCED), The Mission of the Brundtland Commission is to Unite Countries to Pursue Sustainable Development Together) ที่มุ่งเน้นจะแก้ปัญหาการพัฒนาที่ถูกครอบงำด้วยกระบวนทัศน์ที่เน้นเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เนื่องจากการขยายตัวของเศรษฐกิจในประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมาเกิดจากการขยายตัวทางการผลิตอย่างรวดเร็ว มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักของการผลิตโดยปราศจากการวางแผนการใช้ประโยชน์อย่างรอบคอบ และการป้องกันความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการสะสมของปัญหาความเสื่อมโทรม และความร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติตามระดับของการผลิตโดยรวมที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งได้นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมอันเกิดจากการแย่งชิงทรัพยากรและเชื่อมโยงไปถึงความไม่เท่าเทียมกันในการครอบครองทรัพยากรระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยพฤติกรรมการผลิตและการบริโภคที่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างปัญหามลพิษของคนในสังคมทำให้วิถีการดำเนินชีวิตขาดความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่า ทั้งด้านธรรมชาติ ศิลปกรรมและวัฒนธรรม และที่มากไปกว่านั้น ได้แก่ ภาวะความตกลำและเสื่อมโทรมของธรรมชาติอย่างชัดเจน ทำให้คนยากจนและผู้ยากไร้มีความจำเป็นที่จะต้องบุกรุกเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น เพียงเพราะที่จะมีชีวิตอยู่รอดไปเท่านั้น เป็นผลให้สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมอย่างหนัก ในขณะที่เดียวกันความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อมก็ยิ่งเร่งให้คนจนและผู้ยากไร้มีความยากลำบากอย่างรวดเร็วในการดำรงชีวิตและผลสุดท้ายก็ยิ่งยากจนลงกว่าเดิม

แนวคิดการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืนจึงเกิดขึ้นเพื่อที่จะพิทักษ์และคุ้มครองธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันให้ดำรงคู่สังคมอยู่อย่างยั่งยืน ยาวนานไปจนถึงอนาคตเพื่อสนองตอบต่อความจำเป็นในความอยู่รอดของคนรุ่นหลังและหากก็ไม่ละเลยต่อชีวิตความเป็นอยู่ในคนในรุ่นปัจจุบัน ซึ่งหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน มี 3 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง คือ การให้ความสำคัญสูงสุดแก่คุณค่าของสิ่งแวดล้อมอันเป็นมิติแห่งความยั่งยืนของระบบนิเวศ

ประการที่สอง คือ การขยายมิติเวลาไปสู่อนาคต ซึ่งเป็นมิติแห่งการมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล

ประการที่สาม คือ ความยุติธรรม อันเป็นมิติแห่งความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและสังคม เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2538 ในการประชุมสุดยอดเพื่อการพัฒนาสังคม (The World Summit for Social Development) ที่กรุงโคเปนเฮเกน (Copenhagen) ได้สรุปว่า การพัฒนาสังคมจะต้องยึดคน (Human) เป็นศูนย์กลาง จุดมุ่งหมายของการพัฒนามีคือการขจัดความยากจนที่แท้จริง การกระจายความยุติธรรมและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้เรื่องที่ประเทศต่างๆ จะต้องดำเนินการภายในรัฐโดยเร่งด่วน ได้แก่ การดูแลประชากร (Population) สุขภาพอนามัย (Health) การศึกษา (Education) การจ้างงาน (Employment) ที่อยู่อาศัย (Residence) สิ่งแวดล้อม (Environment) ภัยพิบัติต่างๆ อาชญากรรมและความมั่นคงของชาติ (สุภางค์ จันทวานิช และวิศน์ ศิลตระกูล, 2539, หน้า 65)

แนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนนี้ได้ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 หลายยุทธศาสตร์ด้วยกัน เช่น ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์การบริหารเศรษฐกิจส่วนรวม ยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม และยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ซึ่งโดยภาพรวมมุ่งที่จะให้เกิดการดำเนินงานต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย

- 1) ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) ด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อความสมดุลของระบบนิเวศ

- 3) ด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว

- 4) ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยให้ความสำคัญกับการลดมลพิษทั้งนี้ สิ่งที่ต้องดำเนินการไปบ้างแล้ว ได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปรับปรุงกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดทำแผนแม่บท/แผนเฉพาะเรื่อง เช่น แผนการใช้ที่ดินแห่งชาติ แผนรวมการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำต่างๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นแนวคิด ทฤษฎีที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่พยายามคงภาวะความสมดุลระหว่างมิติด้านเศรษฐกิจกับสังคมและสิ่งแวดล้อมในระบบเปิด (Open System) โดยพยายามคงระดับการเติบโตของระบบเศรษฐกิจให้สัมพันธ์กับความพยายามในการคงสภาพให้เกิดความเท่าเทียมกันทางสังคมโดยคงไว้ซึ่งระบบนิเวศวิทยาที่เหมาะสม การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) ซึ่งหมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีดุลยภาพ (Balance) หรือการทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืน คือรูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง

หลังจากการสำรวจแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญของทฤษฎีความทันสมัย ทฤษฎีการพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเด็นนี้แล้ว ผู้วิจัยจะนำแนวคิด ทฤษฎี และหลักการไปประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ทางวิชาการ แล้วสร้างเป็นข้อคำถามวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และข้อคำถามวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อศึกษาถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟต่อไป

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนวัตกรรม

2.2.1 ความหมายของนวัตกรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (ออนไลน์, 2562) ได้ทรงตรัสถึงความหมายของเทคโนโลยี (Technology) เป็นภาษาง่ายๆ หรือภาษาชาวบ้านว่า “นวัตกรรม” (Innovation) หมายถึงการรู้จักนำมาทำให้เป็นประโยชน์นั่นเอง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, หน้า 565) ให้ความหมายของนวัตกรรม (Innovation) ว่าหมายถึง สิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแปลกจากเดิมซึ่งอาจจะเป็นความคิด วิธีการ หรืออุปกรณ์ เป็นต้น

กิดานันท์ มลิทอง (2548, หน้า 16) อธิบายโดยย่อว่า นวัตกรรม หมายถึง การปฏิบัติหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ทิสนา แคมมณี (2548, หน้า 418) ได้ขยายความหมายของนวัตกรรมจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ว่า นวัตกรรมรวมความถึงสิ่งที่ทำขึ้นใหม่ๆ ได้แก่ แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวกับ การศึกษาซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดทำขึ้นใหม่เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ทางการศึกษา เป็นต้น

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 48) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมไว้ว่า นวัตกรรม หมายถึง กิจกรรม กระบวนการ เครื่องมือ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่มีรูปแบบใหม่ๆ หรือของเก่าที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีคุณภาพดีขึ้น

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) (2542 หน้า 153-154) อธิบายว่า คำว่า “นวัตกรรม” มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ “Innovare” ซึ่งหมายถึงการทำให้สิ่งใหม่ขึ้นมา คำว่า “การประดิษฐ์” จะมีความหมายที่แตกต่างจาก “นวัตกรรม” เพราะการประดิษฐ์จะมีความหมายที่เน้นเฉพาะในแง่ของการประดิษฐ์ขึ้นมาเท่านั้น อาจจะประสบความสำเร็จในทางธุรกิจหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับผู้ประดิษฐ์จะมีแนวทางหรือรูปแบบธุรกิจที่จะทำให้การประดิษฐ์นั้นมีความเป็นไปได้ในเชิงพาณิชย์ ดังนั้น “นวัตกรรม” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร บุคคล สังคม และเศรษฐกิจ ด้วยเหตุและปัจจัยดังกล่าวจึงมีผู้ให้คำนิยามของคำว่า “นวัตกรรม” ในหลายแง่มุม โดยการจำแนกออกเป็น 5 ประการ คือ (วารสาร MBA ปีที่ 4 เล่มที่ 38, 2554, หน้า 79)

ประการที่หนึ่ง นวัตกรรม (Innovation) คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นใหม่ เช่น แนวคิด ผลิตภัณฑ์หรือโครงการที่มีผู้เห็นว่าใหม่สำหรับตน

ประการที่สอง นวัตกรรม (Innovation) คือ กระบวนการยอมรับสิ่งในสิ่งใหม่ๆ เพื่อมาปรับปรุงให้เกิดแก่น (บุคคล องค์กร หรือสังคม) ทั้งในรูปแบบเทคนิควิธีการหรือสิ่งที่จำเป็นต้องได้จนทำให้เกิดนวัตกรรม

ประการที่สาม นวัตกรรม (Innovation) คือ การคิดค้นและดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาด้านความรู้ ความชำนาญที่มีอยู่ในตน (บุคคล องค์กร หรือสังคม) และอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ จนทำให้เกิดนวัตกรรม

ประการที่สี่ นวัตกรรม (Innovation) คือ คุณลักษณะของบุคคลองค์กรหรือสังคมที่มุ่งแสวงหาการสร้างสรรค์สิ่งใหม่จนทำให้เกิดนวัตกรรม

ประการที่ห้า นวัตกรรม คือ การเรียนรู้ การผลิต และการใช้ประโยชน์จากความคิดใหม่ เพื่อให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการกำเนิดผลิตภัณฑ์ การให้บริการ กระบวนการผลิตใหม่ การปรับปรุงเทคโนโลยี การแพร่กระจายเทคโนโลยี และการใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์และเกิดผลพวงทางเศรษฐกิจและสังคม

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2542, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมว่า หมายถึง การนำสิ่งใหม่ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมวิธีการที่ทำอยู่เดิม เพื่อให้ใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น

กมล เวียสุวรรณ และนิตยา เวียสุวรรณ (2540, หน้า 77) ให้ความหมายของนวัตกรรมที่สอดคล้องกับ บุญเกื้อ ควรหาเวช ที่กล่าวว่า นวัตกรรม หมายถึง การนำสิ่งใหม่ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมวิธีการที่ทำอยู่เดิมเพื่อให้ใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น ฉะนั้นไม่ว่าวงการธุรกิจหรือกิจกรรมใดๆ ก็ตาม เมื่อมีการนำเอาความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เข้ามาใช้เพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้นกว่าเดิมหรือมุ่งที่จะให้งานนั้นมีประสิทธิภาพสูงขึ้นก็เรียกว่าเป็นนวัตกรรมของวงการนั้นๆ

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2521, หน้า 14) กล่าวว่า นวัตกรรม หมายถึง วิธีการปฏิบัติใหม่ที่แปลงไปจากเดิม โดยอาจจะได้มาจากการคิดค้นพบวิธีใหม่ๆ ขึ้นมา หรือมีการปรับปรุงของเก่าให้เหมาะสมและสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ได้รับการทดลอง การพัฒนาจนเป็นที่เชื่อถือได้แล้วว่าได้ผลดีในทางปฏิบัติทำให้ระบบก้าวไปสู่จุดหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

จรรยา วงศ์สายัณห์ (2520, หน้า 37) อธิบายว่า แม้ในภาษาอังกฤษเอง ความหมายก็ต่างกันไป 2 ระดับ โดยทั่วไปนวัตกรรม (Innovation) หมายถึง ความพยายามใดๆ จะเป็นผลสำเร็จหรือไม่

มากนักน้อยเพียงใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อจะนำสิ่งใหม่ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ทำอย่างเดิมแล้วกับอีกระดับหนึ่ง ซึ่งทางด้านวงการวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรมได้พยายามมีการตั้งที่มา ลักษณะ กรรมวิธี ผลกระทบที่มีอยู่ต่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ส่วนคำว่า “นวัตกรรม” มักจะหมายถึงสิ่งที่ได้นำความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เข้าใช้ได้ผลสำเร็จกว้างออกไปจนกลายเป็นการปฏิบัติอย่างธรรมดาสามัญ เช่น การปลูกฝีในการแพทย์ การทำเหล็กกล้าในวงการอุตสาหกรรม เป็นต้น

สรุปได้ว่า นวัตกรรม หมายถึง ความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อนหรือเป็นการพัฒนาตัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นๆ ได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิมและยังช่วยประหยัดทั้งเวลาและแรงงานด้วย นวัตกรรมนั้นจะรวมความถึงการทำสิ่งต่างๆ ด้วยวิธีใหม่ๆ และยังสามารถหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิวัติ (Revolution) หรือการเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคน (Exterminating Change) หรือการพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ มักมีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างการประดิษฐ์ คิดค้น ความคิดริเริ่ม และนวัตกรรม อันหมายรวมถึงความคิดริเริ่มที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล เชื่อกันว่าการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้องมีความแปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด และไม่เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เป็นต้นว่า ในด้านศิลปะ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจและนโยบายของรัฐ ในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเพิ่มมูลค่าคือมูลค่าของลูกค้านำหรือมูลค่าของผู้ผลิต เป้าหมายของนวัตกรรมคือการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่างๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ นวัตกรรมเป็นหัวข้อหลักในการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์ ธุรกิจ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์และวิศวกรรม และหากพูดกันแบบภาษาชาวบ้านแล้ว คำว่า “นวัตกรรม” มักจะหมายถึงผลลัพธ์ของกระบวนการและในฐานะที่นวัตกรรมมักจะได้รับการยกย่องว่าเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันเศรษฐกิจ ปัจจัยที่นำไปสู่นวัตกรรมมักได้รับความสำคัญจากผู้ออกนโยบายว่า “เป็นเรื่องวิกฤติ” แต่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในสาขาใดสาขาหนึ่ง มักจะเรียกว่า “เป็นผู้บุกเบิกในสาขานั้น” ไม่ว่าจะเป็นในนามบุคคลหรือองค์กร

2.2.2 ประเภทของนวัตกรรม

เมื่อกล่าวถึงเรื่องของนวัตกรรม (Innovation) แล้ว นักวิชาการจำนวนหนึ่งได้อธิบายให้ความหมายทางวิชาการที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า นวัตกรรม (Innovation) แบ่งออกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ Gopalakrishnan & Damanpour, (1997, pp. 65-66) ดังนี้

1. นวัตกรรมที่สามารถจับต้องได้ (Tangible Innovation) จะเป็นนวัตกรรมที่เน้นในส่วนของการนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) แบ่งได้เป็น

1) ผลิตภัณฑ์ที่สามารถจับต้องได้ (Tangible Product) มักจะเป็นนวัตกรรมที่ผู้ผลิตสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาและผู้ใช้สามารถเห็นและสัมผัสได้ เช่น รถยนต์รุ่นใหม่ เครื่องเล่นวีดีโอรุ่นใหม่ โทรศัพท์มือถือระบบใหม่ เป็นต้น

2) ผลิตภัณฑ์ที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Product) มักจะเป็นการบริการ (Service) ที่ผู้ให้บริการพยายามสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา เช่น การใช้ Internet Banking ของธนาคาร การขาย Software ทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2. นวัตกรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Innovation) จะเป็นนวัตกรรมที่เน้นในส่วนของ นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) เพราะทำให้ระบบการทำงานต่างๆ ในองค์กรมีการเปลี่ยนแปลง แบ่งได้เป็น

1) นวัตกรรมกระบวนการทางเทคโนโลยี (Technological Process Innovation) เป็นการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาพัฒนาทำให้กระบวนการ และรูปแบบการทำงานในองค์กรมีการพัฒนามากขึ้น เช่น การนำหุ่นยนต์ (Robot) มาใช้ในการผลิตรถยนต์ ธนาคารนำตู้ถอน-ฝากเงินอัตโนมัติ (ATM : automatic teller machine) มาใช้ เป็นต้น

2) นวัตกรรมกระบวนการปฏิบัติทางองค์กร (Organization Process Innovation) เป็นการนำเอากระบวนการบริหารงานรูปแบบใหม่เข้ามาพัฒนากระบวนการและขีดความสามารถทางการบริหารองค์กรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น ระบบ Just In Time (JIT) ของโตโยต้า Six Sigma ของการบินไทย Balanced Scorecard (BSC) ของธนาคารกสิกรไทย เป็นต้น

2.2.3 การสร้างนวัตกรรมในองค์กร

การสร้างนวัตกรรมในองค์กรนั้น หากพิจารณาถึงบริบทขององค์กร (Organizational Context) เราอาจเชื่อมโยงนวัตกรรมเข้ากับสมรรถนะและการเติบโตด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพความสามารถในการผลิต คุณภาพ จุดยืนด้วยความสามารถในการแข่งขัน ส่วนแบ่งทางการตลาด เป็นต้น องค์กรทุกองค์กรสามารถสร้างนวัตกรรมของตนเองได้ ด้วยสภาวะการณ์แห่งระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน องค์กรต่างๆ ล้วนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ประสิทธิภาพ (Effectiveness) ขององค์กรจะขึ้นอยู่กับความสามารถขององค์กรในการเรียนรู้ถึงสถานการณ์ แนวคิด เทคนิคการดำเนินงาน และเทคโนโลยีต่างๆ จากภายนอก เรียนรู้จากประสบการณ์จากกันและกันภายในและภายนอกองค์กรแล้วนำมาพัฒนาคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดนวัตกรรม (Innovation) ต่อไป

การพัฒนาองค์กรให้มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมได้นั้น ปัจจัยสำคัญที่สรรค์สร้างให้เกิดนวัตกรรมก็คือ คน ปัญญาความรู้ และทักษะความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งนับว่าเป็นหัวใจหลักของการสร้างประสิทธิภาพ (Efficiency) ของการทำงานและขับเคลื่อนองค์กรให้เติบโตอย่างมั่นคง ดังนั้น องค์กรจึงต้องมีการจัดการทรัพยากรมนุษย์ให้ต้องคิดวิเคราะห์และวางแผนโดยคาดคะเนถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมให้เท่าทันและตรงเงื่อนไขใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยที่ผู้บริหารระดับสูงต้องมีความมุ่งมั่นในการนำองค์กรไปสู่องค์กรสร้างนวัตกรรม สร้างบรรยากาศให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การเปิดโอกาสให้ทุกคนในองค์กรได้คิดสร้างสรรค์และนำเสนอแนวความคิด (Idea) ได้อย่างอิสระ กล้าที่จะเสี่ยงนำเอาแนวความคิดดีๆ ไปพัฒนา รวมทั้งการใช้รางวัลเป็นตัวกระตุ้นให้บุคลากรขององค์กรได้คิดสร้างสรรค์งาน สภาพแวดล้อมที่สบายๆ ไม่เคร่งเครียด ไม่ถูกตีกรอบความคิด ก็มีมีส่วนช่วยให้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ ในทางตรงกันข้าม หากผู้บริหารระดับสูงไม่มีความมุ่งมั่น ไม่เปิดโอกาสให้ทุกคนในองค์กรสามารถคิดสร้างสรรค์และ

นำเสนอแนวความคิดได้อย่างอิสระและไม่กลัวเสียงที่จะนำแนวความคิดดีๆ ไปพัฒนา รวมทั้งไม่ใช่รางวัลเป็นตัวกระตุ้น เหล่านี้ ล้วนเป็นปัญหาอุปสรรคที่ไม่อาจทำให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในองค์กร การจะเกิดนวัตกรรมในองค์กรได้ ต้องอาศัยวัฒนธรรมของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์คือจะต้องสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง ต้องไม่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลง และสนับสนุนให้กล้าคิด กล้าทำ นวัตกรรมต้องเกิดจากผู้ตามหรือผู้ปฏิบัติงานและมีผู้นำคอยสนับสนุนทำเป็นตัวอย่าง และต้องอาศัยวัฒนธรรมของผู้ตามหรือผู้ปฏิบัติงานตามทฤษฎี กล่าวคือ (ออนไลน์, 2561)

- 1) กล้าคิด คิดนอกกรอบข้ามศาสตร์
- 2) กล้าพูด กล้าทำมากขึ้น ในสิ่งที่ตัวเองคิดว่าถูกต้อง
- 3) กล้าเปิดใจและรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
- 4) กล้าเสี่ยง กล้าริเริ่ม การทำผิดเป็นสิ่งที่ยอมรับ
- 5) กล้าเรียนรู้ ที่ต้องมีคนกล้าเพราะมีคนกลัวอยู่ เช่น กลัวล้มเหลว
- 6) กล้าทำ ทำจริง พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ส่วนประเด็นของกระบวนการสร้างนวัตกรรม (Innovation) ประกอบด้วย

- 1) ต้องมีความคิด คิดนอกกรอบ คิดข้ามศาสตร์ คิดสร้างสรรค์ คิดสิ่งใหม่เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อเอาชนะปัญหาอุปสรรคต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขของสาธารณะชน (Public) ส่วนใหญ่ เป็นต้น
- 2) ต้องมี Project เมื่อคิดได้แล้วนำสิ่งที่คิดได้มาบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ทำเป็นโครงการ ทำ Action Plan ทำตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key Performance Indicators : KPI)
- 3) มีการประเมินผลโครงการทุกครั้ง (Project Evaluation)
- 4) ต้องมีการปรับแผน ใช้แผนสำรอง มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

การจะทดลองหรือลองทำโดยนำเอาความรู้เรื่องทรัพยากรมนุษย์ไปใช้ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในองค์กรปัจจุบันนี้ ต้องเข้าใจถึงเป้าประสงค์ขององค์กรเสียก่อน กล่าวได้ว่าการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ไม่ได้เป็นสิ่งที่สมบูรณ์ (Absolute) ในตัวมันเอง แต่ทว่าเป็นสิ่งที่จะต้องสัมพันธ์ (Relative) ไปกับปัจจัยควบคุม นั่นคือ นโยบายการบริหารจัดการองค์กรหรือเป้าประสงค์ขององค์กรจะเป็นตัวกำหนดเป้าประสงค์ของการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ จากนั้นก็สร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องกันใน 4 ขั้นตอน ดังกล่าวมาข้างต้น โดยเริ่มจากการเรียนรู้จากประสบการณ์และต่อมามองสังเกต ไตร่ตรองเพื่อการศึกษาประสบการณ์นั้น ก็จะนำไปสู่การได้มาซึ่งแนวคิด เปลี่ยนแปลงไปเป็นแผนงาน งาน/โครงการที่จะนำไปทดลองปฏิบัติและพิจารณาการประเมินผลเพื่อเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience) และมีการปรับแผนงานตามลำดับ ซึ่งการให้โอกาสบุคลากรในองค์กรได้คิดสร้างสรรค์และนำเสนอแนวความคิดได้อย่างอิสระในระยะแรกอาจมีไม่มากหรือไม่มีเลย ก็ต้องใช้ปัจจัยที่กล่าวข้างต้นเป็นตัวกระตุ้นผลักดันและมีกระบวนการพัฒนาองค์ประกอบต่างๆ ขึ้นเป็นขั้นเป็นลำดับ ที่สำคัญคือการผลักดันให้เกิดนวัตกรรมอย่างเป็นรูปธรรมได้จริงจะต้องมีความอดทนและกระทำอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า นวัตกรรมกับการบริหารจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งหรือจะกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ต้องอยู่คู่กันทั้งในระดับองค์กร ระดับประเทศ

เพราะว่านวัตกรรมทั้งหลายจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยบุคคล เช่น บุคลากรในองค์กรมีแนวความคิด มีความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ จากองค์ความรู้ (Knowledge) ที่มีอยู่เดิมในองค์กร หรือในตัวของแต่ละบุคคลเอง หรือองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัย (Research) หรือองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัยและพัฒนาที่ได้สะสมมา (Research & Development : R&D) โดยการนำองค์ความรู้ต่างๆ เหล่านั้นมาประสมประสานจนก่อให้เกิดเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ หรือกระบวนการใหม่ (New Business Process) หรือก่อให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่หรือบริการใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเทศชาติ และที่สำคัญคือเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติหากมองในระดับโลกาภิวัตน์ (Globalization) โดยไม่ได้หมายถึงประโยชน์ทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่จะหมายถึงประโยชน์ที่เป็นมูลค่าทางด้านสังคมและจิตใจในอีกนัยหนึ่งด้วย ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นสิ่งแรกที่จะต้องคำนึงถึง เป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้และต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่จากองค์กร พร้อมกันนั้น การใช้การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ต้องให้มีความทันสมัย ก่อให้เกิดเป็นกระบวนการที่เป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องและนำมาปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือนโยบายที่ได้วางไว้ได้ (Achieved) จากแนวความคิดใหม่ดังกล่าวจัดว่าเป็นการนำความรู้ ความคิด และการนำประสบการณ์ที่ได้ในด้านทรัพยากรมนุษย์จนถูกนำมาใช้ ซึ่งจัดเป็นแนวความคิดใหม่จนก่อให้เกิดเป็นนวัตกรรมในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ และเป็นนวัตกรรมที่สามารถจับต้องนำมาใช้ได้ เพื่อดูแลและพัฒนาบุคลากรในองค์กรเหล่านั้นสู่ยุคแห่งการพัฒนาบุคลากรด้านนวัตกรรมในปัจจุบันและในอนาคตอันใกล้ที่กำลังจะมาถึง โดยนวัตกรรมด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์ดังกล่าวเห็นว่าบุคลากรมีความสำคัญและมีค่า หรือที่ปัจจุบันเรียกว่าบุคลากรเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญและมีคุณค่ากับองค์กรที่ต้องดูแลรักษาหรือเก็บรักษาไว้ ซึ่งบุคลากรเหล่านั้นอาจก่อให้เกิดหรือสร้างนวัตกรรมได้ในภายหลัง

หลังจากการสำรวจแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความหมาย ประเภทของนวัตกรรม การสร้างนวัตกรรมในองค์กรและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในประเด็นนี้แล้ว ผู้วิจัยจะนำแนวคิด ทฤษฎี และหลักการด้านนวัตกรรมไปประมวลผล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ทางวิชาการ แล้วสร้างเป็นข้อคำถามในแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และสร้างข้อคำถามในแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อศึกษาถึงองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาสู่นวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟต่อไป

2.3 แนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม

2.3.1. กระบวนการสร้างนวัตกรรม

เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ (2562, ออนไลน์) อธิบายว่า กระบวนการแห่งการสร้างนวัตกรรมคือการสร้างหรือพัฒนานวัตกรรม โดยอาจแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การรับรู้ถึงโอกาส คือ การศึกษา รวบรวมเอกสาร แนวคิด หลักการเพื่อหาปัญหาสำรวจว่ามีพัฒนาเรื่องที่น่าสนใจไว้อย่างไร มีใครที่เคยประสบปัญหาเรื่องนี้มาก่อนหรือไม่ คนที่มีปัญหานี้เขามีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร เพื่อหากรอบแนวคิดหรือแนวทางที่จะนำมา

แก้ปัญหาของตนเองต่อไป อาจทำได้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแสวงหาแนวคิดและหลักการ และการศึกษาเอกสารงานวิจัยและประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง

2) การพัฒนาแนวคิด คือ การเลือกกรอบแนวคิดมาทำการวางแผนสร้างนวัตกรรม โดยพิจารณาเลือกจากลักษณะของนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ดี เช่น มีการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการ และความจำเป็น, น่าเชื่อถือและเป็นไปได้สูงที่จะสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาต่อยอดได้, มีแนวคิดหรือหลักการทางวิชาการรองรับที่น่าเชื่อถือ, สามารถนำไปใช้ได้จริงใช้ง่ายสะดวกต่อการใช้และการพัฒนาต่อไป และมีผลการพิสูจน์ว่าใช้ได้ สถานการณ์จริงสามารถแก้ปัญหาได้อย่างน่าพอใจ

3) การแก้ไขปัญหา คือ การสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมเพื่อให้สามารถนำมาแก้ไข ปัญหาที่มีจะสร้างและดำเนินการตามขั้นตอน เช่น วิเคราะห์จุดประสงค์, กำหนดและออกแบบ, การลงมือทำ ตรวจสอบคุณภาพ ทดลองใช้ระยะสั้นเพื่อปรับปรุง และนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือ การพัฒนาการเรียนรู้

4) การพัฒนาต้นแบบ คือ การหาประสิทธิภาพของนวัตกรรมเพื่อพิสูจน์ว่านวัตกรรม ที่สร้างมานั้น สามารถนำมาใช้ได้ผลตามที่ต้องการหรือไม่ มีการทำได้หลายวิธี เช่น การตรวจสอบโดย ผู้เชี่ยวชาญ, การบรรยายคุณภาพ, การหาประสิทธิภาพของนวัตกรรม และการประเมินผล

5) แก้ไขจุดบกพร่อง คือ การปรับปรุงนวัตกรรมที่สร้างขึ้น นำความคิดเห็นหรือ ข้อเสนอแนะมาปรับปรุงนวัตกรรมให้มีคุณภาพเหมาะสมที่จะนำไปใช้ได้มากขึ้น หากประสิทธิภาพ โดยการให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจและการบรรยายคุณภาพก่อนการทดลองใช้และหลังการทดลองใช้กับ ผู้เรียนกลุ่มเล็กจะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและเป็นรายละเอียดที่จะปรับปรุงนวัตกรรมได้ง่ายขึ้น

อรุณี ชัยสวัสดิ์ (2562, ออนไลน์) อธิบายว่า กระบวนการสร้างนวัตกรรมเกิดขึ้นหลากหลาย วิธี เช่น ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ความต้องการแก้ปัญหา (Problem) การจัดการ และกระบวนการต่อยอดด้านองค์ความรู้ (Knowledge Management) และการปรับปรุงและพัฒนา (Improvement) ซึ่งวิธีนี้เป็นที่นิยม เนื่องจากประหยัดทั้งเวลาและงบประมาณ อีกทั้งมีโอกาสสำเร็จ สูง สามารถนำไปใช้ได้ทั้งนวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) วิธีการโดยการระดมความคิด เพื่อค้นหาจุดบกพร่องของผลิตภัณฑ์หรือ กระบวนการเดิม ประกอบกับการประเมินความต้องการหรือความพึงพอใจของผู้ใช้ นำมาใช้เป็น ข้อมูลป้อนเข้า (Input) เพื่อใช้วิเคราะห์หาสาเหตุและปัจจัยที่แท้จริงของปัญหา ดังนั้น การวางแผน เพื่อพัฒนานวัตกรรมด้วยวิธีนี้ จึงต้องมีการกำหนดแผนและวิธีการดำเนินงาน ในรูปแบบของ กระบวนการ (Process Approach) โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงที่ส่งผลกระทบต่อเนื่องกัน รูปแบบนี้สามารถใช้ได้กับงาน กระบวนการ และกิจกรรมทุกประเภท นั่นคือพิจารณาจาก ส่วนปัจจัยนำเข้า (Input) คือทรัพยากร วัตถุดิบ ประกอบด้วย ชนิด ประเภท สัดส่วน ปริมาณ น้ำหนัก ความชื้น เป็นต้น ส่วนกระบวนการ (Process) คือ วิธีการ ขั้นตอนการทำงาน ขั้นตอน การผลิต ได้แก่ กระบวนการ เทคโนโลยี เครื่องมืออุปกรณ์ ระยะเวลาการผลิต อุณหภูมิ ความดัน ระบบการควบคุม ระบบ IT การตรวจสอบและควบคุมคุณภาพ เป็นต้น เพื่อให้ได้ผลผลิต (Output) คือ ผลิตภัณฑ์ กระบวนการ บริการใหม่ หรือนวัตกรรมใหม่ตามต้องการ

สร้อยญา อาษาไชย (2562, ออนไลน์) กล่าวว่า นวัตกรรม (Innovation) คือการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ เช่น บริหาร ผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการใหม่ๆ (Service, Product, Process) เป็นต้น ที่มีคุณค่า (Value Creation) และมีประโยชน์ต่อผู้อื่น เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีคุณค่าและมีประโยชน์แล้วจะสามารถขยายผลต่อไปได้เชิงพาณิชย์หรือขายได้นั่นเอง $\text{Innovation} = \text{Creativa} + \text{New} + \text{Value Creation}$ (ความคิดสร้างสรรค์ + สิ่งใหม่ + มีคุณค่า) ซึ่งจะต่างจาก Creativity หรือความคิดสร้างสรรค์ จะเป็นกระบวนการที่สร้างความคิดใหม่ๆ ทางเลือกใหม่ การแก้ปัญหาแนวทางใหม่ๆ ในแบบที่แตกต่างกันไป ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม ดังนี้

- 1) คุณภาพของความคิดใหม่ๆ และนำไปสู่ความเป็นจริง คือความคิดสร้างสรรค์ ส่วนการดำเนินการตามความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้ได้สิ่งใหม่ๆ ออกมา ในการปฏิบัติคือนวัตกรรม
- 2) ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการจินตนาการ ส่วนนวัตกรรมเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิผลออกมาเป็นรูปธรรม
- 3) ความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถวัดผลได้ แต่นวัตกรรมสามารถวัดผลได้
- 4) ความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวข้องกับการสร้างความคิดที่ใหม่และไม่เหมือนใคร ตรงกันข้ามนวัตกรรม (Innovation) เกี่ยวข้องกับการนำเสนอสิ่งที่ดีกว่าเข้าสู่ตลาด
- 5) ความคิดสร้างสรรค์ไม่จำเป็นต้องใช้เงิน (หรืออาจจะใช้น้อยในการจัดระดมสมองสำรวจ เป็นต้น) ในทางกลับกันนวัตกรรมต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากในการค้นคว้า ทดสอบ และผลิตออกมา
- 6) ไม่มีความเสี่ยงในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์หรือมีความเสี่ยงน้อย และในขณะที่การพัฒนานวัตกรรมมักจะมีความเสี่ยงในด้านต่างๆ เสมอ

อนึ่ง การคิดสร้างนวัตกรรมนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความชำนาญและความเชี่ยวชาญ ความเข้าใจที่ลึกซึ้งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้นจึงจะเกิดความแตกยอดความคิดออกมาเป็นนวัตกรรมใหม่ๆ ได้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์และการทำความฝันให้เป็นจริงนั้นแท้ที่จริงแล้วเป็นกระบวนการสองอย่างในเวลาเดียวกัน คือการนำเอาความคิดจากประสบการณ์การทำงานจริงมา คัดกรองว่าความคิดสร้างสรรค์ใดบ้างที่ควรค่าจะนำมาทดลองทำ และในกระบวนการทดลองทำนั้น จะทำกันอย่างไรให้ประสบผลสำเร็จ จะมีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง และจะมีทางออกหรือแนวทางแก้ไขอย่างไรบ้าง ดังนั้น กระบวนการสร้างนวัตกรรมจึงประกอบด้วยกระบวนการคิดที่ควบคู่ไปกับ กระบวนการกระทำ โดยทั้งหมดตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปิดใจกว้าง มีวัฒนธรรมที่ส่งเสริมและให้กำลังใจกัน อย่างไรก็ตาม กระบวนการทำให้บรรลุความสำเร็จนั้นเป็นสิ่งที่มียาก เนื่องจากต้องเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากที่ต้องให้เขายอมรับการเปลี่ยนแปลงจากวิธีทำงานที่เคยทำมานานไปสู่ วิธีการรูปแบบใหม่ๆ การจะใช้ความคิดดีๆ ความคิดใหม่ๆ เราต้องการคนที่เป็นนักช่างคิด ช่างฝัน ชอบค้นคว้า ในขณะเดียวกัน ถ้าจะทำความฝันให้เป็นจริงจะต้องมีคนที่ยคอยสื่อสาร โน้มน้าวให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องยอมรับและยินดีที่จะช่วยกันทำในสิ่งใหม่ด้วยกัน ไม่ใช่ต่างคน ต่างคิด ต่างคน ต่างทำ เป็นต้น

2.3.1 หลักการพัฒนานวัตกรรม

ทิตินา แชมมณี (2548, หน้า 423) ได้ให้หลักการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาไว้พอสรุปได้ดังนี้

- 1) การระบุปัญหา (Problem) ความคิดในการพัฒนานวัตกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะเริ่มจากการมองเห็นปัญหาและต้องการแก้ไขปัญหานั้นให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ
- 2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย (Objective) เมื่อกำหนดปัญหาแล้วก็กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อจัดทำหรือพัฒนานวัตกรรมให้มีคุณสมบัติหรือลักษณะตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
- 3) การศึกษาข้อจำกัดต่างๆ (Constraints) ผู้พัฒนานวัตกรรมทางการเรียนการสอนต้องศึกษาข้อมูลของปัญหาและข้อจำกัดที่จะใช้นวัตกรรมนั้น เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ได้จริง
- 4) การประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม (Innovation) ผู้จัดทำนวัตกรรมหรือพัฒนานวัตกรรมจะต้องมีความรู้ประสบการณ์ ความริเริ่มสร้างสรรค์ซึ่งอาจจะนำของเก่ามาปรับปรุงดัดแปลง เพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและทำให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออาจคิดค้นขึ้นมาใหม่ทั้งหมด นวัตกรรมทางการศึกษามีรูปแบบแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาหรือวัตถุประสงค์ของนวัตกรรมนั้น เช่น อาจมีลักษณะเป็นแนวคิด หลักการ แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เทคนิคหรือสิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยี เป็นต้น
- 5) การทดลองใช้นวัตกรรม (Experimentation) เมื่อคิดค้นหรือประดิษฐ์นวัตกรรมทางการศึกษาแล้วต้องทดลองนวัตกรรม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขผลการทดลองจะทำให้ได้ข้อมูลนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมต่อไป ถ้าหากมีการทดลองใช้นวัตกรรมหลายครั้งก็ย่อมมีความมั่นใจในประสิทธิภาพของนวัตกรรมนั้น
- 6) การเผยแพร่ (Dissemination) เมื่อมั่นใจนวัตกรรมที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพแล้วก็สามารถนำไปเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก

ณรงค์ ชัยบังคม (2562, ออนไลน์) กล่าวว่า กระบวนการลำดับขั้นตอนและวิธีการดำเนินโครงการในการพัฒนานวัตกรรมประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

- 1) ขั้นการกำหนดปัญหา เป็นขั้นตอนที่ต้องระบุว่าปัญหาที่ต้องการปรับปรุง แก้ไขหรือพัฒนานั้นคืออะไร มีสาเหตุจากอะไร
- 2) ขั้นกำหนดวัตถุประสงค์หรือผลที่ต้องการ
- 3) ขั้นตอนแนวทางเลือกในการแก้ปัญหาแต่ละปัญหา ซึ่งไม่ควรที่จะกำหนดแนวทางแก้ปัญหาไว้เพียงแนวทางเดียว
- 4) ขั้นการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่นำทางเลือกไว้มากพัฒนาหรือสร้างเป็นนวัตกรรมขึ้นมาที่ถูกต้องตามมาตรฐานที่ควรจะเป็น
- 5) ขั้นการทดลองและประเมินผล เป็นขั้นที่นำนวัตกรรมที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้เพื่อหาข้อมูลมายืนยันคุณภาพ ในขั้นตอนนี้อาจอาศัยรูปแบบของการวิจัยทดลอง

6) ขึ้นปรับปรุงและนำไปใช้ ในขั้นนี้เป็นขั้นที่นำผลที่ได้จากขั้นการทดลองมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด แล้วนำไปใช้จริงหรือเผยแพร่แก่ผู้อื่น

ศศิมา สุขสว่าง (2562, ออนไลน์) อธิบายว่า การสร้างนวัตกรรมคือการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งคน กระบวนการ ธุรกิจ ผลิตภัณฑ์ และบริการอย่างต่อเนื่องเรื่อย จากก้าวเล็กๆ ที่ละก้าว ทุกๆ เดือน ทุกๆ ปี แต่สม่ำเสมอจนกลายเป็นก้าวที่ยิ่งใหญ่ จนสามารถเปลี่ยนแปลงองค์กรให้เติบโตได้อย่างยั่งยืน การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนานวัตกรรมนั้น เราสามารถใช้ในกรณีดังต่อไปนี้

1) ต้องการปรับปรุงกระบวนการผลิตภัณฑ์และการให้บริการลูกค้าให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้นเรื่อยๆ อย่างสม่ำเสมอ หากองค์กรต้องการสร้างวัฒนธรรมการสร้างสรรคและพัฒนาวัตกรรมการให้เกิดขึ้น จะต้องมีการพัฒนากระบวนการ ผลิตภัณฑ์ บริการอย่างต่อเนื่องแม้องค์กรจะยังไม่ประสบปัญหาใดๆ เกิดขึ้นก็ตาม แต่การปลูกฝังให้ทุกคนคิดสร้างสรรค์อยู่เสมอว่าถ้าจะพัฒนาองค์กรให้เติบโตขึ้นเรื่อยๆ ด้วยวิธีการใหม่ๆ หรือสิ่งใหม่ๆ จะทำได้อย่างไร

2) การสร้างสิ่งใหม่ๆ ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ บริการใหม่ๆ เพื่อสร้างมูลค่าหรือการเติบโตให้กับบริษัท ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี การแข่งขัน สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ทำให้องค์กรต่างๆ ได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ สภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กร ณ ปัจจุบัน กำลังอยู่ในสถานการณ์ที่เรียกว่า “Disruptive World” ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมอย่างพลิกผัน (Disruptive innovation) จนมีคำกล่าวหนึ่งว่า “จงรีบเปลี่ยนแปลงเสียก่อน มิฉะนั้นคุณก็อาจจะถูกบังคับให้เปลี่ยนแปลง” จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง (Change) การคิดเชิงนวัตกรรม (Innovation and Thinking different) เพื่อให้การทำงานสามารถรับมือกับสถานะการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การสร้างสิ่งใหม่ๆ ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ บริการใหม่ๆ เพื่อสร้างมูลค่า สร้างนวัตกรรมให้กับบริษัทจึงเป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งที่จะช่วยให้ช่องทาง ตอบสนองสิ่งใหม่ๆ ให้กับลูกค้า ให้เป็นที่ต้องการของลูกค้า

3) การแก้ปัญหาให้กับองค์กรและลูกค้าได้ การคิดสร้างสรรค์ และพัฒนานวัตกรรมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจะช่วยให้สามารถนำไปประยุกต์และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรได้อย่างทันท่วงที เพราะวิธีการคิดแบบใหม่ๆ ในอดีตอาจจะไม่สามารถแก้ปัญหาในปัจจุบันได้

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า นวัตกรรม (Innovation) คือการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เช่น บริการ ผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการใหม่ๆ (Service, Product, Process) เป็นต้น ที่มีคุณค่า (Value Creation) และมีประโยชน์ต่อผู้อื่น เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเมื่อมีคุณค่าและมีประโยชน์แล้วจะสามารถขยายผลต่อได้เชิงพาณิชย์หรือขายได้นั่นเอง หรือสรุปให้เข้าใจง่ายๆ คือ นวัตกรรม = ความคิดสร้างสรรค์ + สิ่งใหม่ + มีคุณค่า (Innovation = Creative + New + Value Creation)

2.3.2 ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา

เนื่องด้วยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยเน้นการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการสร้างนวัตกรรมทางด้านการศึกษาดังนั้นผู้วิจัย จึงได้นำสืบค้นและนำเสนอแนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม (Innovation) ด้านการศึกษาเป็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2562, ออนไลน์) ได้อธิบายถึงกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation) ว่า ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ มี 7 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับนวัตกรรม
- 2) สำรวจความต้องการเกี่ยวกับนวัตกรรม
- 3) ร่างกรอบแนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม
- 4) สอบถามความเห็นผู้เชี่ยวชาญ
- 5) ยกย่องต้นแบบชิ้นงานนวัตกรรม
- 6) ทดสอบประสิทธิภาพและ/หรือรับรองต้นแบบชิ้นงานนวัตกรรม
- 7) ปรับปรุงและเขียนรายงานการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาที่ครอบคลุมในประเด็น ดังนี้

1. เจาะลึกการสร้างนวัตกรรม

หลังจากกำหนดนวัตกรรมที่ประสงค์จะทำการวิจัยและพัฒนาแล้ว ผู้วิจัยต้องสร้างนวัตกรรมที่ครอบคลุม 2 ขั้นตอน คือ การออกแบบและการพัฒนา โดยมีเงื่อนไขสำคัญ 4 ประการ คือ

1) ต้องมีกรอบในการพัฒนานวัตกรรมโดยอิงระบบ CIPOF Model (C-Context, I-Input, P-Process, O-Output, and F-Feedback) โดยทำการวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดองค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า องค์ประกอบด้านกระบวนการ องค์ประกอบด้านผลลัพธ์ และองค์ประกอบด้านผลย้อนกลับ หรือ ADDIE Model (A-Analysis, D-Design, D-Development, I-Implementation, E-Evaluation) ด้วยการวิเคราะห์ ออกแบบ พัฒนา นำไปใช้ และประเมิน

2) ต้องทบทวนวรรณกรรมอย่างทะลุปรุโปร่งเพื่อให้แน่ใจว่าสิ่งที่ผู้วิจัยจะทำการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมหรือสิ่งใหม่นั้น ต้องเป็นนวัตกรรมที่ไม่ได้มีใครพัฒนาขึ้นมาก่อน เพื่อที่จะได้ไม่แอบอ้างว่าตนเป็นคนแรกที่พัฒนานวัตกรรมนี้ขึ้น หากพบว่าเป็นนวัตกรรมที่มีอยู่แล้วและประสงค์จะปรับเปลี่ยนให้ดีขึ้น ต้องดำเนินการตามขั้นตอนการปรับเปลี่ยนนวัตกรรม

3) ต้องดำเนินการพัฒนานวัตกรรมตามขั้นตอนที่เหมาะสมเพื่อให้ได้นวัตกรรมที่มีคุณภาพ การวิจัยเชิงวิจัย และพัฒนา ต้องยึดขั้นตอนนี้ในการวิจัยและทดสอบคุณภาพของนวัตกรรมด้วย แต่ต้องขอความเห็นชอบจากเจ้าของนวัตกรรม ยกเว้นนวัตกรรมนั้นพ้นเขตลิขสิทธิ์ที่กฎหมายกำหนด แต่ต้องอ้างอิงเจ้าของนวัตกรรม ไม่แบบอ้างนำเป็นของตนเอง

4) เมื่อพัฒนานวัตกรรมและผ่านการวิจัยและพัฒนาแล้ว ต้องทำการเผยแพร่ นวัตกรรม หากต้องการจดสิทธิบัตรต้องดำเนินการก่อนที่จะมีการเผยแพร่

2. ขั้นตอนสร้างนวัตกรรมการศึกษาด้วยการวิจัยและพัฒนา

ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 ศึกษาองค์ความรู้หรือเนื้อหาสาระเกี่ยวกับต้นแบบชิ้นงาน (Study the Body of Content) โดยวิจัยเอกสารจากการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์ผู้รู้/ผู้ทรงคุณวุฒิและการศึกษาดูงาน

ขั้นที่ 2 ประเมินความต้องการต้นแบบชิ้นงาน (Assess needs for the innovative prototypes) เพื่อหาองค์ประกอบ (Components) ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ (Procedure) ขั้นตอน (Logical Steps) และรายละเอียด (Specifications)

ขั้นที่ 3 พัฒนารอบแนวคิดต้นแบบชิ้นงาน (Develop Conceptual Framework) โดยเขียนกรอบแนวคิดที่ประกอบด้วยทฤษฎีและหลักการ (Theories and Principles) องค์ประกอบ (Components) ของนวัตกรรม กระบวนการ (Process) การทำงานของนวัตกรรม ขั้นตอนตามลำดับ (Logical Steps) และรายละเอียด (Specification) ของนวัตกรรม

ขั้นที่ 4 ถามความเห็นผู้เชี่ยวชาญ (Seek Experts' Opinions) เป็นการนำกรอบแนวคิดนวัตกรรมไปขอความเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้วิธีส่งแบบสอบถาม (Via questionnaire) ใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) หรือกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group)

ขั้นที่ 5 ร่างต้นแบบชิ้นงาน (Draft the Innovative Prototype) เป็นการพัฒนาต้นแบบชิ้นงานของนวัตกรรมตามลำดับขั้นคือ การออกแบบชิ้นงาน (Design and develop the Prototype) และเขียนรายละเอียดนวัตกรรม (Write the Details of the Prototype)

ขั้นที่ 6 การรับรองและการทดสอบต้นแบบของชิ้นงาน (Verify or Test the Prototype) เป็นการนำร่างนวัตกรรมไปทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพตาม 2 ขั้นตอน คือ (1) การทดลองใช้เบื้องต้น (Tryout) และทดลองใช้จริง (Trial Run) ในกรณีที่เป็นนวัตกรรมขนาดใหญ่ที่ต้องใช้เวลาพัฒนาหรือลงทุนสูง ก็อาจให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3-5 คน รับรอง (Verification by Experts) หลังจากการทดลองใช้หรือรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ก็ต้องเขียน รายงานผลการทดสอบประสิทธิภาพของนวัตกรรม

ขั้นที่ 7 ปรับปรุงและเขียนรายงาน (Finalize the Prototype and Write Final Reports) เป็นการเขียน รายงานผลการวิจัยให้เป็นไปตามรูปแบบ (Stylebook) ขนาดและรูปแบบอักษร

สรุปได้ว่า การพัฒนานวัตกรรมหรือการสร้างนวัตกรรม ต้องยึดวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นหลัก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของนวัตกรรม ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาภายใต้กรอบที่ผู้ดำเนินโครงการวิจัยกำหนดขอบเขตของโครงการไว้ เพื่อนำไปสู่ผลการทดลองนวัตกรรม ทดลองใช้นวัตกรรมตลอดจนถึงความพึงพอใจของผู้ใช้นวัตกรรม

2.3.3. ประเภทและรูปแบบนวัตกรรมเทคโนโลยีและสารสนเทศการศึกษา

1. ประเภทของนวัตกรรมการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรมการศึกษาไว้หลายมาตรา มาตราที่สำคัญ คือ “มาตรา 67 รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาการผลิตและการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย” และใน “มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จได้ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังกล่าว จำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมการศึกษาใหม่ๆ ที่จะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาด้านการศึกษาทั้งใน ด้านรูปแบบของการศึกษาวิจัย การทดลองและการประเมินผลนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่นำมาใช้ว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด นวัตกรรมที่นำมาใช้ทั้งที่ผ่านมาแล้วและที่จะมีในอนาคตมีหลายประเภทขึ้นอยู่กับการประยุกต์ใช้นวัตกรรมในด้านต่างๆ ในที่นี้จะขอกล่าวคือ นวัตกรรม 5 ประเภท คือ

- 1) นวัตกรรมทางด้านหลักสูตร (Curriculum Innovation)
- 2) นวัตกรรมการเรียนการสอน (Teaching Innovation)
- 3) นวัตกรรมสื่อการสอน (Innovative Teaching Media)
- 4) นวัตกรรมการประเมินผล (Innovation of Evaluation)
- 5) นวัตกรรมการบริหารจัดการ (Management Innovation)

2. นวัตกรรมทางด้านหลักสูตร

นวัตกรรมทางด้านหลักสูตร เป็นการใช่วิธีการใหม่ๆ ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นและตอบสนองความต้องการสอนบุคคลให้มากขึ้น เนื่องจากหลักสูตรจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเพื่อให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลก นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรยังมีความจำเป็นที่จะต้องอยู่บนฐานของแนวคิดทฤษฎีและปรัชญาทางการจัดการสัมมนาอีกด้วย การพัฒนาหลักสูตรตามหลักการและวิธีการดังกล่าวต้องอาศัยแนวคิดและวิธีการใหม่ๆ ที่เป็นนวัตกรรมการศึกษาเข้ามาช่วยเหลื่อจัดการให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ นวัตกรรมทางด้านหลักสูตรในประเทศไทย ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรดังต่อไปนี้

- 1) หลักสูตรบูรณาการ เป็นการบูรณาการส่วนประกอบของหลักสูตรเข้าด้วยกัน ทางด้านวิทยาการในสาขาต่างๆ การศึกษาทางด้านจริยธรรมและสังคม โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดีสามารถใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ในสาขาต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมอย่างมีจริยธรรม
- 2) หลักสูตรรายบุคคล เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อตอบสนองแนวความคิดในการจัดการศึกษารายบุคคล ซึ่งจะต้องออกแบบระบบเพื่อรองรับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีด้านต่างๆ

3) หลักสูตรกิจกรรมและประสบการณ์ เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นกระบวนการในการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ เช่น กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในบทเรียน ประสบการณ์การเรียนรู้จากการสืบค้นด้วยตนเอง เป็นต้น

4) หลักสูตรท้องถิ่น เป็นการพัฒนาหลักสูตรที่ต้องการกระจายการบริหารจัดการออกสู่ท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชนที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น แทนที่หลักสูตรในแบบเดิมที่ใช้วิธีการรวมศูนย์การพัฒนาอยู่ในส่วนกลาง

3. นวัตกรรมการเรียนการสอน

นวัตกรรมการเรียนการสอน เป็นการใช่วิธีระบบในการปรับปรุงและคิดค้นพัฒนาวิธีสอนแบบใหม่ๆ ที่สามารถตอบสนองการเรียนรู้รายบุคคล การสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้แบบแก้ปัญหา การพัฒนาวิธีสอนจำเป็นต้องอาศัยวิธีการและเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาจัดการและสนับสนุนการเรียนการสอน ตัวอย่างนวัตกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ การใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การสอนแบบเรียนรู้ร่วมกัน และการเรียนผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต การวิจัยในชั้นเรียน เป็นต้น

4. นวัตกรรมสื่อการสอน

เนื่องจากมีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์เครือข่าย และเทคโนโลยีโทรคมนาคม ทำให้นักการศึกษาพยายามนำศักยภาพของเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้ในการผลิตสื่อการเรียนการสอนใหม่ๆ จำนวนมากมาย ทั้งการเรียนด้วยตนเองการเรียนรู้เป็นกลุ่มและการเรียนแบบมวลชน ตลอดจนสื่อที่ใช้เพื่อสนับสนุนการฝึกอบรม ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ดังตัวอย่างของนวัตกรรมสื่อการสอน ได้แก่

- 1) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction : CAI)
- 2) มัลติมีเดีย (Multimedia)
- 3) การประชุมทางไกล (Teleconference)
- 4) ชุดการสอน (Instructional Module)
- 5) วิดีทัศน์แบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Video)

5. นวัตกรรมทางด้านการประเมินผล

นวัตกรรมทางด้านการประเมินผล เป็นนวัตกรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการวัดผลและประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำได้อย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการวิจัยทางการศึกษา การวิจัยระดับสถาบันด้วยการประยุกต์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์มาสนับสนุนการวัดผล การประเมินผลของสถานศึกษา ครู อาจารย์ ตัวอย่างของนวัตกรรมทางด้านการประเมินผล ได้แก่

- 1) การพัฒนาคลังข้อสอบ
- 2) การลงทะเบียนผ่านทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต
- 3) การใช้บัตรสมาร์ทการ์ด (Smart Card) เพื่อการใช้บริการของสถานศึกษา
- 4) การใช้คอมพิวเตอร์ในการตัดเกรด

6. นวัตกรรมการบริหารจัดการ

นวัตกรรมการบริหารจัดการ เป็นการใช้นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารสนเทศมาช่วยในการบริหารจัดการ เพื่อการตัดสินใจของผู้บริหารการศึกษาให้มีความรวดเร็ว ทันต่อเหตุการณ์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก นวัตกรรมการศึกษาที่นำมาใช้ทางด้านการบริหารจะเกี่ยวข้องกับระบบการจัดการฐานข้อมูลในหน่วยงานสถานศึกษา เช่น ฐานข้อมูล (Database) นักเรียน นักศึกษา ฐานข้อมูล คณาจารย์ และบุคลากรในสถานศึกษา ด้านการเงิน บัญชี พัสดุ และครุภัณฑ์ ฐานข้อมูลเหล่านี้ต้องการออกระบบที่สมบูรณ์มีความปลอดภัยของข้อมูลสูง นอกจากนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับสารสนเทศภายนอกหน่วยงาน เช่น ระเบียบปฏิบัติ กฎหมาย พระราชบัญญัติ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาซึ่งจะต้องมีการอบรม เก็บรักษาและออกแบบระบบการสืบค้นที่ดีพอซึ่งผู้บริหารสามารถสืบค้นข้อมูลมาใช้งานได้ทันทีตลอดเวลา การใช้นวัตกรรมแต่ละด้านอาจมีการผสมผสานที่ซ้อนทับกันในบางเรื่อง ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาร่วมกันไปพร้อมๆ กันหลายด้าน การพัฒนาฐานข้อมูลอาจต้องทำเป็นกลุ่มเพื่อให้สามารถนำมาใช้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. นวัตกรรมการศึกษา

นวัตกรรมการศึกษา (Educational innovation) หมายถึง การนำสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่ซ้ำของเดิมเข้ามาเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมจากวิธีการสอนที่ทำอยู่เพื่อการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นวัตกรรมจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ วิธีจัดการเรียนรู้ เทคนิคการสอนแบบต่างๆ เช่น การสอนแบบร่วมมือร่วมใจ การสอนแบบเกม การสอนโดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ การสอนแบบโครงงาน เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ สื่อการสอนหรือสื่อการเรียนรู้ สื่อสิ่งตีพิมพ์ เอกสารประกอบการเรียนการสอน บทเรียนสำเร็จรูป ชุดการสอน บทเรียนการ์ตูน แบบฝึก วิดีทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) และระบบ E-learning เป็นต้น

8. ลักษณะรูปแบบของนวัตกรรม

เอกสารประกอบการสอน เป็นเอกสารที่ผู้สอนจัดทำขึ้นเอง เพื่อใช้ประกอบการสอนวิชาหนึ่งวิชาใดตามหลักสูตร นักเรียนเป็นผู้อ่านเอง อาจมีรูปภาพประกอบที่น่าสนใจ เนื้อหาใช้คำอธิบายที่เป็นความคิดรวบยอด ใช้ภาษาวิชาการเหมาะกับนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3 ขึ้นไป

1. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นเอกสารทางวิชาการที่ยึดหลักวิชาการที่มั่นคง ถูกต้อง สะท้อนความคิด ทศนะและภูมิปัญญาของผู้เขียนลงไปด้วย ใช้สำหรับนักเรียนอ่านเพิ่มเติมเหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล ควรจัดมีรูปเล่มสีสันสวยงามเพื่อดึงดูดความสนใจ

2. บทเรียนสำเร็จรูป เป็นบทเรียนที่สร้างขึ้นโดยกำหนดเนื้อหา วัตถุประสงค์ และวิธีการไว้ชัดเจนให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าและประเมินผลด้วยตนเอง ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ มักเป็นการสอนความคิดรวบยอด มีการเสริมแรงผู้เรียนเป็นระยะ เหมาะสำหรับใช้สอนซ่อมเสริมนักเรียนที่เรียนไม่ทันเพื่อน ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด เช่น

ก. ข้อดีของบทเรียนสำเร็จรูป

- 1) ผู้เรียนมีโอกาสเรียนตามความสามารถของตนเอง
- 2) ผู้เรียนเรียนอย่างอิสระไม่อยู่ภายใต้ความกดดัน

- 3) เสริมความสามารถหรือแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนในบางคนได้
- 4) การเรียนโดยบทเรียนสำเร็จรูปจะไม่มีอุปสรรคด้านเวลาและสถานที่
- 5) ทำให้ผู้เรียนรู้จักรับผิดชอบและทำงานเป็นขั้นตอน
- 6) ผู้เรียนได้ฝึกแก้ปัญหาและตัดสินใจด้วยตนเอง

ข. ข้อจำกัดของบทเรียนสำเร็จรูป

- 1) การเรียนด้วยบทเรียนสำเร็จรูป ผู้เรียนต้องเข้าใจวิธีการเรียนอย่างชัดเจน หากไม่เข้าใจก็จะได้ผลน้อย
- 2) การมีวินัยของผู้เรียนโดยปฏิบัติตามคำสั่งของบทเรียน จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ แต่ถ้าหากตัวผู้เรียนขาดวินัยก็จะทำให้การเรียนด้วยวิธีนี้ล้มเหลว
- 3) บทเรียนการ์ตูน มีลักษณะเช่นเดียวกับบทเรียนสำเร็จรูป แต่มีการ์ตูนเป็นตัวเดินเรื่อง อาจใส่สีสันสวยงาม น่าอ่านยิ่งขึ้น
- 4) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) มีส่วนคล้ายกับบทเรียนสำเร็จรูป แต่แตกต่างกันที่บทเรียนสำเร็จรูปเป็นเอกสารสิ่งตีพิมพ์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) เป็นบทเรียนที่สร้างขึ้นโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ อาจมีเสียงประกอบคือโต้ตอบกับสื่อ ช่วยดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้ดี ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด เช่น

ก. ข้อดีของระบบคอมพิวเตอร์ช่วยการเรียนการสอน

- 1) ทำให้ผู้เรียนเรียนได้ในอัตราความเร็วของตนเอง เนื่องจากคอมพิวเตอร์ในฐานะเป็นสื่อการเรียนการสอนของการเรียนเป็นรายบุคคลที่ดี สามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนตามความสามารถ ของแต่ละบุคคลที่จะเรียนตามอัตราความเร็วของแต่ละคน โดยที่ผู้เรียนไม่ต้องรอหรือเร่งการตอบสนอง (Respond) และไม่ต้องรอข้อมูลย้อนกลับจากครู เพราะคอมพิวเตอร์สามารถให้ข้อมูลกลับแก่ผู้เรียนทุกคนในเวลาเดียวกันโดยใช้ระบบการเจียดเวลา (Time Sharing)
- 2) ผู้เรียนจะเรียนที่ไหนเมื่อใดก็ได้ ด้วยความก้าวหน้าของระบบการสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนสามารถใช้คอมพิวเตอร์ติดต่อถ่ายทอดความรู้กับผู้อื่น หรือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากโปรแกรมที่กำหนดไว้ได้ตลอดเวลาที่ต้องการจะเรียนในทุกๆ แห่ง
- 3) ผู้เรียนสามารถเรียนได้จากแหล่งสื่อประสม (Multi media) จากระบบคอมพิวเตอร์ เนื่องจากระบบไมโครคอมพิวเตอร์ช่วยการเรียนการสอนในปัจจุบันได้รับการพัฒนาจนสามารถที่จะแสดงภาพลายเส้นที่เคลื่อนไหวและการเสนอบทเรียนเป็นภาษาไทย การต่อวงจรระบบคอมพิวเตอร์ควบคุมสื่ออื่นๆ ให้เสนอบทเรียนในเวลาที่เหมาะสมกับการตอบสนองของผู้เรียนจะทำให้ประสิทธิภาพการเรียนการสอนดีขึ้นมาก
- 4) ผู้เรียนสามารถทราบผลการเรียนของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมรวดเร็วกว่าสื่ออื่นๆ เนื่องจากคอมพิวเตอร์มีลักษณะเด่น คือการเก็บข้อมูลย้อนคำตอบของกิจกรรมไว้ในหน่วยความจำหรือแผ่นดิสก์ (Disk) ได้ครั้งละหลายๆ เมื่อผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมแต่ละกิจกรรมแล้วระบบคอมพิวเตอร์ สามารถบอกคำตอบหรือผลเฉลยของกิจกรรมที่ถูกต้องได้ทันที

ข. ข้อจำกัดของระบบคอมพิวเตอร์ช่วยการเรียนการสอน

1) ขาดบทเรียนสำเร็จรูปที่ใช้กับระบบคอมพิวเตอร์ช่วยการเรียนการสอน ถึงแม้ว่าจะมีการพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูปเพื่อใช้กับคอมพิวเตอร์ในต่างประเทศเกี่ยวกับการสอนวิชาต่างๆ แต่วิชาเหล่านี้ไม่ได้จัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรของประเทศไทย ทำให้ไม่สามารถนำมาใช้ได้โดยตรง จำเป็นต้องมีการนำมาพัฒนาหรือปรับปรุงให้เหมาะสมกับหลักสูตรของประเทศไทยและเป็นภาษาไทยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านการออกแบบระบบคอมพิวเตอร์ช่วยการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระบบการเรียนการสอน แต่ละท้องถิ่นของประเทศไทย ซึ่งมีความแตกต่างทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ผู้มีความรู้ด้านคอมพิวเตอร์อย่างดีขาดความรู้ด้านการจัดระบบการศึกษาและฝึกอบรมบุคลากรในสาขาวิชาชีพอื่นๆ และผู้ที่มีความรู้ในด้านการจัดระบบการศึกษา

สรุปได้ว่า นวัตกรรมทางการศึกษาในปัจจุบันมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและมีรูปแบบที่หลากหลายให้กับสถาบันการศึกษา นักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไปสามารถนำมาประยุกต์ใช้ตามวัตถุประสงค์และความต้องการทางการศึกษา ประเด็นที่ควรพิจารณาประการหนึ่งที่ละเลยไม่ได้ คือนวัตกรรมทางการศึกษามีทั้งจุดดีและข้อจำกัด ดังนั้น นักการศึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องต้องทำความเข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสมจึงจะเกิดประโยชน์ตามเจตนารมณ์

2.3.4 รูปแบบนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา

1. e-Learning

คำว่า “e-Learning” เป็นคำที่ใช้เรียกเทคโนโลยีการศึกษาแบบใหม่ที่ยังไม่มีชื่อในภาษาไทยที่แน่ชัดและมีผู้นิยามความหมายไว้หลายประการ ดังนี้

ธิดาทิพย์ จันคณา (2544, หน้า 28) ที่ให้ความหมายของ e-learning ว่าหมายถึงการศึกษาที่เรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยผู้เรียนจะเรียนรู้ด้วยตัวเอง การเรียนรู้จะเป็นไปตามปัจจัยภายใต้ทฤษฎีแห่งการเรียนรู้ 2 ประการ คือ เรียนตามความรู้ความสามารถของผู้เรียนเองและการตอบสนองในความแตกต่างระหว่างบุคคลการเรียนรู้จะกระทำผ่านสื่อบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยผู้สอนจะนำเสนอข้อมูลความรู้ให้ผู้เรียนได้ทำการศึกษาผ่านบริการ World Wide Web (www.) หรือเว็บไซต์ (website) โดยอาจให้มีปฏิสัมพันธ์ (สนทนา ได้ตอบ ส่งข่าวสาร) ระหว่างกัน จะที่มีการเรียนรู้ใน 3 รูปแบบ คือ ผู้สอนกับ ผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนอีกคนหนึ่ง (หรือผู้เรียนหนึ่งคนกับกลุ่มของผู้เรียน) ปฏิสัมพันธ์นี้สามารถกระทำผ่านเครื่องมือ 2 ลักษณะ คือ

1) แบบ Real-Time ได้แก่การสนทนาในลักษณะของการพิมพ์ข้อความ แลกเปลี่ยนข่าวสารกัน หรือส่งในลักษณะของเสียงจากบริการของ Chat room เป็นต้น

2) แบบ Non Real-Time ได้แก่การส่งข้อความถึงกันผ่านทางบริการอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic) เมล์ (Mail) และ Web Board News-Group เป็นต้น

ธนอมพร เลหาจรัสแสง (2541, หน้า 138) ให้คำนิยาม e-Learning หรือ Electronic Learning ว่าหมายถึง กระบวนการเรียนผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic) ซึ่งใช้ในการนำเสนอ

เนื้อหาทางคอมพิวเตอร์ในรูปแบบของสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) ได้แก่ ข้อความอิเล็กทรอนิกส์ ภาพนิ่ง ภาพกราฟิก วิดีโอ ภาพเคลื่อนไหว ภาพสามมิติ เป็นต้น

2. ห้องเรียนเสมือนจริง (Virtual Classroom)

การเรียนการสอนที่จำลองการเรียนรู้แบบเสมือนจริง (Virtual Classroom) เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สถาบันการศึกษาต่างๆ ทั่วโลก กำลังให้ความสนใจและจะขยายตัวมากขึ้นในศตวรรษที่ 21 การเรียนการสอนในระบบนี้อาศัยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic) โทคมนาคม และเครือข่ายคอมพิวเตอร์เป็นหลัก ที่เรียกว่า “Virtual Classroom” หรือ “Virtual Campus” บ้าง ซึ่งนับว่าเป็นการพัฒนาการบริการทางการศึกษาทางไกลชนิดที่เรียกว่าเคาะประตูบ้านกันจริงๆ เป็นรูปแบบใหม่ของสถาบันการศึกษาในโลกยุคไร้พรมแดน และมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “Virtual Classroom” ไว้ดังนี้

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543, หน้า 37) อธิบายว่า Virtual Classroom หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะเรียนที่ไหนก็ได้ เช่น ที่บ้าน ที่ทำงาน โดยไม่ต้องไปนั่งเรียนในห้องเรียนจริงๆ ทำให้ประหยัดเวลา ค่าเดินทาง และค่าใช้จ่ายอื่นๆ อีกมากมาย เป็นต้น

ครรชิต มัลย์วงศ์ (2540, หน้า 73) ได้กล่าวถึงความหมายของห้องเรียนเสมือน (Virtual Classroom) ว่าหมายถึง การเรียนการสอนที่ผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมโยงคอมพิวเตอร์ของผู้เรียนเข้ากับเครื่องคอมพิวเตอร์ของผู้ให้บริการเครือข่าย (File Server) และเครื่องคอมพิวเตอร์ผู้ให้บริการเว็บ (Web Server) อาจเป็นการเชื่อมโยงระยะใกล้หรือระยะไกลผ่านทางระบบการสื่อสารและอินเทอร์เน็ตด้วยกระบวนการสอนผู้สอนจะออกแบบระบบการเรียนการสอนไว้ โดยกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อต่างๆ นำเสนอผ่านเว็บไซต์ประจำวิชา จัดสร้างเว็บเพจ (Webpage) ในแต่ละส่วนให้สมบูรณ์ ผู้เรียนจะเข้าสู่เว็บไซต์ (Website) ประจำวิชาและดำเนินการเรียนไปตามระบบการเรียน ที่ผู้สอนออกแบบไว้ในระบบเครือข่ายมีการจำลองสภาพแวดล้อมต่างๆ ในลักษณะเป็นห้องเรียนเสมือน

จึงสรุปได้ว่า ห้องเรียนเสมือน (Virtual Classroom) เป็นการเรียนการสอนที่กระทำผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมโยงคอมพิวเตอร์ของผู้เรียนเข้ากับเครื่อง คอมพิวเตอร์ของผู้ให้บริการเครือข่าย (File Server) และคอมพิวเตอร์ผู้ให้บริการเว็บ (Web Sever) เป็นการเรียนการสอนที่จะมีการนัดเวลาหรือไม่นัดเวลาก็ได้ และนัดสถานที่ นัดตัวบุคคลเพื่อให้เกิดการเรียนการสอน มีการกำหนดตารางเวลาหรือตารางสอนเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนพร้อมๆ กันหรือไม่พร้อมกัน มีการใช้สื่อการสอนทั้งภาพและเสียง ผู้เรียนสามารถร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือตอบโต้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้สอนหรือกับเพื่อนร่วมชั้นได้เต็มที่ (คล้าย Chat Room) ส่วนผู้สอนสามารถตั้งโปรแกรมติดตามพัฒนาการประเมินผลการเรียนรวมทั้งประสิทธิภาพของหลักสูตรได้ ทั้งนี้ ไม่จำกัดเรื่องสถานที่ เวลา (Any Where & Any Time) ของผู้เรียนในชั้นและผู้สอน

3. การศึกษาทางไกล (Distance Learning)

การศึกษาทางไกลเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ไม่รู้และใฝ่เรียนที่ไม่สามารถสละเวลาไปรับการศึกษาจากระบบการศึกษาปกติได้เนื่องจากภาระทางหน้าที่การงานหรือทางครอบครัว และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ต้องการเพิ่มพูนหรือปรับปรุงความรู้ที่มีอยู่ให้ทันสมัยเพื่อประโยชน์ใน

การทำงาน การศึกษาทางไกล (Distance Education) หมายถึงระบบการศึกษาที่ผู้เรียนและผู้สอนอยู่ห่างไกลกัน แต่สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้โดยอาศัยสื่อการสอนในลักษณะของสื่อประสม กล่าวคือการใช้สื่อต่างๆ ร่วมกัน เช่น ตำราเรียน เทปเสียง แผนภูมิ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น หรือโดยการใช้อุปกรณ์ทางโทรคมนาคมและสื่อมวลชนประเภทวิทยุและโทรทัศน์เข้ามาช่วยในการแพร่กระจายการศึกษาไปยังผู้ที่ปรารถนาจะเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางทั่วทุกท้องถิ่น การศึกษานี้มีทั้งในระดับต้นจนถึงระดับสูงขั้นปริญญา การศึกษาทางไกลเป็นการศึกษาวิธีหนึ่งในการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนที่อาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสื่อบุคคล รวมทั้งระบบโทรคมนาคมในรูปแบบต่างๆ เป็นหลักการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่อเหล่านั้น และอาจมีการสอนเสริมควบคู่ไปด้วยเพื่อให้ผู้เรียนซักถามปัญหาจากผู้สอนหรือผู้สอนเสริม โดยการศึกษานี้อาจจะอยู่ในรูปแบบของการศึกษาอิสระ การศึกษารายบุคคล หรือรูปแบบของมหาวิทยาลัยเปิดก็ได้ การศึกษาทางไกลในประเทศไทย เช่น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลัก โดยมีสื่อเสริมคือรายการวิทยุกระจายเสียงและรายการโทรทัศน์ บางวิชาอาจมีเทปคาสเซ็ท วีดิโอเทป หรือสื่อพิเศษอย่างอื่นร่วมด้วย นักศึกษาจะเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยสื่อเหล่านี้เป็นหลัก

การศึกษาทางไกลนับได้ว่าเป็นนวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation) ที่เกิดขึ้นในสมัยศตวรรษที่ 20 เพื่อสนองความต้องการของสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมข่าวสารหรือสังคมของการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม เป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาไปสู่บุคคลกลุ่มต่างๆ อย่างทั่วถึง ทำให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ที่บุคคลสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ (นฤมล ต้นธสุเรศรัษฎ์ และคณะ, 2534)

1. ความสำคัญของการศึกษาทางไกล

- 1) เป็นการเพิ่มทางเลือกในการกระจายโอกาสและยกระดับการศึกษาของผู้เรียน
- 2) เป็นตัวการเปลี่ยนแปลงกระบวนวิธีการเรียนรู้และการจัดการศึกษาของสังคมในปัจจุบันและอนาคต
- 3) ช่วยสร้างความเสมอภาค (Equality) ในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ ขณะเดียวกันก็ช่วยลดอุปสรรคด้านทรัพยากร สถานที่ เวลา และบุคลากร
- 4) ช่วยลดภาระของครูทั้งในด้านการเตรียมการ การใช้เวลา และยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ
- 5) การเรียนการสอนทางไกลสามารถแพร่กระจายและเข้าถึงตัวบุคคลได้อย่างหลากหลายและกว้างขวาง

2. องค์ประกอบหลักของการศึกษาทางไกล

- 1) ผู้เรียน (Learner) จะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนมีอิสระในการกำหนดเวลา สถานที่และวิธีเรียนของตนเอง โดยสามารถเรียนรู้ได้จากแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย เช่น จากการสอนโดยผ่านการสื่อสารทางไกล วัสดุทัศนที่ผลิตเป็นรายการ วัสดุทัศนที่บันทึกจากการสอน ตำรา หนังสือ เอกสารประกอบการสอนในรูปของบทเรียนด้วยตนเอง คอมพิวเตอร์ช่วยสอนและระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2) ผู้สอน (Instructor) จะเน้นการใช้สื่อการสอนที่มีคุณภาพและหลากหลายรูปแบบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง หรือเรียนเสริมในภายหลัง เนื่องจากผู้สอนมีโอกาสพบผู้เรียนโดยตรงน้อยมาก คือมีโอกาสพบปะผู้เรียนแบบเผชิญหน้าในตอนแรกและตอนท้ายของภาคเรียนหรือไปสอนเสริมในบางบทเรียนที่พิจารณาเห็นว่ายากต่อการเข้าใจเท่านั้น

3) การจัดระบบบริหารและบริการ (Organization and Services) เป็นการจัดโครงสร้างอื่นมาเสริมการสอนทางไกลโดยตรง เช่น อาจมีครูที่ปรึกษาประจำตัว ผู้เรียน มีศูนย์บริการการศึกษาที่ใกล้ตัวผู้เรียน รวมทั้งระบบการผลิตและจัดส่งสื่อให้ผู้เรียนโดยตรงอย่างมีประสิทธิภาพ

4) การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) จะจัดทำอย่างเป็นระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยเน้นการควบคุมคุณภาพในด้านองค์ประกอบของการสอนทางไกล เช่น ขั้นตอนการวางแผน กระบวนการเรียนการสอน วิธีการประเมินผล และการปรับปรุงกระบวนการ เป็นต้น

5) การติดต่อระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และสถาบันการศึกษา (Communication Systems) เป็นการติดต่อแบบ 2 ทาง โดยใช้โทรศัพท์ โทรสาร ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ หรือจดหมาย เป็นต้น

3. ลักษณะของการศึกษาทางไกล

1) การเรียน-การสอน การศึกษาทางไกลต้องอาศัยครูและอุปกรณ์การสอนที่สามารถใช้สอนนักเรียนได้มากกว่า 1 ห้องเรียน และได้ในหลายสถานที่ เช่น วิชาพื้นฐานทำให้ไม่ต้องจ้างครูและซื้ออุปกรณ์สำหรับการสอนในวิชาเดียวกันของแต่ละแห่ง และครูสามารถเลือกให้นักเรียนแต่ละแห่งถามคำถามได้ เนื่องจากแต่ละห้องมีขนาดไม่ใหญ่นักและจำนวนนักเรียนก็มีไม่มากนัก โดยมีอุปกรณ์ช่วยในการโต้ตอบ เช่น ไมโครโฟน กล้องวิดีโอ และจอภาพ เป็นต้น

2) การถาม-ตอบ หากนักเรียนมีปัญหาข้อสงสัย อาจสามารถถามครูได้โดยผ่านโทรศัพท์ หรือผ่านกล้องโทรศัพท์ หรือผ่านกล้องวิดีโอในระบบการประชุมทางไกล (Video Conference) ในขณะที่เรียน หรือส่งโทรสารไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ไปถามได้ในภายหลัง หรือครูอาจจะนัดเวลาเป็นการเฉพาะเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม การถามตอบในลักษณะนี้ จะทำให้ครูจะมีเวลามากขึ้นในการค้นคว้าเพื่อส่งคำตอบกลับไปให้ทำเรียนในภายหลัง

3) การประเมินผล ผู้เรียนสามารถส่งการบ้านและการทดสอบได้ทางไปรษณีย์ โทรสาร หรือไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ แต่ทั้งนี้รูปแบบและวิธีการประเมินผลจะต้องได้รับการออกแบบเฉพาะ หรืออาจจะใช้การประเมินผลในรูปแบบปกติในห้องเรียน (ให้ผู้เรียนไปทดสอบ ณ สถานที่ที่จัดไว้ให้) เพื่อผสมผสานกันไปกับการเรียนทางไกล

4. สื่อและวิธีการศึกษาทางไกล

สื่อนับว่าเป็นหัวใจของการจัดการเรียนการสอนในการศึกษาทางไกล เพราะการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ต่างๆ จากผู้สอนไปยังผู้เรียนนั้น จะอาศัยสื่อประเภทต่างๆ ผู้เรียนหรือนักศึกษาจะเรียนด้วยตนเองอยู่ที่บ้านโดยอาศัยสื่อการสอนประเภทต่างๆ การเลือกหรือจัดสื่อเพื่อใช้ในการศึกษาทางไกลไม่ว่าจะเป็นสื่อชนิดใดก็ตาม จะต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาที่ว่าถ้าผู้เรียนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์อยู่กับสื่อชนิดเดียวนานๆ อาจเกิดความเบื่อหน่ายได้ และอาจทำให้ผู้เรียนท้อถอยหมด

กำลังใจในการเรียนรู้ ดังนั้นสื่อที่ใช้ควรเป็นสื่อที่หลากหลายและเป็นสื่อที่มีการเสริมแรงให้กำลังใจผู้เรียน ซึ่งการใช้สื่อแบบนี้เรียกว่าสื่อประสม คือมีสื่อหนึ่งเป็นสื่อหลักและมีสื่อชนิดอื่นเป็นสื่อเสริม ทั้งนี้เนื่องจากสื่อแต่ละตัวมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด การศึกษาจากสื่อเพียงตัวเดียวจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ไม่สมบูรณ์จึงควรอาศัยสื่อชนิดอื่นประกอบเพื่อเสริมความรู้สื่อที่ใช้ในการศึกษาทางไกลนี้สามารถแยกออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1) สื่อหลัก คือ สื่อที่ผู้เรียนสามารถใช้ศึกษาได้ด้วยตนเองตลอดเวลาและทุกสถานที่ สื่อหลัก ส่วนมากจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ตำรา เอกสารคำสอน หรือคู่มือเรียน โดยผู้เรียนสามารถใช้สื่อเหล่านี้เป็นหลักในการเรียนวิชานั้นๆ และมีโอกาสพลัดจากการเรียนได้น้อยมาก เพราะผู้เรียนมีสื่อหลักนี้อยู่กับตัวแล้ว

2) สื่อเสริม คือ สื่อที่จะช่วยเก็บบท ต่อเติมความรู้ให้แก่ผู้เรียนให้มีความรู้กระจ่างสมบูรณ์ขึ้น หรือหากในกรณีที่ผู้เรียนศึกษาจากสื่อหลักแล้วยังไม่เข้าใจพอ หรือยังไม่เข้าใจได้ชัดเจนมีปัญหาย่อยก็สามารถศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อเสริมได้ สื่อประเภทนี้จะอยู่ในรูปแบบของเทปสลับบทเรียน วิดีโอ เอกสารเสริม การสอนเสริมหรือการพบกลุ่ม เป็นต้น ในส่วนของวิธีการเรียนการสอนทางไกลนั้น นอกจากผู้เรียนจะสามารถเรียนด้วยตนเองจากสื่อประเภทต่างๆ ทั้งสื่อหลักและสื่อเสริมแล้ว สถาบันการศึกษาทางไกลในปัจจุบันจำนวนมากได้ใช้สื่อวิธีการต่างๆ เป็นสื่อเสริมอีกด้วย เช่น กระบวนการกลุ่ม การสาธิต การทดลอง สถานการณ์จำลอง การศึกษารายกรณี เป็นต้น

สรุปได้ว่า ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้มีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้น จนสามารถสร้างนวัตกรรม (Innovation) ซึ่งก็คือ การเรียนรู้ การผลิต และการใช้ประโยชน์ จากความคิดใหม่ให้เกิดผลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เทคโนโลยีทำให้สังคมโลกที่เรียบง่าย กลายเป็นสังคมที่มีการดำรงชีวิตที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ก่อให้เกิดกระแสแห่งความไร้พรมแดนหรือกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามาสู่ทุกประเทศอย่างรวดเร็ว จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ อันเป็นการผสมผสาน 4 ศาสตร์เข้าด้วยกัน ได้แก่ อิเล็คทรอนิกส์ โทรคมนาคม และข่าวสาร (Electronics, Computer, Telecommunication and Information หรือเรียกย่อๆ ว่า ECTI.) ทำให้สังคมโลกสามารถสื่อสารกันได้ทุกแห่งทั่วโลกอย่างรวดเร็ว สามารถรับรู้ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่างๆ ได้พร้อมกัน สามารถบริหารจัดการและตัดสินใจได้ทุกขณะเวลา การลงทุนค้าขายและธุรกรรมการเงินทำได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น เทคโนโลยีกำลังทำโลกใบนี้ “เล็กลง” ทุกขณะเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษามีความหมายที่ครอบคลุมถึงการนำความรู้ แนวคิด กระบวนการและผลผลิตทางวิทยาศาสตร์มาใช้ร่วมกันอย่างมีระบบ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการศึกษาให้ก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2.4 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมประเพณีของไทยได้คงอยู่อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน เป็นที่ภาคภูมิใจของชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ถือเป็นเงื่อนไขที่สำคัญอันเป็นตัวจักรของการขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว จะเห็นว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนยิ่งสูง เช่นเดียวกับในประเทศไทย จะเห็นว่ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่สอดคล้องกับการทำงานวิจัยครั้งนี้ เห็นได้ชัดเจนนั่นคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560 หน้า 15) ที่กำหนดไว้ในมาตรา 57 (1) “รัฐต้องอนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงาม จัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการทำกิจกรรม โดยต้องส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย” ดังนั้น เมื่อแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญอย่างมากอย่างที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญของไทย จึงมีนักวิชาการจำนวนมากได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) ถือว่าเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาไม่ว่าระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น ถือว่าการมีส่วนร่วมถูกกำหนดให้มีผลต่อการพัฒนาของพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์แบบรวมถึงยังนับว่าเป็นแนวคิดที่เปิดกว้างในการศึกษาไว้อย่างมากมาย ทั้งการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และแก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (Erwin William, 1976, p. 138) ยังคงสะท้อนถึงการมีส่วนร่วมในการพบปะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม (Reeder, 1974, p. 39) ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการพัฒนาเพื่อเป็นการร่วมรับผลประโยชน์และร่วมลงทุนลงแรง (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2538, หน้า 2) ยังต้องพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจของประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่ง ซึ่งเป็นโครงการสาธารณะต่างๆ รวมถึงจะเกิดให้เกิดการที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาทางสุขภาพของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นเรื่องสุขภาพอนามัย การระดมทรัพยากร ท้องถิ่นและเสนอแนะแนวทางแก้ไขใหม่ๆ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2533, หน้า 19-20)

อนึ่ง มีนักวิชาการหลายคนที่จะสะท้อนความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะต้องเป็นการมีส่วนร่วมทุกชนิดที่ประชาชนเป็นตัวตั้ง คือการเป็นเจ้าของโครงการนั้นๆ ส่วนบุคคลภายนอกเป็นฝ่ายสนับสนุน ชาวบ้านเป็นผู้วางแผนดำเนินการตามรูปแบบ และวิธีการที่ชาวบ้านคุ้นเคย คุ้นชิน สามารถตัดสินใจได้ เมื่อต้องการทางเลือกแบบต่างๆ ในการแก้ปัญหา ภูมิรู้ ภูมิปัญญาและภูมิธรรมรวมทั้งด้านตัวบุคคลในการระดมความคิดในการแก้ปัญหาต้องมาจากชุมชน

เป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นผู้แก้ไขข้อผิดพลาดหรือความขัดแย้งอันอาจจะเกิดขึ้นตามวิธีการของตนเอง ด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2538, หน้า 99) และสิ่งสำคัญที่สุดควรเป็นกระบวนการที่รัฐส่งเสริมชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชน ทั้งในรูปส่วนบุคคลกลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กร อาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ (พีระพล ไชยพงศ์, 2539, หน้า 8) รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบทั้งตัวประชาชนเอง (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2536, หน้า 20) โดยที่กระบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วมมีความต้องการที่จะบรรลุถึง เป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หรือดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรอง อำนาจมติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือการดำเนินงานกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรอง อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน (ดิเรก ฤกษ์ห่วย, 2543, หน้า 71) นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการทำงานร่วมของชุมชนโดยการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการกระทำบางสิ่งบางอย่างร่วมกับคณะกรรมการของชุมชนทั้งในเรื่องของการแสดง ความคิดเห็นในการดำเนินงาน การค้นหาสาเหตุปัญหา การร่วมกันวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตาม ประเมินผลซึ่งการกระทำทุกมั่งสะท้อนเป้าหมายสำคัญคือความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดความสันติขึ้นในชุมชน (ภูสิทธิ์ ชันติกุล, 2552, หน้า 11)

2.4.2 กระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม

ส่วนกระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องรู้และเข้าใจให้ถ่องแท้เพื่อผลลัพธ์ในการวิเคราะห์เป็นไปอย่างถูกต้อง โดยกระบวนการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมมีโครงสร้างพื้นฐานจำแนกเป็น 3 มิติ (Cohen & Uphoff, 1977, p. 7-26) ดังนี้

มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องอะไร หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลักษณะของการมีส่วนร่วม ซึ่งทั้งสองกล่าวว่า มี 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

มิติที่ 2 การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับใคร ซึ่งคำที่ใช้มีความหมายกว้าง คำหนึ่ง คือ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” (Participation) และยังได้จำแนกเป็นกลุ่มบุคคลที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ (1) ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น (2) ผู้นำท้องถิ่น (3) เจ้าหน้าที่ของรัฐ และ (4) คนต่างชาติ คุณลักษณะของบุคคลทั้ง 4 กลุ่ม ที่ควรพิจารณาอย่างชัดเจน คือ เพศ อายุ สถานภาพของครอบครัวการศึกษา การแบ่งกลุ่มในสังคม ได้แก่ กลุ่มชนชาติ เผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ศาสนาที่นับถือ ชั้นวรรณะ ภาษาที่ใช้ แหล่งกำเนิด และอื่นๆ อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ระยะทางของที่พักที่ที่ตั้งของโครงการความร่วมมือ สถานภาพของการถือครองที่ดิน และสถานภาพของการได้รับจ้างงาน

มิติที่ 3 กระบวนการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างไร ประเด็นที่ควรพิจารณาที่สำคัญอยู่ 4 ประเด็น คือ (1) พื้นฐานของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับแรงที่กระทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมาจากเบื้องบนหรือเบื้องล่างและแรงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมาจากที่ใด (2) รูปแบบของการมีส่วนร่วม

พิจารณาเกี่ยวกับรูปแบบขององค์กร และการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม (3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม พิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วม และช่วงของกิจกรรม และ (4) ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับการให้อำนาจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ของคุณลักษณะต่างๆ ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

นอกจาก 3 มิติของการมีส่วนร่วมนี้แล้วยังต้องมีการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมถึงความเป็นจริงของเงื่อนไขต่างๆ แล้ว (Cohen & Uphoff, 1977, pp. 122-138) ยังได้จำแนกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ ดังนี้

1) คุณลักษณะของโครงการที่กระทบต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ (1) ผลกระทบของสิ่งนำเข้าสู่โครงการ ได้แก่ ความซับซ้อนของเทคโนโลยีที่ใช้ในโครงการ เช่น โครงการที่ใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนมากจะเป็นข้อจำกัดในการเข้ามามีส่วนร่วมของบางคน และทรัพยากรที่ต้องการของโครงการ เช่น โครงการเงินกู้ที่ให้โอกาสเฉพาะผู้มีที่ดินมาค้ำประกันการกู้เงิน (2) ผลกระทบที่เป็นประโยชน์จากโครงการ ได้แก่ ผลประโยชน์ที่สามารถสัมผัสได้หรือผลประโยชน์ที่มีตัวตนให้สัมผัสได้ ความเป็นไปได้ของผลประโยชน์ที่จะได้รับ ผลประโยชน์ที่ได้รับทันทีการกระจายผลประโยชน์ และ (3) ผลกระทบของการออกแบบ ได้แก่ การเชื่อมโยงโครงการความยืดหยุ่นของโครงการ ความสามารถในการเข้าถึงได้ในแง่บริหาร และความครอบคลุมในแง่บริหาร

2) ผลกระทบ (affectation) ของสิ่งแวดล้อมต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วม ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านกายภาพและชีวภาพ (2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (3) ปัจจัยด้านการเมือง (4) ปัจจัยด้านสังคม (5) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม และ (6) ปัจจัยด้านประวัติความเป็นมา

และนอกจากมิติทั้ง 2 ประการดังกล่าวแล้ว ยังพบว่า การมีส่วนร่วม (Participation) จะต้องมีลักษณะอีก 5 ลักษณะด้วยกัน (ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2538, หน้า 13) ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา
- 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนการพัฒนา
- 3) การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินงานการพัฒนา
- 4) การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา
- 5) การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่แล้ว มักจะมีขั้นตอนที่สามารถมองเห็นภาพแห่งจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดได้อย่างชัดเจน เป็นต้นว่าขั้นตอนในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ สมยศ พุ่มหว่า (2534, หน้า 220-222) ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ชุมชนและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ขั้นตอนนี้จะรวมไปถึงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการคัดเลือก ปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหลัง โดยมีนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงผู้คอยสะท้อนภาพ หรือคอยซักถามกระตุ้นให้ประชาชนได้พิจารณาสภาพรอบตัวและปัญหาต่างๆ และให้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาด้วยตนเอง

2) การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการวางแผน (Selection of Planning Methods) การดำเนินกิจกรรม (Activity) การวางแผนการดำเนินกิจกรรมจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจะให้ประชาชนตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีการใด

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน การดำเนินงานตามแผนนี้แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ (1) การลงทุนและการปฏิบัติงาน เช่น การบริจาคทรัพย์ และ (2) การใช้แรงงาน

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลทำให้รู้ว่าการดำเนินการผ่านไปแล้วนั้นได้ผลดีหรือได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร ช่วยให้บุคคลที่ร่วมในกลุ่มกิจกรรมรู้จักค้นหาข้อบกพร่องของการทำงาน สามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขข้อขัดข้องและอุปสรรคได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ อคิน รพีพัฒน์ (2536, หน้า 18) ที่ได้แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ คือ

1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา (Problem) และสาเหตุของปัญหาเนื่องมาจากเหตุผลพื้นฐานคือประชาชนผู้ที่กำลังประสบปัญหา ย่อมรู้ถึงปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา ปัญหาเหล่านี้ผู้ที่เลือกแนวทางในการพัฒนา ควรจะเป็นประชาชนในชุมชนนั้นๆ ไม่ใช่บุคคลภายนอก เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรและศักยภาพในการพัฒนาชุมชนนั้น

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงงาน การร่วมแรงร่วมใจในการประกอบกิจกรรมจะทำให้มีความผูกพันกันมากขึ้น และก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ ส่งผลให้ทุกคนได้ร่วมกันบำรุงรักษาให้ดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์และมีประโยชน์ยืนยาว

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลเพื่อค้นคว้า หาข้อดีและข้อบกพร่องอันเกิดจากการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำมาเป็นบทเรียนในการหาทางปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป

2.4.3 รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม

รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วม สุนีย์ มัลลิกะมาส (2545, หน้า 62) ได้กล่าวถึงรูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สำคัญมีอยู่ 6 ระดับ ได้แก่

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ (Get to Know) หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจะบอกถึงโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น ความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น รวมถึงการดำเนินการและมาตรการต่างๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการป้องกัน แก้ไขปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนี้ถือว่าเป็นสิทธิประการหนึ่งของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับที่ 2 การร่วมคิด ร่วมแสดงออก ร่วมแสดงความคิดเห็น (Think Together) หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูล ข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นพร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงานหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณาร่วมตัดสินใจ (Make a Decision) หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการควรจะมีส่วนร่วมพิจารณาหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ (Joint Operation) หมายถึง ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำได้ไม่ในทุกประเภทของโครงการ เช่น หากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ความรู้เฉพาะด้านผู้ชำนาญการหรือเทคโนโลยีขั้นสูงแล้ว บางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่า ลุ่มน้ำ หรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้ หรือเป็นการร่วมดำเนินการด้วยการลงทุน ถือกันว่าย่อมถือว่ามีร่วมดำเนินการได้

ระดับที่ 5 การร่วมติดตาม ร่วมตรวจสอบและประเมินผล (Joint Monitoring and Evaluation) หมายถึง การร่วมตรวจสอบและติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ หรือไม่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วได้นำมาตรการลดผลกระทบมาใช้หรือไม่ มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่ การมีส่วนร่วมในระดับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัย การดำเนินงานโครงการเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงทีก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้น และเมื่อมีการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมแล้ว ก็ต้องมีการประเมินผลว่าการดำเนินการนั้นๆ บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีการนำมาตรการการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมาใช้หรือไม่ และผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพิจารณา นำเอามาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับที่ 6 ร่วมรับผล (Get Results) หมายถึง การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้ว ย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบทั้งต่อประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พื้นที่ที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมานั้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะร่วมกันเข้ามาพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวจำเป็นต้องเกิดจากประชาชนในพื้นที่ ท้องถิ่นเป็นสำคัญ เพื่อที่ท้องถิ่นจะต้องเข้ามามี บทบาทในการร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันลงมือปฏิบัติ ร่วมกันเสียสละ ร่วมกัน

รับผลประโยชน์ ร่วมกันดูแล อนุรักษ์ และร่วมกันติดตามผล จึงจะทำให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

2.4.4 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยสามารถปฏิบัติได้หลายวิธี ซึ่งพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) จัดให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ เช่น การอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านทั้งลำตัด เพลงฉ่อย เพลงเรือ ด้วยการจัดชมรมประจำท้องถิ่น หรือการเชิญพ่อเพลง แม่เพลงในชุมชนมาถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นหลัง หรือจัดกิจกรรมขึ้นในโรงเรียน เป็นต้น

2) เปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนในสังคมที่ละเลยหรือไม่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านของไทย เช่น ควรส่งเสริมการศึกษาและใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสมุนไพรไทย เช่น ที่โรงพยาบาลอภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี ได้นำสมุนไพรต่างๆ มาสกัดเป็นยารักษาโรค เครื่องสำอาง ขายให้กับประชาชนทั่วไป เป็นต้น

3) ร่วมกันทำให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงการจัดแสดงหรือรณรงค์เป็นบางช่วงบางคราวเท่านั้น เช่น บางท้องถิ่นบางหน่วยงาน รณรงค์ให้คนในท้องถิ่นหรือในหน่วยงานแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ตัดเย็บจากผ้าพื้นเมืองก็ควรหาแบบเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับคนทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ ราคาอย่าแพง อย่าควรให้คนรุ่นใหม่คิดว่าการแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองเป็นความเชย ดูแล้ร้ขยยาก ราคาแพง และเป็นเครื่องแต่งกายเฉพาะผู้สูงอายุหรือใช้แต่งเฉพาะเวลามีงานสำคัญเท่านั้น

4) สร้างจิตสำนึกให้คนไทยเห็นคุณค่าและร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เช่น ส่งเสริมและปลูกฝังให้เยาวชนรักษากิริยามารยาทแบบไทย เช่น การมีสัมมาคารวะ การเคารพผู้ใหญ่ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และรักษานวลสงวนตัว รวมทั้งส่งเสริมให้ใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องทั้งการพูดและการเขียน เช่น รณรงค์ให้พูดออกเสียงภาษาไทยให้ชัดเจน ไม่พูดภาษาไทยปนภาษาอังกฤษ เป็นต้น

2.4.5 วิธีการอนุรักษ์ประเพณีไทยให้คงอยู่

ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของสังคมไทยเราก็มีหลากหลาย แล้วแต่ละอย่างก็อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน แต่ปัจจุบันสิ่งต่างๆ เหล่านี้กลับเลือนหายไปพร้อมกับมีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาแทนที่ จึงทำให้ผู้คนไม่เห็นความสำคัญในประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้นเพื่อไม่ให้สิ่งดีงามเหล่านั้นสูญหาย จึงควรมีวิธีอนุรักษ์เช่นเดียวกัน พอสรุปวิธีการอนุรักษ์ต่างๆ ได้ดังนี้

1) การค้นคว้าวิจัย (Research) ควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่างๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีตและสภาพการณ์ในปัจจุบัน

2) การอนุรักษ์ (Conservation) โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า แก่นสาระ และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์

ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่น

3) การฟื้นฟู (Revival) โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไป แล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม

4) การพัฒนา (Development) ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควรรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5) การถ่ายทอด (Knowledge Transfer) โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามาเลือกสรร กลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้กับผู้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์ และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ตลอดจนผ่านการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่างๆ

6) ส่งเสริมกิจกรรม (Promotion) โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่าย การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

7) การเผยแพร่แลกเปลี่ยน (Exchange) โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิด การเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

8) การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น (Strengthening Local Knowledge) โดยวิธีการ ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้าน ภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ที่มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ

ดังนั้น การส่งเสริมอนุรักษ์ ประเพณีไทย เพื่อสืบสานให้คงอยู่ต่อไป ควรให้คนรุ่นใหม่เข้ามา มีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์การจัดให้เยาวชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมที่ดีๆ ให้เยาวชนเหล่านั้น รู้สึกภาคภูมิใจ ที่ได้มีส่วนร่วมอาจจะเป็นกิจกรรมหารายได้ หรือมีกิจกรรมให้เด็กๆ ได้มาแสดง ความสามารถ เช่น อาจจะมีเวทีดนตรี กิจกรรมกีฬา หรือเป็นเรื่องที่สอดแทรกอยู่ในงานประเพณีของ ท้องถิ่น จะมีเวทีแสดงดนตรี ในงานบุญ เทศกาลต่างๆ มีการจัดแข่งกีฬาของเยาวชนและคนในชุมชน สรุปรก็คือเปิดโอกาสให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามาส่วนร่วมโดยใช้สิ่งที่เขาสนใจ ให้รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณี ย่อมจะบรรลุผลแน่นอน แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความต่อเนื่องของ การทำกิจกรรมเพื่อเป็นการปลูกฝังทางอ้อมให้ค่อยๆ เรียนรู้และซึมซับความเป็นเจ้าของทีละน้อยอย่าง ต่อเนื่องจนกลายเป็นอุปนิสัยถาวร และคนรุ่นใหม่เหล่านี้จะกลายเป็นกลุ่มอนุรักษ์ที่ทรงพลังอย่างยิ่ง (ออนไลน์. 2561)

2.5 ความเป็นมาของบุญบังไฟ

2.5.1 ความหมายของบังไฟ

“ประเพณีบุญบังไฟ” เป็นประเพณีหนึ่งของภาคอีสานของไทยรวมไปถึงลาว โดยมีตำนานมาจากนิทานพื้นบ้านของภาคอีสานที่เชื่อมโยงถึงกัน 2 เรื่อง คือ “พระยาคนคาก” กับ “ผาแดงนางไอ่” ซึ่งในนิทานพื้นบ้านดังกล่าวได้กล่าวถึงการที่ชาวบ้านได้จัดงานบุญบังไฟขึ้นเพื่อเป็นการบูชา “พระยาแถน” หรือ “เทพวัสสกาลเทพบุตร” ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าพระยาแถนมีหน้าที่คอยดูแลให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาลและมีความชื่นชอบไฟเป็นอย่างมาก หากหมู่บ้านใดไม่จัดทำการจัดงานบุญบังไฟบูชา ฝนก็จะไม่ตกถูกต้องตามฤดูกาล อาจก่อให้เกิดภัยพิบัติกับหมู่บ้านได้ ช่วงเวลาของประเพณีบุญบังไฟคือเดือนหก หรือพฤษภาคมของทุกปี ประเพณีบุญบังไฟมีมาแต่ครั้งไหนยังไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดและมีข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีบุญบังไฟในแง่ต่างๆ

คำว่า “บังไฟ” จะหมายความหมายถึง ปล้องไม้ไผ่ท่อนยาว บรรจุดินปืน (Gunpowder) ภายในเพื่อใช้เป็นดินขับส่ง เมื่อจุดปล้องไม้ไผ่ให้พุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้า ตัวปล้องไม้ประดับตกแต่งด้วยกระดาษสีและนิยมทำเป็นพญานาค (จำลอง) ติดที่ท่อนหัวบังไฟ ในภาษาถิ่นอีสานมักจะสับสนกับคำว่า “บ้องไฟ” แต่ที่ถูกต้องควรเรียกว่า “บังไฟ” ขยายความได้ว่า “บัง” หมายถึง สิ่งที่เป็นกระบอก เช่น บังทิ้งสำหรับใส่น้ำดื่ม หรือบังข้าวหลาม เป็นต้น ส่วนคำว่า “บ้อง” หมายถึง สิ่งของใดๆ ก็ได้ที่มี 2 ชั้น มาสวมหรือประกอบเข้ากันได้ ส่วนนอกเรียกว่า บ้อง ส่วนในหรือสิ่งที่เอาไปสอดใส่จะเป็นสิ่งใดก็ได้ เช่น บ้องมิด บ้องขวาน บ้องเสียม บ้องวัว บ้องควาย ดังนั้น ในภาษาถิ่นอีสานจึงเรียกว่า “บังไฟ” ซึ่งหมายถึง ดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งมีหางยาว เอาดินประสิวมาคั่วกับถ่านไม้ทำให้เข้ากันจนละเอียด และนิยมเรียกในภาษาอีสานเรียกว่า “หมื่อ” (Gunpowder) และเอาหมื่อ/ดินปืนนั้นใส่กระบอกไม้ไผ่ทำให้แน่น เจาะรูตอนท้ายของบังไฟ เอาไม้ไผ่ท่อนอื่นมัดติดกับกระบอกที่ใส่หมื่อ โดยรอบเอาไม้ไผ่ยาวลำหนึ่งมามัดประกบต่อออกไปเป็นหางยาวสำหรับใช้ถ่วงหัวให้สมดุลกัน เรียกว่า “บังไฟ” (ชม รุจิยากร, 2555, หน้า 8)

คำว่า “บังไฟ” ในภาษาอีสานได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน เช่น อร่ามจิต ชินช่าง (2531, หน้า 34, อ้างถึงใน เจริญชัย ชนโพธิ์จัน) อธิบายว่า “บัง” หมายถึง สิ่งที่เป็นกระบอก เช่น บังทิ้งสำหรับใส่น้ำดื่ม บังข้าวหลาม บังไฟ เป็นต้น บังไฟ จึงหมายถึง ดอกไม้ไฟชนิดหนึ่งมีหางยาว เอาดินประสิว (Saltpeter) มาคั่วผสมกับถ่านไม้ทำให้เข้ากันจนละเอียด เรียกว่า “หมื่อหรือดินปืน” แล้วเอาหมื่อนั้นใส่กระบอกไม้ไผ่ทำให้แน่น เจาะรูตอนท้ายของบังไฟ เอาไม้ไผ่ท่อนอื่นมัดติดกับกระบอกให้ใส่หมื่อโดนรอบๆ เอาไม้ไผ่ยาวลำหนึ่งมามัดประกบต่อไปเป็นหางยาวสำหรับใช้ถ่วงหัวให้สมดุลกัน เรียกว่า “บังไฟ” และได้สรุปว่าบังไฟ คือการนำกระบอกไม้ไผ่ เล้าเหล็ก ท่อพลาสติก (Plastic Pipe) หรือเล้าไม้ อย่างใดอย่างหนึ่งมาบรรจุหมื่อ (ดินปืน) ตามอัตราส่วนที่ซึ่งกำหนดไว้แล้ว ประกอบท่อนหัวและท่อนหางเป็นรูปต่างๆ ตามที่ต้องการ เพื่อนำไปจุดพุ่งขึ้นสู่อากาศจะมีควันและเสียงดัง บังไฟมีอยู่หลายประเภทตามจุดมุ่งหมายของประโยชน์ในการใช้สอย

ส่วน จรัส พยัคฆราชศักดิ์ (ม.ป.ป., หน้า 277) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บังไฟ หมายถึง กระบอกไม้ไผ่ที่บรรจุเชื้อเพลิง (ดินปืน) สำหรับจุดให้ติดไฟพุ่งขึ้นไปในอากาศ บังไฟกระบอกหนึ่งจะประกอบด้วยท่อนหาง ท่อนหัวเป็นส่วนที่บรรจุเชื้อเพลิง จึงมีขนาดใหญ่กว่าท่อนหาง บังไฟมีชื่อเรียก

ต่างกัน เช่น บั้งไฟโมด บั้งไฟม้า บั้งไฟจินาย บั้งไฟดื้อ บั้งไฟตะไล บั้งไฟหมื่น บั้งไฟแสน บั้งไฟล้าน พลุดอกไม้ เป็นต้น ดังนั้น บั้งไฟ หมายถึง บั้งไม้ไผ่หรือปัจจุบันนิยมใช้บั้งหรือท่อพลาสติกแล้วแต่ขนาดของบั้งไฟที่จะทำนำมาบรรจุดินปืนหรือหมี ที่ควมสมตำจนเข้ากันดีแล้วนำมาตำหรืออัดใส่กระบอกที่เตรียมไว้อัดให้แน่นที่สุด แล้วนำไปมัดใส่ไม้ไผ่ขนาดบางที่ได้รูปร่างสวยทำเป็นหางบั้งไฟ จากนั้นตกแต่งให้สวยงาม อาจจะมีลูกบั้งไฟรอบๆ ส่วนหัวก็ได้ ซึ่งจะทำจากบั้งไม้ไผ่ขนาดเล็ก เมื่อตกแต่งสวยงามแล้วจะเป็นบั้งไฟที่สมบูรณ์

การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต คือเป็นวิธีการขอฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล ชาวนามีน้ำทำนา ทำให้ผลผลิตดี และประเพณีบุญบั้งไฟยังเป็นความเชื่อของชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เมื่อถึงช่วงเดือนหกถึงเดือนเจ็ดของทุกปี จะมีการจัดงานประเพณีขึ้น ซึ่งเป็นประเพณีที่ทุกคนมีความสุขสนุกสนาน มีการละเล่นแบบพื้นบ้าน มีขบวนแห่ที่สวยงาม เน้นการมีส่วนร่วมของทุกเพศทุกวัย ตั้งแต่การเริ่มทำบั้งไฟจากพระสงฆ์เป็นผู้ริเริ่ม จนถึงขบวนแห่จะมีเด็กและเยาวชนร่วมขบวนแห่เป็นการสร้างความสามัคคี การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดีจึงถือได้ว่าประเพณีบุญบั้งไฟมีความสำคัญและมีคุณค่าทางสังคมและทางจิตใจของคนในชุมชนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนโดยแท้

2.5.2 ความเป็นมาของบุญบั้งไฟ

กล่าวกันว่า “บุญบั้งไฟอีสานถือกำเนิดขึ้นมาครั้งแรกในอาณาจักรล้านช้าง” จากการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ คำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ และนักวิชาการ เป็นต้น ส่วนใหญ่แล้วจะมีความคิดเห็นและสรุปประเด็นที่ตรงกันว่าจุดกำเนิดของประเพณีบุญบั้งไฟ คือการบวงสรวงหรือการบูชาผีแถนหรือเทวดาด้วยเครื่องสังเวยและดอกไม้ธูปเทียนในบุญเดือนหก โดยใช้บั้งไฟเป็นองค์ประกอบหลักของการบวงสรวง เพื่อการอ้อนวอนให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตอบสนองความต้องการของตน เช่น ฟ้า ฝน ชลธารในการประกอบอาชีพ บุญบั้งไฟในเชิงประวัติที่ชาวอีสานเชื่อกันนั้น เป็นเรื่องที่มาจากรรณกรรมพื้นบ้านสองเรื่อง กล่าวคือ “พญาคันคาก” และ “ผาแดงนางไอ่” ซึ่งวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา (ชาติหนึ่งของพระโพธิสัตว์คือการเกิดเป็นพระยาकाณค) โดยเฉพาะพญาคันคาก (คางคก) ชาวอีสานมีความเชื่อว่าเป็นวรรณกรรมชาดกที่กล่าวถึงพันธสัญญาระหว่างมวลมนุษย์กับพญาแถน (ที่พ่ายแพ้การรบ) กล่าวคือเมื่อเกิดความต้องการให้ฝนตกลงเพื่อใช้ในการเกษตร ทางเมืองมนุษย์ก็จะส่งสัญญาณขึ้นไปบอกกล่าวด้วยสัญลักษณ์ คือการจุดบั้งไฟขึ้นบนฟ้า และถ้าหากพอเพียงแล้วก็จะส่งสัญญาณขึ้นไปบอกกล่าวคือเสียงธนูว่าหรือโคมลอย (ออนไลน์, 2556)

บุญบั้งไฟถือว่าเป็นงานสำคัญของชาวอีสานก่อนลงมือทำนาซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นการขอฟ้า ขอฝน และชลธารทางธรรมชาติเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ในระหว่างกิจกรรมที่มีการจุดบั้งไฟนั้น กลุ่มชาวบ้านจะมีการแข่งอย่างสนุกสนาน การทำบุญบั้งไฟนับเป็นการชุมนุมที่สำคัญของคนในท้องถิ่นที่มาร่วมงานบุญกันอย่างสนุกสนานเต็มที่ (ทัศนวรรณ โพธิ์ศรีเรือง, 2553, หน้า 6) กล่าวได้ว่าในอดีตที่ผ่านมาการจัดประเพณีบุญบั้งไฟ นับว่าเป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่รักษาขนบธรรมเนียมอันดีงามของชาวอีสาน ทำให้เกิดความสามัคคี รักใคร่ ประองดองกันระหว่างหมู่บ้าน ชุมชนและประชาชนโดยมีประเพณีบุญบั้งไฟเป็นตัวเชื่อมประสาน แต่ในปัจจุบันนี้กลับได้มีการพนัน

(Gambling) เข้ามาเกี่ยวข้องจึงทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟมีปรากฏการณ์ (Phenomenon) ที่เป็นไปในทางลบเสื่อมเสียต่อการเกิดการทะเลาะวิวาท มีการดื่มสุราและสิ่งเสพติดต่างๆ ทำให้เมาแล้วขาดสติ ควบคุมอารมณ์ไม่อยู่ และอีกอย่างหนึ่งการแต่งกายของผู้แสดงมหรสพในงาน (ส่วนใหญ่จะเป็น หมอลำซิ่ง) ก็มักจะนุ่งน้อย ห่มน้อย โชว์สัดส่วนสรีระที่สื่อไปในทางลามกอนาจาร

การทำบั้งไฟในอดีตจะทำขึ้นจากปราชญ์ชาวบ้านและผู้คนในหมู่บ้าน ในชุมชนและในคุ้มที่ ร่วมกลุ่มกันทำอย่างสมัคสมานสามัคคีกัน แต่ปัจจุบันจะมีการจ้างเหมาให้ช่างบั้งไฟทำ (ค่ายบั้งไฟ) เป็นส่วนมาก และปัจจุบันคนรุ่นใหม่จะไม่ทราบว่าบั้งไฟมีขั้นตอนการทำอย่างไรบ้าง ทำเพื่ออะไรบ้าง ทำให้แก่นแท้ของประเพณีบุญบั้งไฟได้เลือนหายไป ภูมิปัญญา (knowledge) ของการจัดทำบั้งไฟก็ หายไป ควรถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่ต้องไปสู่รุ่นลูก รุ่นหลานต่อๆ กันไป (ภาณุมาศ แก้วพิลึก, 2552, หน้า 18) ส่วนผลกระทบจากสังคมเมือง เช่น การบริหารจัดการของ ทางการ (ภาครัฐ/การปกครองส่วนท้องถิ่น) รวมถึงปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้ บุญบั้งไฟในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงสู่การตอบสนองโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าที่จะ ตอบสนองโครงสร้างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ก็ไม่ได้รับรู้ว่าวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของงาน บุญบั้งไฟ ยังคงเป็นการจัดงานที่มีกุศโลบายเพื่อความสมานสามัคคีในชุมชน มีความเชื่อมต่อแนวคิด ดั้งเดิม เช่น การบูชาพญาแถนลดน้อยลง บุญบั้งไฟมุ่งสู่การแสดงเพื่อโชว์และการแข่งขันมากขึ้น มีการประกอบสร้างและสร้างองค์ประกอบใหม่ เช่น เวทีกองเชียร์ ซึ่งเป็นการสร้างความสนุกสนาน และบันเทิง ประกอบการใช้แนวคิดด้านธุรกิจเพื่อจัดหาทุนมาเป็นงบประมาณในการจัดงาน บุญบั้งไฟ จึงกลายเป็นวัตถุเชิงธุรกิจเอื้อให้เกิดความสะดวกสบายในการจัดงานของชาวเมือง อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมประเพณีบางอย่างของบุญบั้งไฟในบางแห่งได้ถูกปรับเปลี่ยนจนไม่ได้ทำหน้าที่ตอบสนอง หรือรับใช้ชุมชนในรูปแบบเดิมอีกต่อไปแล้ว

ในทางตรงกันข้าม ก็มีความพยายามที่จะคงไว้ซึ่งประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองไว้ ไม่ว่าจะต้องปรับเปลี่ยนขบวนแห่เพื่อโชว์การท่องเที่ยว เปลี่ยนจุดประสงค์ของการจุดบั้งไฟที่จุดเพื่อ การพนันและการสร้างเอกลักษณ์ของชาวอีสาน บุญบั้งไฟยังคงดำรงอยู่ในสังคมอีสานอย่าง เหนียวแน่น และมีการปรับรูปแบบสอดคล้องกับวิถีคิดแบบแบบจารีตและวิถีคิดแบบสากลเพื่อรองรับ การเป็นสากลทางวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมสากลกลายเป็นรูปแบบ “โลกาเทศาภิวัฒน์” (Glocalization) ที่ถูกนำเสนอผ่านความชื่นชอบของชาวอีสานเองที่ชมชอบการจุดบั้งไฟ ตอบสนอง ต่อความเชื่อในพุทธศาสนา รูปแบบความบันเทิงที่มาพร้อมกับการจัดงาน ความซับซ้อนของแนวคิด ระหว่าง “คุณค่า” กับ “มูลค่า” ดำรงอยู่ในบริบทดังกล่าวทั้งในเชิงการท่องเที่ยวและการต่อสู้ดิ้นรนใน การทำมาหาเลี้ยงชีพของชาวบ้านที่ “คุณค่าของงานอาจจะไม่สำคัญเท่ากับการหาเลี้ยงปากท้อง” ภาพของผู้คนที่หลั่งไหลกันไปชมการจุดบั้งไฟ (ราวกับการไปงานบุญ) แสดงให้เห็นถึงความชื่นชอบใน การชมบั้งไฟมีอยู่ในสายเลือดของคนอีสานเป็นจำนวนมาก ในความเชื่อที่ถูกสืบทอดด้วยธุรกิจนั้น คนอีสานกลับดึงเอาอีกจุดของธุรกิจมาเชื่อมกับกับวัตถุประสงค์ของตน เช่น เพื่อความเพลิดเพลินและ ความบันเทิง หลายครอบครัวใช้บริเวณการจุดบั้งไฟเป็นกิจกรรมพักผ่อนของครอบครัว และยังได้ให้ คุณค่าเพิ่มในแง่ของการสร้างงานสร้างรายได้ของชาวบ้านที่สามารถจะอาศัยในถิ่นฐานเดิมโดยไม่ต้อง ดิ้นรนออกไปใช้แรงงานนอกพื้นที่เหมือนกับอีกหลายคน การว่าจ้างองค์ประกอบต่างๆ ในการจัดงาน

บุญบั้งไฟของแต่ละแห่งล้วนอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไป เป็นพลวัต (Dynamic) ที่สะท้อนว่าเราไม่ควรยึดติดกับภาพลักษณ์แบบเดิมของอีสานจนไปตัดสินว่างานบุญบั้งไฟไร้ค่าหรือหมดเสน่ห์อีก (ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ และคณะ, 2554, หน้า 210-211)

จะเห็นได้ว่าประเพณีบั้งไฟอีสานที่ชาวอีสานถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ปัจจุบันบั้งไฟอีสานได้มีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน เช่น รูปแบบการจัดงาน มีการแสดง การฟ้อน แสง สี เสียงที่เปลี่ยนแปลงไปจากยุคก่อนๆ เนื่องจากยุคปัจจุบันมีวิวัฒนาการที่ทันสมัยขึ้นการจัดงานก็จะอลังการไปด้วยระบบแสง สี เสียง ที่ควบคุมด้วยคอมพิวเตอร์มากขึ้น แม้กระทั่งการทำบั้งไฟ ขั้นตอนการอัดหมื่อ (ดินปืน) ยังมีเครื่องอัดและเจาะรูที่ทันสมัยเข้ามามีส่วนร่วมในการทำบั้งไฟ รวมไปถึงในวันจุดบั้งไฟ การจุดฉนวนบั้งไฟสมัยใหม่นำระบบไฟฟ้าเข้ามาใช้ซึ่งคณะผู้จัดงานได้ให้เหตุผลถึงความปลอดภัยหากกรณีบั้งไฟมีการแตกขึ้นมาเป็นต้น จากที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นว่าเทคโนโลยีที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของประเพณีก็มีประโยชน์ต่อประเพณีอีกแง่มุมหนึ่ง

จากการศึกษาบุญบั้งไฟ (หรือบุญเดือนหก) จะเห็นได้ว่าในงานบุญประเพณีนี้ นอกจากจะมีการจุดบั้งไฟและการละเล่นต่างๆ ที่สนุกสนานการแข่ง การรำ การแข่งขันต่างๆ เช่น แข่งกลองแข่งกัน (การประชันกลอง) ในงานบุญนี้ยังประกอบไปด้วยพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือมีการรักษาศีล การให้ทาน การบวชนาค การฮอดสร่ง (การสร่งน้ำ) และนิมนต์พระเทศน์ให้เกิดอานิสงส์ ดังจะเห็นได้จากผลพวงหลายตอนที่กล่าวถึงความสำคัญเกี่ยวกับการทำบุญเดือนหกหรือบุญบั้งไฟอีสานว่า

“...ฮิตหนึ่งนั้น..พอเถิงเดือนหกแล้ว

ให้นำนํ้าวารีสร่งโสด..ฮอดพระพุทธรูปเหนือได้สู่กาย

อย่าได้ละเบี่ยงบ้าย..ปิดเป่าหายหยุด

มันลีเสียศรี..ดำไปเมื่อหน้า

จงพากันทำแท้ว..แนวคองฮิตเก๋า

เอาบุญไปเรื่องๆ..ไปหน้าอย่าถอย...”

(วรรณกรรมพื้นบ้าน, ออนไลน์, 2561)

“...เฮาจักตามฮิตเค้า..ถ้าเก๋าครองหลัง

กูจักพาสุท่า..แต่งบุญแปลงสร้าง

เดือนหกขึ้น..วันเพ็ญสิบห้าค่ำ

กับทั้งเบิกพะแนกพร้อม..วันข้าส่งบุญ

จัดให้มีการเล่น..ไฟหางบั้งหมื่น

กับทั้งมีบวชพร้อม..สร่งนํ้าราชครู...”

(วรรณกรรมพื้นบ้าน, ออนไลน์, 2561)

จากบทพญา (บทกลอนภาคอีสาน) ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าในประเพณีบุญเดือนหกหรือบุญบั้งไฟอีสาน เดิมทีไม่ได้เน้นเฉพาะความสนุกสนานในส่วนที่เป็นนันทนาการเท่านั้น เพราะก่อนที่ชาวอีสานจะนับถือศาสนาอื่น คนอีสานเชื่อว่าโลกมนุษย์ โลกเทวดาและโลกบาดาล ก็คือพญาแถน มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของเทวดา การรำผีฟ้าเป็นการแสดงออกทางด้านการนับถือเทวดา

และเรียกเทวดาว่า “ແຄນ” เมื่อถือว่าແຄนก็ถือว่า ผน ฟ้า ลม เป็นอิทธิพลของແຄນ หากทำให้ແຄນโปรดปรานมนุษย์ก็มีความสุข ดังนั้น จึงมีพิธีบูชาແຄน ต่อมามีการจุดบั้งไฟอีสานขึ้นและเป็นวิธีหนึ่ง ที่แสดงความเคารพหรือส่งสัญญาณความรักดีไปยังແຄนหรือบูชาແຄน จนสมัยที่ศาสนาพราหมณ์และ พระพุทธศาสนาเข้ามามีการจุดบั้งไฟจึงสะท้อนความสำคัญแบบผสมผสานเป็นการบรวงสรวงແຄน เทวดา และบูชาคุณของพระพุทธเจ้าด้วย

2.5.3 ลัทธิศาสนากับบุญบั้งไฟ

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดเรื่องน้ำที่ผ่านมามีว่า จุดมุ่งหลายหนึ่งที่เกิดบุญบั้งไฟอีสานในฐานะ เป็นความดีเชิงอุปการณที่เป็นเครื่องมือสื่อถึงความต้องการน้ำของคนในชุมชนอีสาน สิ่งที่สำคัญที่ก่อให้เกิดบุญบั้งไฟอีสานที่เป็นเป็นองค์ประกอบสำคัญ คือแนวคิดจากลัทธิความเชื่อ กล่าวคือเกี่ยวกับ ลัทธิความเชื่อนั้น จากการศึกษาจากหลักฐานด้านเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์คนในชุมชนอีสาน จะเห็นได้ว่ามนุษย์ไม่ว่ายุคไหนสมัยไหน ต่างก็ต้องการให้ชีวิตมีความสุข ความปลอดภัย และมีชีวิต ยืนยาวจะทำอะไรทุกอย่างก็เพื่อจุดหมายดังกล่าว มีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ

“ลัทธิถือผีແຄນ” คือความเชื่อดั้งเดิมของชาวอีสานและการนับถือการนับถือผีก็เป็นลักษณะ ความเชื่อถือที่เป็นสากลที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในทุกๆ สังคม ตั้งแต่ชื่อที่ใช้เรียกเท่านั้น กล่าวคือผีระดับ หัวหน้าหรือผู้สร้างสรรพสิ่งต่างกัน เช่น ทางศาสนาคริสต์ เรียกผีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลกว่า “พระเจ้า” (GOD) คนธรรมดา มองไม่เห็นพระเจ้า จะเห็นได้ก็เฉพาะผู้เข้าถึงพระองค์เท่านั้น (ส. ศิวรักษ์, 2546 หน้า 67) หรือในศาสนาฮินดู มหาเทพศิวะ มีชื่อหนึ่งว่า “ภูเตศวร” หรือ “ภูตบดี” แปลว่า เจ้านายผี หรือผู้ปกครองผี ความเชื่อเรื่องผีมีอิทธิพลทั้งด้านบวกและด้านลบ ให้ทั้งคุณและโทษ ชาวไทยเชื่อว่า ต้องปฏิบัติบำรุงผีให้ดี หากสัมพันธ์กับผีไม่ดี ชีวิตจะเดือดร้อน ถ้าทำผิดจารีต เรียกว่า “ผิดผี” หรือ คนในครอบครัวเจ็บป่วยบ่อยๆ แอดๆ ก็ว่า “ผิดผีปู่ผีตา ต้องเสียผี และขอขมาผี” ส่วนศาสนาพุทธถือว่าผีไม่ได้เป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธว่ามี ซึ่งพุทธเรียกว่า “เทวดา” เป็นต้น อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับเรื่องผีของชาวอีสานถือว่าเป็นวัฒนธรรมของคนอีสานหรือรวมถึงคนทุกภาคด้วยในประเทศไทย เพราะแนวคิดเรื่องผีนั้นมีอิทธิพลต่อภาวะทางสังคมและจิตวิทยาเป็นอันมาก ความเชื่อในเรื่องผีจะมีทั้งผีที่ดีให้คุณ ซึ่งจัดอยู่ประเภทผีดีและผีที่ให้โทษ ซึ่งจัดอยู่ในประเภทผีร้าย ในขณะเดียวกันผีดีก็สามารถให้โทษแก่ผู้คนซึ่งล่วงละเมิดอำนาจได้ ผีดีมักจะมีสถานภาพที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบรรพบุรุษหรือเจ้าพ่อโดยถือว่าเป็นผู้ปกครองชุมชนที่มีคุณธรรมและยังเป็นผู้รักษาระเบียบวินัย ส่วนผีร้ายไม่มีคุณธรรมและจะทำร้ายผู้คนได้ตามอำเภอใจหรือเมื่อไรก็ตามที่ถูกบุกรุกอาณาเขตครอบงำ (Tambiah. 1970, p. 312) ในแต่ละท้องถิ่นจะมีทั้งความเชื่อในผีดีและผีร้าย เช่น มีพระเจ้าแล้วต้องมีซาตาน (Satan/Devil) ด้วย แต่ในความหมายของการถือผี คือการนับถือผีดี ซึ่งกลุ่มคนต่างๆ จะมีการเคารพสักการะและปฏิบัติในรูปแบบของพิธีกรรมซึ่งจะแตกต่างกันไป ภาคอีสานเป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีการนับถือผีกันอยู่ทั่วไปในแต่ละท้องถิ่น โดยมีลักษณะที่เห็นเด่นชัดร่วมกัน คือการให้ความสำคัญต่อผีประจำชุมชน กล่าวคือ ผีปู่ตา โดยจะพบว่าแทบทุกหมู่บ้านจะมีการตั้งศาลปู่ตาไว้เป็นที่เคารพบูชากันทั่วไป และมีการจัดพิธีซึ่งชาวบ้านเรียกว่างานเลี้ยงศาลหรือพิธีเลี้ยงผีปู่ตาในช่วงเดือนหกหรือเดือนเจ็ด โดยถือเป็นงานสำคัญของชุมชน และเพื่อความเข้าใจในเรื่องการถือผีอันเป็นความเชื่อที่ก่อให้เกิดประเพณีบุญบั้งไฟอีสาน กล่าวได้ว่าการจัดแบ่งประเภทของผี ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ

ของคนและการแสดงออกให้เห็นมาในรูปของพิธีกรรม และจารีตการปฏิบัติต่อผี อันเป็นความเชื่อที่สืบทอดยืນาวมาอีกด้วย จากการทบทวนในเอกสารและการศึกษาความเชื่อเรื่องผีในสังคมอีสานนั้นสามารถวิเคราะห์ได้ว่าชาวอีสานเชื่อว่าผีสามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527 หน้า 170-171) ดังนี้

1. ผีดีหรือผีที่มีคุณต่อมนุษย์

ผีดีหรือผีที่มีคุณต่อมนุษย์หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นผีที่ไม่ทำร้ายมนุษย์ถ้ายังได้รับการเคารพบูชาหรือทำพิธีกรรมให้ตามสมควร นอกจากนี้สถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาก็จะมีผีมาคอยเฝ้าอยู่เช่นเดียวกันกับสถานที่ตามธรรมชาติ เช่น เมืองก็มีผีเสื้อเมือง หรือเจ้าพ่อหลักเมืองคอยดูแลอยู่หมู่บ้านมีผีเสื้อบ้านคอยให้ความคุ้มครอง และบ้านเรือนก็มีผีเรือนคอยดูแล ปกป้อง รักษาอยู่ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2538 หน้า 13-16) ชื่อน่าสังเกตคือผีเฝ้าสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นมักจะมี ความเชื่อเรื่องผีธรรมชาติผสมปนเปกับผีบรรพบุรุษ ส่วนในภาคอีสานนั้นเรียกผีบรรพบุรุษที่ทำหน้าที่ ปกป้องรักษาหมู่บ้านว่า “ผีปู่ตา” โดยมีศาลปู่ตาอยู่ในบริเวณดอนปู่ตา ซึ่งโดยมากเป็นบริเวณที่น้ำท่วมไม่ถึงและมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่หนาแน่น เวลาชาวบ้านจะไปตัดต้นไม้หรือหาของป่าจึงต้องบอกกล่าวกับผีปู่ตาดูก่อนและเมื่อมีพิธีการเลี้ยงผีปู่ตาก็จะมีการ “ซูน” หรือเข้าทรงผีปู่ตาเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งต่างๆ ในชุมชนอีกด้วย (ธวัช ปุณโณทก, 2530, หน้า 376-382) ผีปู่ตา “เป็นผีบรรพบุรุษของชาวบ้าน” ที่เชื่อกันว่าเมื่อบรรพบุรุษของตนสิ้นชีวิตไปแล้ว ก็จะกลับมาให้ความคุ้มครองป้องกันภัยอันตราย แก่ลูกหลานของผู้ตาย และไม่อาจกำหนดเฉพาะได้ว่าเป็นบรรพบุรุษของสกุลใด มีชีวิตอยู่ในสมัยใด จึงเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษรวมๆ ของชาวบ้านในสังคมนั้น (ธวัช ปุณโณทก, 2530 หน้า 378) โดยจากความเชื่อที่มีอยู่อย่างแพร่หลาย จึงอาจกล่าวได้ว่าการนับถือผีปู่ตาน่าจะมีบทบาทสำคัญต่อผู้คนในภูมิภาคนั้นๆ

ส่วนผีวีรบุรุษ คือผีของคนที่มีชีวิตอยู่เก่งกล้าสามารถ เป็นคนมีบุญคุณอย่างใหญ่หลวง หรือมีอำนาจบาตรมีเป็นต้นนับถือกลัวเกรงต่อคนทั้งหลาย พอตายไปคนก็นับถือและกลัวเกรงอยู่และมีคนไปสร้างศาลไว้กราบไหว้บูชา ได้แก่ ผีวีรบุรุษในตำนานที่เล่าขานกันสืบมา ซึ่ง ศรีศักร วัลลิโภดม เรียกผีวีรบุรุษนี้ว่า “เจ้าพ่อ” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2538 หน้า 12) หรือที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เรียก กษัตริย์องค์สำคัญที่มีผู้นับถือทำนองเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ว่า “เสด็จพ่อ” ดังเรียก “เสด็จพ่อ ร.5” เป็นต้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2551 หน้า 17) ซึ่งเจ้าพ่อที่เป็นวีรบุรุษเหล่านี้ เช่น พระเจ้าอุทอง สมเด็จพระเจ้าตากสิน สมเด็จพระนเรศวร กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หรือเทพเจ้ากวนอู ในคติความเชื่อของคนจีน ศาลพระวอ-พระตา ในภาคอีสาน หรือเจ้าพ่อพระยาแลที่จังหวัดชัยภูมิ ยาโมที่จังหวัด นครราชสีมา เป็นต้น

2. ผีร้ายหรือผีที่ให้โทษต่อมนุษย์

ผีร้ายหรือผีที่ให้โทษต่อมนุษย์ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากและอาศัยอยู่ทั่วไป ไม่มีหลักแหล่งที่เด่นชัดและมักให้ร้ายกับมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องมีการระวังป้องกันภัยอันตรายจากผีประเภทนี้ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ผูกตะกรุดพิสมร วงด้ายสายสิญจน์ หรือปักเกลือไว้ตามเขตบริเวณนั้น เป็นต้น อนึ่ง กิจกรรมในการทำบุญข้าวสาก การทำบุญข้าวประดับดิน และการทำบุญข้าสละ ล้วนแต่เป็นพิธีกรรมอันสืบเนื่องด้วยความเชื่อเรื่องผี

นอกจากนี้ ชาวอีสานเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเจริญทางด้านวัฒนธรรมมายาวนาน ไม่ว่าจะเครื่องแต่งกาย ภาษา อาหารการกิน ที่อยู่อาศัยก็มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ดังจะเห็นได้จากการขุดค้นที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ชุมชนโบราณที่มีอายุมากกว่า 3,500 ปี ในยุคสำริด (Bronze Age) ก็พบโครงร่างมนุษย์และเครื่องมือเครื่องใช้เหมือนคนไทยในดินแดนปัจจุบัน ในเรื่องความคิดความเชื่อก็ปรากฏว่า คนอีสานมีการนับถือผีมาก่อนที่จะได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ซึ่งผีที่ชาวอีสานนับถือกันโดยทั่วไปและยกย่องให้เป็นหัวหน้าผีคือผีแถนหรือพญาแถนแถนเป็นอีกผู้หนึ่งที่เชื่อกันว่าเป็นเจ้าแห่งน้ำฟ้าสายฝน สามารถบันดาลให้ฝนตกได้ ดังนั้นจึงมีการขอฝนจากพญาแถน พิธีนี้ทำทั้งระดับเมือง และระดับตำบล หมู่บ้าน โดยมากจะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำเป็นผู้ริเริ่มให้ชาวบ้านทำ มีพิธีกรรมคือ ให้ทำสวดงหวยวกกล้วย 1 อัน ใส่แกงส้ม แกงหวาน ข้าวต้ม ข้าวหนม ลูกส้ม ของหวาน หมากพลู กล้วย อ้อย ข้าวตอกดอกไม้ ช่อ ใส่สวดงหวยอย่างละ 4 ชั้น เรียกว่า สวดงหวย 4 ตั้งหอบูชาขึ้น 1 หอ นำสวดงหวยไปตั้งไว้บนหอนั้น แล้วจุดธูปจุดเทียนบูชาให้อาจารย์กล่าวคำอาราธนาว่า

“โพนโต เถน เทวราชา ดุราเจ้าพญาแถนตนประเสริฐ อันเป็นตนทิพย์เกิดเมืองบน อันเป็นเจ้าแก่น้ำฟ้าและสายฝน บัดนี้มนุษย์โลกเมืองคน ก็เป็นอันแห้งแล้ง หาน้ำฟ้าและสายฝนอันจักตกลงมาชุ่มบ้านเย็นเมืองก็หาบได้ เหตุนี้ผู้ข้าทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ภายในหมามมี สวรรค์เจ้าวัดเป็นเค้า และพระสังฆเจ้าทั้งหลาย ชั่วดวอาราม หนภายนอกหมามมี อัครมหาเสนาอำมาตย์ และไพร่ราชกรัทั้งมวล ก็จึงมาร่ำเพิงถึงคุณแห่งพญาแถนเจ้า อันมีอิทธิฤทธิ์อานุภาพ อันรักษายังน้ำฟ้าสายฝน ก็จึงจักได้สงขงขวย ตกแต่งแปลงน้อมนำมายังข้าวน้ำโภชนะอาหาร และข้าวต้มข้าวหนม ลูกส้มของหวาน พรวตาล กล้วยอ้อย หมากเหมี้ยงพลูยา คิลานะ ปัจจัย ข้าวตอกดอกไม้ลำเทียนทั้งมวล มาละหมวนไว้ในปราสาทราชมนเฑียร เพื่อจักถวายสักการบูชายังพญาแถนเจ้าตนประเสริฐ ขอจูงบังเกิดยังจิตใจอันอินดุคุณณยังผู้ข้าทั้งหลาย ขออัญเชิญเสด็จลีลาลงมารับเอาอย่างเครื่องกริยาบูชาสักการะทั้งหลายมวลผู้นี้ แล้วขอเจ้าข้าทั้งหลายตนประเสริฐ จูงบังเกิดหื้อตกลงมายังท่าฝนชลเมษะธารอันใหญ่ หื้อสมตามคำมักเฝ้าผาณาแห่งผู้ข้าทั้งหลายผู้ชูคนเที่ยงแท้ดีหลีเหอะ”

(นายศรีเลา เกษพรหม, ออนไลน์, 2561)

ความเชื่อเรื่องผีบางท่านอาจจะมองว่า “ไร้สาระ” แต่ถ้าเป็นการเชื่อเพื่อพัฒนาความคิดทางศีลธรรม จริยธรรม ย่อมเป็นคุณประโยชน์แก่ผู้เชื่อ ความเชื่อบางอย่างก็อยู่เหนือเหตุผล ไม่ต้องการพิสูจน์ดัง เสฐียรโกเศศ (2508, หน้า 3) กล่าวว่า “ถ้าตราบใดถือว่าความเชื่อใช้ได้ ความเชื่อ นั้นย่อมอยู่เหนือเหตุผล และตราบนั้นความเชื่อก็เป็นจริง ถ้าเมื่อใด ความเชื่อใดถือว่าใช้ไม่ได้ เมื่อนั้นความเชื่อนั้นก็ไม่เป็นจริง” ส่วนในทรรศนะของชาวตะวันออก ความเชื่อเรื่องผีเกี่ยวโยงมาถึงความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ ชาวอีสานเชื่อว่า การเกิดกับการตายเป็นของคู่กัน ตายแล้วก็เกิดใหม่ ไม่ได้สิ้นสุดเพียงแค่หลังจากตายไป เมื่อคนตายลงจึงกลายเป็น “ผี” ชาวตะวันตกส่วนมากเชื่อว่า ชีวิตมีครั้งเดียวและมีเพียงชาติเดียว ตายแล้วเป็นอันจบสิ้นกัน ความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยคือเชื่อผีและนับถือผี

2.5.4 รูปแบบการพัฒนาการจัดการบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร

ประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการปรับเปลี่ยนมิติต่างๆ มากมาย ทั้งนี้ สาเหตุอาจเป็นเพราะเพื่อการดำรงอยู่หรืออาจเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย ก็ได้ แต่ที่สำคัญเราจะพบ 3 คำ อยู่เสมอในการดำเนินการกิจการต่างๆ

คำแรก คือ “การพัฒนา” ซึ่งหมายถึง “ทำให้เจริญขึ้น” ซึ่งความเจริญขึ้นที่ว่านี้ ในบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรถ้ายึดตามรูปศัพท์ว่า “พัฒนา” จะต้องทำให้เจริญสองส่วน กล่าวคือ ส่วนแรก จะต้องการทำให้คนมีความสุข

คำที่สอง จะต้องทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม คำที่สอง คือ การจัดการ (Management) ซึ่งหมายถึง กระบวนการของการวางแผนการจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุม กำลังความพยายามของสมาชิกในองค์กรและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

และคำที่สาม คือ การมีส่วนร่วม (Participation) ซึ่งหมายถึง การให้ความร่วมมือของหน่วยงาน ชุมชน บุคคลต่อการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น

บุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรปัจจุบันเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงคำสามคำนี้ และในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะแสดงถึง “รูปแบบของการพัฒนาด้านการจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” นั่นก็หมายความว่า คนในชุมชนทั้งภาครัฐ เอกชน และบุคคลทั่วไป คือคนในชุมชนนั้นๆ ที่จะต้องออกมาพัฒนาและจัดการอย่างมีส่วนร่วม เพราะบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรในยุคนี้ คือประเพณีที่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมตามความต้องการของคนในสังคม ตามกระแสโลกาภิวัตน์ ในฐานะที่เป็นประเพณีที่ผ่านกระบวนการหรือสร้างประเพณี ซึ่งในประเด็นนี้ ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ และคณะ (2554, หน้า 28) ได้อธิบายผ่านแนวคิดของ Anthony Giddens เรื่อง “สังคมหลังจารีตประเพณี” ความเป็นมา ความเปลี่ยนแปลงของบุญบั้งไฟที่ต่างไปจากประเพณีดั้งเดิมอย่างมากได้ถูกตั้งคำถามจากคนทั้งภายในและภายนอกเกี่ยวกับการสูญสลายของประเพณี ในขณะที่บุญบั้งไฟก็ยังเป็นความภาคภูมิใจของคนอีสาน เช่น ในกรณีของเมืองยโสธร พบว่า ชาวชุมชนและเทศบาลเมืองมีบทบาทค่อนข้างสูงในการบูรณาการความคิดแบบทันสมัย ระบบการจัดการแบบสมัยใหม่ที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานบุญบั้งไฟ ทำให้คนในท้องถิ่นรู้สึกกิจกรรมบางอย่างขึ้นมาใหม่ พร้อมกับพยายามรักษาพิธีกรรมเก่าและมีการสร้างองค์ประกอบใหม่ขึ้นมา ซึ่งทำให้แนวคิดในการจัดงานบางอย่างไม่ได้เชื่อมต่อกับกิจกรรมหรือความเชื่อในอดีต โดยเกิดการผสมผสานรูปแบบของความบันเทิงที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตในเชิงเศรษฐกิจของชุมชนมากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า การจัดงานบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร เดิมทีจัดให้มีในช่วงเดือนหกหรือเดือนพฤษภาคมเท่านั้น แต่ปัจจุบันเริ่มกลายมาเป็นช่วงเดือนเมษายน-กรกฎาคม อนุโลมเป็นเทศกาลบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร และยอมรับกันว่าในช่วงนี้เป็นช่วงบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรที่จัดอยู่ในช่วงเทศกาล ส่วนนอกนั้นเดือนที่เหลือถ้าจัดถือว่าเป็นบั้งไฟหลงฤดู นั่นก็หมายความว่าความเชื่อดั้งเดิมในการทำบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรในฐานะขอฝน การบูชาเทพเจ้าหรือการบูชาคุณของพระพุทธรูปเจ้าเริ่มถูกชิงความหมายจากภาวะแห้งแล้งที่ซึมซับเข้ามาในประเพณีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบร่วมของประเพณีบุญเดือนหก หนึ่งในนั้นคือการจุดบั้งไฟเริ่มมี

บทบาทกว่าวิธีอีสานด้านอื่นๆ หลายวิธีที่เด่นๆ ก็ปลีกตัวออกจากบุญเดือนหกไปดำรงอยู่ต่างๆ หาก เช่น “การบวช” ปัจจุบันสามารถบวชได้ทุกช่วงและจัดใหญ่โตตามฐานานุฐานะของเจ้าภาพ ประเพณี การบวชในเดือนหกจึงไม่ค่อยมีให้เห็น หรือกองฮตก็ปลีกตัวออกมาในช่วงสงกรานต์ หรือไม่ก็สงหรือ ฮตพระเมื่อท่านได้เลื่อนสมณศักดิ์ เช่น เป็นพระครูสัญญาบัตร เป็นต้น แต่ก็ไม่แน่นอนเมื่อท้องถิ่นนิยม กลับมาวิธีอีสานเดิมๆ หลายอย่างก็จะกลับมา

2.5.5 ขั้นตอนการพัฒนาด้านการจัดการบุญบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรปัจจุบัน

ปัจจุบันพื้นฐานความเชื่อ มักถูกจัดอยู่ในภาวะที่ต้องอนุรักษ์ สืบสาน รื้อฟื้น ส่วนสำคัญใน สถานภาพเพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจ การจัดทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าผ่านกระบวนการประชาสัมพันธ์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในประเทศไทยเริ่มดำเนินการมาราวปี พ.ศ. 2520 ผลคือทำให้คนใน ท้องถิ่นได้พยายามดึงเอาเอกลักษณ์ท้องถิ่นมาเป็นจุดขาย กล่าวคือ ประการแรก คือเพื่อดึงดูด นักท่องเที่ยวและงบประมาณประจำปี” ประการที่สอง “เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมทางวัฒนธรรมขึ้น” ประการที่สาม “เพื่อให้การดำรงอยู่ของประเพณีให้อยู่คู่กับท้องถิ่นในเชิงความหมาย” และบาง ประเพณีก็ถูกปรับเปลี่ยนไปตามโอกาสและความเหมาะสม เช่น บุญเดือนสี่ ซึ่งเดิมทีการเทศน์พระ เวสสันดรจะนิยมเทศน์ 13 กัณฑ์ 1000 พระคาถา แต่ปัจจุบันเพื่อความสะดวกบางพื้นที่มีการรวบรัด การเทศน์บางช่วงบางตอนหรือไม่ก็นิมนต์พระมาเทศน์แหล่งกษัตริย์ เป็นต้น

บางประเพณีก็ไม่ได้เน้นในส่วนพิธีกรรมมากนัก แต่จะเน้นในส่วนที่เป็นนันทนาการ ซึ่งใน ประเด็นนี้ บุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรยุคปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นเด่นชัดมาในรูปแบบนี้ แต่ก็เป็นที่น่า สังเกตได้ว่าบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร ถือว่าเป็นประเพณีที่รู้จักของกลุ่มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปแล้ว “บุญบั้งไฟ” คงเป็นงานประเพณีในลำดับต้นๆ ที่ผู้คนส่วนใหญ่รับรู้จักกันอย่างแพร่หลายและ กว้างขวางไม่ว่าจะเป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ทั้งนี้ ประเพณีบุญบั้งไฟที่เป็นที่รู้จักกันมากที่สุด นั้นก็คืองานบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร ดังจะเห็นได้จากมีนิตยสารของอังกฤษแนะนำกิจกรรม การท่องเที่ยวทั่วโลก ที่ผู้ไปเยือนไม่ควรพลาด ซึ่งสำหรับกรณีของไทยนั้นมีกิจกรรมประเพณี 5 อันดับ หนึ่งในนั้นก็มี “ประเพณีบุญบั้งไฟ ของจังหวัดยโสธร” (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2556, หน้า 1) โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง คือการพัฒนาการด้านการจัดการในวันแห่บั้งไฟที่จัดได้อย่างยิ่งใหญ่ แต่ถ้าหากเป็นอำเภอ พนมไพรที่มีพื้นที่ติดต่อกันกับยโสธร “วันจุดถือว่ามีจัดการที่อลังการมาก” ส่วนอำเภอพยัคภูมิ พิสัย ตามที่ได้ลงพื้นที่โดยภาพรวมจะเป็น “การอนุรักษ์วิถีอีสานให้ดำรงอยู่และมีการจัดบุญบั้งไฟตาม สมควรแก่ภูมิประเทศ”

2.5.6 การเตรียมงานบุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร จัดอยู่ในฐานะต้นฉบับ (Model) ของประเพณี บุญบั้งไฟ นอกจากนี้ ยังเป็นต้นฉบับของบุญบั้งไฟที่หลายๆ พื้นที่นำไปเป็นรูปแบบในการจัดการ ประเพณีบุญบั้งไฟ ตามที่ทราบแล้วว่า ปี พ.ศ. 2520 มีการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวโดย “อสท.” ในสมัยนั้น ประกาศให้ “บุญบั้งไฟอำเภอเมืองยโสธร เป็นบุญบั้งไฟประจำจังหวัดยโสธร” และมีการโปรโมทการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ผลคือทำให้คนไทยทั่วไปคิดว่า “งานบุญบั้งไฟจังหวัด ยโสธร” และจังหวัดยโสธรคือเมืองบั้งไฟ ดังนั้นบั้งไฟจึงเป็นโลโก้ (Logo) ของคนยโสธรในฐานะ “ยโสธรเมืองบั้งไฟโก้” ปัจจุบันการชิงความหมาย เช่น การรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาทำให้ยโสธรไม่ได้ถูก

เพียงเพราะมีบั้งไฟเพียงอย่างเดียว วัฒนธรรมอื่นๆ ได้โดดเด่นขึ้นมาอย่างชัดเจนหลายอย่าง เช่น วัฒนธรรมอาหาร เป็นต้น ปัจจุบัน “ลาบยโสธร” ดูเหมือนจะเป็นโลโก้ใหม่ขึ้นมาควบคู่กับ “บั้งไฟยโสธร” ในขณะที่บั้งไฟไม่ได้หมายความว่า ต้องที่ยโสธรอย่างเช่นเคย เพราะบั้งไฟจากอดีตถึงปัจจุบันคือความภาคภูมิใจของชาวอีสาน ทุกชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัดจะมีการจัดบุญบั้งไฟ และถือว่าเป็นงานระดับจังหวัดอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ บุญบั้งไฟจึงไม่ได้หมายถึงยโสธร แต่หมายถึงชาวอีสานทั้งตอนทั้งตอนล่าง ตอนกลางและตอนบน หรือกลุ่มชาติพันธุ์อีสานที่กระจัดกระจายอยู่ทุกหนแห่งในโลกนี้คือนิยามแห่ง “บุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร”

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันหลายคนทราบกันทั่วไปว่าบุญบั้งไฟคืองานประเพณีที่ทุกชุมชนมีโอกาสจัดขึ้น แล้วแต่เจ้าภาพจัดอาจเป็นที่หมู่บ้าน หรือตำบล หรืออำเภอ หรือจังหวัดทุกภาคส่วนจะมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อมเช่นเดียวกับงานประจำปีหลายอย่างที่จังหวัดเป็นเจ้าภาพหลัก ในปัจจุบันก็อยู่ในภาวะเดียวกันกับบุญบั้งไฟยโสธรคือทุกพื้นที่มีโอกาสที่จะจัดเสมอไปตามศักยภาพ ยกตัวอย่าง เช่น

1. จังหวัดร้อยเอ็ด บุญผะเหวด เสาธิต-อาทิตย์แรกของเดือนมีนาคม แห่เทียนเข้าพรรษา ก่อนวันเข้าพรรษาหนึ่งของทุกปี บุญข้าวจีของดีเมืองโพธิ์ชัย เดือนสามของทุกปี บุญบั้งไฟเดือนหกถึงเดือนเจ็ดของทุกปี

2. จังหวัดมหาสารคาม งานนมัสการพระธาตุนาดูน อำเภอนาดูน กำหนดเวลาจัดงานในช่วง ขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 ของทุกปี งานบุญเบิกฟ้าและงานกาชาด อำเภอเมือง กำหนดเวลาจัดงานในช่วง ขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 ของทุกปี งานบุญบั้งไฟ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย กำหนดเวลาจัดงานในช่วง ขึ้นเดือน 6 ของทุกปี งานออนซอนกลองยาว อำเภอวาปีปทุม กำหนดเวลาจัดงานในเดือนมีนาคมของทุกปี

3. จังหวัดอุบลราชธานี งานแห่เทียนพรรษา จัดขึ้นทุกปีในวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา ที่บริเวณทุ่งศรีเมืองและศาลาจัตุรมุข งานประเพณีมหาสงกรานต์แ่งสะพือ งานประเพณีสงกรานต์และเทศกาลอาหารไทย-อินโดจีน จัดขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์

4. จังหวัดกาฬสินธุ์ งานมหรหรรษ์โปงลาง แพรวา และงานกาชาด จัดขึ้นประมาณปลายเดือนกุมภาพันธ์ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า งานประจำปีได้หมายความว่า “เป็นงานผูกขาด” ที่เชื่อมโยงกับระบบธุรกิจอย่างที่เราเข้าใจกัน แต่ถ้าเป็นองค์ความรู้ใหม่และไม่อยากให้คนอื่นเลียนแบบ สิ่งนั้นต้องไปจดสิทธิบัตรหรือลิขสิทธิ์ แต่ประเพณีคือสิ่งที่คนในชุมชนนั้นๆ เชื่อว่าจะต้องทำและถ้าทำแล้วจะก่อให้เกิดสิ่งที่พึงประสงค์ บุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร เป็นประเพณีที่ชาวอีสานคิดว่าทำแล้วจะต้องก่อให้เกิดสิ่งที่พึงประสงค์คือฝนตก เป็นต้น ยิ่งในปัจจุบัน “ททท.” ได้ทำการทบทวนใหม่ตามสภาพการณ์ปัจจุบันและเพื่อการโปรโมทการท่องเที่ยว แต่ละจังหวัดจึงได้ประกาศให้มีงานบุญบั้งไฟประจำจังหวัดขึ้นเพิ่มเติมหลายจังหวัด ทั้งนี้ขึ้นกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้นๆ ว่า จะมีมติให้อำเภอใดหรือสถานที่จัดงานใด เพราะ “อบจ.” แต่ละจังหวัด มีหน้าที่สนับสนุนกิจกรรม ส่งเสริม งานประเพณีของจังหวัดตนเอง ซึ่งในอดีตบุญบั้งไฟก็มีการจัดทั่วไปในทุกจังหวัดของอีสานและภาคอื่นๆ เช่น จังหวัดยโสธร

จัดรวมที่อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดร้อยเอ็ดที่อำเภอพนมไพร และจังหวัดมหาสารคามที่อำเภอยพยัคฆภูมิพิสัย และทั้งสามแห่งมีการเตรียมงานบุญบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธรเป็นประจำทุกปี

2.5.7 ขั้นตอนการเตรียมงานบุญบั้งไฟ

คนอีสานเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีศักยภาพหลายด้าน เช่น ในด้านศิลปวัฒนธรรมก็ปรากฏมีหลากหลาย จารีตประเพณีก็มีมากมาย ในเรื่องของรูปแบบการพัฒนาด้านการจัดการก็ปรากฏว่าชาวอีสานมีการจัดระบบเอาไว้ให้เป็นรูปแบบปฏิบัติดังคำว่า “กองวัด กองวา กองบ้าน กองเมือง” คำว่า “กอง” ก็คือรูปแบบปฏิบัติตนเอง ดังจะเห็นได้จากรูปแบบปฏิบัติตามจารีต 12 เดือนที่บุพพชนรุ่นก่อนได้กำหนดเอาไว้ ปัจจุบันนับวันจะเป็นชุมทรัพย์มหาศาลของกลุ่มชาติพันธุ์อีสานนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่า “ใครจะมีภาวะผู้นำหน้า มากกว่าผู้นำกัน (นำไหน)” ที่จะมาเป็นผู้ชี้แนะชี้นำชาวอีสานไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม เพราะชาวอีสานทำได้ทุกอย่างขอให้หลักและผู้นำทาง ดังนั้นในการจัดการต่างๆ ชาวอีสานจึงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการทำกันอย่างมีแบบแผน การจัดประเพณีก็จัดกันตามเดือนที่เหมาะสม มีการประชุม กำหนดวัน สถานที่เอาไว้อย่างชัดเจน และเพื่อให้ทันสมัยของยุคปัจจุบัน ส่วนท้ายกำหนดยังบอกไว้อย่างชัดเจนว่า “กำหนดการนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม” ในปัจจุบันนี้ แต่ละชุมชนจะมีการกำหนดวันเวลาไว้ล่วงหน้า เช่น ที่อำเภอเมืองยโสธร กำหนดทุกวันเสาร์ อาทิตย์ สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤษภาคมของทุกปี โปรโมทเป็นตัวแทนงานบั้งไฟของคนอีสานตั้งแต่ ปี 2520 และในปี 2546 เป็นต้นมาเป็นงานระดับชาติ และนานาชาติในปี 2560 ตามลำดับ

2.6 สภาพพื้นที่ที่วิจัย

2.6.1 ประวัติความเป็นมา

“เมืองยศสุนทรหรือเมืองยโสธร” เป็นดินแดนอันอุดมสมบูรณ์ริมฝั่งแม่น้ำชี ได้ชื่อว่า “เมืองบั้งไฟ” เป็นดินแดนที่มีอดีตอันล้ำค่าและยาวนานกว่า 200 ปี จังหวัดยโสธร มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานเกี่ยวพันกับเมืองหนองบัวลุมภูนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน (จังหวัดหนองบัวลำภู) และเกี่ยวพันกับเมืองอุบลราชธานี และในเขตพื้นที่จังหวัดยโสธร ได้พบร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์จากยุคประวัติศาสตร์ต่อเนื่องกันมาจนถึงยุคปัจจุบัน ชุมชนโบราณส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตทุ่งราบลุ่มหรือบริเวณขอบชายทุ่ง ติดกับพื้นที่โคกและป่า ได้แก่ ชุมชนโบราณชายขอบทุ่งกุลาร้องไห้ ในเขตอำเภอมหาชนะชัย และอำเภอค้อวัง เช่น ชุมชนโบราณที่บ้านหัวเมือง บ้านคูเมือง บ้านคูสองชั้น ในเขตอำเภอมหาชนะชัย ชุมชนโบราณบ้านน้ำอ้อม บ้านโพนแพง บ้านหมากมาย บ้านแซ่ บ้านโพนเมือง ในเขตอำเภอค้อวัง ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2314 “พระเจ้าวอ-พระเจ้าตา” เสนาบดีเก่า นครเวียงจันทน์ ได้อพยพครอบครัวและบริวารหนีมาเพื่อตั้งรกรากใหม่ เนื่องจากไม่พอใจเจ้านครคนใหม่โดยใช้ชื่อเมืองใหม่ว่า “เมืองหนองบัวลุมภู” ขณะเดียวกัน “พระเจ้าศิริบุญสาร” ซึ่งเป็นเจ้านครเวียงจันทน์อยู่ในขณะนั้นได้เกิดความหวาดระแวงในพระเจ้าวอ-พระเจ้าตา ทั้งสองพระองค์จึงยกกองทัพจากนครเวียงจันทน์มาปราบปราม พระเจ้าตา ถูกข้าศึกยิงด้วยอาวุธปืนและฟันด้วยดาบจนถึงแก่พิราลัยในสนามรบ เจ้าพระวอ เจ้าคำผง และเจ้าฝ่ายหน้าผู้เป็นน้องทั้ง 2 ของเจ้าพระวอ อีกทั้งเจ้าคำ เจ้าทิดพรม ได้ยกทัพฝ่าหนีออกจากเมืองหนองบัวลุมภูไปพึ่งพาเจ้านครจำปาศักดิ์ ขบวนทัพ

ของเจ้าพระวอ ได้เดินทางตามลุ่มน้ำชีมาพบกับ “เจ้าคำสู” ผู้ปกครองบ้านสิงห์ท่า (ปัจจุบัน คือ จังหวัดยโสธร) ภายหลังต่อมาเจ้าพระวอดำริว่าหากอยู่กับเจ้าคำสูแล้ว ถ้าเวียงจันทน์ยกทัพมาก็จะเป็นการลำบากและจะเกิดศึกสงครามกันต่อไป เมื่อประชุมตกลงกันแล้วจึงได้ยกไพร่พลพากันอพยพลงไปตามลำน้ำมูลและสร้างเมืองใหม่ที่ “ดอนวังทอง” ในเขตนครจำปาศักดิ์ ตามรับสั่งของพระเจ้าองค์หลวง เจ้านครจำปาศักดิ์ โดยเจ้าพระวอให้ขุดคูสร้างค่ายขึ้นเรียกว่า “ค่ายบ้านคู-บ้านแก”

ปี พ.ศ. 2354 “เจ้าพระยาพิชัยราชขัตติยวงศา” ถึงแก่พิราลัย พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดให้ “เจ้าหนู” หลานเจ้านครจำปาศักดิ์ ครองนครจำปาศักดิ์สืบไป ฝ่าย “เจ้าราชวงศ์สิงห์” บุตรเจ้าพระยาพิชัยราชขัตติยวงศา ได้กลับมาอยู่บ้านเดิมคือบ้านสิงห์ท่า และได้นำเอาอัฐิของเจ้าพระยาพิชัยราชขัตติยวงศากลับมาด้วย และนำมาถือเป็นเจดีย์บรรจุไว้ที่วัดมหาธาตุ ใกล้กับพระธาตุพระอานนท์ซึ่งยังปรากฏอยู่จนปัจจุบัน (ออนไลน์, 2556)

ปี พ.ศ. 2357 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยก “บ้านสิงห์ท่า” ขึ้นเป็น “เมือง” และพระราชทานนามว่า “เมืองยศสุนทร” ให้เจ้าราชวงศ์สิงห์เป็นเจ้าครองเมืองมีราชทินนามว่า “พระสุนทรราชวงศา” เป็นเจ้าเมืองคนแรกของเมืองยโสธร และต่อมาคำว่า “ยศสุนทร” ก็กลายเป็น “ยะโสธร” มีความหมายว่า “ทรงไว้ซึ่งยศ” แต่การเขียนหรือการเรียกสั้นๆ ว่า “ยะโส” ไม่เป็นที่ไพเราะหูและไม่เป็นมงคลนาม ต่อมา “ร.ต.ท.พวง ศรีบุญลือ” นายอำเภอยะโสธร (พ.ศ. 2500–2513) ได้มีหนังสือขอให้เขียนชื่อเสียใหม่เป็น “ยโสธร” และได้รับอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทย โดยความเห็นชอบของราชบัณฑิตยสถานให้เปลี่ยนได้ และใช้มาจนบัดนี้ อนึ่ง เมื่อย้อนอดีตกลับไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเกิดศึก “เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์” เมืองยโสธรก็ได้รับเกณฑ์ให้เข้าร่วมการศึกครั้งนี้ด้วยจนได้รับชัยชนะและได้รับพระราชทานพลเมืองเวียงจันทน์ จำนวน 500 ครอบครัว และพระราชทานปืนใหญ่ไว้สำหรับเมืองหนึ่งกระบอกชื่อว่า “ปืนนางป้อ” ยังปรากฏอยู่ที่ศาลหลักเมืองยโสธรมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อ “พระสุนทรราชวงศา” ได้เป็นเจ้าเมืองแล้ว ก็ได้นำศิลาจากบ้านแกหินโงมมาสร้างพระพุทธรูปจำลอง แล้วสร้าง “วัดป่าอัมพวัน” และ “วัดกลางศรีไตรภูมิ” ไว้เป็นวัดคู่บ้านคูเมืองยโสธรจนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2394 “ฮ่อหรือกองกำลังชาวจีน” ที่ต่อต้านราชวงศ์แมนจู ได้ก่อการกบฏโดยเรียกกลุ่มตัวเองว่า “กบฏไท่ผิงเทียนกั๋ว” เพื่อปลดปล่อยตนเองออกจากกรปกครองของราชวงศ์แมนจูที่เป็นใหญ่ยึดครองประเทศจีนอยู่ในขณะนั้น จนเกิดการรบพุ่งกันเป็นการใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 2405 พวกไท่ผิงพ่ายแพ้ต้องหลบหนีไปซุ่มซ่อนตัวตามป่าเขาในมณฑลต่างๆ ของจีน ทั้งในมณฑลยูนนาน ผู่เจี้ยน กวางไส กวางตุ้ง เสฉวน และส่วนหนึ่งหลบหนีมายังตั้งเกีย ทางตั้งเกียจึงดำเนินการปราบปรามทำให้พวกฮ่อต้องหนีมาอยู่ที่เมืองซันเทียน

พ.ศ. 2408 ในสมัยรัชกาลที่ 4 ขณะนั้นพวกฮ่อภายใต้การนำของ “ปวงนันซี” ซึ่งใช้ธงสีเหลืองเป็นสัญลักษณ์ ได้ซ่องสุมกำลังที่ทุ่งไหหิน และได้ประพาดดินเป็นโจรเที่ยวปล้นบ้านเมืองในดินแดนสิบสองจุไทและเมืองพวน ซึ่งขณะนั้นถือเป็นอาณาเขตของฝ่ายไทย

ในสมัยรัชกาลที่ 5 พวกฮ่อภายใต้การนำของปวงนันซี ซ่องสุมกำลังที่หลวงพระบาง ทุ่งไหหินอยู่ในเมืองโพนสะหวัน แขวงเชียงขวาง ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของลาว เป็นกลุ่มโจร

ปล้นบ้านเมืองในดินแดนสิบสองจุไทและเมืองพวน ซึ่งขณะนั้นถือเป็นอาณาเขตของฝ่ายไทย ในปี พ.ศ. 2417 กองกำลังฮ่อได้เตรียมกำลังออกเป็น 2 ทัพ คือ ทัพที่ 1 จะเดินทัพลงมาถึงเมืองเวียงจันทน์ แล้วจะเข้าตีเมืองหนองคาย (ชื่อเดิมของจังหวัดหนองคาย) ส่วนทัพที่ 2 จะเดินทัพไปทางหัวเมืองพันห้า ทั้งหก จะเข้าตีเมืองหลวงพระบาง พ.ศ. 2418 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทราบข่าวศึกฮ่อ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ “เจ้าพระยามหาอำมาตย์” (ชื่น กัลยาณมิตร) จัดส่งกองทัพจากกรุงเทพฯ ไปปราบฮ่อที่ไคยกกำลังล่าเข้ามาจนถึงเมืองเวียงจันทน์ เมืองยโสธรถูกเกณฑ์ให้ยกกำลังไปสมทบกองทัพจากกรุงเทพฯ เป็นจำนวน 500 คน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2426 พวกฮ่อได้ยกกำลังมาตั้งอยู่ที่ทุ่งเชียงคำ เมืองยโสธรได้รับเกณฑ์ให้เอากำลังช้าง ม้า โค กระบือต่างๆ ไปเป็นพาหนะบรรทุกเสบียงไปเลี้ยงกองทัพ พ.ศ. 2433 สมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการจัดรูปการปกครองใหม่ หัวเมืองอีสานชั้นเอก โท ตรีและจัตวา ถูกรวมเข้าด้วยกันเรียกว่า “กอง” สำหรับเมืองยโสธรถูกรวมเข้าอยู่ในหัวเมืองฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ มี “ข้าหลวง” ตั้งกองว่าราชการอยู่ที่ “เมืองอุบล” ประกอบด้วยหัวเมือง 12 หัวเมือง คือ อุบลราชธานี, กาฬสินธุ์, สุวรรณภูมิ, มหาสารคาม, ร้อยเอ็ด, ภูแล่นช้าง, กมลาไสย, เขมราฐ, นองสอคอน, ดอนดง, ยโสธร, และศรีสะเกษ ซึ่งขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ พ.ศ. 2436 เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส และฝรั่งเศสได้ยกกำลังจากเมืองญวนมาตีเมืองสามพันโบก (อุบลราชธานี) ของไทย เมืองยโสธรได้ถูกเกณฑ์ให้ไปช่วยรักษาเขตแดน โดยนำกำลังไปสมทบกองทัพจากกรุงเทพฯ สามกองทัพ กองทัพละ 1,000 คน

ปี พ.ศ. 2443 ได้ยุบเลิกมณฑลอีสาน เมืองยโสธรได้ถูกรวมเข้ากับเมืองอุบล โดยแยกออกเป็น 2 อำเภอ คือ อำเภออุทัยยโสธร และอำเภอประจิมยโสธร ในปี พ.ศ. 2456 ได้เปลี่ยนชื่อ “อำเภออุทัยยโสธร” เป็น “อำเภอดำเนินแก้ว” เปลี่ยนชื่อ “อำเภอประจิมยโสธร” เป็นอำเภอ “ยโสธร” ขึ้นตรงต่ออุบลราชธานี ดังนั้น “เมืองยโสธร” จึงลดฐานะจากเมืองมาเป็นอำเภอ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พ.ศ. 2494 กระทรวงมหาดไทย ได้ริเริ่มขอตั้งอำเภอยโสธรขึ้นเป็นจังหวัด จนกระทั่งถึงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2515 จึงได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 70 ตั้งอำเภอยโสธรขึ้นเป็นจังหวัดยโสธร โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2515 ซึ่งในปัจจุบันประกอบด้วย อำเภอเมืองยโสธร, อำเภอทรายมูล, อำเภอกุดชุม, อำเภอไทยเจริญ, อำเภอเลิงนกทา, อำเภอดำเนินแก้ว, อำเภอมหาชนะชัย, อำเภอป่าดัว และอำเภอดอวัง จังหวัดยโสธร เป็นจังหวัดที่ 71 ของประเทศไทย

จังหวัดยโสธร ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่างเส้นแวงที่ 104 และ 105 องศาตะวันออก และเส้นรุ้งที่ 15 และ 16 องศาเหนือ ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยประมาณ 552 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งสิ้น ประมาณ 4,161.64 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,601,040 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดอำนาจเจริญ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดศรีสะเกษ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดร้อยเอ็ด

2.6.2 เทศบาลเมืองยโสธร

เขตพื้นที่การทำวิจัยในครั้งนี้ คือเขตเทศบาลเมืองยโสธร เทศบาลเมืองยโสธรตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร ได้รับจัดตั้งเป็นเทศบาลตำบลยโสธร อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2487 เมื่ออำเภอเมืองยโสธร ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดยโสธร ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 10 ลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2515 เทศบาลตำบลยโสธร จึงได้เปลี่ยนฐานะเป็นเทศบาลเมืองยโสธร ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2515

เทศบาลเมืองยโสธร มีพื้นที่ 9.7 ตารางกิโลเมตร มีชุมชน 23 ชุมชน มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลน้ำคำใหญ่ อำเภอเมืองยโสธร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลตลาดทอง อำเภอเมืองยโสธร

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลเชียงคำ อำเภอเมืองยโสธร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลสำราญ อำเภอเมืองยโสธร

ประชากรในเขตเทศบาลเมืองยโสธร มีทั้งสิ้น จำนวน 22,240 คน แยกออกเป็นเพศชาย 11,041 คน เพศหญิง 11,199 คน มีครัวเรือน จำนวน 6,135 หลัง (อัตราการเพิ่มตามธรรมชาติร้อยละ 0.47 และความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 2,330 คน ต่อตารางกิโลเมตร (ข้อมูลจากงานทะเบียนราษฎร จังหวัดยโสธร วันที่ 25 มีนาคม 2562)

2.6.3 การปกครองและประชากร

จังหวัดยโสธร แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นออกเป็น 9 อำเภอ 79 ตำบล และ 874 หมู่บ้าน โดยมีอำเภอ ดังนี้ อำเภอเมืองยโสธร อำเภอกุดชุม อำเภอค้อวัง อำเภอคำเขื่อนแก้ว อำเภอทรายมูล อำเภอป่าติ้ว อำเภอมหาชนะชัย อำเภอเลิงนกทา และอำเภอไทยเจริญ การปกครองส่วนท้องถิ่นของอำเภอเมืองยโสธร ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง และเทศบาลตำบล 8 แห่ง จำนวนประชากรทั้งสิ้น จำนวน 541,264 คน เป็นเพศชาย 271,538 คน เป็นเพศหญิง 269,726 คน (จำนวนผู้ชายคิดเป็นร้อยละ 50.17 ของประชากรทั้งหมดและจำนวนผู้หญิงคิดเป็นร้อยละ 49.83 ของประชากรทั้งหมด) ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล จำนวน 56,137 คน (คิดเป็นร้อยละ 10.37) ส่วนที่เหลือ 485,127 คน (ร้อยละ 89.63) อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล (ข้อมูลจากงานทะเบียนราษฎร จังหวัดยโสธร วันที่ 25 มีนาคม 2562)

2.6.4 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

จังหวัดยโสธร มีลักษณะลาดเอียงจากทิศตะวันตกลงไปทางทิศตะวันออก พื้นที่ทางตอนเหนือส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงสลับกับพื้นที่แบบลูกคลื่น มีสภาพเป็นป่าและมีแหล่งน้ำขนาดกลาง ได้แก่ ห้วยลิงโจน ห้วยสะแบก ลำโพง ลำเซบาย ส่วนพื้นที่ทางตอนกลางและตอนใต้ เป็นที่ราบลุ่มต่ำสลับซับซ้อนกับสันดินริมน้ำ มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ได้แก่ แม่น้ำชี และแหล่งน้ำขนาดกลาง ได้แก่ ลำน้ำยัง ลำน้ำทวน ไหลผ่าน ลักษณะดินส่วนมากเป็นดินทรายและดินเค็ม มีหนอง บึง ลำห้วย และแหล่งน้ำขนาดเล็กอยู่ทั่วไป พื้นที่อยู่ในลุ่มน้ำชี ลุ่มน้ำมูล สำหรับภูมิอากาศ จังหวัดยโสธรมี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ความชื้นสัมพัทธ์ เฉลี่ยเท่ากับ 71.1% อุณหภูมิสูงสุด 43 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุด 11 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบ 5 ปี เฉลี่ย 1,600 มม. ต่อปี

2.6.5 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญคือ แม่น้ำชี ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาเพชรบูรณ์ไหลผ่านจังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ดและยโสธร สำหรับจังหวัดยโสธร แม่น้ำชีไหลผ่านท้องที่อำเภอเมืองยโสธร อำเภอมหาชนะชัย แล้วไปบรรจบกับแม่น้ำมูลในเขตอำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี และไหลลงสู่แม่น้ำโขงต่อไป แม่น้ำชีจะมีน้ำไหลอยู่ตลอดปี นอกจากนี้ จังหวัดยังมีแหล่งน้ำอื่นอีก เช่น ลำเซบาย ห้วยโพธิ์ เป็นต้น

2.6.6 สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพที่สำคัญของชาวจังหวัดยโสธร คือ การประกอบการเกษตรมีการทำนา เพาะปลูกพืชไร่นาต่าง ๆ เช่น มันสำปะหลัง แตงโม ข้าวโพด เป็นต้น การปลูกไม้ผลไม้นานาชนิด เช่น ยางพารา มะม่วง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับจ้าง ประกอบธุรกิจทางการค้า และอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในปี 2556 โครงสร้างการผลิตตามมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) จังหวัดยโสธร จำนวน 16 สาขา มีมูลค่า 28,421 ล้านบาท มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัว (Per Capita : GPP) จำนวน 58,541 บาท จัดเป็นลำดับที่ 18 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และลำดับที่ 72 ของประเทศ โดยสาขาการผลิตที่ทำรายได้มากที่สุด คือ สาขาเกษตรกรรม การล่าสัตว์ การป่าไม้ มีมูลค่า 9,822 ล้านบาท รองลงมา คือ สาขาการศึกษา มีมูลค่า 4,877 ล้านบาท และสาขาการขนส่ง-ปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือน มีมูลค่า 2,913 ล้านบาท ตามลำดับ โดยสำนักงานคลังจังหวัดยโสธร ได้ประเมินภาวะเศรษฐกิจจังหวัดยโสธรในปี 2560 คาดว่าจะขยายตัวชะลอตัว โดยด้านอุปทานมีแนวโน้มขยายตัวชะลอตัวจากปี 2561 เป็นผลมาจากภาคการผลิต อุตสาหกรรมซึ่งคาดว่าจะขยายตัวชะลอตัวตามปริมาณการสั่งซื้อและการฟื้นตัวของประเทศคู่ค้า การผลิตภาคเกษตรมีแนวโน้มขยายตัวชะลอตัวจากปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรที่คาดว่าจะต้องเผชิญกับปัญหาภัยธรรมชาติ แม้ราคาสินค้าเกษตรมีแนวโน้มปรับตัวสูงขึ้น และภาคบริการคาดว่าจะขยายตัวซึ่งมีผลมาจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัด ด้านอุปสงค์คาดว่าจะมีแนวโน้มขยายตัวชะลอตัวจากภาคการบริโภคภาคเอกชนที่ขยายตัวชะลอตัวตามรายได้และความสามารถในการจับจ่ายใช้สอยของประชาชน รวมถึงนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจภาครัฐ การลงทุนภาคเอกชนมีการขยายตัวชะลอตัวตามนโยบายและภาวะเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า การใช้จ่ายภาครัฐ มีการขยายตัวชะลอตัวซึ่งมีผลมาจากการเบิกจ่ายเงินงบประมาณทั้งงบประมาณและงบลงทุน

2.6.7 ลักษณะทางสังคม การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1. การศึกษาและสถานศึกษาทุกสังกัดจังหวัดยโสธร

การศึกษาและสถานศึกษาทุกสังกัดจังหวัดยโสธร มีสถานศึกษารวมทั้งสิ้น 463 แห่ง แบ่งเป็นดังนี้ (ข้อมูลจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดยโสธร ณ กรกฎาคม 2561)

ลำดับ	สังกัด/อยู่ในกำกับดูแล	จำนวน	ตั้งอยู่ในพื้นที่ (อำเภอ)								
			เมือง	คำเพ็ญ แก้ว	มหา ชนะ ชัย	ค้อ วัง	ป่า ติ้ว	ทราย มูล	กุฉินารายณ์	ไทย เจริญ	เลิง นกทา
1	สนง. เขตพื้นที่การศึกษา	192	74	49	49	20	-	-	-	-	-

	ประถมศึกษาโยธธ เขต 1										
2	สนง. เขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาโยธธ เขต 2	188	-	-	-	-	30	24	49	24	61
3	สนง. เขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 28	27	5	4	2	1	2	2	4	2	5
4	สนง. ส่งเสริมการศึกษา นอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยจังหวัดโยธธ	9	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	สนง. คณะกรรมการการ อุดมศึกษา	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
6	สนง. คณะกรรมการ อาชีวศึกษาจังหวัดโยธธ	10	4	-	1	-	-	2	2	-	2
7	สำนักงานคณะกรรมการ ส่งเสริมการศึกษาเอกชน	11	8	1	1	1	-	-	-	-	-

ลำดับ	สังกัด/อยู่ในกำกับดูแล	จำนวน	ตั้งอยู่ในพื้นที่ (อำเภอ)								
			เมือง	คำเขื่อน แก้ว	มหา ชนะ ชัย	ค้อ วัง	ป่า ดัว	ทราย มูล	กุตุชุม	ไทย เจริญ	เลิง นกทา
8	องค์การปกครองส่วน ท้องถิ่น	10	4	-	-	-	-	1	2	-	3
9	สำนักบริหารงานการศึกษา พิเศษศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดโยธธ	10	2	1	1	1	1	1	1	1	1
10	สำนักบริหารงานการศึกษา พิเศษโรงเรียนศึกษา สงเคราะห์	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
11	กองบัญชาการตำรวจ ตระเวนชายแดน	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
12	สำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ	3	1	-	-	-	-	1	-	-	1
	รวม	463	100	57	55	24	34	32	59	28	75

ตารางที่ 2.1. สถานศึกษาในจังหวัดโยธธ

ที่มา : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดโยธธ (ข้อมูล ณ 10 มิถุนายน 2561)

2. จำนวนนักเรียน (โรงเรียน ครู นักเรียน และห้องเรียน แยกตามสังกัด)

1) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1

ที่	พ.ศ.	ระดับอนุบาล				ระดับประถมศึกษา			
		จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	จำนวนห้องเรียน	จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	จำนวนห้องเรียน
1	2554	193	873	9,138	873	193	2,426	35,242	2,417
2	2555	193	880	9,017	880	193	2,433	33,874	2,436
3	2556	193	783	4,214	391	193	2,387	15,238	1,211
4	2557	193	773	4,053	387	193	2,424	14,882	1,222
5	2558	192	764	3,931	386	193	2,593	14,697	1,213
6	2559	192	795	3,928	420	193	16,95	14,244	1,343

ตารางที่ 2.2. จำนวนนักเรียน (โรงเรียน ครู นักเรียน และห้องเรียน แยกตามสังกัด)

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1

ที่	พ.ศ.	ระดับ ม.ต้น			
		จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	จำนวนห้องเรียน
1	2554	48	318	6,547	318
2	2555	48	316	6,014	316
3	2556	48	309	2,629	151
4	2557	48	307	2,434	149
5	2558	48	303	2,280	144
6	2559	48	303	2,253	242

ตารางที่ 2.3. จำนวนโรงเรียน ครู นักเรียน และห้องเรียน

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1

2) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 2

ที่	พ.ศ.	ระดับอนุบาล				ระดับประถมศึกษา			
		จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	จำนวนห้องเรียน	จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	จำนวนห้องเรียน
1	2554	188	1,739	4,641	386	188	1,739	15,983	1,192
2	2555	188	1,736	4,557	386	188	1,736	15,333	1,193
3	2556	188	1,738	4,266	390	188	1,738	14,675	1,222
4	2557	188	1,611	4,124	375	188	1,611	14,312	1,164
5	2558	188	1,628	4,084	378	188	1,628	13,890	1,159

ที่	พ.ศ.	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น			
		จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	จำนวนห้องเรียน
1	2554	188	1,739	3,500	161
2	2555	188	1,736	3,191	161
3	2556	188	1,738	2,968	158
4	2557	188	1,611	2,822	158
5	2558	188	1,628	2,739	159
6	2559	188	1,584	2,583	154

ตารางที่ 2.4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 2

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 2

3) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28

ที่	พ.ศ.	ระดับ ม.ต้น				ระดับ ม.ปลาย			
		จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	จำนวนห้องเรียน	จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	จำนวนห้องเรียน
1	2555	27	520	12,116	349	27	522	9,673	268
2	2556	27	514	11,938	339	27	514	10,244	280
3	2557	27	482	11,839	347	27	596	10,005	289
4	2558	27	534	11,331	336	27	580	10,029	283
5	2559	27	550	10,901	336	27	565	9,383	279

ตารางที่ 2.5. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28

4) สถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา มีสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาของภาครัฐ จำนวน 3 แห่ง และที่เป็นของเอกชน จำนวน 7 แห่ง ดังนี้

ลำดับ	ระดับอาชีวศึกษา	จำนวนนักเรียน/นักศึกษา			จำนวนบุคลากรทางการศึกษา		
		2557	2558	2559	2557	2558	2559
	สถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา (ภาครัฐ) จำนวน 3 แห่ง	5,580	5,899	6,718	239	231	233
1	วิทยาลัยเทคนิคยโสธร	3,794	3,962	4,511	171	159	163
2	วิทยาลัยการอาชีพเลิงนกทา	1,064	1,192	1,214	27	27	27
3	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยียโสธร	722	745	993	41	45	43

ลำดับ	ระดับอาชีวศึกษา	จำนวนนักเรียน/นักศึกษา			จำนวนบุคลากรทางการศึกษา		
		2557	2558	2559	2557	2558	2559
	สถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา (ภาคเอกชน) จำนวน 7 แห่ง	4,365	5,299	5,832	128	143	162
4	วิทยาลัยเทคโนโลยีไทยธุรกิจ	184	236	254	5	6	6
5	วิทยาลัยเทคโนโลยีศรีพัฒนอินเตอร์	507	468	527	27	27	28
6	วิทยาลัยเทคโนโลยีเอกรรณยโสธร	214	1,219	1,485	16	30	43
7	วิทยาลัยเทคโนโลยียโสธรอินเตอร์เนชั่นแนล	1,102	928	1,180	27	29	29
8	วิทยาลัยเทคโนโลยีมหาชนะชัย	712	703	767	14	16	17
9	วิทยาลัยเทคโนโลยีอาชีวศึกษา	1,056	1,014	952	27	23	24
10	วิทยาลัยอาชีวศึกษาเลิงนกทา	590	731	667	12	12	15
	รวมทั้งหมด	9,945	11,198	12,550	367	374	395

ตารางที่ 2.6. สถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา

ที่มา : สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดยโสธร (18 สิงหาคม 2559)

ที่	พ.ศ.	ระดับ ปวช.				ระดับ ปวส.			
		จำนวน โรงเรียน	จำนวน ครู	จำนวน นักเรียน	จำนวน ห้องเรียน	จำนวน โรงเรียน	จำนวน ครู	จำนวน นักเรียน	จำนวน ห้องเรียน
1	2552	3	1,043	3,789	137	3	228	1,983	87
2	2553	3	1,036	3,198	138	3	223	1,889	94
3	2554	3	938	3,410	138	3	212	1,759	94
4	2555	3	933	3,336	300	3	201	1,770	88
5	2556	3	165	3,713	152	3	88	1,614	93
6	2557	10	367	7,119	178	10	367	2,826	71
7	2558	10	374	7,818	196	10	374	3,380	85
8	2559	10	395	8,889	223	10	395	3,661	92

ที่มา : สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดยโสธร (18 สิงหาคม 2559)

5) สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดยโสธรมีสถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 10 แห่ง

- สังกัด อบจ.ยโสธร 3 แห่ง เทศบาลเมืองยโสธร 3 แห่ง เทศบาลตำบลกุดชุมพภูมิพัฒนา 1 แห่ง เทศบาลตำบลเลิงนกทา 1 แห่ง เทศบาลตำบลทรายมูล 1 แห่ง และ อบต.สร้างมิ่ง 1 แห่ง

- การจัดการเรียนการสอน ระดับอนุบาล 6 แห่ง ระดับประถมศึกษา 7 แห่ง ระดับ ม.ต้น 4 แห่ง และระดับ ม.ปลาย 3 แห่ง

- ข้าราชการครู 243 คน ครูอัตราจ้าง 88 คน และนักเรียน 5,959 คน

6) สถานศึกษาของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดยโสธร มีจำนวน 9 แห่ง โดยจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา 9 แห่ง ม.ต้น 9 แห่ง ม.ปลาย 9 แห่ง และระดับ ปวช. 1 แห่ง

ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้าน

1) จังหวัดยโสธร มีวัด/สำนักสงฆ์ 640 แห่ง ที่พักสงฆ์ 164 แห่ง พระสงฆ์ 3,280 รูป มีผู้นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 537,171 คน คิดร้อยละ 99.47 ของประชากรจังหวัด (ข้อมูล ณ วันที่ 1 กรกฎาคม 2559)

ที่	พ.ศ.	จำนวนวัด/ สำนักสงฆ์ (แห่ง)	ที่พักสงฆ์ (แห่ง)	วัดร้าง (แห่ง)	พระสงฆ์ (รูป)	จำนวน พุทธศาสนิกชน (คน)
1	2551	574	235	71	3,526	537,558
2	2552	576	231	70	3,083	537,408
3	2553	600	227	70	3,241	537,531
4	2554	601	226	70	3,099	537,128
5	2555	605	222	70	3,091	537,300

6	2556	622	222	70	3,225	538,500
7	2557	627	222	70	2,085	537,315
8	2558	637	178	54	2,586	537,171
9	2559	640	164	56	3,280	537,171

ตารางที่ 2.7. ศาสนสถานในจังหวัดยโสธร

ที่มา : สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดยโสธร

2) โบสถ์คริสต์ 28 แห่ง มัสยิด 1 แห่ง

3) วัฒนธรรมประเพณีแบบชาวอีสาน โดยมีงานประเพณีบั้งไฟเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดยโสธร เป็นงานระดับนานาชาติ ในเขตเทศบาลเมืองยโสธร จัดในวันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤษภาคม ของทุกปี งานแห่มาลัยข้าวตอกจัดในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 3 ก่อนวันมาฆบูชา วันหนึ่งของทุกปี งานประเพณีบุญคูณลาน งานประเพณีจุดไฟตูมกาคืนวันออกพรรษา งานนมัสการพระธาตุพระอานนท์ งานนมัสการพระธาตุกู่จาน และงานประเพณีที่น่าสนใจที่จัดขึ้นตามฮีตสิบสอง

4) จังหวัดยโสธร มีปราชญ์ชาวบ้านและมีภูมิปัญญาชาวบ้านหลากหลายทั้งด้านเศรษฐกิจ (กลุ่มทำนาข้าวอินทรีย์) ด้านสังคมและวัฒนธรรมประเพณี (หมอสุนทรขวัญ หมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน ช่างทำหมอนขวานผ้าซิด ช่างจักสาน ช่างทำบั้งไฟ ช่างแกะลายบั้งไฟ) สามารถช่วยถ่ายทอดการพัฒนาเพื่อเพิ่มรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีได้เป็นอย่างมาก

กล่าวโดยสรุป จังหวัดยโสธร มีเทศกาลและงานประเพณีอันเป็นที่รู้จักนั่นคือประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งแต่เดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งแสดงออกถึงความสามัคคีของหมู่คณะและมีความเชื่อว่าเมื่อจัดงานนี้แล้ว เทพดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจะดลบันดาลให้มีฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ โดยงานประเพณีนี้จัดขึ้นในวันเสาร์และวันอาทิตย์สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนพฤษภาคม ที่สวนสาธารณะพญาแถน เทศกาลและงานประเพณีอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่

1) เทศกาลประเพณีแห่มาลัยข้าวตอก จัดขึ้นในช่วงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 3 หรือก่อนวันมาฆบูชา 1 วัน ที่ชุมชนบ้านฟ้าหยาด ตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย

2) เทศกาลประเพณีจุดไฟตูมกา เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนบ้านทุ่งแต่ ตำบลทุ่งแต่ อำเภอเมืองยโสธร และมีขบวนแห่ไฟตูมกาถวายเป็นพุทธบูชาที่วัดบูรพา บ้านทุ่งแต่

3) เทศกาลประเพณีแห่ดาวบ้านซ่งแย้ จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีที่บ้านซ่งแย้ ตำบลคำเตย อำเภอไทยเจริญ อันเป็นที่ตั้งของวัดอัครเทวดามีคาแอล ซ่งแย้ (St. Michael's Church, Songyae) เพื่อเฉลิมฉลองเทศกาลคริสต์มาส และเป็นการแสดงความรักต่อองค์ศาสนาดตามความเชื่อของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

และจังหวัดยโสธรเป็นที่ตั้งของสโมสรฟุตบอลยโสธร ซึ่งมี นายเพ็ชรทาย วงษ์คำเหลา (หม่า จ๊กมิก) เป็นประธานสโมสร ปัจจุบัน (2562) สโมสรกำลังแข่งขันในไทยลีก 4 โซนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.6.8 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดยโสธร

จังหวัดยโสธร ได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพทั่วไป ปัญหาและความต้องการของประชาชน ตลอดจนการประเมินสถานการณ์การพัฒนาในปัจจุบันและโอกาสในการพัฒนาในอนาคต

ของจังหวัด โดยนำมาวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threats) (ข้อจำกัด/ภัยคุกคาม) แล้วประเมินศักยภาพการพัฒนาาร่วมกับประเด็น การพัฒนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ นโยบายของรัฐบาล/แผนบริหารราชการแผ่นดิน ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 ยุทธศาสตร์รายสาขา ยุทธศาสตร์การจัดสรร งบประมาณรายจ่ายของประเทศ และยุทธศาสตร์ของภาค/ยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด แล้วสามารถ สรุปผลวิเคราะห์เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด (พ.ศ. 2561-2564) และคณะกรรมการบริหารงาน แบบบูรณาการจังหวัดยโสธร (ก.บ.จ.ยส.) ได้ประชุมพิจารณาให้ความเห็นชอบ รวมทั้งได้นำ แผนพัฒนาจังหวัดยโสธร 4 ปี (พ.ศ. 2561- 564) เข้าประชุมกับทุกภาคส่วนเพื่อหารือ การร่วมรับฟัง ความคิดเห็นของประชาชน ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและ กลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2551 สรุปได้ ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ เมื่อวิเคราะห์ศักยภาพและปัญหา/โอกาสการพัฒนาในส่วนที่ 2 แล้ว จึง กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดยโสธร (พ.ศ. 2561-2564) ว่า “ยโสธรเมืองเกษตรอินทรีย์ เมืองแห่งวิถีอีสาน”

2. พันธกิจ จากวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดยโสธร (พ.ศ. 2561-2564) สามารถกำหนด พันธกิจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันดำเนินการแก้ไขปัญหา สนองความต้องการและพัฒนา จังหวัดยโสธรให้บรรลุวิสัยทัศน์ ได้ 3 พันธกิจ ดังนี้

1) ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการบริหารทรัพยากรการเกษตรเป็นเกษตรอินทรีย์ และเกษตรปลอดภัย ไม่กระทบสิ่งแวดล้อมและให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

2) สนับสนุนและผลักดันให้จังหวัดมีความโดดเด่น และชัดเจนในฐานะจังหวัดที่ดำรง ความเป็นชุมชนอีสาน โดยเน้นการรณรงค์ให้ ความสำคัญกับวัฒนธรรม ค่านิยม และประเพณีอีสาน ซึ่งมีการผสมผสานกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่อย่างกลมกลืน ขยายโอกาสด้านอุดมศึกษา ในจังหวัด

3) ผลักดันให้ภาคประชาสังคมมีการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ประเด็นยุทธศาสตร์ จากการวิเคราะห์ศักยภาพและสถานการณ์แวดล้อมเพื่อกำหนด ทิศทางยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด สามารถนำมากำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์แผนพัฒนาจังหวัด ยโสธร 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564) ซึ่ง ก.บ.จ.ยส. และผู้แทนภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัดยโสธรได้ร่วมกัน พิจารณาจัดลำดับความสำคัญแล้ว สรุปได้ดังนี้

ลำดับที่ 1 ความสำคัญประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ครบวงจร และได้มาตรฐาน

ลำดับที่ 2 ความสำคัญประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี การค้า และการท่องเที่ยว

ลำดับที่ 3 ความสำคัญประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับคุณภาพชีวิต เสริมสร้าง
ความเข้มแข็งและความมั่นคงของครอบครัว ชุมชน และสังคม

ลำดับที่ 4 ความสำคัญของประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 การอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. การกำหนดเป้าประสงค์ ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย และกลยุทธ์ของแต่ละประเด็น
ยุทธศาสตร์ และโครงการหลักภายใต้กลยุทธ์

3.1 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 : ส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ครบวงจร และได้มาตรฐาน

3.1.1 เป้าประสงค์ “ผลผลิตและสินค้าเกษตรอินทรีย์ได้มาตรฐาน
และเพิ่มมูลค่า”

3.1.2 ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

- 1) พื้นที่เกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานเพิ่มขึ้น (25,000 ไร่/ปี)
- 2) จำนวนสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานเพิ่มขึ้น
- 3) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์

3.1.3 กลยุทธ์

- 1) สร้างกระแสการรับรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน
เกษตรอินทรีย์และเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) ขยายพื้นที่เกษตรอินทรีย์และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่เดิมศักยภาพ
- 3) เพิ่มความสามารถในการรับซื้อและส่งเสริมการแปรรูป เพิ่มมูลค่า
การผลิตสินค้า เกษตรอินทรีย์
- 4) เพิ่มตลาดและช่องทางการจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ

3.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 : ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เชิดชูวัฒนธรรมประเพณี
การค้า และการท่องเที่ยว

3.2.1 เป้าประสงค์ “ประชาชนมีอาชีพและมีรายได้เพิ่มขึ้น”

3.2.2 ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

- 1) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยว (ร้อยละ 5/ปี)
- 2) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP (ร้อยละ
4/ปี)

3.2.3 กลยุทธ์

- 1) ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเพณีวิถีอีสาน
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์
- 3) ยกระดับและพัฒนาศักยภาพด้านโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยว
และบริการ

3.3 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : ยกระดับคุณภาพชีวิต เสริมสร้างความเข้มแข็งของ
ประชาชน ความมั่นคงของครอบครัว ชุมชนและสังคม

3.3.1 เป้าประสงค์ “ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงและสังคมมีความสงบเรียบร้อย”

3.3.2 ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

1) ร้อยละของเด็กและเยาวชนที่ได้รับการเรียนรู้ พัฒนาทักษะชีวิตตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐาน (ร้อยละ 95 ต่อปี)

2) จำนวนหมู่บ้าน/ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้/ชุมชนต้นแบบบยโสธรโมเดล

3) ร้อยละของครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) 30,000 บาท/คน/ปี

4) จำนวน อปท. ที่ได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

5) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของสถานพยาบาลที่ได้รับการรับรองคุณภาพ HA

6) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของค่าเฉลี่ย O-Net ม.3

7) ร้อยละของจำนวนหมู่บ้าน/ชุมชน ที่ไม่มีปัญหายาเสพติด

8) ร้อยละที่ลดลงของการเกิดอุบัติเหตุทางท้องถนน/ประชากร 100,000 คน

3.3.3 กลยุทธ์

1) ยกระดับคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างชุมชนสู่ความเข้มแข็ง

2) เพิ่มศักยภาพในการรักษาความมั่นคงภายในและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3) ยกระดับมาตรฐานการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

4) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ

3.4 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 : การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.4.1 เป้าประสงค์ “ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูเพิ่มขึ้น”

3.4.2 ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

1) จำนวนพื้นที่ป่าไม้และที่ดินของรัฐที่ได้รับการปกป้อง ค้ำครอง บำรุงรักษา และปลูกต้นไม้ฟื้นฟูสภาพป่า

2) จำนวนพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ

3) จำนวนพื้นที่แหล่งน้ำที่ได้รับการพัฒนาและมีผลผลิตสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น

4) ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของการใช้พลังงานทดแทน

3.4.3 กลยุทธ์

1) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) ยกระดับเมืองเกษตรอินทรีย์ด้วยวิถีพลังงานทดแทน

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุนันทา กินรีวงศ์ (2554) วิจัยเรื่อง “ชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร : กรณีศึกษางานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร” ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์สื่อสารประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ประกอบด้วยเหตุการณ์สื่อสารทั้งหมด 15 เหตุการณ์ โดยยึดหลักเกณฑ์การเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการแยกเหตุการณ์สื่อสารออกจากกัน เหตุการณ์สื่อสารทั้งหมดสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ เหตุการณ์สื่อสารในช่วงของการเตรียมงาน เหตุการณ์สื่อสารช่วงวันรวม และเหตุการณ์สื่อสารช่วงวันจุดบั้งไฟ

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารทั้ง 10 ประการ ของ ซาวิลล์ ทรอยค์ (Saville Metroid) พบว่า องค์ประกอบของชนิดของเหตุการณ์ หัวข้อ วัตถุประสงค์ เวลา สถานที่ ผู้ร่วมเหตุการณ์ เนื้อหา การสื่อสาร และการลำดับกิจกรรม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละเหตุการณ์ ส่วนองค์ประกอบด้านรูปแบบการสื่อสาร กฎการปฏิสัมพันธ์ และบรรทัดฐานของการตีความที่ปรากฏในเหตุการณ์สื่อสารต่างๆ มีลักษณะที่ตายตัว

ดาหวัน ธงศรี (2555) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (อีสานใต้) ของห้องสมุดโรงเรียน” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยเข้ารับการอบรมวัฒนธรรมท้องถิ่นกลุ่มวัฒนธรรม ชุมชน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) โดยโรงเรียนต้นสังกัดเป็นผู้จัดส่งเข้าอบรมในหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น โดยมีการสำรวจจากสภาพของสื่อในห้องสมุดให้ตรงตามความต้องการของนักเรียน อีกทั้งมีการสำรวจ หนังสือด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นจากร้านหนังสือในจังหวัดและมีการจัดหาสื่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อ ประกอบการค้นคว้าของนักเรียนในรูปของหนังสือ นอกจากนี้ห้องสมุดยังมีการขอรับบริจาคจากผู้ปกครอง และครูในโรงเรียน รวมทั้งแลกเปลี่ยนสื่อวัฒนธรรมท้องถิ่นกับห้องสมุดโรงเรียนอื่นๆ ในการจัดระบบได้มี การแยกตามประเภทของสื่อการลงทะเบียน และการจัดทำบัตรรายการ ส่วนการให้บริการมีการจัดบริการ ยืม-คืน และการจัดนิทรรศการสื่อวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (อีสานใต้) โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการจัดกิจกรรมและเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น และการเข้าร่วมจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นกับชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สนับสนุนนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนด้านการเข้าร่วมจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นกับชุมชนข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัด นิทรรศการวัฒนธรรมท้องถิ่น และส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการวัฒนธรรมท้องถิ่น

พรทิพย์ ไชยโส (2556) วิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการประเมินการเรียนรู้ของนิสิตครูเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน” ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษามากกว่าร้อยละ 50 มีสมรรถนะด้านการประเมินอยู่ในระดับดีมาก และมีจำนวนนิสิตนักศึกษามากกว่าร้อยละ 90 ที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ทั้งนี้ มีสมรรถนะด้านการประเมินที่นิสิต

นักศึกษาครูได้รับการพัฒนา 9 สมรรถนะ ประกอบด้วย (1) สมรรถนะในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมินและสิ่งที่ประเมิน (2) สมรรถนะในการให้ผลย้อนกลับกับผู้เรียน (3) สมรรถนะในการสร้างและใช้เครื่องมือในการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน (4) สมรรถนะในการให้คะแนนและการแปลความหมายคะแนน (5) สมรรถนะในการออกแบบการประเมินสภาพจริง (6) สมรรถนะในการตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือประเมิน (7) สมรรถนะในการให้ระดับคะแนนและการรายงานผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (8) สมรรถนะในการใช้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู และ (9) สมรรถนะในการจัดทำโครงการในการออกแบบการประเมินการเรียนรู้ อาจารย์ที่ชำนาญการที่พัฒนาขึ้นส่วนใหญ่มีความเห็นว่าคู่มือและกิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก นิสิตนักศึกษาที่เรียนรายงานว่าได้เรียนรู้ตามบทเรียนที่เรียนและตระหนักว่าสมรรถนะด้านการประเมินเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับครูที่จะนำไปใช้ในการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนต่อไป

รติยา นิสะโสกะ (2557) ศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญบั้งไฟสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้า กรณีศึกษา : ประเพณีบุญบั้งไฟหมู่บ้านไผ่ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการศึกษาพบว่า การกลายเป็นสินค้าของประเพณีบุญบั้งไฟในหมู่บ้านไผ่ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) กระบวนการทำให้เป็นสินค้าด้วยการสร้างความหมายให้กับประเพณีบุญบั้งไฟ ไม่ว่าจะเป็นการอ้างอิงบทบาทและหน้าที่ของประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิม และการสร้างความหมายกับงานด้วยการเป็นงานระดับตำบลกลางใหญ่ที่มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ มีกิจกรรมต่างๆ มากมายที่เกิดขึ้นใหม่ (2) กระบวนการทำให้เป็นมาตรฐานผ่านการเป็นงานระดับตำบลและการทำประกันอุบัติเหตุภายในงาน (3) การผลิตจำนวนมากจากสินค้าที่เป็นนามธรรมอย่างเช่น การจัดบั้งไฟสนามเป็นจำนวนมาก และการผลิตจำนวนมากจากสินค้านามธรรมที่เป็นสินค้าปลีกย่อยที่อยู่ภายในงาน และ (4) การผลิตซ้ำ (reproduction) ผ่านสื่อต่างๆ และการผลิตซ้ำการพนันให้มีความแพร่หลายมากขึ้น ด้วยกระบวนการกลายเป็นสินค้าที่กล่าวไปข้างต้น จึงทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟของหมู่บ้านไผ่กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านบวกและผลกระทบทางลบที่มีต่อเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมหมู่บ้านไผ่

ปวิวรรต สมนึก (2558) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว” ผลการวิจัย พบว่า

1) วิธีการสอนแบบปกติ มีข้อดี คือเป็นวิธีสอนที่ใช้เวลาน้อยเมื่อเทียบกับวิธีสอนแบบอื่นๆ ใช้กับผู้เรียนจำนวนมากได้สะดวก ไม่ยุ่งยาก และถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้มาก ส่วนข้อจำกัดคือเป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีบทบาทน้อย จึงอาจทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจในการบรรยาย อาศัยความสามารถของผู้บรรยาย ถ้าผู้บรรยายไม่มีศิลปะในการบรรยายที่ดึงดูดใจผู้เรียน ผู้เรียนอาจขาดความสนใจ และถ้าผู้สอนขาดการเรียบเรียง เนื้อหาสาระอย่างเหมาะสม ผู้เรียนอาจเกิดความไม่เข้าใจและไม่สามารถซักถามได้ ถ้าผู้บรรยายไม่เปิดโอกาส นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีสอนที่ไม่สามารถสนองตอบความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล สำหรับวิธีการสอนโดยใช้สื่อ วีดิทัศน์เป็นหลัก มีข้อดีคือช่วยให้คุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนดีขึ้น สามารถจำได้มากและนานขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ในปริมาณมากขึ้นในเวลาที่กำหนดไว้ และช่วยให้ผู้เรียนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการ

เรียนรู้ ส่วนข้อจำกัด คือการขาดทักษะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเท่ากับการเข้าร่วมกิจกรรมแบบเข้าชั้นเรียนปกติ

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เรียนโดยสื่อวีดิทัศน์ สูงกว่านักศึกษาที่เรียนโดยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3) ระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์เป็นหลักอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.79

ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2558) วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา มีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องและภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของครอบครัว ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนยังคงมีรุ่นหลานสืบทอดต่อๆ กันมา จนถึงปัจจุบันแต่เป็นที่น่าเสียดายที่ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งในปัจจุบันแทบจะหายไปและไม่มีผู้สืบทอด เพราะอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาสมัยใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงจนภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นคงเหลืออยู่เพียงคำบอกเล่าเท่านั้น ในส่วนของการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ พบว่า การสร้างกลุ่มอนุรักษ์ของแต่ละภูมิปัญญา การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางศาสนาเป็นสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะและการแสดงความคิดเห็นว่าสามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ได้

ภัทรวรรณ จันทรศิริ (2560) วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิม โดยการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและชุมชนบ้านดอนเชียง ตำบลลุมพุก อำเภอดำรงวิทยาสร” ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตประเพณีบุญบั้งไฟของบ้านดอนเชียงเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดของหมู่บ้านในประเพณีทั้งสิบสองเดือน เป็นการสืบทอดตำนาน ความเชื่อ และศรัทธาต่อการขอฝน ขอฟ้าจากพญาแถนด้วยการสื่อสารผ่านบั้งไฟ มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อก็คือการจุดบั้งไฟเสี่ยง และรำเซิ้งถวายปู่ในหมู่บ้าน เป็นบุญประเพณีที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในชุมชนในการจัดเตรียมงานเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ญาติพี่น้อง บ้านใกล้บ้านไกล พบปะ สังสรรค์ แต่ในปัจจุบันพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟของบ้านดอนเชียง เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจัดเตรียมงานของคนในชุมชนน้อยลง ส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำหน้าที่ซื้อ หรือจ้าง หรือเช่าบั้งไฟจุด บั้งไฟเอ้ และขบวนรำเซิ้งจากหมู่บ้านใกล้เคียงหรือแหล่งให้บริการเฉพาะ ทำให้ค่าใช้จ่ายในการจัดงานสูงขึ้นจนเป็นภาระหนักของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง จุดมุ่งหมายของประเพณีบุญบั้งไฟเป็นไปเพื่อความบันเทิงและการแข่งขันมากกว่าการสืบทอดตำนาน ความเชื่อและศรัทธาต่อการขอฟ้า ขอฝนจากพญาแถนดังในอดีตที่ผ่านมาในอดีตพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร เป็นการสืบทอดตำนาน ความเชื่อ ความศรัทธา ในการขอฟ้าขอฝนจากพญาแถนเช่นเดียวกับบ้านดอนเชียง มีการเตรียมการ ขึ้นตอน เนื้อหา เพื่อสืบสาน ความเชื่อ ความศรัทธา ความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน การมีส่วนร่วม ช่วยเหลือ เอื้ออาทรของคนในชุมชนเช่นเดียวกัน ในปัจจุบันพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร เปลี่ยนแปลงไปให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวและภาคส่วนธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง

องค์กรรัฐและเอกชนมีบทบาทหลักในการจัดงาน ประชาชน หรือชุมชนต่างๆ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ประเพณี บุญบั้งไฟน้อยลง แม้ว่ารูปแบบและพิธีกรรมจะยังคงเหมือนในอดีต แต่คุณค่า ความหมาย และจุดประสงค์ของการจัดงานเปลี่ยนแปลงไปจากการสืบทอดตำนานความเชื่อ การสร้างความร่วมมือ สร้างความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไปสู่ความบันเทิงสนุกสนาน การแข่งขัน การพนันหรือธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลกระทบให้เกิด ปัญหาทะเลาะวิวาท ของวัยรุ่น ปัญหา ค่าใช้จ่าย การเล่นการพนัน หนี้สิน ยาเสพติดแฝงมาในงาน แนวทางการฟื้นฟู ประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิมของบ้านดอนเชียง ต้องเริ่มต้นจากกลุ่มที่สนใจปัญหาในเรื่องนี้ ร่วมกัน แล้วสร้างกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้าน นำข้อมูลดังกล่าวมาสร้างความเข้าใจ และความตระหนัก สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในชุมชน ให้เกิดความเข้าใจขยายออกไปจนกระทั่งมีพลังพอที่จะกำหนดแนวทางการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม โดยอยู่บนพื้นฐานการสืบทอดตำนาน ความเชื่อ และคุณค่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมากกว่าการดำรงไว้เพียงรูปแบบ พิธีกรรมเท่านั้น การฟื้นฟูอาจเริ่มต้นจากคนที่เข้าใจกลุ่มเล็กไปสู่กลุ่มใหญ่ จากรูปแบบ พิธีกรรมสู่คุณค่าภายในแท้จริง ซึ่งต้องอาศัยการทำงานอย่างต่อเนื่องยาวนาน

กันยารวรรณ์ กำเนิดสินธุ์ (2560) วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบางน้ำผึ้ง ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม” ผลของการวิจัย พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือระดับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ค่าเฉลี่ย 4.02 อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือระดับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.92 อยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม ค่าเฉลี่ย 2.76 อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ คือการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้มากทุกด้านแต่อยู่ที่ด้านที่ประชาชนสนใจและได้รับประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ดังที่พบว่าการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลอยู่ในระดับมาก และรองลงมาคือการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนบางน้ำผึ้งมี 3 ส่วน คือ การมีส่วนร่วมของผู้บริหาร อบต.และผู้ใหญ่บ้าน การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยกันเองเอง จึงทำให้ชุมชนมีการจัดการรูปแบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง พบได้จากการได้รับรางวัลด้านต่างๆ ของชุมชน เช่น รางวัลกินรี ปี 2550 และ 2555 เรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชนจาก ททท. รางวัลนวัตกรรมการท่องเที่ยวจากสำนักนายก และผลิตภัณฑ์ชุมชนก็ยังได้รับรางวัลนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นลูกประคบธัญพืช KBO ที่ 1 ระดับประเทศ ได้รับรางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ระดับอาเซียนของภาคกลาง อีกทั้งสมาชิกในชุมชนยังได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวร่วมกันคือ ได้รับเงินปันผลจากธนาคารชุมชนทุกปี กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ จัดแพทย์ตรวจรักษาฟรีสัปดาห์ละ 2 ครั้ง อีกทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

กาญจนา คำผา (2561) วิจัยเรื่อง “แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน” ผลการวิจัย พบว่า ประเพณีฮีตสิบสองมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา ด้าน การสร้างความมั่นคงแก่ระบบครอบครัว

และเครือข่ายและด้านการพัฒนาระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและต่างชุมชน ประเพณีฮีตสิบสองมีคุณค่าต่อการพัฒนาในระดับบุคคล ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ ความรู้ความสามารถ ส่วนการพัฒนาในระดับสังคม ได้แก่ การสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการงบประมาณและช่วยสร้างความภาคภูมิใจ ส่วนคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การศึกษา การปกครอง การสื่อสารและเทคโนโลยีสุขภาพและสาธารณสุข ส่วนแนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสอง ได้แก่ การกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติประเพณีแต่ละเดือนให้ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพสังคม เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายและทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย (2561) ศึกษาเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” ผลการศึกษาพบว่า เขตพื้นที่ชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีศักยภาพของพื้นที่ในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนท่ามะโอ มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น เช่น บ้านแสนัก บ้านหลุยส์ วัดประตูป้อง อีกทั้งยังมีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น การฟ้อนผีป๋วย ประเพณีตานข้าวหอมต่อประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีตานเปรตพลี เป็นต้น และการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมควรใช้มาตรฐานและตัวชี้วัดการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะชุมชนท่ามะโอเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่ตั้งแต่โบราณของจังหวัดลำปาง ซึ่งมีโบราณสถานหลายแห่ง และมีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีความพร้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยได้ศึกษาและได้หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชนและสามารถพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตได้ และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่จะต้องมีการจัดสรรบุคลากรและต้องหาหน่วยงานในการรับผิดชอบและส่งเสริมในเรื่องต่างๆ เช่น การบำรุงรักษาสถานที่อำนวยความสะดวกในพื้นที่ชุมชน และการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

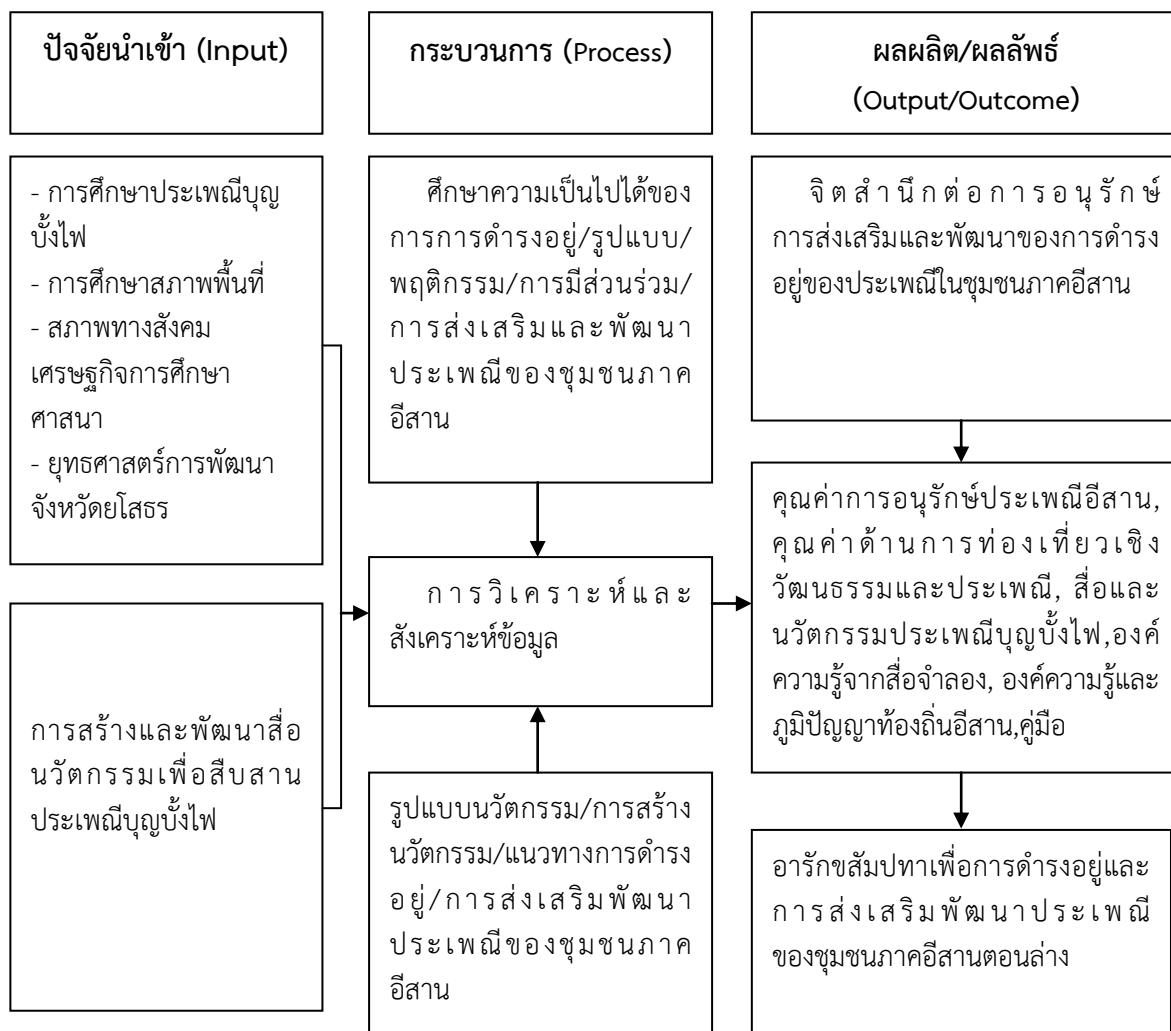
สรุปงานวิจัยการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (อีสานใต้) ของห้องสมุดโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สนับสนุนนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่วนด้านการเข้าร่วมจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นกับชุมชน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการวัฒนธรรมท้องถิ่น และส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา พบว่า มีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องและภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของครอบครัว ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนยังคงมีรุ่นหลาน สืบทอดต่อๆ กันมา จนถึงปัจจุบัน

ส่วนการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ พบว่า การสร้างกลุ่มอนุรักษ์ของแต่ละภูมิภาค การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางศาสนา เป็นสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะและการแสดงความคิดเห็นว่าสามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ได้ การวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิม โดยการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและชุมชนบ้านดอนเชียง ตำบลลุ่มพุก อำเภอคำชะโนด จังหวัดยโสธร ผลการศึกษาพบว่า ฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิมประเพณีของบ้านดอนเชียง ต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้าน นำข้อมูลดังกล่าวมาสร้างความเข้าใจและความตระหนักสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในชุมชน ให้เกิดความเข้าใจขยายออกไปจนกระทั่งมีพลังพอที่จะกำหนดแนวทางการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม โดยอยู่บนพื้นฐานการสืบทอดตำนาน ความเชื่อ และคุณความดีสัมพันธ์ของคนในชุมชนมากกว่าการดำรงไว้เพียงรูปแบบ พิธีกรรมเท่านั้น การฟื้นฟูอาจเริ่มต้นจากคนที่เข้าใจกลุ่มเล็กไปสู่กลุ่มใหญ่ จากรูปแบบพิธีกรรมสู่คุณค่าภายในแท้จริง ซึ่งต้องอาศัยการทำงานอย่างต่อเนื่องยาวนาน ผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า แนวทางการสืบทอดประเพณี ฮีตสิบสอง ได้แก่ การกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติประเพณีแต่ละเดือนให้ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพสังคม เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายและทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี และการศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผลการศึกษา พบว่า แนวทางในการปรับปรุงและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชนต้องมีการจัดสรรบุคลากรและต้องหาหน่วยงานในการรับผิดชอบและส่งเสริมในเรื่องต่างๆ เช่น การบำรุงรักษาสถานที่อำนวยความสะดวกในพื้นที่ชุมชนและการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้วิจัยด้านการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ส่วนการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบางน้ำผึ้งในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอนุรักษ์และวัฒนธรรม พบว่า การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยกันเองเอง จึงทำให้ชุมชนมีการจัดการรูปแบบแหล่งท่องเที่ยวอนุรักษ์และวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ได้รับรางวัลด้านต่างๆ ของชุมชน เช่น รางวัลนวัตกรรมการท่องเที่ยวจากสำนักนายกและรางวัลนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นลูกประคบธัญพืช KBO ที่ 1 ระดับประเทศ ได้รับรางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ระดับอำเภอของภาคกลาง อีกทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญบั้งไฟสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้า กรณีศึกษา : ประเพณีบุญบั้งไฟหมู่บ้านไผ่ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การกลายเป็นสินค้าของประเพณีบุญบั้งไฟในหมู่บ้านไผ่ เกิดจากการผลิตซ้ำผ่านสื่อต่างๆ และการผลิตซ้ำการพนันให้มีความแพร่หลายมากขึ้น จึงทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟของหมู่บ้านไผ่กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านบวกและผลกระทบทางลบที่มีต่อเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมหมู่บ้านไผ่ ผลการวิจัยเรื่อง ขาดพิพัตร์วรรณนาแห่งการสื่อสาร : กรณีศึกษางานประเพณีบุญบั้งไฟตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า สถานการณ์สื่อสารประเพณีบุญบั้งไฟประกอบด้วยเหตุการณ์สื่อสารทั้งหมด 15 เหตุการณ์โดยยึดหลักเกณฑ์การเปลี่ยนวัตถุประสงค์ใน

การแยกเหตุการณ์สื่อสารออกจากกัน เหตุการณ์สื่อสารทั้งหมดสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ เหตุการณ์สื่อสารช่วงเตรียมงาน เหตุการณ์สื่อสารช่วงวันรวม และเหตุการณ์สื่อสารช่วงวันจุดบั้งไฟ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้วิจัยด้าน การสร้างสื่อวันวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟ และการวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียน การสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการประเมินการเรียนรู้ของ นิสิตครูเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน พบว่า สมรรถนะในการจัดทำโครงการในการออกแบบการประเมิน การเรียนรู้ อาจารย์ที่ใช้นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นส่วนใหญ่มีความเห็นว่าคู่มือและกิจกรรม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก นิสิตนักศึกษาที่เรียนรายงานว่าได้เรียนรู้ตามบทเรียนที่เรียนและ ตระหนักว่าสมรรถนะด้านการประเมินเป็นสิ่งสำคัญสำหรับครูที่จะนำไปใช้ในการสอนเพื่อพัฒนา ผู้เรียนต่อไป ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์ เพื่อเพิ่ม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง “ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว” พบว่า วิธีการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์เป็นหลัก มีข้อดีคือช่วยให้คุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนดีขึ้น สามารถจำได้มากและนานขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนเรียน รู้ในปริมาณมากขึ้นในเวลาที่กำหนดไว้ และช่วยให้ผู้เรียนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการ เรียนรู้ ส่วนข้อจำกัด คือการขาดทักษะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นเท่ากับการเข้าร่วมกิจกรรมแบบเข้าชั้น เรียนปกติ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เรียนโดยสื่อวีดิทัศน์สูงกว่านักศึกษาที่เรียนโดยวิธี ปกติ และระดับความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์เป็นหลักอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของผู้วิจัยด้านการพัฒนาสื่อวันวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

2.8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการทำวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) โดยผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งประกอบด้วย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ประเภทของข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การแปลผลข้อมูล วิธีทางสถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่กำหนดขึ้น และการเพิ่มความเชื่อมั่นของข้อมูล การวิจัยด้วยวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์การสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งได้ดำเนินการเรื่องการรับรองจริยธรรมการวิจัยผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 3.1 ประชากร (Population)
- 3.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample)
- 3.3 ประเภทของข้อมูล
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.5 การสร้างและการทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย
- 3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.8 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์
- 3.9 การรับรองจริยธรรมการวิจัย

3.1 ประชากร (Population)

ประชากร (Population) ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วยประชาชนที่มีสำเนาทะเบียนบ้าน การประกอบอาชีพ และเป็นผู้ที่อาศัยอยู่จริงในชุมชนวัดวิถีในเขตพื้นที่ที่ต้องการวิจัยของอำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำนวน 23 ชุมชน สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีประชากร จำนวน 20,283 คน โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง (Sample) จำนวน 377 คน ตามตารางการคำนวณของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2550, หน้า 110) และในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีประชากรที่เป็นตัวแทนของชุมชน จำนวน 23 คน ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

3.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ครั้งนี้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน ซึ่งได้มาจากตารางการคำนวณของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2550, หน้า 110) และใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล จำนวน 23 คน จากตัวแทนชุมชน 23 ชุมชน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างต่อไปแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling)

3.3 ประเภทของข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในกระบวนการศึกษาและวิจัย ได้แก่ การจัดทำข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การแปลความข้อมูล และการสรุปผลการวิจัย ดังนี้

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษา รวบรวม และประมวลผล ขึ้นมาเอง โดยอาศัยเครื่องมือที่มีความเหมาะสมสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสอบถามกับกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับข้อมูล

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เน้นข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมมาจากแหล่งที่สามารถอ้างอิงได้และมีความน่าเชื่อถือ ได้แก่

- 1) ตำรา หนังสือ เอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
- 2) เอกสาร บทความวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้
- 3) วารสารและสิ่งพิมพ์ทางวิชาการทั้งที่ใช้ระบบเอกสารและระบบออนไลน์

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยและคณะใช้เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด (Closed-ended and Open-ended Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

1. แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด

แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเอง เป็นเครื่องมือใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง (Sample) โดยแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปและข้อมูลเพื่อนำไปสร้างสื่อนวัตกรรมเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน และชุดที่ 2 เป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ชุดที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลเพื่อนำไปสร้างสื่อนวัตกรรมเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

ตอนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไป โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

1) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบ

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

1) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึง มากที่สุด

2) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึง มากที่สุด

3) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึง มากที่สุด

4) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรม การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

1) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลในด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

2) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านประเพณีบุญบั้งไฟปัจจุบัน ลักษณะคำถามเป็นคำถาม ปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึง มากที่สุด

3) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลในด้านกิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ ลักษณะ คำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

4) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ลักษณะคำถาม เป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึง มากที่สุด

5) คำถามเกี่ยวกับข้อมูลในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยง ประชาคมอาเซียน ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึง มากที่สุด

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

ชุดที่ 2 เป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนาสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหา โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

1) ความยาวของประวัติประเพณีบุญบั้งไฟ ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบ ให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึง มากที่สุด

2) ความถูกต้องของประวัติประเพณีและกิจกรรมต่างๆ ลักษณะคำถามเป็นคำถาม ปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึง มากที่สุด

3) ภาษาที่ใช้บรรยายมีความเหมาะสมหรือไม่ ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิด แบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึง มากที่สุด

4) เนื้อหามีความสมบูรณ์เพื่อส่งเสริมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ลักษณะคำถาม เป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

5) เนื้อหาการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน ลักษณะ คำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง

1) ภาพประกอบสื่อมีความคมชัดถูกต้องเหมาะสมกับประเพณี ลักษณะคำถามเป็น คำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

2) เสียงที่ใช้บรรยายมีความชัดเจนถูกต้องเหมาะสมตามอักขระวิธีและถูกต้องตามเนื้อหาประวัติประเพณี ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

3) เสียงที่ใช้ประกอบสื่อและเสียงบรรยายมีความดังที่เหมาะสม ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

4) เทคนิคการแทรกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวมีความเหมาะสม ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

5) ภาพ เสียง และตัวอักษรที่บรรยายเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายปิดแบบให้เลือกตอบโดยคำถามแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุด ถึงมากที่สุด

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเองเป็นเครื่องมือใช้เพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากตัวแทนชุมชน 23 คน เพื่อนำมาวิเคราะห์เพิ่มเติม พิสูจน์ และรับรองข้อมูลเชิงปริมาณอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยมีประเด็นคำถามด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2) ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ
- 3) ด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ
- 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรม การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยมีประเด็นคำถามด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ
- 2) ด้านประเพณีบุญบั้งไฟปัจจุบัน
- 3) ด้านกิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ
- 4) ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- 5) ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน

3.5 การสร้างและการทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย

การสร้างและการทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสร้างขึ้นโดยคณะผู้วิจัยเองทั้งแบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ภายใต้กรอบแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือนิยามศัพท์ปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ และสมมติฐานการวิจัย เพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ครบทั้ง 3 ข้อ โดยแบบสอบถามเชิงปริมาณจะใช้คำถาม 2 แบบ คือ แบบปลายปิดและแบบปลายเปิด ส่วนแบบ

สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นแบบปลายเปิด เท่านั้น เมื่อผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเสร็จแล้ว ได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหา พร้อมทั้งประเมินค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ดังนี้

1) พระครูประสิทธิ์ศีลคุณ, ดร.	ผู้เชี่ยวชาญด้านความถูกต้องและความเหมาะสมด้านเนื้อหา
2) ดร.พูนศักดิ์ วิเศษแก้ว	ผู้เชี่ยวชาญด้านความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง
3) ดร.วรวัฒน์ บุญดี	ผู้เชี่ยวชาญด้านความถูกต้องและความเหมาะสมด้านเนื้อหา
4) ดร.พวงคำ ทองทั่ว	ผู้เชี่ยวชาญด้านความถูกต้องและความเหมาะสมด้านเนื้อหา
5) ดร.สมปอง จันทคง	ผู้เชี่ยวชาญด้านความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง

สำหรับข้อมูลและรายละเอียดด้านคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน ที่ได้ทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมด้านเนื้อหา (Content) ความเชื่อมั่น (Reliability) และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะขอนำไปปรากฏในภาคผนวก (Appendix) ต่อไป

การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเป็นการนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญให้พิจารณาและทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและภาษา โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์การวิจัย โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence หรือ IOC) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจะใช้ดุลยพินิจพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์การวิจัย มีเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

-1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามแล้วเห็นว่าข้อคำถามนั้นไม่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและนิยามศัพท์

0 เมื่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแล้วเกิดความไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์การวิจัย

+1 เมื่อผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแล้วเห็นว่าข้อคำถามที่นำเสนอมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์การวิจัย

ผู้วิจัยนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เสนอแนะไว้มาปรับปรุงแก้ไขในแบบสอบถามและนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชากรในอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีคุณลักษณะและบริบทที่ใกล้เคียงกับประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทดลองด้วยตัวเอง เพื่อทดสอบว่าแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนั้น มีความเสถียร สื่อความหมายได้ตรงประเด็น หรือผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง และทำการปรับปรุงแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับสมบูรณ์ พร้อมทั้งได้นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6.1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน คือ ได้จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลถึงส่วนงานราชการในจังหวัดยโสธร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เพื่อขออนุญาตในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย โดยผู้วิจัยและคณะลงพื้นที่แจกแบบสอบถาม (Questionnaire) ด้วยตนเอง จำนวน 377 ชุด ผู้วิจัยได้ชี้แจงให้ผู้ตอบแบบสอบถามทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการขอความร่วมมือเพื่อให้ได้ผลตามความเป็นจริง พร้อมทั้งการเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองและได้รับคืนที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ จำนวน 377 ชุด

3.6.2. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้แทนชุมชน จำนวน 23 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ส่วนกระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลจากตัวแทนชุมชน 23 ชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างต่อไปแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling)

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของประเด็นคำถามต่างๆ ในกรณีที่จำนวนแบบสอบถามขาดความสมบูรณ์จำนวนเท่าใด ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และแจกแบบสอบถามเพิ่มเติมจำนวนเท่าที่ขาดไป และดำเนินการตามขั้นตอนการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) ข้อมูลส่วนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ และระดับการศึกษา วิเคราะห์ โดยการหาค่าร้อยละ (Percentage)

2) ข้อมูลส่วนที่ 2-10 ได้ใช้สถิติต่างๆ เช่น การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน. (Pearson's Correlation Coefficient)

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เมื่อได้เก็บข้อมูลทั้งหมดแล้วคณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพข้อมูลเพื่อสร้างความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้ คือ วิธี Data Triangulation Method วิธี Investigations Method และวิธี Theory Method

1) การตรวจสอบความถูกต้องแบบสามเส้าจากการสัมภาษณ์

(1) ด้านผู้ให้ข้อมูล (ชาย-หญิง สัดส่วนผู้วิจัย 1 ต่อ 12 คน จำนวนผู้วิจัย 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 23 คน) ต่อการตอบข้อคำถามในลักษณะคล้ายกันหรือตรงกัน

(2) ด้านข้อคำถามจะถามเวลาใด ข้อมูลจากที่ได้ จะต้องตรงกัน

(3) ด้านข้อมูลที่ได้จากสถานที่ใดก็ต้องได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกัน หากข้อมูลในส่วนใดยังไม่ตรงกัน ผู้วิจัยต้องค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันเพิ่มเติม

2) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าจากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม

(1) ผู้ให้ข้อมูลพฤติกรรมของชาย-หญิง ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายการวิจัย จำนวน 20 คน ได้ข้อมูลในลักษณะที่สอดคล้องคล้ายกันหรือตรงกัน

(2) ข้อมูลจากการสังเกตจะสังเกตเวลาใด ข้อมูลจากที่ได้ก็ต้องตรงกัน

(3) ข้อมูลที่ได้จากสถานที่ใดก็ได้ข้อมูลที่ต้องตรงกันหากข้อมูลในส่วนใดยังไม่ตรงกันผู้วิจัยต้องค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันเพิ่มเติม

3) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าจากการศึกษาเอกสาร

(1) ข้อมูลจากเอกสารอย่างน้อยจาก 3 ฉบับ เช่น ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดยโสธร ข้อมูลชุมชนเทศบาลเมืองยโสธร ข้อมูลแผนกลยุทธ์เทศบาลเมืองยโสธร และข้อมูลการสร้างมูลค่าทางประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชนเทศบาลเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร

(2) ข้อมูลจากเอกสารฉบับใดก็ต้องถูกต้องตรงกัน หากข้อมูลในส่วนใดยังไม่สอดคล้องตรงกัน ผู้วิจัยต้องค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกันเพิ่มเติมวิธี Investigations Method ผู้เก็บข้อมูลทำการเก็บข้อมูลโดยไม่มีอคติ วิธี Theory Method การเก็บข้อมูลทฤษฎีที่กำหนดยืนยันความถูกต้องไม่คลาดเคลื่อน

3.8 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ผู้วิจัยได้กำหนดค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลไว้ดังนี้ คือ

3.8.1 สถิติเชิงพรรณนา ผู้วิจัยได้ใช้สถิติเชิงพรรณนาสำหรับการอธิบายผลการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้ คือ

3.8.1.1 ตัวแปรด้านข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เนื่องจากไม่สามารถวัดเป็นมูลค่าได้และผู้วิจัยต้องการบรรยายเพื่อให้ทราบถึงจำนวนตัวอย่างจำแนกตามคุณสมบัติเท่านั้น ดังนั้น สถิติที่เหมาะสม คือ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.8.1.2 ตัวแปรด้านระดับความคิดเห็น เป็นข้อมูลที่ใช้มาวัดวัดอันตรายภาคเนื่องจากผู้วิจัยได้กำหนดค่าคะแนนของแต่ละระดับความคิดเห็นของตัวอย่าง สถิติที่ใช้จึงได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.8.2 สถิติเชิงอ้างอิง (Reference Statistics) ผู้วิจัยได้ใช้การอธิบายด้วยสถิติเชิงอ้างอิง สำหรับการอธิบายผลการศึกษาของตัวอย่างในเรื่องการวิเคราะห์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์หรือการส่งผลที่เชื่อมโยงต่อกันระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ซึ่งใช้มาวัดอันตรายภาค (Interval) และเพื่อทดสอบถึงความแตกต่างที่ ตัวแปรอิสระดังกล่าวแต่ละตัวที่มีต่อตัวแปรตาม สถิติที่ใช้คือการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient)

3.9. การรับรองจริยธรรมการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้มีความถูกต้องเป็นไปตามกระบวนการของระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และจริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเรื่องการรับรองจริยธรรมการวิจัย โดยเสนอผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามเอกสาร ที่ อว 8007/ว.22 เรื่อง การออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2562 และได้ผ่านมติของคณะกรรมการดังกล่าวแล้ว ส่วนรายละเอียดของเอกสารนั้น ผู้วิจัยจะขอนำไปปรากฏในภาคผนวก (Appendix) ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย เรื่อง “การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ” เพื่อเป็นการอธิบายข้อมูลและผลการวิจัย (Research Data) และการทดสอบสมมติฐานการวิจัย (Hypothesis Testing) ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร (Variable) แต่ละตัว ซึ่งข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่มีคำตอบครบถ้วนสมบูรณ์ จำนวนทั้งสิ้น 377 ชุด และได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ ดังนี้

- 4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4.2 ขั้นตอนการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ
- 4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
- 4.4 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก
- 4.5 ผลการทดสอบสมมติฐานและสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน
- 4.6 การสร้างสื่อนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมประเพณีบุญบั้งไฟ
- 4.7 การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงผลของการวิจัยและเป็นไปในทิศทางที่ตรงกันในการสื่อความหมายผู้วิจัย จึงได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลการวิจัยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

N	แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
n	แทน	กลุ่มตัวอย่าง
e	แทน	ความคลาดเคลื่อนของการเลือกตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
P	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Probability)
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 ขั้นตอนการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัย ได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยวิธีการแปลผลแบบสอบถาม จำนวน 2 ชุด ด้วยสถิติทางการวิจัยและผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จำนวน 1 ชุด ด้วยวิธีการประมวลผล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แล้วนำเสนอข้อสรุปรายประเด็นเชิงพรรณนา (Describe) ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าว ได้ผ่านกระบวนการ

ตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการ “Data Triangulation” หรือ “การเปรียบเทียบ และตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกับ” ดังต่อไปนี้

4.2.1 แบบสอบถามเชิงปริมาณ เรื่องการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสาน ประเพณีบุญบั้งไฟ ชุดที่ 1

ตอนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อ นวัตกรรม การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

4.2.2 แบบสอบถามเชิงปริมาณ เรื่องการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสาน ประเพณีบุญบั้งไฟ ชุดที่ 2

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อ ด้านภาพ และเสียง

4.2.3 แบบสอบถามเชิงคุณภาพ/การสัมภาษณ์เชิงลึก เรื่องการสร้างและพัฒนาสื่อ นวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ชุดที่ 3

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 4 ประเด็น

4.2.4 การวิเคราะห์ สัมภาษณ์เชิงบรรยายข้อมูลเชิงคุณภาพเรื่องการสร้างและพัฒนา สื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

สำหรับการประมวลผล การวิเคราะห์ และสังเคราะห์เชิงพรรณนาข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแบบโควตา (Quota) ชุมชนละ 1 คน ด้วยวิธีการสุ่มสัมภาษณ์แบบวิธีการสุ่มแบบบอกต่อ (Snowball Sampling)

4.2.5 การทดสอบสมมุติฐาน

การอธิบายผลการทดสอบสมมุติฐานและสรุปผลการทดสอบสมมุติฐาน

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

4.3.1 แบบสอบถามเชิงปริมาณ เรื่องการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสาน ประเพณีบุญบั้งไฟ ชุดที่ 1

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ชุดที่ 1

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการศึกษาและเก็บข้อมูลในครั้งนี้ เป็นกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่มีสำเนาทะเบียนบ้าน การประกอบอาชีพ และอาศัยอยู่จริงในเขตพื้นที่ของอำเภอ เมืองยโสธร จังหวัดยโสธร จำนวน 377 คน สำหรับใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative

Research) ซึ่งได้มาจากวิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, อ้างถึงในเทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2550, หน้า 110) และใช้กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จากปราชญ์ชาวบ้าน ด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี ช่างทำบั้งไฟ และผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสื่อ อนิเมชัน (Animation) ในการให้ข้อมูลเป็นรายบุคคล จำนวน 23 คน ตามแบบโควตา (Quota) ด้วยวิธีการสุ่มสัมภาษณ์แบบ บอกต่อ (Snowball Sampling) ในเขตพื้นที่ของอำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร เท่านั้น และผู้วิจัย ขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ตามลำดับ ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ (n = 377)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1) เพศชาย	159	42.17
2) เพศหญิง	218	57.83
รวม	377	100

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 57.83 และเพศชาย จำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 42.17

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ (n = 377)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
2. อายุ		
1) อายุต่ำกว่า 20 ปี	26	6.89
2) อายุระหว่าง 20-30 ปี	50	13.26
3) อายุระหว่าง 31-40 ปี	89	23.63
4) อายุระหว่าง 41-50 ปี	93	24.66
5) อายุระหว่าง 51-60 ปี	65	17.24
6) อายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป	54	14.32
รวม	377	100

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนทั้งหมด 377 คน มีอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 6.89 อายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 13.26 อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 23.63 อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 93 คน

คิดเป็นร้อยละ 24.66 อายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 17.24 อายุระหว่าง 61 ปีขึ้นไป จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 14.32 ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ มีจำนวนมากที่สุด คือ อายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 24.66 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 23.63 และอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 17.24 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ (n = 377)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
3. อาชีพ		
1) เกษตรกรรม	118	31.29
2) ค้าขาย	36	9.45
3) รับจ้างทั่วไป	45	11.93
4) รับราชการ	70	18.56
5) พนักงานรัฐวิสาหกิจ	82	21.75
6) อื่นๆ (โปรดระบุ).นักเรียน-นักศึกษา	26	6.89
รวม	377	100

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ จำนวนทั้งหมด 377 คน มีอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 31.29 อาชีพค้าขาย จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 9.45 อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 11.93 อาชีพรับราชการ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 18.56 อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 21.75 และนักเรียน-นักศึกษา จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 6.89 ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอาชีพ ที่มีจำนวนมากที่สุด คืออาชีพเกษตรกรรม จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 31.29 รองลงมา คือ อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 21.75 และอาชีพรับราชการ จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 18.56 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา
(n = 377)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
4. ระดับการศึกษา		
1) ต่ำกว่าประถมศึกษา	55	14.58
2) ระดับมัธยมศึกษา	98	25.99
3) ระดับปริญญาตรี	124	32.89
4) ระดับปริญญาโท	23	6.10
5) ระดับปริญญาเอก	5	1.32
6) อื่นๆ (โปรตรระบุ) ปว.ส./อนุปริญญา	72	19.09
รวม	377	100

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนทั้งหมด 377 คน มีระดับการศึกษา ต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 14.58 ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 25.99 ระดับปริญญาตรี จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 32.89 ระดับปริญญาโท จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 6.10 ระดับปริญญาเอก จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.32 และระดับ ปว.ส./อนุปริญญา จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 19.09 ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกระดับการศึกษา ที่มีจำนวนมากที่สุด คือระดับปริญญาตรี จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 32.89 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 25.99 และระดับ ปว.ส./อนุปริญญา จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 19.09 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ประกอบไปด้วยกลุ่มข้อคำถาม จำนวน 4 ด้าน คือ 1) ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ 3) ด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ดังนี้

ตารางที่ 4.5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น (n = 377)

ข้อที่	การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	การสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.75	1.34	มาก
2.	การสร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.80	1.18	มาก
3.	การบริหารจัดการงบประมาณสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่น	3.80	1.45	ปานกลาง
4.	การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณี	4.70	1.33	มาก
5.	การประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายและทันสมัย	4.00	1.10	มาก
รวม		4.41	1.28	มาก

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.1.) และเมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การสร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.80) รองลงมา คือ การสร้างเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.75) และรองลงมา คือ การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบสาน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.70) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีแหล่งกำเนิดมาจากวรรณกรรมและความเชื่อของท้องถิ่นได้การสร้างภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนซึ่งมีคุณค่าต่อประชาชนทั่วไปและอนุชนรุ่นหลังโดยเฉพาะการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนของท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนสืบไป

ตารางที่ 4.6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ (n = 377)

ข้อที่	การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	การบวงสรวงหรือการบูชาผีแถนหรือเทวดาด้วยเครื่องสังเวยและดอกไม้ธูปเทียน	4.00	1.04	มาก
2.	การขอฝนเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล	4.10	1.03	มาก
3.	ทำให้เกิดความสามัคคี รักใคร่ ประองตองระหว่างหมู่บ้าน ชุมชนและประชาชน	4.30	1.10	มาก
4.	การขอฝน-ขอฟ้าจากพญาแถนด้วยการสื่อสารผ่านบั้งไฟ	4.20	1.08	มาก

5.	เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนอีสาน	4.50	1.12	มาก
รวม		4.22	1.07	มาก

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.22) และเมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนอีสาน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.50) รองลงมา คือ ทำให้เกิดความสามัคคี รักใคร่ ประองตองระหว่างหมู่บ้าน ชุมชนและประชาชน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.30) และรองลงมา คือ การขอฝน ขอฟ้าจากพญาแถน ด้วยวิธีการสื่อสารผ่านบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.20) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติว่าการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟนั้น นับว่าเป็นประเพณีที่ทำให้เกิดความสามัคคี รักใคร่ ประองตองระหว่างหมู่บ้านชุมชน และประชาชน เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนอีสาน รวมทั้งประเพณีบุญบั้งไฟได้แสดงออกถึงความเชื่อและพันธสัญญาที่มนุษย์ได้ทำไว้กับพญาแถน โดยพิธีการขอฝนที่ทำให้ทำการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยส่งสัญญาณการสื่อสารผ่านการจุดบั้งไฟไปบอกในกรณีต้องการน้ำฝนและการส่งสัญญาณเสียงร้องของกบ เขียด อึ่งอ่าง และเสียงว่าวสะนูไปบอกพญาแถนในกรณีที่ความต้องการน้ำของตนเพียงพอแล้ว

ตารางที่ 4.7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ (n = 377)

ข้อที่	การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านกิจกรรม การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	การรำเซิ้งบั้งไฟ	4.35	1.04	มาก
2.	การจุดบั้งไฟ	4.50	1.35	มาก
3.	การรำเซิ้งบูชาศาลปู่ตาของหมู่บ้าน	4.40	1.31	มาก
4.	การประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม	4.55	1.30	มาก
5.	การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่	4.60	1.02	มาก
รวม		4.48	1.20	มาก

จากตารางที่ 4.7. พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.48) และเมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.60) รองลงมา คือ การประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม มีค่าเฉลี่ยมาก ($\bar{X}$ 4.55) และการจุดบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยมาก ($\bar{X}$ 4.50) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟว่า การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่ การประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม และกระบวนการจัดบั้งไฟของผู้ดำเนินงานเป็นบริบทของกิจกรรมที่ต้องมีความเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืนที่แสดงออกถึงเสน่ห์ของงานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะกรรมการจัดงานบุญบั้งไฟควรมีการทบทวนการดำเนินงานและการให้การสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ตารางที่ 4.8. แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ (n = 377)

ข้อที่	การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา	4.70	1.32	มาก
2.	การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการประเพณีบุญบั้งไฟ	4.68	1.30	มาก
3.	ผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนกำหนดรูปแบบการจัดงานบุญบั้งไฟ	4.50	1.25	มาก
4.	หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันศาสนา ทำกิจกรรมร่วมกัน	4.46	1.27	มาก
5.	เยาวชนและประชาชนทั่วไปร่วมกิจกรรมทุกขั้นตอน	3.60	0.18	ปานกลาง
รวม		4.38	1.06	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.38) และเมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.70) รองลงมา คือ การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการประเพณีบุญบั้งไฟมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.40) และรองลงมา คือ ผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนกำหนดรูปแบบการจัดงานบุญบั้งไฟมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 3.80) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟว่า วัฒนธรรมและประเพณีบุญบั้งไฟสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนมีวิถีของการดำรงชีพการเป็นอยู่ดี มีความสุข สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างคุณธรรมทาง

จิตใจ สร้างความสามัคคี และความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชน ดังนั้น การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมใน การจัดนิทรรศการประเพณีบุญบั้งไฟ ผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนกำหนดรูปแบบการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการสืบสานประเพณีอันดีงามที่จะต้องเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟให้มีความยั่งยืน

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ประกอบด้วยกลุ่มข้อความ จำนวน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ 2) ด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟ 3) ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ 4) ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ 5) ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน ดังนี้

ตารางที่ 4.9 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ (n = 377)

ข้อที่	การนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	การเล่าเรื่องประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้ลูกหลานฟัง	4.00	1.07	มาก
2.	การอธิบายเรื่องประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้เพื่อนๆ ฟัง	3.20	0.91	ปานกลาง
3.	การจดบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้	4.40	1.15	มาก
4.	การบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics)	4.70	1.13	มาก
5.	การนำเสนอเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบเอกสารหรือโปสเตอร์	4.50	1.04	มาก
รวม		4.16	1.06	มาก

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.16) และเมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics) มีค่าเฉลี่ย

มากที่สุด ($\bar{X}$ 4.70) รองลงมา คือ การนำเสนอเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบเอกสารหรือโปสเตอร์ (Poster) มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.50) และรองลงมา คือ การจัดบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.00) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติต่อการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟว่า การนำเสนอวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics) การนำเสนอเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบเอกสารหรือโปสเตอร์ (Poster) และการจัดบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้ในรูปแบบของนวัตกรรมสมัยใหม่ นับว่าเป็นสิ่งจูงใจที่สำคัญและเป็นแนวทางในการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีบุญบั้งไฟให้เป็นที่รับรู้ของสังคมโลกออนไลน์ (Online) อย่างกว้างขวาง และการนำเสนอในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นช่องทางที่สำคัญมาก

ตารางที่ 4.10 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟ (n = 377)

ข้อที่	การนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟ	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	รณรงค์เพื่อให้การจัดประเพณีบุญบั้งไฟเป็นไปอย่างถูกต้อง	4.65	1.39	มาก
2.	ห้ามชุมชนไม่ให้มีการแสดงกิจกรรมที่ผิดเพี้ยนจากประเพณี	3.70	1.01	ปานกลาง
3.	ส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ	4.60	1.32	มาก
4.	อธิบายการแต่งกายที่เหมาะสมและถูกต้องกับงานประเพณีบุญบั้งไฟ	3.60	0.94	ปานกลาง
5.	การรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดั้งเดิม	4.20	1.08	มาก
รวม		4.15	0.16	มาก

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.25) และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การรณรงค์เพื่อให้การจัดประเพณีบุญบั้งไฟเป็นไปอย่างถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.65) รองลงมา คือ ส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ

มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.60) และรองลงมา คือ การรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดั้งแบบดั้งเดิม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.20) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้และมีทัศนคติต่อการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟว่า ชุมชนสามารถสร้างเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองได้ มีการอนุรักษ์และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณี การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และชุมชนสามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองได้ตามวิถีของวัฒนธรรมอันดีงาม คือการรณรงค์เพื่อให้การจัดประเพณีบุญบั้งไฟเป็นไปอย่างถูกต้อง ส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ และการรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดั้งแบบดั้งเดิม

ตารางที่ 4.11 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ (n = 377)

ข้อที่	การนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	การให้ทุนทรัพย์ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงอันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชน	4.30	1.09	มาก
2.	การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ	4.40	1.28	มาก
3.	จัดให้มีการถ่ายทอดการรำเซิ้งบั้งไฟจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่	4.36	1.02	มาก
4.	การเพิ่มรางวัลในกิจกรรมการประกวดขบวนบั้งไฟสวยงามและอื่นๆ	4.00	1.13	มาก
5.	การเผยแพร่กิจกรรมงานประเพณีบุญบั้งไฟด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง	4.55	0.94	มาก
รวม		4.32	0.11	มาก

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.14) และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การเผยแพร่กิจกรรมงานประเพณีบุญบั้งไฟด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.55) รองลงมา คือ การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ

ดำเนินงานกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.40) และรองลงมา คือ จัดให้มีการถ่ายทอดการรำเซิ้งบั้งไฟจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.30) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้และมีทัศนคติต่อการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟว่า การเผยแพร่กิจกรรมงานประเพณีบุญบั้งไฟด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ และการให้ทุนทรัพย์ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงอันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชน เป็นแนวทางในการส่งเสริมการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และอยู่คู่ชุมชนต่อไป

ตารางที่ 4.12 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (n = 377)

ข้อที่	การนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	สนับสนุนและจัดให้มีพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ	3.80	1.08	ปานกลาง
2.	จัดให้มีการอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	4.40	1.28	มาก
3.	การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์	4.60	1.32	มาก
4.	การติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ	4.00	0.98	มาก
5.	จัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	4.00	0.97	มาก
รวม		4.16	0.17	มาก

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.16) และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.60) รองลงมา คือ จัดให้มีการอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.40) และรองลงมา คือ การติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟและจัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ($\bar{X}$ 4.00) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้และมีทัศนคติต่อการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ จัดให้มีการอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟและจัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร

ตารางที่ 4.13 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน (n = 377)

ข้อที่	การนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟกับประเทศในประชาคมอาเซียน	3.80	1.08	ปานกลาง
2.	การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ด้วยภาษาในกลุ่มประชาคมอาเซียน	4.40	1.28	มาก
3.	การจัดทำสื่อมัลติมีเดียงานประเพณีบุญบั้งไฟเผยแพร่ในกลุ่มประชาคมอาเซียน	4.60	1.32	มาก
4.	การจัดสัมมนาโครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลุ่มประชาคมอาเซียน	4.00	0.98	มาก
5.	การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับความต้องการในกลุ่มประชาคมอาเซียน	4.40	0.94	มาก
รวม		4.24	0.17	มาก

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาประยุกต์ใช้ใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.14) และเมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การจัดทำสื่อมัลติมีเดียงานประเพณีบุญบั้งไฟเผยแพร่ในกลุ่มประชาคมอาเซียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.60) รองลงมา คือ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับความต้องการในกลุ่มประชาคมอาเซียนและการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ด้วยภาษา

ในกลุ่มประชาคมอาเซียน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.40) และรองลงมา คือ จัดสัมมนาโครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลุ่มประชาคมอาเซียน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.00) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้และมีทัศนคติต่อการนำหลักอารักขาสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียนว่า การจัดทำสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) งานประเพณีบุญบั้งไฟเผยแพร่ในกลุ่มประชาคมอาเซียน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับความต้องการในกลุ่มประชาคมอาเซียน การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ด้วยภาษาในกลุ่มประชาคมอาเซียน และการจัดสัมมนาโครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลุ่มประชาคมอาเซียนเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นเชิงอนุรักษ์ของประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

จากการรวบรวมข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ประมวลและจัดกลุ่มข้อเสนอแนะออกเป็น 3 ด้าน คือ (1) ด้านการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ (2) ด้านการสร้างสื่อวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ และ (3) ด้านอื่นๆ พร้อมทั้งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบเชิงบรรยาย ดังนี้

4.1 ข้อเสนอแนะด้านการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

1) ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมก็ควรที่จะมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่เหมือนเดิม ทั้งนี้ เพราะในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยน ปรับปรุงและเปลี่ยนรูปแบบออกไป เช่น มีการสมโภชงานที่ผิดแปลกไปในรูปแบบทางสื่อลามก การนุ่งน้อย-ห่มน้อย เน้นการประชันเครื่องเสียงเกินขนาดและยังแฝงไปด้วยธุรกิจบางประการ

2) การนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นสินค้าหรือรายได้ชุมชน ก็ต้องเน้นและให้ความสำคัญของความสมดุลระหว่างวัฒนธรรมกับการผลิตสินค้าด้วย

3) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมมานำเสนอผ่านสื่อให้เพิ่มมากขึ้น

4) หน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่นต่อไป และชุมชนจะสร้างคนเหล่านี้ขึ้นมาทดแทนได้อย่างไร

4.2 ข้อเสนอแนะด้านการสร้างสื่อวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

1) สื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์ที่ผ่านมามีส่วนมากผลิตออกมาจากภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนและท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมหรือการพัฒนาปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร

2) สื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์ควรมีความต่อเนื่องและมีความทันสมัยมากขึ้น

3) การนำเสนอสื่อในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT.) ที่มีความก้าวหน้าอย่างมากในปัจจุบัน ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีแนวทางปฏิบัติหรือการปรับตัวอย่างไร

4.3 ข้อเสนอแนะด้านอื่นๆ

1) งานบุญประเพณีในปัจจุบันนี้มักจะมีสิ่งผิดกฎหมาย เช่น ยาเสพติด การพนัน เป็นต้น ที่แฝงตัวเข้ามาประเพณีบุญบั้งไฟแทบทุกชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่นและผู้นำชุมชนจะมีนโยบายและแนวทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาประเด็นนี้ด้วย

2) การจัดระเบียบสังคมในสนามแข่งบั้งไฟให้เป็นระบบ มีมาตรฐาน และมีความปลอดภัยสูงควรมีรูปแบบและวิธีการอย่างไร ประเด็นนี้จะมองข้ามหรือละเลยไม่ได้

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคมในสนามแข่งบั้งไฟให้เป็นระบบ มีมาตรฐาน มีความปลอดภัยสูง และมีความเป็นสากล

4.3.2 แบบสอบถามเชิงปริมาณ เรื่องการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ชุดที่ 2

แบบสอบถามเชิงปริมาณชุดนี้ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาเพื่อสำรวจ (Survey) และเก็บข้อมูลเพื่อนำไปเป็นองค์ประกอบและเป็นแบบโครงสร้าง (Model) ของการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในรูปของการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ร่วมกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึกหนึ่ง หลังจากการสร้างสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำสื่อดังกล่าวไปตรวจสอบความเหมาะสมกับผู้ให้ผลและผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสื่ออนิเมชัน (Animation) ก่อน พร้อมทั้งการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญให้สมบูรณ์ก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้และแบบสอบถามเชิงปริมาณ เรื่องการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ชุดที่ 2 ประกอบด้วยกลุ่มคำถาม ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อ ด้านภาพ และเสียง

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งประกอบด้วยประเด็นความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ มีข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ ดังนี้

ตารางที่ 4.14 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสม ด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ (n = 377)

ข้อที่	ความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	ประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีความยาวอยู่ในระดับใด	4.20	1.22	มาก
2.	การบูรณาการประวัติประเพณีบุญบั้งไฟกับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีอยู่ในระดับใด	4.60	1.25	มาก
3.	ภาษาที่ใช้บรรยายมีความรู้ทั้งภาษาไทย ภาษาท้องถิ่น	3.50	1.32	ปานกลาง

	และมีคำบรรยายประกอบ (Subtitle)			
4.	ความสมบูรณ์ของเนื้อหาแบบสมัยดั้งเดิมของประเพณี บุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีอยู่ใน ระดับใด	4.60	1.07	มาก
5.	เนื้อหาในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงประชาคมอาเซียนใน ระดับใด	4.50	1.10	มาก
รวม		4.28	1.19	มาก

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.28) และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การบูรณาการประวัติศาสตร์ประเพณีบุญบั้งไฟกับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีอยู่ในระดับใด และความสมบูรณ์ของเนื้อหาแบบสมัยดั้งเดิมของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีอยู่ในระดับใด มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.60) รองลงมา คือ เนื้อหาในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน (ASEAN) ในระดับใด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.50) และประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีความยาวอยู่ในระดับใด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.20) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ความเหมาะสมของการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านเนื้อหาการผลิตสื่อจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

- 1) การบูรณาการประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชัน (Animation) อย่างลงตัว
- 2) เนื้อหาในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน
- 3) มีกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชัน (Animation) ที่สามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อ ด้านภาพและเสียง

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งประกอบด้วยความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง มีข้อคำถาม จำนวน 5 ข้อ ดังนี้

ตารางที่ 4.15 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง (n = 377)

ข้อที่	ด้านความเหมาะสมทางเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง	($\bar{X}$)	S.D.	แปลผล
1.	ภาพประกอบสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีความกลมกลืนแบบธรรมชาติและเอกลักษณ์ของประเพณีในระดับใด	4.60	1.27	มาก
2.	การสร้างรสนิยม เส้นหรือสิ่งที่ทำให้เกิดเชื่อในตัวละครอนิเมชัน (Animation) ควรประกอบด้วยวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น พญาแถน พญาคันคาก และท้าวผาแดง-นางไอ่คำในระดับใด	4.70	1.28	มาก
3.	เสียงประกอบสื่อ (Soundtrack) และเสียงประกอบการบรรยายควรเป็นเสียงดนตรีพื้นบ้านหรือเสียงจากธรรมชาติในระดับใด	4.00	1.01	มาก
4.	ภาษาที่ใช้บรรยายมีความรู้ทั้งภาษาไทยหรือภาษาท้องถิ่น และมีคำบรรยายประกอบ (Subtitle)	3.40	0.87	ปานกลาง
5.	ภาพ เสียงและตัวอักษรควรบรรยายเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระดับใด	4.00	1.01	มาก
รวม		4.14	1.08	มาก

จากตารางที่ 4.15 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.14) และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การสร้างรสนิยม เส้นหรือสิ่งที่ทำให้เกิดเชื่อในตัวละครอนิเมชัน (Animation) ควรประกอบด้วยวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น พญาแถน พญาคันคาก และท้าวผาแดง-นางไอ่คำ ในระดับใด มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.70) รองลงมา คือ ภาพประกอบสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีความกลมกลืนแบบธรรมชาติและเอกลักษณ์ของประเพณีในระดับใด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.60) และรองลงมา คือ เสียงประกอบสื่อ (Soundtrack) และเสียงประกอบการบรรยายควรเป็นเสียงดนตรีพื้นบ้านหรือเสียงจากธรรมชาติในระดับใด และภาพ เสียงและตัวอักษรควรบรรยายเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระดับใด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.00) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียงจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

1) การสร้างรสนิยม เส้นหรือสิ่งที่ทำให้เกิดเชื่อในตัวละครอนิเมชัน (Animation) ควรประกอบด้วยวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

2) ภาพประกอบสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีความกลมกลืนแบบธรรมชาติและเอกลักษณ์ของประเพณีท้องถิ่นในปัจจุบัน

3) เสียงประกอบสื่อ (Soundtrack) และเสียงประกอบการบรรยายควรมีเสียงดนตรีพื้นบ้านหรือเสียงจากธรรมชาติมาประกอบการนำเสนอข้อมูล ส่วนประเด็นของภาพ เสียงและตัวอักษร (Subtitle) ควรบรรยายเนื้อหา องค์ความรู้ที่มีความเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย

4.3.3 แบบสอบถามเชิงคุณภาพ ชุดที่ 3

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยด้วยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟกับปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟและผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสื่อประชาสัมพันธ์และสื่ออนิเมชัน (Animation) ในการให้ข้อมูลเป็นรายบุคคล จำนวน 23 คน ประกอบไปด้วยกลุ่มข้อคำถาม จำนวน 5 ด้าน คือ (1) เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่สะท้อนนัยยะสำคัญทางสังคม (2) ด้านดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน (3) การประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) (4) ด้านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ และ (5) ด้านการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟด้วยสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) และผู้วิจัยขอแนะนำการแปรผลข้อมูลในเชิงบรรยาย (Descriptive Information) โดยสรุปของภาพรวมของข้อมูลที่ได้ในข้อ 4.4 ต่อไป

4.4 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interviews) ซึ่งประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้าน (Folk Philosopher) ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี และผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เป็นรายบุคคล จำนวน 23 คน ซึ่งได้คัดเลือกมาจาก 23 ชุมชน โดยใช้ตัวแทนแบบโควตา (Quota) ชุมชนละ 1 คน ในการสุ่มสัมภาษณ์แบบวิธีการบอกต่อ (Snowball Sampling) ในเขตพื้นที่ของอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เท่านั้น และผู้วิจัยได้จำแนกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 5 ประเด็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

ประเด็นข้อคำถามที่ 1 ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของชาวจังหวัดยโสธร ประเพณีดังกล่าวได้สะท้อนนัยยะสำคัญทางสังคมอย่างไรบ้าง?

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล จำนวน 23 คน พบประเด็นสาระสำคัญด้านเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของประเพณีบุญบั้งไฟที่สะท้อนถึงนัยยะสำคัญทางสังคม โดยผู้วิจัยได้จัดกลุ่มแนวความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันของผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกออกเป็น 6 กลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 (คนที่ 1, 4, 7, และ 12) มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “วัฒนธรรมและประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีที่มาจากการอ้างอิงวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น ตำนานพญา คันคาก ตำนานท้าวผาแดง-นางไอ่คำ เป็นต้น ประเพณีบุญบั้งไฟได้สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างความสามัคคี สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดยโสธรอย่างเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดยโสธร เทศบาลเมืองยโสธร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 9 อำเภอ ในจังหวัดยโสธร เป็นศูนย์กลาง หรือเป็นหน่วยงานหลักในการจัดกิจกรรม พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) อีกส่วนหนึ่ง ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เพราะว่าหากเอ่ยถึงจังหวัดยโสธรแล้ว สัญลักษณ์ประการหนึ่งที่คนส่วนมากคุ้นชิน คือ “บุญบั้งไฟ” หรือที่หลายคนมักกล่าวว่า “ยโสธร เมืองบั้งไฟโก้” นั่นเอง ดังนั้น เราทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน คนรุ่นใหม่จะต้องให้ความสำคัญและเข้ามาเรียนรู้และร่วมกันสืบสานประเพณีร่วมกันต่อไป” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 กล่าวว่า “ประเพณีบุญบั้งไฟ ได้เห็นทั้งความสามัคคีกันของผู้คนในชุมชน ถึงแม้ผู้ที่ไม่ไปประกอบอาชีพในต่างถิ่น พอถึงหน้าเทศกาลก็พากันกลับมาร่วมงานบุญอยู่เสมอๆ ผู้คนในจังหวัดอื่นๆ ก็มาท่องเที่ยวเพราะงานบุญบั้งไฟนี่ละ” ซึ่งได้สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4 ที่กล่าวว่า “ประเพณีบุญบั้งไฟได้ทั้งบุญ ได้ทั้งความสนุกสนานและความสามัคคี ปัจจุบันนี้ชุมชนสามารถสร้างรายได้เสริมจากงานประเพณี เช่น การขายสินค้าที่ระลึกในงาน เป็นต้น” และเชื่อมโยงกับความคิดเห็นผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 ที่กล่าวว่า “เราภูมิใจในประเพณีของหมู่บ้านตัวเองเป็นอย่างมาก ชุมชนก็ร่วมแรงร่วมใจกันดีมากเลยนะและเรายินยอมที่จะอนุรักษ์สืบสานไว้ชั่วลูกชั่วหลาน” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12 ที่กล่าวว่า “คนแมนเว้าเรื่องบุญบั้งไฟแล้วใจมันห้าวแท้แหละ บุญนี้มีวนคัก ตุ่มโฮมกันดี บ่มีผิดมีพาลกันดอก ขนาดหามกันลงขี่ตมกะยังม่วน ” (เมื่อหากเอ่ยถึงบุญบั้งไฟแล้ว หัวใจคึกคัก ตื่นเต้นมากเพราะเป็นงานบุญที่สร้างความสามัคคี ไม่มีเรื่องทะเลาะกันถึงแม้จะมีการโยนกันลงในโคลนตมก็ตามที)

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 (คนที่ 3, 6, 10, และ 11) มีความคิดเห็นที่เหมือนกันว่า “ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นมรดกเชิงวัฒนธรรมเพือนล้ำคุณค่าของจังหวัดยโสธรและจังหวัดใกล้เคียง สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนได้ สามารถสร้างความรู้ ความสนใจด้านวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวและจากผลิตภัณฑ์จากงานประเพณี ดังนั้น ชาวจังหวัด

ยโสธร และหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันอนุรักษ์สืบสานและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืน” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3 กล่าวว่า “ผมมองว่าสิ่งที่มีคุณค่าของคนเรามีหลายอย่างและหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งนี้แล้วแต่ละมุมมองของแต่ละคน เช่นเดียวกันสิ่งที่เป็นมรดกอันล้ำค่าของเราชาว ยโสธรประการหนึ่งก็คือบุญบั้งไฟ เราภาคภูมิใจในบ้านเกิดตัวเองมาก” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 ที่กล่าวว่า “วัฒนธรรมประเพณีสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ชุมชนเรามีประเพณีบุญบั้งไฟที่เป็นมรดกอันดีงามของบรรพบุรุษที่ได้สร้างความสามัคคีและความสุข รวมทั้งสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการท่องเที่ยว ดังนั้น ชุมชนต้องรักษา ต้องอนุรักษ์ และเผยแพร่ให้ผู้คนมาท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมท้องถิ่นของเราให้มากๆ ” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10 ที่กล่าวว่า “ยโสธรบ้านเฮามีฮีตคองบุญบั้งไฟที่มีมาตะกตกตะเค้า กะอยากให้พวกเด็กน้อยหนุ่มสาวรุ่นใหม่มากันอย่างตามฮีตเก่าโบราณ ย่านหนุ่มสาวรุ่นใหม่ฮักสาของดีไว้บักมึนเนาะ.(จังหวัดยโสธรเรามีจารีตประเพณีอันดีงามมาอย่างยาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษ อยากให้คนรุ่นใหม่ช่วยกันรักษาจารีตประเพณีไว้เกรงว่าในอนาคตคนรุ่นใหม่จะละเลยไม่เห็นความสำคัญของประเพณี)” และเชื่อมโยงกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11 ที่กล่าวว่า “ทุกจังหวัดจะมีประเพณีประจำจังหวัดเป็นเอกลักษณ์ของตนซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ แต่ว่าการร่วมกันรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเป็นเอกลักษณ์ของตนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ผมมองว่ามีความสำคัญมากกว่า ดังนั้น วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามจะอยู่คู่ชุมชนได้ต้องร่วมมือกันทุกด้าน รวมถึงระดับของการลงมาดูแลชุมชนของหน่วยงานราชการด้วยนะ”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 3 (คนที่ 5, 8, 9, และ 13) มีความคิดเห็นโดยภาพรวมที่เหมือนกันว่า “ประเพณีบุญบั้งไฟได้สร้างคุณค่าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมในวรรณกรรมภาคพื้นอีสานของชาว ยโสธรให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของทุกคน ทุกภาคส่วนในพื้นที่ การส่งเสริมและการสร้างวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสร้างสมัคสมาน สามัคคี กลมเกลียว สร้างความสุขและก็เสริมสร้างรายได้ที่เกิดจากสินค้าทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนได้” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนาในการทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟได้รับความสนใจ มีคนมาท่องเที่ยว จังหวัด อำเภอก และท้องถิ่นเรามีรายได้เพิ่มขึ้น นั่นละคือสิ่งที่จะทำให้ชุมชนเรามีเข้มแข็ง มีความเจริญ และที่สำคัญเราจะต้องมีอย่างหนึ่งคือความสามัคคีกันของคนในชุมชนก่อนอื่นใดเลยนะ” มีความสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8 ที่อธิบายว่า “การร่วมแรงร่วมใจกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ คือหัวใจสำคัญในการอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของเราให้ตกสู่รุ่นลูกหลาน” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9 ที่กล่าวว่า “หากเราสามารถสร้าง 2 อย่าง คือ (1) มีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ (2) มีสินค้าทางวัฒนธรรมให้เป็นที่ประจักษ์ได้ รายได้และความสุขของคนในชุมชนก็จะเกิดขึ้น” ส่วนผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13 กล่าวว่า “ฉันคิดว่าเรื่องบุญบั้งไฟนี้เนาะ กะมีตำนานเว้าต่อกันมาจาก “ตำนานพญาคันคาก-พญาแถน” กับ “ตำนานท้าวผาแดง-นางไอ่-ท้าวพังคืพญานาค” ฟันแล้ว ถึงแม้ว่าตำนานทั้ง 2 เรื่องสิว่าเรื่องการสู้รบ ปรบมือกัน นำพา นำแกง

กัน กะตาม แต่สุดท้ายแล้วกะถือสัจจะต่อกัน ชาวโลกมนุษย์กะจุดบั้งไฟบูชาขอฟ้าขอฝนจากพญาแถน ส่วนพญาแถนกะให้ฝนตกลงมาให้ชุ่มให้เย็นได้เฮ็ดโฮเฮ็ดนา ประเพณีบุญบั้งไฟกะว่าเป็นเรื่องราวของการสามัคคีกันและการรักษาสัจจะวาจาต่อกัน.(ประเพณีบุญบั้งไฟมีตำนานมาจากเรื่องพญาคงคก และเรื่องผาแดง-นางไอ่ ถึงแม้ตำนานทั้งสองจะเป็นการทำสงครามและการล้างแค้นกัน แต่สุดท้ายก็เป็นเรื่องของความสามัคคีและการรักษาสัจจะวาจาที่ให้ต่อกัน”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 4 (คนที่ 14, 16, 18, และ 19) มีความคิดเห็นในทิศทางที่ตรงกันว่า “ชาวจังหวัดยโสธร มีมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงามที่สร้างชื่อเสียงอย่างเป็นที่ประจักษ์ คือประเพณีบุญบั้งไฟชาวจังหวัดยโสธร หน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะละเลยหรือมองข้ามไม่ได้ที่สำคัญประเด็นหนึ่ง คือ การประชาสัมพันธ์และการสร้างสื่อในการประชาสัมพันธ์ให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างไรบ้าง” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 14 ได้กล่าวว่า “ในปัจจุบันการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต (Internet) มีความสะดวกและรวดเร็วมาก เราจะประชาสัมพันธ์บุญบั้งไฟให้สอดคล้องกับสถานการณ์ยุคใหม่นี้ได้อย่างไร ประเด็นนี้ ทุกฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญนะ มองข้ามไม่ได้” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 16 ที่กล่าวว่า “สินค้าทางวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟ เช่น บั้งไฟพญานาคของเราจะต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลาเพื่อรองรับความต้องการของลูกค้า ดังนั้น ปัจจัยสำคัญคือเราจะพัฒนาสินค้าชุมชนให้โดดเด่นผ่านสื่อต่างๆ ได้อย่างไรบ้าง” มีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 18 ที่กล่าวว่า “การร่วมมือกันพัฒนาสินค้าผลิตภัณฑ์ของชุมชนอยู่เป็นประจำ คือหนทางการอยู่รอดของสินค้าและวิถีชีวิตชุมชน และประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การประชาสัมพันธ์ให้คนอื่นได้รับรู้” และเชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 19 ที่ยิ้มอย่างมีนัยยะแล้วกล่าวว่า “ผมมองว่าการประชาสัมพันธ์และการมีสื่อประชาสัมพันธ์ที่ดีและทันสมัยจะเป็นปัจจัยหรือเป็นช่องทางที่สำคัญที่นำไปสู่การนำเสนอเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของประเพณีบุญบั้งไฟให้คงอยู่อย่างมั่นคง ง่ายขึ้นเลยนะ ถึงเราจะมีของดีแค่ไหนก็ตาม หากไม่มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ต่อสังคม ใครเขาจะรับรู้ละ คุณว่าไหม (หัวเราะ)”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 5 (คนที่ 15, 17, 20, และ 23) มีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันว่า “ผู้ที่จัดงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์อันดีงามแบบดั้งเดิมโดยให้ความสำคัญผสมผสานกลมกลืนกับสถานการณ์ในปัจจุบัน รูปแบบการจัดงานควรมีการบูรณาการร่วมกันอย่างสมดุลทั้งแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15 กล่าวว่า “ผมมองว่าปัจจุบันเอกลักษณ์ดั้งเดิมเลือนหายไปเยอะนะ มีการนำสิ่งต่างๆ เข้ามาแทรก เช่น การแสดงดนตรีหรือหมอลำซึ่ง ที่มีการแต่งตัวที่ล่อแหลม การเล่นดนตรีเครื่องเสียงขนาดใหญ่เกินความจำเป็น การดื่มสุรา เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมสูญหายไป” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 17 ที่กล่าวว่า “การมุ่งสนุกสนานเกินขอบเขต

การมีส่วนได้ส่วนเสียทางธุรกิจบางประเภทที่แอบแฝงอยู่ในงานประเพณีจะทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิมลดลงและเลือนหายไปได้นะ” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 20 ที่กล่าวว่า “ประเพณีบุญบั้งไฟ ผมมองว่าเป็นประเพณีที่สร้างคุณธรรม จริยธรรมและสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนในหมู่บ้านได้มากๆ เลย ในครั้งที่สมัยผมยังเป็นวัยรุ่นนะ แต่ปัจจุบันนี้ผมชักจะไม่แน่ใจแล้ว เพราะมีอะไรแปลกเข้ามาแอบแฝงในงานบุญ เช่น ขบวนฟ้อนรำในสมัยก่อนก็เกิดจากการฝึกซ้อมกันเองในชุมชนด้วยความสมัครสมาน สามัคคีกัน แต่ตอนนี้มีคณะฟ้อนรำรับจ้าง จะเอาใหญ่ขนาดไหนก็ได้ ถ้ามีเงินจ้าง ดังนั้น งานบุญประเพณีควรมีการผสมผสานร่วมกันอย่างลงตัวทั้งสมัยดั้งเดิมและสมัยใหม่” และเชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 23 ที่กล่าวว่า “เว้าพื้นตะกั่วเนาะ สมัยพ่อเป็นบ่าวเนาะ บุญบั้งไฟแต่ละทีเอะตุ้มโฮมกันเบ็ดเตล็ดผู้เฒ่าผู้แก่ บ่าวสาว เด็กเล็กเด็กน้อย ซอยกันคนละไม้คนละมือ บัดตกมาทุกมือน้อย่างได้หยั่งว่าตะกั่วเนาะ บ่ยากจักอย่าง เจ้าวาบ (หัวเราะ) ตอนนี้อยากให้อีตดองโบราณกับสมัยใหม่ไปนากันได้แบบเก๋กันนั้นแล้ว (หากพูดถึงอดีตสมัยที่ยังเป็นหนุ่ม งานบุญบั้งไฟจะมีส่วนร่วมกันทุกๆ คน แต่ในปัจจุบันใช้เงินเป็นสำคัญและอยากให้มีการจัดงานบุญบั้งไฟแบบสมดุลกัน)”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 6 (คนที่ 2, 21, และ 22) มีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันว่า “ประเพณีบุญบั้งไฟได้สะท้อนเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและการรักษาประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมความเคารพ ความนับถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปัก รักษา คุ่มครองชุมชน และการรักษาคำมั่นสัญญาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2 กล่าวว่า “การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟอันดีงามของชุมชนอีสานนะ สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกเลย คือการบวงสรวงหรือการบูชาผีแถนหรือเทวดาด้วยเครื่องสังเวยและดอกไม้ธูปเทียนก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ตามมา ความเป็นประเพณีจึงจะมีความสมบูรณ์” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 21 ที่กล่าวว่า “เรามีประเพณีอันดีงามคือบุญบั้งไฟก็เพราะเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้น ทุกชุมชนจะถือปฏิบัติทุกที่เลยนะ นั่นก็คือการฟ้อนรำ การแข่งถวายต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านของตน ไม่ทำไม่ได้เพราะเป็นประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมความเคารพ ความนับถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปัก รักษา คุ่มครองชุมชน และการรักษาคำมั่นสัญญาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์” และเชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 22 ที่กล่าวว่า “หากมองที่พันธสัญญาระหว่างมนุษย์กับพญาแถนนะ ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นการส่งสัญญาณบอกว่าถึงฤดูกาลทำไร่นาแล้วมนุษย์ก็จะแสดงความเคารพด้วยการจุดบั้งไฟ ส่วนพญาแถนก็จะบันดาลให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล การกระทำดังกล่าวเป็นการรักษาคำมั่นสัญญาต่อกัน ผมมองประเด็นนี้ว่า วัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟของจังหวัดยโสธร ได้แฝงด้วยนัยยะบางประการอยู่นะ (หัวเราะ)”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังกล่าว สรุปประเด็นได้ว่า ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของชาวจังหวัดยโสธร อนึ่ง ประเพณีดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงนัยยะสำคัญที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ในประเด็นดังต่อไปนี้

1) ประเพณีบุญบั้งไฟได้เสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างความสามัคคี สร้างชื่อเสียงอย่างเป็นที่ประจักษ์ เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน คนรุ่นใหม่จะต้องให้ความสำคัญและเข้ามาเรียนรู้และร่วมกันสืบสานประเพณีร่วมกันต่อไป

2) ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นมรดกเชิงวัฒนธรรมเพื่่อันล้ำคุณค่า สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนได้ สามารถสร้างความรู้ และความสนใจด้านวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้

3) ผลผลิตของประเพณีบุญบั้งไฟสะท้อนให้เห็นได้จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ การส่งเสริมและการสร้างวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสร้างสมัครสมาน สามัคคี กลมเกลียว สร้างความสุขและสร้างรายได้ที่เกิดจากสินค้าทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนได้

4) การประชาสัมพันธ์และการสร้างสื่อในการประชาสัมพันธ์ให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างไร คือประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ทำทนายในการบริหารจัดการประเพณีบุญบั้งไฟ

5) ผู้จัดงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์อันดั้งเดิมโดยให้มีความผสมผสานกลมกลืนกับสถานการณ์ในปัจจุบันอย่างสมดุลทั้งแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่

6) ประเพณีบุญบั้งไฟได้สะท้อนเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และการรักษาประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมความเคารพ ความนับถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาคุ้มครองชุมชน และการรักษาคำมั่นสัญญาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ทั้งนี้ ซึ่งบริบทของข้อมูลดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ, แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม, แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา, และแนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม ตามที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) ดังที่ได้ปรากฏในบทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นข้อคำถามที่ 2 ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เราจะสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนในปัจจุบันด้วยวิธีการอย่างไรบ้าง?

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล จำนวน 23 คน พบประเด็นสาระสำคัญด้านวิธีการดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้จัดกลุ่มแนวความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันของผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 6 กลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 (คนที่ 3, 5, 6, และ 8) มีความคิดเห็นในภาพรวมแบบเดียวกันว่า “แนวทางในการดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชน ประกอบด้วย การสร้าง ความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชนและการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3 กล่าวว่า “คนส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของจังหวัดยโสธร คือประเพณีบุญบั้งไฟ ดังนั้น ความภาคภูมิใจของท้องถิ่นนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงอยู่ของวัฒนธรรม” ซึ่งมีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 ที่กล่าวว่า “ชุมชนเรามีเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจคือประเพณีบุญบั้งไฟ เราฝากความหวังให้กับคนรุ่นใหม่ได้สืบสานต่อไป” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 ที่กล่าวว่า “บรรพบุรุษของเราได้มอบมรดกอันล้ำค่าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวยโสธร การสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชนและการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี คือแนวทางในการรักษาวัฒนธรรมให้อยู่คู่ชุมชนตลอดไป” และมีความเชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8 กล่าวว่า “เอกลักษณ์ที่โดดเด่นและสร้างชื่อเสียงให้กับบ้านเรา คือประเพณีบุญบั้งไฟ การดำรงรักษาประเพณีไว้นั้นต้องมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน และที่สำคัญคือเยาวชนคนรุ่นใหม่ คือกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมประเพณีให้ดำเนินต่อไปในอนาคต”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 (คนที่ 7, 9, 10, และ 16) มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “กระบวนการบริหารจัดการงบประมาณสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่น และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบหลากหลายและทันสมัยจะสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 กล่าวว่า “ส่วนงานของทางราชการต้องจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนประเพณีบุญบั้งไฟเพิ่มมากขึ้นนะ เพราะในปัจจุบันค่าใช้จ่ายสูงขึ้นทุกวัน ถ้าบั้งไฟก็ออกมาดีครับ” ซึ่งได้สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9 ที่กล่าวว่า “เท่าที่ผมมองจากอดีตนะ การจัดงานประเพณี บุญบั้งไฟในจังหวัดเรา มีความยิ่งใหญ่ต่างกันไปเพราะว่างบที่มีต่างกัน ดังนั้น หน่วยงานทางการควรช่วยเหลืองบประมาณเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10 ที่กล่าวว่า “การมีงบประมาณที่เหมาะสมกับการจัดงานบุญบั้งไฟจะทำให้งานออกมาดีครับ และการลงสื่อโฆษณาที่ดีก็จะสร้างความสนใจได้มาก” และได้สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 16 ที่กล่าวว่า “ผมมอง

ว่าการประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบหลากหลายและทันสมัย การร่วมแรงร่วมใจกันและการมีงบประมาณที่เหมาะสม รับรองว่าประเพณีบุญบั้งไฟของเราไม่น้อยหน้าใคร”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 3 (คนที่ 12, 17, 19, และ 21) ได้มีแนวความคิดเห็นในประเด็นที่ตรงกันว่า “การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากผู้คนในชุมชน การมีส่วนร่วมของโรงเรียน สถานศึกษาทุกระดับ หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา คือปัจจัยหลักในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12 กล่าวว่า “คนแม่่นตัมโฮมกัน ซ่อยกันคนละไม้คนละตามที่จะของเฮ็ดได้หรือซ่อยได้ แม่นว่ายากปานใดกะบ่ข้องบ่คา...(หากมีการร่วมด้วยช่วยกันตามที่ตนนัดที่ตนทำได้ งานใดๆ ก็บรรลุผลสำเร็จได้” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 17 ที่กล่าวว่า “การอนุรักษ์สืบสานประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย กล่าวคือทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 19 ที่กล่าวว่า “การร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้านในท้องถิ่น วัดวาอาราม และสถานศึกษา ถ้าทำสามอย่างนี้ได้ประเพณีบุญบั้งไฟบ้านเราไม่มีวันเลือนหายไปจากสังคม” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 21 ที่กล่าวว่า “การสร้างความร่วมมือจากชุมชนทุกระดับในท้องถิ่น สถานศึกษา ส่วนราชการ และวัดวาอาราม สิ่งเหล่านี้คือการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น การวางแผนสิ่งดีงามของตน”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 4 (คนที่ 13, 18, 20, และ 23) ได้มีแนวความคิดเห็นในประเด็นที่ตรงกันโดยภาพรวมว่า “การสร้างชุมชนและวัฒนธรรมให้มีความเข้มแข็ง มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการจัดงานบุญบั้งไฟ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนทำกิจกรรมร่วมกัน และประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอน” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13 กล่าวว่า “การสร้างชุมชนและวัฒนธรรมที่เข้มแข็งได้นะ ผมมองว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงคือหัวใจสำคัญ” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 18 ที่กล่าวว่า “การที่ให้หน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีทุกขั้นตอนได้นะ สิ่งเหล่านี้ผมมองว่าเป็นการสร้างความสำเร็จและความงดงามให้เกิดขึ้นในประเพณีบุญบั้งไฟอย่างแท้จริง” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 20 ที่กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมและพลังสามัคคีของชุมชนสามารถสร้างสรรค์งานประเพณีที่สมบูรณ์ได้” และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 23 ที่กล่าวว่า “ถ้าไทบ้านตัมโฮมกันเด้อ ซ่อยกันสร้างซ่อยกันแปง ญาคูอยู่วัดกะพาเฮ็ดตามฮีตคองศาสนา ชาวบ้านกะมีศีล มีธรรม เด็กน้อยเชื่อฟังผู้ใหญ่ สั่งสอนกันตะแนวดีๆ เทวดาฟ้าดินกะฮักชาวบ้าน ฮักษาเมือง ฮักษาคนให้อยู่ดีมีแฮง...(หากชุมชนสามัคคีกันช่วยเหลือกัน พระสงฆ์พาปฏิบัติตามประเพณี ชาวบ้านรักษาศีลธรรม ให้ความเคารพกัน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็คุ้มครองให้อยู่เย็นเป็นสุข)”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 5 (คนที่ 1, 4, 15, และ 22) มีความคิดเห็นในประเด็นที่มีทิศทางเดียวกันว่า “การส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ และการรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดั้งเดิมแบบดั้งเดิม นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้านหนึ่งที่สามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 กล่าวว่า “ประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนของเรามีเสน่ห์อย่างหนึ่งคือความสวยงามสดงงามของขบวนบั้งไฟเอ้และขบวนพ้อนรำที่ยังคงรูปแบบสมัยดั้งเดิม และที่สำคัญนักท่องเที่ยวก็ชื่นชมในวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมนะ” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4 ที่กล่าวว่า “หากความเป็นดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรมใดละเลยต้นฉบับ ความขลังและมนต์เสน่ห์ของวัฒนธรรมนั้นก็จะเลือนหายไป” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15 ที่กล่าวว่า “การรักษาประเพณีในปัจจุบันนี้ผมมองที่ความลงตัวกันของแบบเก่ากับแบบสมัยใหม่ที่ไปด้วยกันได้ดี” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 22 ที่กล่าวว่า “การส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ และการรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดั้งเดิมแบบดั้งเดิมให้คงอยู่กับคนกับชุมชนได้ คือเสน่ห์ของบุญบั้งไฟที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ดีมากเลยละ”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 6 (คนที่ 2, 11, และ 14) มีความคิดเห็นในประเด็นที่มีทิศทางเดียวกันว่า “การให้ทุนทรัพย์ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงอันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชนในท้องถิ่น การเพิ่มรางวัลในกิจกรรมการประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม ขบวนพ้อนรำ ขบวนช้าง และการเผยแพร่กิจกรรมด้วยสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันให้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมีความมั่นคงและยั่งยืนได้” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2 กล่าวว่า “เมื่อก้าวถึงวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟแล้วนะ จะเห็นได้ว่าบางชุมชนมีทุนทรัพย์น้อยมาก แต่ก็ทำด้วยจิตสำนึกที่ดีช่วยกับบริจาคสบทบทุนกันตามกำลังศรัทธา หากรัฐหรือหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุนทุนเพิ่มมากขึ้นก็คงจะดีและชุมชนมีการกระทำอย่างต่อเนื่องไปเรื่อยๆ เลยนะ” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11 ที่กล่าวว่า “การเพิ่มรางวัลในกิจกรรมการประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม ขบวนพ้อนรำ ขบวนช้าง เป็นต้น ผมมองว่าจะเป็นแรงจูงใจให้มีการพัฒนาด้านการพ้อนรำที่สวยงามตระการตาเพิ่มมากขึ้น ประเพณีบุญบั้งไฟก็จะมีสีสันเพิ่มมากขึ้น” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 14 ที่กล่าวว่า “การเผยแพร่กิจกรรมด้วยสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง และการให้ทุนทรัพย์ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงอันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชนจากหน่วยงานท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น สองประการนี้นะผมมองว่าเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร โด่งดังเพิ่มมากขึ้นเยอะเลยทีเดียว”

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังกล่าว พบว่า ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เราจะสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนในปัจจุบันด้วยวิธีการ ดังนี้

1) แนวทางในการดำรงรักษา (Maintain) วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชน ซึ่งประกอบด้วยการสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชนและการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

2) กระบวนการบริหารจัดการ (Management) งบประมาณสนับสนุนวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นและการประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบหลากหลายและทันสมัยจะสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน

3) การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากผู้คนในชุมชน การมีส่วนร่วมของโรงเรียน สถานศึกษาทุกระดับ หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา คือปัจจัยหลักในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

4) การส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ และการรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดีงามแบบดั้งเดิม นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้านหนึ่งที่สามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

5) การส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ และการรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดีงามแบบดั้งเดิม นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้านหนึ่งที่สามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

6) การให้ทุนทรัพย์ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงอันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชน การเพิ่มรางวัลในกิจกรรมการประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม ขบวนพ็อนรำ ขบวนแข่ง และการเผยแพร่กิจกรรมด้วยสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันให้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมีความมั่นคงและยั่งยืนได้

ทั้งนี้ ซึ่งบริบทของข้อมูลดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ, แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม, แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา, และแนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม ตามที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) ดังที่ได้ปรากฏในบทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นข้อคำถามที่ 3 การประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) มีความเป็นไปได้และความเหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างไร?

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 23 คน พบประเด็นสาระสำคัญด้านการประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่มีความเป็นไปได้และความเหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้จัดกลุ่มแนวความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันของผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 6 กลุ่ม แล้วนำมาประมวลผล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 (คนที่ 1, 5, 8, และ 12) ได้มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นควรมีแนวทางและวิธีการที่หลากหลาย สื่อที่ใช้ต้องมีความเหมาะสมกับธรรมชาติของท้องถิ่น” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 กล่าวว่า “การประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รู้จักประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ได้มีทุกๆ ปี แต่ไม่ค่อยมีสิ่งแปลกใหม่เท่าไรนัก ตรงนี้น่าคิดนะ” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 ที่กล่าวว่า “สิ่งที่จะทำให้คนอื่นรู้จักเราเพิ่มมากขึ้นก็คือการประชาสัมพันธ์และการประชาสัมพันธ์ที่ดีคือต้องเป็นความจริงและทันสมัยด้วย” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8 ที่กล่าวว่า “การประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายทำให้คนจำนวนมากรู้จักประเพณีบุญบั้งไฟที่หลากหลายมุมมอง” และเชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12 กล่าวว่า “สมัยนี้ก็บอกกันปากต่อปากให้มาเอาบุญบั้งไฟนากัน พี่น้องป๋องปายกะหลังไหลกันมาหลายอยู่ แต่ว่าสมัยนี้มันสะดวกสบายเปิดแล้วโทรศัพท์หากันควเดียวกะรู้จักเปิดเอาโลด.(สมัยก่อนใช้วิธีบอกกล่าวต่อๆ กันไป ปัจจุบันนี้การสื่อสารสะดวกมากยิ่งขึ้น)”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 (คนที่ 7, 9, 15, และ 21) มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “การประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณีส่วนใหญ่จะขึ้นป้ายและการโฆษณาผ่านสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์เป็นหลัก สำหรับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ก็นับว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่ดี” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 กล่าวว่า “สมัยครั้งก่อนเก๋าก็อิงข่าวบุญบั้งไฟของบ้านต่างๆ ผ่านวิทยุเป็นหลัก ยังไม่เคยเห็นเป็นแบบการ์ตูนโฆษณาอย่างที่เข้ามาเลยนะ” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9 ที่กล่าวว่า “ส่วนมากก็ได้ฟังเรื่องราวต่างๆ ของบุญบั้งไฟผ่านนักจัดรายการวิทยุ ถ้ามีการโฆษณาแบบใหม่ๆ ก็จะได้มาเลย” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15 ที่กล่าวว่า “สมัยก่อนก็จะรู้เรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟจากผู้เฒ่า ผู้แก่เล่าให้ฟังบ้าง ฟังจากหมอลำบ้าง แต่ตอนนี้มีการสร้างเป็นการ์ตูนก็แปลกดีนะ อยากจะให้มีเยอะๆ เด็กจะได้รู้เรื่องบ้าง” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 21 กล่าวว่า “เคยเห็นแต่ลูกหลานดูหนังการ์ตูนอนิเมชัน เช่น เรื่องก้านกล้วย เด็กๆ ชอบมาก ผมมองว่า

หากเราทำสื่ออนิเมชันบุญบั้งไฟจะเป็นการปลูกฝังให้เด็กๆ มีความรู้และสำนึกถึงวัฒนธรรมประเพณีของตนเองมากขึ้น”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 3 (คนที่ 4, 6, 10, และ 11) มีความคิดเห็นโดยภาพรวมที่เหมือนกันว่า “ความเชื่อในประเพณีและความชื่นชอบของคนเรามีหลากหลายและมีไม่เหมือนกัน การสร้างการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟนับว่าเป็นแนวทางของการประชาสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้ข่าวสารเข้าถึงผู้คนทุกระดับในชุมชนได้อย่างเหมาะสม” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4 กล่าวว่า “คนเราเชื่อไม่เหมือนกันและชอบไม่เหมือนกัน ดังนั้น การมีวิธีการหรือมีสื่อที่เขาชอบเขาก็จะเชื่อใจ ถ้าเราใช้สื่อการ์ตูนสอนเด็กๆ ให้รู้จักวัฒนธรรมประเพณีก็จะดีมากเลย” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 ที่กล่าวว่า “คนรุ่นเราก็ใช้หมอร้อง-หมอลำเป็นสื่อในงานบุญต่างๆ นี่ถ้ามีการตูนเป็นสื่อให้เด็กๆ ด้วยก็ดีมากเลยครับ” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10 ที่กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เข้าถึงได้ทุกเพศ ทุกวัย หากผลิตสื่อออกมาได้อย่างเหมาะสม” และเชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11 ที่กล่าวว่า “การใช้สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประชาสัมพันธ์งานบุญบั้งไฟ สำหรับผมยังไม่เคยเห็นเท่าไรนะ ส่วนมากก็จะเป็นหนังเป็นละครซะมากกว่า หากเราผลิตสื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเราจะดีมากเลย เข้าถึงได้ทุกเพศ ทุกวัยอย่างสะดวก”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 4 (คนที่ 2, 3, 13, และ 14) มีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า “การสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ในการประชาสัมพันธ์ให้คนในหลายระดับได้รู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟนับว่าเป็นทางเลือกอีกแบบหนึ่งที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพราะสามารถเข้าถึงได้ทุกเพศทุกวัย” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2 กล่าวว่า “สื่อประเภทการ์ตูนเป็นสื่อที่สามารถผ่อนคลายอารมณ์เด็กดูได้ ผู้ใหญ่ดูดี การใช้การ์ตูนเป็นสื่อสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีเป็นทางเลือกที่เหมาะสม” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3 ที่กล่าวว่า “หากเราผลิตสื่อการ์ตูนวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดีๆ นะ จุดคุ้มค่าจะมีสูงมาก” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13 กล่าวว่า “คนในท้องถิ่นชอบอะไรที่ง่ายๆ ไม่ซับซ้อน ผมมองว่าสื่อการ์ตูนนี่แหละที่จะเข้าถึงชุมชนได้ง่ายขึ้น” และมีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 14 กล่าวว่า “สมัยปัจจุบันนี้เด็กๆ เก่งคอมพิวเตอร์กันเยอะแยะ คนรุ่นใหม่และสื่อแนวใหม่ๆ คือทางเลือกสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนให้คงอยู่กับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 5 (คนที่ 17, 18, 20, และ 23) มีความคิดเห็นในมุมมองเดียวกันว่า “การสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งที่ดี การผลิตสื่อควรมีการสำรวจตลาดความต้องการของชุมชน ความถูกต้องของเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ ความผสมผสานกลมกลืนกับท้องถิ่น ความคุ้มค่าและความคุ้มค่าของการผลิตสื่อ” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 17 กล่าวว่า “การสร้างสื่อการ์ตูนแบบนี้ก็ดีนะเป็นทางเลือกใหม่ที่ดี แต่การผลิตสื่อควรมีการสำรวจตลาดความต้องการของชุมชนด้วยนะ” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 18 ที่กล่าวว่า “ความถูกต้องของเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในการผลิตสื่อเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะถ้าเราเผยแพร่สิ่งผิดๆ หรือการบิดเบือนประวัติศาสตร์ ผู้ชมก็จะรู้ในสิ่งผิดๆ ไปเรื่อย” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 20 ที่กล่าวว่า “ถ้ามีสื่อการ์ตูนที่เป็นแบบท้องถิ่นแบบชาวบ้านๆ ก็จะเป็นเสน่ห์อีกรูปแบบหนึ่ง” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 23 ที่กล่าวว่า “ผมมองว่าสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการผลิตสื่อการ์ตูนอนิเมชันที่ควรคำนึง คือความผสมผสานกลมกลืนกับท้องถิ่น ความคุ้มค่าและความคุ้มค่าของการผลิตสื่อ”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 6 (คนที่ 16, 19, และ 22) ได้มีความคิดเห็นที่เป็นไปในมุมมองเดียวกันว่า “การสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างเกี่ยวกับภาพยนตร์ที่สะท้อนเรื่องราวและความบันเทิงในหลายรูปแบบ หากมีการสร้างในเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นก็น่าสนใจ” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 16 ได้ยิ้มแล้วกล่าวว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ส่วนก็เป็นแนวภาพยนตร์ สื่อที่แสดงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเห็นได้น้อยมาก” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 19 ที่กล่าวว่า “การสร้างภาพยนตร์การ์ตูนส่วนมากก็นั่นชื่อเสียงและผลกำไรนะ แต่นี่สร้างเพื่ออนุรักษ์ท้องถิ่น น่าชื่นชมและเห็นด้วยอย่างมาก” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 23 ที่กล่าวว่า “ส่วนมากจะเป็นภาพยนตร์ที่สะท้อนเรื่องราวและความบันเทิงในรูปแบบต่างๆ นะ แต่ถ้าหากมีการสร้างในเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจะดีมากเลยละ”

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังกล่าว พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ให้คนในสังคมได้รู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) มีความเป็นไปได้และความเหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบัน มีดังนี้

1) การโฆษณา ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นควรมีแนวทางและวิธีการที่หลากหลาย สื่อที่ใช้ต้องมีความเหมาะสมกับธรรมชาติของท้องถิ่น

2) การประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณีส่วนใหญ่จะขึ้นป้ายและการโฆษณาผ่านสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์เป็นหลัก สำหรับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ก็นับว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่แปลกดี

3) การสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ นับว่าเป็นแนวทางการประชาสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้ข่าวสารเข้าถึงผู้คนทุกระดับในชุมชนได้อย่างเหมาะสม

4) การสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ในการประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟเป็นทางเลือกอีกแบบหนึ่งที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพราะสามารถเข้าถึงได้ทุกเพศทุกวัย

5) การผลิตสื่อควรมีการสำรวจตลาดความต้องการของชุมชน ความถูกต้องของเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ ความผสมผสานกลมกลืนกับท้องถิ่น ความคุ้มค่าและความคุ้มค่าของการผลิตสื่อ

6) ควรสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ในเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ ซึ่งบริบทของข้อมูลดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ, แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม, แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา, และแนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม ตามที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) ดังที่ได้ปรากฏในบทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นข้อคำถามที่ 4 สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร?

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 23 คน พบประเด็นสาระสำคัญด้านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร โดยผู้วิจัยได้จัดกลุ่มแนวความคิดเห็นที่มีความคล้ายคลึงกันของผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 6 กลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 (คนที่ 5, 6, 9, และ 11) ได้มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟควรเป็นสื่อที่ผู้ชมสามารถใช้จินตนาการได้อย่างไม่มีขอบเขต” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 กล่าวว่า “ผมมองว่าสื่อการ์ตูนที่ดี ผู้ชมต้องสามารถมองได้อย่างสร้างสรรค์” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 ที่กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนส่วนมากก็มักจะเน้นไปที่ความสนุกสนาน เรียบง่าย เข้าใจง่ายแบบเด็กๆ” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9 กล่าวว่า “เข้าใจง่ายและกลมกลืนกับธรรมชาติคือสื่อที่ดี” และได้มีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11 กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนต้องเป็นธรรมชาติ เน้นเรียบง่าย น่ารัก และสร้างสรรค์ สามารถคิดต่อเนื่องได้”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 (คนที่ 1, 3, 7, และ 10) ได้มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟควรเป็นสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนและเข้าใจยากให้ง่ายขึ้น” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนสามารถดูได้ทุกเพศ ทุกวัย หากสนุกสนานและเข้าใจง่าย” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3 ที่กล่าวว่า “เด็กๆ จะชอบการ์ตูนที่น่ารัก เล่นสนุก จำชื่อง่ายๆ นะ” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 กล่าวว่า “โดยธรรมชาติคนเราชอบสื่ออะไรที่

เรียบง่าย เฟลิดเฟลิน ไม่น่าเบื่อซึ่งนั่นก็คือการ์ตูน แต่ถ้าเรานำการ์ตูนมาเป็นสื่อทางวัฒนธรรม ประเพณีจะเกี่ยวข้องกับคนทุกเพศทุกวัยนะ ดังนั้น ผมมองว่าควรเป็นสื่อที่ไม่ซับซ้อนและสะท้อนให้คนเข้าใจความหมายได้ตรงประเด็นที่ต้องการสื่อออกไป” และมีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10 กล่าวว่า “การสร้างการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ผมมองว่าเป็นเรื่องละเอียดอ่อนนะ เพราะเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ คน และสถานการณ์ปัจจุบันด้วย หากเราผลิตสื่อที่สามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนและเข้าใจยากให้ง่ายขึ้น นั่นคือความสมบูรณ์ของสื่อที่แท้จริง”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 3 (คนที่ 2, 4, 8, และ 12) ได้มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่ใช้อธิบายหรือแสดงความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2 กล่าวว่า “สื่อควรเข้าใจได้ง่ายและเห็นภาพที่ชัดเจน” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 4 ที่กล่าวว่า “ควรเป็นสื่อที่สามารถอธิบายเรื่องยากๆ ให้เป็นเรื่องที่ง่าย” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8 กล่าวว่า “ผมมองว่าสื่อประเภทใดๆ ก็ตาม ถ้าสามารถอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้ สื่อนั้นก็ได้รับความนิยมและมีการพัฒนาที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ” และมีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12 กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรเป็นสื่อที่สามารถแสดงความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 4 (คนที่ 14, 15, 17, และ 21) มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่ใช้อธิบายหรือเน้นส่วนสำคัญให้ชัดเจนและกระจ่างชัดขึ้นได้” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 14 กล่าวว่า “ผมมองว่าสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีควรกระชับและชัดเจนทางเนื้อหา” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15 ที่กล่าวว่า “ผมเชื่อว่าสื่อการ์ตูนควรมีความสนุกสนานที่แฝงไปด้วยสาระจะบรรลุเป้าหมายของการผลิตสื่อ” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 17 ที่กล่าวว่า “การอธิบายจุดเน้นสาระสำคัญๆ ที่เป็นประเด็นเข้าใจยากของเรื่องราวต่างๆ ให้ผู้คนกระจ่างคือสื่ออนิเมชัน (Animation) ที่ดี” และมีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 21 กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมควรเป็นสื่อที่ใช้อธิบายหรือเน้นส่วนสำคัญให้ชัดเจนและกระจ่างขึ้นได้”

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 5 (คนที่ 13, 16, 18, และ 22) ได้มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่สามารถเสริมสร้างสติปัญญาให้เด็กๆ ได้อย่างดีเยี่ยม” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13 กล่าวว่า “โดยธรรมชาติแล้วเด็กๆ ชอบดูการ์ตูน ดังนั้น การ์ตูนคือสื่อประเภทหนึ่งที่จะช่วยเสริมความรู้ให้กับเด็กๆ” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 16 ที่กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนใดที่เสริมสร้างพัฒนาการของเด็กๆ ให้เจริญก้าวหน้าได้ดี สื่อการ์ตูนนั้นละคือสื่อการ์ตูนที่เหมาะสมและดี” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 18 กล่าวว่า “เด็กๆ จะชอบดูการ์ตูนมาก หากเราสร้างการ์ตูนที่แฝงความรู้ของท้องถิ่นให้เด็กๆ ได้รับรู้ จะส่งผลต่อการพัฒนาเด็ก ครอบครัวและชุมชนนั้นๆ” และมีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 22 กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและเหมาะสม ควรเป็นสื่อที่สามารถเสริมสร้างสติปัญญาให้วัยเด็กๆ ได้อย่างดี”

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 6 (คนที่ 19, 20, และ 23) ได้มีความคิดเห็นที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟควรเป็นสื่อที่สามารถรับชมได้ทุกเพศทุกวัย สามารถสร้างความผูกพันกัน ครอบครัว และในอนิเมชันจะแฝงไปด้วยข้อคิดคติสอนใจในรูปแบบต่างๆ” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 19 กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนควรเป็นสื่อที่สามารถรับชมได้ทุกเพศทุกวัย” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 20 ที่กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนควรเป็นสื่อที่สามารถสร้างความผูกพันกัน ครอบครัว” และมีความสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 23 กล่าวว่า “สื่ออนิเมชัน (Animation) ไม่ควรเน้นเฉพาะแต่ความสนุกสนานจนเกินไป และในอนิเมชันจะแฝงไปด้วยข้อคิดคติสอนใจต่างๆ ด้วยเช่นกัน”

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าว พบว่า สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่ผู้ชมสามารถใช้จินตนาการได้อย่างไม่มีขอบเขต
- 2) สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนและเข้าใจยากให้ง่ายขึ้น
- 3) สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่ใช้อธิบายหรือแสดงความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้
- 4) สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่ใช้อธิบายหรือเน้นส่วนสำคัญให้ชัดเจนและกระจ่างขึ้นได้
- 5) สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่สามารถเสริมสร้างสติปัญญาให้วัยเด็กๆ ได้อย่างดีเยี่ยม
- 6) สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและมีความเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่สามารถรับชมได้ทุกเพศทุกวัย สามารถสร้างความผูกพันกัน ครอบครัว และในการ์ตูนอนิเมชันจะแฝงไปด้วยข้อคิดคติสอนใจในรูปแบบต่างๆ

ทั้งนี้ ซึ่งบริบทของข้อมูลดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ, แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม,

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา, และแนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม ตามที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) ดังที่ได้ปรากฏในบทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นข้อคำถามที่ 5 หากมีสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีการนำไปประยุกต์ใช้อย่างไรบ้าง?

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 23 คน พบประเด็นสาระสำคัญด้านการประยุกต์ใช้สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร โดยผู้วิจัยได้จัดกลุ่มแนวความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันของผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 6 กลุ่ม แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 (คนที่ 3, 5, 6, และ 7) มีความคิดเห็นที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันว่า “การโฆษณาประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟด้วยสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรมีการนำไปเผยแพร่ในระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) สื่อออนไลน์ประเภทต่างๆ เช่น Facebook, Line, YouTube เป็นต้น” โดยผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 3 ได้กล่าวว่า “ปัจจุบันการสื่อสารต่างๆ ง่ายมากและมีความสะดวกมาก เราสามารถประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของเราผ่านสื่อออนไลน์ได้อย่างสะดวก” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 5 ที่กล่าวว่า “ทุกวันนี้เขาทันสมัยกันหมดแล้ว สื่อออนไลน์สามารถแพร่กระจายข่าวไปได้อย่างรวดเร็ว” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 ที่กล่าวว่า “ทุกวันนี้ง่ายไปหมดแล้วทุกอย่างครับ แค่มีโทรศัพท์เครื่องเดียวก็ทำได้ทุกอย่างแล้วละ ไม่ยากเลยเรื่องประชาสัมพันธ์ ขอเพียงให้สื่อการ์ตูนของเราเจ๋งก็พอแล้ว” และเชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 7 ที่กล่าวว่า “ทุกวันนี้ใครไม่รู้อะไรก็ถาม YouTube สื่อประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟเผยแพร่ผ่าน YouTube ง่ายสุดและคนเห็นเยอะด้วย”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 (คนที่ 2, 6, 10, และ 15) ได้มีความคิดเห็นในแนวทางเดียวกันว่า “การประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ผู้สื่อสารควรมีการนำไปเผยแพร่ในระบบการกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2 กล่าวว่า “การประชาสัมพันธ์สื่อประเพณีบุญบั้งไฟควรโฆษณาผ่านสื่อโทรทัศน์” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 6 ที่กล่าวว่า “การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์สื่อประเพณีบุญบั้งไฟอย่างน้อยควรผ่านสื่อวิทยุ” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 10 ที่กล่าวว่า “การโฆษณา การประชาสัมพันธ์สื่อวัฒนธรรม ประเพณีบุญบั้งไฟควรผ่านนักจัดรายการวิทยุชุมชน” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 15 ที่กล่าวว่า “การประชาสัมพันธ์สื่อประเพณีบุญบั้งไฟบ้านเราควรผ่านนักจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ และดีเจ (D.J.) ต่างๆ เพราะคนเฒ่า คนแก่ ชาวบ้านหลายๆ คนไม่มีความรู้ ความสามารถในระบบอินเทอร์เน็ต จะชอบฟังวิทยุขณะทำงาน และดูโทรทัศน์เป็นหลัก”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 3 (คนที่ 8, 9, 11, และ 12) ได้มีความคิดเห็น มีมุมมองที่ตรงกันว่า “การประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรนำเสนอไปให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ห้างสรรพสินค้า หรือสถานที่ที่มีการจัดกิจกรรม เป็นต้น” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 8 กล่าวว่า “ผู้จัดงานควรนำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟไปโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยการเปิดโทรทัศน์ให้ผู้มาติดต่อราชการได้ชมในขณะรองาน” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 9 ที่กล่าวว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำสื่อประชาสัมพันธ์ไปเปิดที่เทศบาล หรือ อบต. ให้ผู้มาติดต่องานได้ชม” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 11 ที่กล่าวว่า “ห้างสรรพสินค้าคือสถานที่ที่คนไปซื้อของเยอะแยะ ดังนั้น เราควรนำสื่อไปประชาสัมพันธ์ที่นั่นด้วยนะ” และสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 12 ที่กล่าวว่า “คนแม่มีเวลานี้แล้วนะ เขาจะไปเปิดมอมมีคอนหลาย ๆ เนาะให้ที่บ้านเห็นได้เบิ่ง ได้แงงนากัน.(หากเรามีสื่อแล้วก็สมควรนำไปเผยแพร่ในที่ชุมชน/สาธารณะชน)”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 4 (คนที่ 14, 16, 18, และ 19) มีความคิดเห็นที่สื่อความหมายในลักษณะเดียวกันว่า “การโฆษณาประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรนำไปให้หน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และศาสนสถาน เป็นต้น ช่วยประชาสัมพันธ์” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 14 กล่าวว่า “ด้านวัฒนาอารามเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชุมชน เวลาจัดงานวัดก็สมควรที่จะมีสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ไปประชาสัมพันธ์ด้วยก็ดีนะ” ซึ่งได้สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 16 ที่กล่าวว่า “การประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรนำไปให้การท่องเที่ยวของทุกจังหวัดช่วยประชาสัมพันธ์อีกแรงหนึ่ง” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 16 ที่กล่าวว่า “วัฒนธรรมจังหวัดต้องนำเสนอไปโฆษณาประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง นี่ก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะทำให้คนรู้จักมากขึ้น” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 18 ที่กล่าวว่า “การประชาสัมพันธ์สื่อประเพณีบุญบั้งไฟ ต้องร่วมมือกันหลายๆ ฝ่ายถึงจะสำเร็จได้” และเชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 19 ที่กล่าวว่า “ควรนำสื่อประชาสัมพันธ์ไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นต้น นำไปเผยแพร่อีกด้านหนึ่ง”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 5 (คนที่ 1, 13, 17, และ 20) ได้มีความคิดเห็นโดยภาพรวมที่เป็นไปในทิศทางการพัฒนากระบวนการว่า “การประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรให้ผู้มีหน้าที่ท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม เป็นต้น นำไปประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนในชุมชนได้รับรู้” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1 กล่าวว่า “กำนัน ผู้ใหญ่บ้านควรนำสื่อไปเผยแพร่ในพื้นที่รับผิดชอบของตนด้วยนะ” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 13 ที่กล่าวว่า “ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านควรนำสื่อไปประชาสัมพันธ์ที่หมู่บ้านตนเองอย่างต่อเนื่อง” สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 17 ที่

กล่าวว่า “ผู้นำกลุ่ม ผู้นำคัมในหมู่บ้านก็ช่วยประชาสัมพันธ์ได้ดีในระดับหนึ่งนะ ขอให้เราเข้าถึงกลุ่ม เขาก็พอ” และเชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 20 ที่กล่าวว่า “ต้องประชาสัมพันธ์ในที่มืองและมี ชุมชน”

(สัมภาษณ์วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มที่ 6 (คนที่ 19, 21, และ 23) มีความคิดเห็นโดยภาพรวมในทิศทาง การพัฒนากระบวนการว่า “การประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับ ในจังหวัดยโสธร” ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 19 กล่าวว่า “สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ต้องนำไปใช้ในโรงเรียนให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ ได้ศึกษานะ เพราะเด็กๆ จะชอบการ์ตูนมาก” ซึ่งสอดคล้อง กับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 21 ที่กล่าวว่า “โรงเรียนต้องนำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณี บุญบั้งไฟไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนด้วยนะ เด็กนักเรียนต้องรู้จักวัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน ตัวเองและสามารถถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้ ตรงนี้สำคัญมาก ผมมองเช่นนั้น” สอดคล้องกับผู้ให้ สัมภาษณ์คนที่ 19 ที่กล่าวว่า “การโฆษณาประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณี บุญบั้งไฟ ควรนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับในจังหวัดยโสธร” และ เชื่อมโยงกับผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 23 ที่กล่าวว่า “เด็กเล็ก เด็กน้อยกะมักเบ่งการ์ตูน คุณครูกะล่อให้เด็ก น้อยบ่กวนด้วยการ์ตูนนะ คั่นแม่นเฮาให้เขาเบ่งการ์ตูนเรื่องบุญ เรื่องบาป เรื่องประเพณีเก่าแก่มั่น กะดีคักโพดแล้ว โรงเรียนคือหม่องสำคัญที่สืเอ็ดเรื่องนี้กับเด็กน้อยได้ดี เด็กน้อยล้งคนบ่ยานพ้อแม่กะมี แต่ว่าย่านครู.(เด็กชอบดูการ์ตูน หากครูเปิดสื่อการ์ตูนที่เกี่ยวกับบุญประเพณีก็ดีมากเลย โรงเรียน สามารถทำเรื่องแบบนี้ได้ดีกว่าที่บ้าน เพราะบางครั้งเด็กจะไม่กลัวพ้อแม่ แต่จะเชื่อฟังครู”

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังกล่าว พบว่า สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีการนำไปประยุกต์ใช้ใน บริบท ดังนี้

- 1) การประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรมีการนำไปเผยแพร่ใน ระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) สื่อออนไลน์ประเภทต่างๆ เช่น Facebook, Line, YouTube เป็นต้น
- 2) การประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรมีการนำไปเผยแพร่ผ่าน ระบบวิทยุและโทรทัศน์ เพื่อครอบคลุมผู้สูงอายุ
- 3) การโฆษณา ประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรนำไปให้หน่วยงานของรัฐ ผู้แทนภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ห้างสรรพสินค้า หรือสถานที่ มีการจัดกิจกรรม เป็นต้น
- 4) การโฆษณาประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรนำไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และศาสนสถาน เป็นต้น

5) การโฆษณาประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรให้ผู้นำในระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน ระดับกลุ่ม เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม เป็นต้น นำไปประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้

6) การโฆษณาประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับ ในจังหวัดยโสธร

ทั้งนี้ ซึ่งบริบทของข้อมูลดังกล่าวได้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กับแนวคิดและประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญบั้งไฟ, แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม, แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา, และแนวคิดกระบวนการการสร้างและการพัฒนานวัตกรรม ตามที่ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Literature Review) ดังที่ได้ปรากฏในบทที่ 2 เอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นข้อที่ 6 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้ให้สัมภาษณ์

1) ชาวบ้านควรมีการส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมประเพณีสู่คนรุ่นใหม่ โดยเน้น สร้างความรู้ ความเข้าใจในสาระสำคัญของงานประเพณีพิธีกรรมเพื่อให้คนรุ่นใหม่มีการสืบต่องาน ประเพณีพิธีกรรมต่อไปโดยไม่หลงลืมวัตถุประสงค์และอุบายวิธีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ

2) ภาครัฐควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยอาศัย รากฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมทั้งการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การประยุกต์และการสร้างใหม่อย่างเหมาะสม

3) หน่วยงานด้านการศึกษาควรมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอื่นๆ เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นฐานของตน ควบคู่ไปกับวิทยาการสมัยใหม่ เป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่ได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การหวงแหน รักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

4) หน่วยงานส่วนท้องถิ่นทุกระดับควรเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณี ร่วมกับชาวบ้าน รวมถึงการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงวัตถุประสงค์ ดั้งเดิมของประเพณีพิธีกรรม อันจะนำมาซึ่งการเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม และ ดำเนินงานด้านวัฒนธรรมประเพณีอย่างถูกต้องและมีความเหมาะสมต่อไป

4.5 ผลการทดสอบสมมติฐานและสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

4.4.1 สมมติฐานการวิจัย

1) หลักธรรมคืออารักขสัมปทามีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร อยู่ในระดับมาก

4.4.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

1) ประชาชนนำหลักอารักขสัมปทามาปฏิบัติอันเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุต่อค่า ความสัมพันธ์ของการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธรและมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.20) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4.4.3 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานและสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน อภิปรายผลได้ ดังนี้

ประชาชนนำหลักอารักขสัมปทานมาปฏิบัติอันเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุต่อความสัมพันธ์ของการสร้างและพัฒนาสื่อวัฒนธรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธรและมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.20) ประกอบด้วย ดังนี้

1) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของประเพณีบุญบั้งไฟ ($\bar{X}$ 4.16)

2) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟ ($\bar{X}$ 4.15)

3) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ ($\bar{X}$ 4.32)

4) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ($\bar{X}$ 4.16)

5) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน ($\bar{X}$ 4.24)

ดังนั้น เมื่อนำข้อมูลค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ทั้ง 5 ด้าน คือ

1) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ

2) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟ

3) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ

4) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5) การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน

แล้วนำมาหาผลเฉลี่ยรวม พบว่า มีค่าเฉลี่ยมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.20) ซึ่งผลของค่าเฉลี่ยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 4.16 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

การนำหลักอารักขสัมปทานมาใช้ในการสร้างสื่อนวัตกรรม การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ	จำนวนค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน จากการทดสอบ Chi-square
1. การเล่าเรื่องประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้ลูกหลานฟัง	4.218
2. การอธิบายเรื่องประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้เพื่อนๆ ฟัง	3.286
3. การจดบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้	1.777
4. การบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์	75.684**
5. การนำเสนอเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบเอกสารหรือโปสเตอร์	163.067**
6. การรณรงค์เพื่อให้การจัดประเพณีบุญบั้งไฟเป็นไปอย่างถูกต้อง	1.320**
7. ห้ามชุมชนไม่ให้มีการแสดงกิจกรรมที่ผิดเพี้ยนจากประเพณี	1.211
8. ส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ	22.507**
9. อธิบายการแต่งกายที่เหมาะสมและถูกต้องกับงานประเพณีบุญบั้งไฟ	0.420
10. การรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดั้งเดิม	1.432
11. การให้ทุนทรัพย์ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงอันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ ของชุมชน	21.555**
12. การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ	81.260**
13. จัดให้มีการถ่ายทอดการรำเซิ้งบั้งไฟจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่	8.234
14. การเพิ่มรางวัลในกิจกรรมการประกวดขบวนบั้งไฟสวยงามและอื่นๆ	9.121
15. การเผยแพร่กิจกรรมงานประเพณีบุญบั้งไฟด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง	15.116**
16. สนับสนุนและจัดให้มีพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ	8.321
17. จัดให้มีการอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	4.725
18. การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟ เชิงอนุรักษ์	4.755**
19. การติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ	6.250
20. จัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	8.191
21. การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟกับประเทศในประชาคม อาเซียน	7.124
22. การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟ เชิงอนุรักษ์ด้วยภาษาในกลุ่มประชาคมอาเซียน	55.408**
23. การจัดทำสื่อมัลติมีเดียงานประเพณีบุญบั้งไฟเผยแพร่ในกลุ่มประชาคม อาเซียน	4.732
24. การจัดสัมมนาโครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลุ่มประชาคมอาเซียน	9.230
25. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับ ความต้องการในกลุ่มประชาคมอาเซียน	8.240
	8.655

ตารางที่ 4.16 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นเกี่ยวกับ
ความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง

หมายเหตุ ** หมายถึง ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

และผลการวิจัยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ซึ่งสามารถสรุปโดยภาพรวมได้ ดังนี้

“การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นควรมีแนวทางและวิธีการที่หลากหลาย สื่อ (Media) ที่ใช้ต้องมีความเหมาะสมกับธรรมชาติของท้องถิ่น การผลิตสื่อควรมีการสำรวจตลาดด้านความต้องการของชุมชน ความถูกต้องของเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ความผสมผสาน ความกลมกลืนกับธรรมชาติของท้องถิ่น ความคุ้มค่า และความคุ้มค่าของการผลิตสื่อต่างๆ สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรเป็นสื่อที่สามารถรับชมได้ทุกเพศทุกวัย สามารถสร้างความผูกพันกับคนในครอบครัว และในการ์ตูนอนิเมชันจะแฝงไปด้วยข้อคิดหรือคติสอนใจในรูปแบบต่างๆ การประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรมีการนำไปเผยแพร่ในระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) สื่อออนไลน์สมัยใหม่ประเภทต่างๆ เช่น Facebook, Line, YouTube เป็นต้น และการประชาสัมพันธ์สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ ควรนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับ ในจังหวัดยโสธร หน่วยงานการศึกษาควรมีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอื่นๆ เพื่อให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นฐานของตน ควบคู่ไปกับวิทยาการสมัยใหม่เป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงความสำคัญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การหวงแหน รักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป”

(สรุปภาพรวมของการสัมภาษณ์ วันที่ 13-14-15 ธันวาคม 2562)

4.6 การสร้างสื่อวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ

เพื่อเป็นการตอบโจทย์การวิจัยในวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1.3.2 เพื่อสร้างสื่อวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ และวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1.3.3 เพื่อพัฒนาสื่อวัฒนธรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้วิจัยได้แปลผลข้อมูลการวิจัยที่ได้รับจากข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) และข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แล้วนำมาเป็นกรอบหลักในการสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ

2) ผู้วิจัยได้ประชุมและจัดทำโครงร่างการผลิตสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่มีความเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟตามกรอบ (Concept) ของข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเชิงปริมาณ (Quantitative Data) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

3) ผู้วิจัยได้นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ (ฉบับร่าง) ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสื่ออนิเมชัน (Animation) และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม จำนวน

23 คน ให้ทำการตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของสื่อ พร้อมทั้งปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

4) นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง

5) นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปสอบถามความถูกต้องแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการ “Data Triangulation” หรือการเปรียบเทียบและตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งแรก มาเปรียบเทียบความเสถียรของข้อมูลกับข้อมูลปัจจุบันของผู้ให้สัมภาษณ์ (Pre data-Post data) จำนวน 23 คน (ใช้กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ชุดเดิม)

6) นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ไปตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการ “Data Triangulation” หรือ “การเปรียบเทียบและตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน

7) นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีบุญบั้งไฟและนำไปเผยแพร่ในส่วนงานต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดยโสธร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน โรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ เป็นต้น

4.7 การนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในท้องถิ่นและการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

เพื่อเป็นการตอบโจทย์การวิจัยในวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1.3.3 เพื่อพัฒนาสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้วิจัยได้นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟไปประชาสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำคุ้ม และกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

2) ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มเสวนากลุ่มเยาวชนเพื่อชี้แจงผลการวิจัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งการสร้างเครือข่ายนักประชาสัมพันธ์รุ่นใหม่เพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร

3) นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟประชาสัมพันธ์และประยุกต์ใช้ในชุมชนวัดวิถีในเขตพื้นที่ของจังหวัดยโสธร

4) นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟไปเผยแพร่ในส่วนงานต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดยโสธร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยชุมชน โรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ

5) นำผลงานวิจัยไปเขียนเป็นบทความวิจัยและบทความวิชาการ ตีพิมพ์ในระบบออนไลน์ (Online) และในวารสารที่ได้รับการรับรองจากฐาน TCI.

6) การติดตามประเมินผลการวิจัยและการประยุกต์ใช้ผลงานวิจัยในปีถัดไป พร้อมทั้ง การรายงานผลให้สถาบันวิจัยฐานสงวรและหน่วยงานที่ให้ทุนการวิจัย (วช.) ได้รับทราบความคืบหน้าและผลสัมฤทธิ์ในโอกาสต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสร้างและพัฒนาสื่ออนิเมชันเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ” เป็นการศึกษาเพื่อที่จะนำเอาผลของการวิจัย (Research Results) และองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและบูรณาการให้เข้ากับบริบทของสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนวิถีท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการด้านวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟของชาวจังหวัดยโสธร โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร 2) เพื่อสร้างสื่ออนิเมชันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ และ 3) เพื่อพัฒนาสื่ออนิเมชันและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

สำหรับประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยทั้งหมด จำนวน 20,283 คน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จำนวน 377 คน และมีกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จำนวน 23 คน โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นรายบุคคล และในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณ (Questionnaire) จำนวน 2 ชุด เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จำนวน 1 ชุด พร้อมทั้งได้นำข้อมูลการวิจัยไปประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Parson's Correlation Coefficient) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการประมวลผล (Data Processing) การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Describe) ตามลำดับ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน คือการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 377 ชุด และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมและผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสื่ออนิเมชัน (Animation) จำนวน 23 คน และแปลผลของข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

5.1.1 การสรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

การสรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้
วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ จำนวน 4 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.37) ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X}$ 4.41) อธิบายได้ว่า การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีแหล่งกำเนิดมาจากวรรณกรรมและความเชื่อของท้องถิ่นได้การสร้างคามภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนซึ่งมีคุณค่าต่อประชาชนทั่วไปและอนุชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนของท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนสืบไป

2) องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X}$ 4.22) อธิบายได้ว่า ความเชื่อในประเพณีบุญบั้งไฟนับว่าเป็นประเพณีที่ทำให้เกิดความสามัคคี รักใคร่ ประองดองระหว่างหมู่บ้านชุมชนและประชาชน รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนอีสาน ประเพณีบุญบั้งไฟได้แสดงออกถึงความเชื่อและพันธสัญญาที่มนุษย์ได้ทำไว้กับพญาแถน โดยพิธีการขอฝนที่ให้ทำการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยส่งสัญญาณการสื่อสารผ่านการจุดบั้งไฟไปบอกในกรณีต้องการน้ำฝนและการส่งสัญญาณเสียงร้องของกบ เขียด อีงอ่าง และเสียงว่าวสะนูไปบอกพญาแถนในกรณีที่ความต้องการน้ำของตนเพียงพอแล้ว

3) องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร ด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X}$ 4.48) อธิบายได้ว่า การสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่ การประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม และกระบวนการจุดบั้งไฟของผู้ดำเนินงานเป็นบริบทของกิจกรรมที่ต้องมีความเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืนที่แสดงออกถึงเสน่ห์ของงานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะกรรมการจัดงานบุญบั้งไฟควรมีการทบทวน การดำเนินงาน และการให้การสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

4) องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยระดับมาก ($\bar{X}$ 4.38) อธิบายได้ว่า วัฒนธรรมและประเพณีบุญบั้งไฟสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนมีวิถีของการดำรงชีพอยู่ดี มีความสุข สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างคุณธรรมทางจิตใจ สร้างความสามัคคี และความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชน ดังนั้นการส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชนในท้องถิ่น สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการประเพณีบุญบั้งไฟ ผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนกำหนดรูปแบบการจัดงานบุญบั้งไฟ นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีต่อกระบวนการสืบสานประเพณีอันดีงามที่จะต้องเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟให้มีความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

1) ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมก็ควรที่จะมีการอนุรักษ์ให้คงอยู่เหมือนเดิม ทั้งนี้เพราะว่าในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยน ปรับปรุง และเปลี่ยนรูปแบบออกไป เช่น มีการสมโภชงานที่ผิดแปลกไปในรูปแบบทางสื่อลามก การนุ่งน้อย ห่มน้อย เน้นการประชันเครื่องเสียงเกินขนาด รวมทั้งยังแฝงไปด้วยธุรกิจบางประการ

2) เมื่อมีการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นสินค้าหรือรายได้ชุมชนก็ต้องเน้นและให้ความสำคัญของความสมดุลระหว่างวัฒนธรรมกับการผลิตสินค้าด้วย

3) หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นแบบดั้งเดิมมานำเสนอผ่านสื่อให้เพิ่มมากขึ้น

4) หน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่นต่อไป และชุมชนจะสร้างคนเหล่านี้ขึ้นมาทดแทนอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย 2 เพื่อสร้างสื่อวัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร
สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อวัฒนธรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ประกอบด้วย 5 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.20) ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.16) อธิบายได้ว่า การนำเสนอวัฒนธรรมทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronics) การนำเสนอเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบเอกสารหรือโปสเตอร์ (Poster) และการจัดบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้ในรูปแบบของนวัตกรรมสมัยใหม่ นับว่าเป็นสิ่งสนใจที่สำคัญและเป็นแนวทางในการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีบุญบั้งไฟให้เป็นที่รับรู้ของสังคมโลกออนไลน์ (Online) อย่างกว้างขวาง และการนำเสนอในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นช่องทางที่สำคัญมาก

2) ด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.15) อธิบายได้ว่า ชุมชนสามารถสร้างเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองได้ มีการอนุรักษ์การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณี การสนับสนุน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และชุมชนสามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองได้ตามวิถีของวัฒนธรรมอันดีงาม คือการอนุรักษ์เพื่อให้การจัดประเพณีบุญบั้งไฟเป็นไปอย่างถูกต้อง ส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ และการรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดีงามแบบดั้งเดิม

3) ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.32) อธิบายได้ว่า การเผยแพร่กิจกรรมงานประเพณีบุญบั้งไฟด้วยสื่อโฆษณาและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ และการให้ทุนทรัพย์ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงอันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชน เป็นแนวทางในการส่งเสริมการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และอยู่คู่ชุมชนต่อไป

4) ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.16) อธิบายได้ว่า การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ จัดให้มีการอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ และจัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร

5) ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.24) อธิบายได้ว่า การจัดทำสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) งานประเพณีบุญบั้งไฟเผยแพร่ในกลุ่มประชาคมอาเซียน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับความต้องการในกลุ่มประชาคมอาเซียน การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ด้วยภาษาในกลุ่มประชาคมอาเซียน และการจัดสมมนาโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลุ่มประชาคมอาเซียนเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นเชิงอนุรักษ์ของประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร

2. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสร้างสื่อวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

1) สื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์ที่ผ่านมามีส่วนมากผลิตออกมาจากภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนและท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมหรือการพัฒนาปรับปรุงหรือไม่ อย่างไร

2) สื่อที่ใช้ประชาสัมพันธ์ควรมีความต่อเนื่องและมีความทันสมัยมากขึ้น

3) การนำเสนอสื่อในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT.) ที่มีความก้าวหน้าอย่างมากในปัจจุบัน ชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีแนวทางปฏิบัติหรือการปรับตัวอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย 3 เพื่อพัฒนาสื่อวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ

ความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) จำนวน 5 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.28) อธิบายได้ว่า ความเหมาะสมของการสร้างและพัฒนาสื่อวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านเนื้อหาการผลิตสื่อจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

1) การบูรณาการประวัติศาสตร์หรือประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) อย่างลงตัว

2) เนื้อหาในสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน

3) มีกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่สามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย

ตอนที่ 2 ความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง

ความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.14) อธิบายได้ว่า ความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ด้านภาพและเสียงจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

1) การสร้างรสนิยม เสน่ห์ หรือสิ่งที่ทำให้เกิดเชื่อในตัวละครอนิเมชัน (Animation) ควรประกอบด้วยวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างเหมาะสม

2) ภาพประกอบสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีความกลมกลืนแบบธรรมชาติและเอกลักษณ์ของประเพณีท้องถิ่นในปัจจุบัน

3) เสียงประกอบสื่อ (Soundtrack) และเสียงประกอบการบรรยายควรมีเสียงดนตรีพื้นบ้านหรือเสียงจากธรรมชาติมาประกอบการนำเสนอข้อมูล ส่วนประเด็นของภาพ เสียง และ

ตัวอักษร (Subtitle) ควรบรรยายเนื้อหาที่มีความเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย

5.1.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews)

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interviews) ซึ่งประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี และผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เป็นรายบุคคล จำนวน 23 คน ซึ่งได้คัดเลือกมาจาก 23 ชุมชน โดยใช้ตัวแทนแบบโควตา (Quota) ชุมชนละ 1 คน ในการสุ่มสัมภาษณ์แบบวิธีการบอกต่อ (Snowball Sampling) ในเขตพื้นที่ของอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เท่านั้น และผู้วิจัยได้จำแนกผลการสัมภาษณ์ออกเป็น 5 ประเด็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของชาวจังหวัดยโสธร สำคัญที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ในประเด็นดังต่อไปนี้

1) ประเพณีบุญบั้งไฟได้สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างความรัก ความสามัคคี และสามารถสร้างชื่อเสียงอย่างเป็นที่ประจักษ์ เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน คนรุ่นใหม่จะต้องให้ความสำคัญและเข้ามาเรียนรู้และร่วมกันสืบสานประเพณีร่วมกันต่อไป

2) ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นมรดกเชิงวัฒนธรรมเพื่อบันทึกคุณค่า สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนได้ สามารถสร้างความรู้ และความสนใจทางด้านวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้

3) ผลผลิตของประเพณีบุญบั้งไฟสะท้อนให้เห็นได้จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ การส่งเสริมและการสร้างวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสร้างสมรรถภาพ สามัคคี กลมเกลียว สร้างความสุขและสร้างรายได้ที่เกิดจากสินค้าทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนได้

4) การประชาสัมพันธ์และการสร้างสื่อในการประชาสัมพันธ์ให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างไร คือประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ทำนายในการบริหารจัดการประเพณีบุญบั้งไฟ

5) ผู้จัดงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์อันดั้งเดิมโดยให้เกิดมีความผสมผสานกลมกลืนกับสถานการณ์ในปัจจุบันอย่างสมดุลทั้งแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่

6) ประเพณีบุญบั้งไฟได้สะท้อนถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและการรักษาประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมความเคารพ ความนับถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักษ์รักษาคุ้มครองชุมชน และการรักษาคำมั่นสัญญาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ประเด็นที่ 2 ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เราจะสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนในปัจจุบันด้วยวิธีการ ดังนี้

1) แนวทางในการดำรงรักษาขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชน ซึ่งประกอบด้วยการสร้างความเชื่อมั่น การสร้างความศรัทธาต่อวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การสร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในชุมชนและการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี

2) กระบวนการบริหารจัดการงบประมาณสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่นและการประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบหลากหลายและทันสมัยจะสามารถธำรงรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชน

3) การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากผู้คนในชุมชน การมีส่วนร่วมของโรงเรียน สถานศึกษาทุกระดับ หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา คือปัจจัยหลักในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

4) การส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ และการรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดีงามแบบดั้งเดิม นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้านหนึ่งที่สามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

5) การส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ และการรักษารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดีงามแบบดั้งเดิม นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญด้านหนึ่งที่สามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

6) การให้ทุนทรัพย์ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงอันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชน การเพิ่มรางวัลในกิจกรรมการประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม ขบวนพ็อนรำ ขบวนเซิ้ง และกิจกรรมการเผยแพร่กิจกรรมด้วยสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงผลักดันให้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมีความมั่นคงและยั่งยืนได้

ประเด็นที่ 3 การประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) มีความเป็นไปได้และความเหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบัน ดังนี้

1) การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นควรมีแนวทางและวิธีการที่หลากหลาย สื่อที่ใช้ต้องมีความเหมาะสมกับธรรมชาติของท้องถิ่น

2) การประชาสัมพันธ์งานบุญประเพณีส่วนใหญ่จะขึ้นป้ายและการโฆษณาผ่านสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์เป็นหลัก สำหรับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ก็นับว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่ดี

3) การสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ นับว่าเป็นแนวทางการประชาสัมพันธ์อีกรูปแบบหนึ่งที่จะทำให้ข่าวสารเข้าถึงผู้คนทุกระดับในชุมชนได้อย่างเหมาะสม

4) การสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ในการประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟเป็นทางเลือกอีกแบบหนึ่งที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันเพราะสามารถเข้าถึงได้ทุกเพศทุกวัย

5) การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ควรที่จะมีการสำรวจตลาดความต้องการของชุมชน ความถูกต้องของเนื้อหาสาระทางประวัติศาสตร์ ความผสมผสานกลมกลืนกับท้องถิ่น ความคุ้มค่าและความคุ้มค่าของการผลิตสื่อ

6) ควรสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ในเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
ประเด็นที่ 4 สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) ควรเป็นสื่อที่ผู้ชมสามารถใช้จินตนาการได้อย่างไม่มีขอบเขต
- 2) ควรเป็นสามารถอธิบายเรื่องที่ซับซ้อนและเข้าใจยากให้ง่ายขึ้น
- 3) ควรเป็นสื่อที่ใช้อธิบายหรือแสดงความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้
- 4) ควรเป็นสื่อที่ใช้อธิบายหรือเน้นส่วนสำคัญให้ชัดเจนและกระจ่างขึ้นได้
- 5) ควรเป็นสื่อที่สามารถเสริมสร้างสติปัญญาให้วัยเด็กๆ ได้อย่างดี

6) ควรเป็นสื่อที่สามารถรับชมได้ทุกเพศทุกวัย สามารถสร้างความผูกพันกันในครอบครัว และในการ์ตูนอนิเมชันจะแฝงไปด้วยข้อคิดคติสอนใจในรูปแบบต่างๆ

ประเด็นที่ 5 สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีการนำไปประยุกต์ใช้ในบริบท ดังนี้

- 1) ควรมีการนำสื่อไปเผยแพร่ในระบบอินเทอร์เน็ต (Internet) สื่อออนไลน์ประเภทต่างๆ เช่น Facebook, Line, YouTube เป็นต้น
- 2) ควรมีการนำสื่อไปเผยแพร่ในระบบวิทยุ-โทรทัศน์
- 3) ควรนำสื่อไปให้หน่วยงานของรัฐ ผู้แทนภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ห้างสรรพสินค้าหรือสถานที่ที่มีการจัดกิจกรรม เป็นต้น
- 4) ควรนำสื่อไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น วัฒนธรรมจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และศาสนสถาน เป็นต้น
- 5) ควรให้ผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม เป็นต้น นำไปประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับรู้
- 6) ควรนำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษาทุกระดับ ในจังหวัดยโสธร

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) คือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 377 ชุด และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จากผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม และผู้เชี่ยวชาญด้านการทำบั้งไฟ เป็นต้น จำนวน 23 คน และการรายงานผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟในจังหวัดยโสธร

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.01) ดังนี้

1) องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านวัฒนธรรมและประเพณี โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.41) อธิบายได้ว่า ประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีแหล่งกำเนิดมาจากวรรณกรรมและความเชื่อของท้องถิ่นได้การสร้างควมภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนซึ่งมีคุณค่าต่อประชาชนทั่วไป และอนุชนรุ่นหลังโดยเฉพาะการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนสืบไป

2) องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.22) อธิบายได้ว่า การสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟนั้น นับว่าเป็นประเพณีที่ทำให้เกิดความสามัคคี รักใคร่ปรองดองระหว่างหมู่บ้านชุมชนและประชาชน เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนอีสาน รวมทั้งประเพณีบุญบั้งไฟได้แสดงออกถึงความเชื่อและพันธสัญญาที่มนุษย์ได้ทำไว้กับพญาแถนโดยการขอฝนให้ทำการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยส่งสัญญาณการสื่อสารผ่านการจุดบั้งไฟไปบอกในกรณีต้องการน้ำฝนและกระบวนการส่งสัญญาณเสียงร้องของกบ เขียด อึ่งอ่าง และเสียงว่าวสะนุไปบอกพญาแถนในกรณีที่ต้องการน้ำของตนเพียงพอแล้ว

3) องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.48) อธิบายได้ว่า การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่อลังการ การประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม และกระบวนการจุดบั้งไฟของผู้ดำเนินงานเป็นบริบทของกิจกรรมที่ต้องมีความเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืนที่แสดงออกถึงเสน่ห์ของงานประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนจากภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะกรรมการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟ ควรมีการทบทวนการดำเนินงานและการให้การสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

4) องค์ความรู้และการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.38) อธิบายได้ว่า วัฒนธรรมและประเพณีบุญบั้งไฟ ได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนมีวิถีการดำรงชีพอยู่ดี มีสุข สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างคุณธรรมทางจิตใจ สร้างความสามัคคี และความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชน ดังนั้น การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการประเพณีบุญบั้งไฟ และผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนกำหนดรูปแบบการจัดงานบุญบั้งไฟ นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญมากต่อการสืบสานประเพณีอันดีงามที่จะต้องเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟให้มีความยั่งยืน

ผลการวิจัยดังกล่าว มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ที่ได้จากทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและผู้เชี่ยวชาญด้านการทำสื่ออนิเมชัน (Animation) ที่มีมุมมองตรงกันว่า “ประเพณีบุญบั้งไฟได้สร้างคุณค่าทางจิตใจ สร้างความสามัคคี สร้างชื่อเสียงอย่างเป็นที่ประจักษ์ เป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ทุกคนต้องช่วยกันอนุรักษ์

ให้อยู่คู่กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน คนรุ่นใหม่จะต้องให้ความสำคัญและเข้ามาเรียนรู้และร่วมกันสืบสาน ประเพณีร่วมกันต่อไป ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นมรดกเชิงวัฒนธรรมเพื่อบันทึกคุณค่า สามารถส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนได้ สามารถสร้างความรู้ และความสนใจด้านวัฒนธรรมให้กับ นักท่องเที่ยวได้ ผลผลิตของประเพณีบุญบั้งไฟสะท้อนให้เห็นได้จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนใน พื้นที่ การส่งเสริมและการสร้างวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะสร้างสมั ครสมาน สามัคคี กลมเกลียว สร้างความสุขและสร้างรายได้ที่เกิดจากสินค้าทางวัฒนธรรมให้กับชุมชนได้ ประเพณีบุญบั้งไฟได้สะท้อนเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและการรักษา ประเพณีที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมความเคารพ ความนับถือต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาคุ้มครอง ชุมชน และการรักษาคำมั่นสัญญาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่จัดงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญ กับการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์อันดีงามแบบ ดั้งเดิมโดยให้ความสำคัญผสมผสานกลมกลืนกับสถานการณ์ในปัจจุบันอย่างสมดุลทั้งแบบดั้งเดิมและ สมัยใหม่”

ซึ่งได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2558)** ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมี ส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ” ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา มีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้อง และภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของครอบครัว ทำให้ ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนยังคงมีรุ่นหลาน สืบทอดต่อๆ กันมา จนถึงปัจจุบันแต่เป็นที่น่าเสียดาย ที่ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งในปัจจุบันแทบที่จะไม่เห็นและไม่มีผู้สืบทอด ทั้งนี้เพราะอิทธิพลจากเทคโนโลยี สมัยใหม่ที่เข้าสมัยใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงจนภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นคงเหลืออยู่เพียงคำบอกเล่าเท่านั้น ในส่วนของการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ท้องถิ่น พบว่า การสร้างกลุ่มอนุรักษ์ของ แต่ละภูมิปัญญา การส่งเสริม และการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและ สถาบันทางศาสนาเป็นสิ่งที่ผู้เกี่ยวข้องได้ให้ข้อเสนอแนะและการแสดงความคิดเห็นว่าสามารถทำให้ เกิดการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ได้

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ภัทรวรรณ จันทรศิริ (2560)** ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษา แนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิม โดยการใช้มีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและชุมชนบ้าน ดอนเชียง ตำบลลุมพุก อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร ” ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตประเพณี บุญบั้งไฟของบ้านดอนเชียงเป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดของหมู่บ้านในจำนวนประเพณีทั้งสิบสองเดือน เป็นการสืบทอดตำนาน ความเชื่อ และศรัทธาต่อการขอฝน ขอฟ้าจากพญาแถนด้วยการสื่อสารผ่าน บั้งไฟ มีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อคือการจุดบั้งไฟเสี่ยงและรำเซิ้งถวายบูในหมู่บ้าน นับว่าเป็น งานบุญประเพณีที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในชุมชน ในการจัดเตรียมงานเป็นการเสริมสร้าง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ญาติพี่น้อง บ้านใกล้บ้านไกล พบปะ สังสรรค์ แต่ในปัจจุบันพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟของบ้านดอนเชียงได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจัดเตรียมงาน ของคนในชุมชนน้อยลง ส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำหน้าที่ ซื้อหรือจ้าง หรือเช่าบั้งไฟจุด บั้งไฟเฒ่า และขบวนรำเซิ้งจากหมู่บ้านใกล้เคียงหรือแหล่งให้บริการ เฉพาะทำให้ค่าใช้จ่ายในการจัดงานสูงขึ้นจนเป็นภาระหนักของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ลดลง จุดมุ่งหมายของประเพณีบุญบั้งไฟเป็นไปเพื่อความบันเทิงและการแข่งขันมากกว่าการสืบทอดตำนาน ความเชื่อและศรัทธาต่อการขอฟ้า ขอฝนจากพญาแถนดังในอดีตที่ผ่านมาในอดีตพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร เป็นการสืบทอดตำนาน ความเชื่อ ความศรัทธา ในการขอฟ้าขอฝนจากพญาแถนเช่นเดียวกับบ้านดอนเชียง มีการเตรียมการ ขึ้นตอน เนื้อหา เพื่อสืบสาน ความเชื่อ ความศรัทธา ความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน การมีส่วนร่วม ช่วยเหลือ เอื้ออาทรของคนในชุมชน เช่นเดียวกัน ในปัจจุบันพบว่า ประเพณีบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธรได้เปลี่ยนแปลงไปโดยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวและภาคส่วนธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง องค์กรรัฐและเอกชนมีบทบาทหลักในการจัดงาน ประชาชนหรือชุมชนต่างๆ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของประเพณีบุญบั้งไฟน้อยลง แม้ว่ารูปแบบและพิธีกรรมจะยังคงเหมือนในอดีต แต่คุณค่า ความหมายและจุดประสงค์ของการจัดงานเปลี่ยนแปลงไปจากการสืบทอดตำนานความเชื่อ การสร้างความมี สร้างความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไปสู่ความบันเทิงสนุกสนาน การแข่งขัน การพนันหรือธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น ปัญหาค่าใช้จ่าย การเล่นการพนัน หนีสิน ยาเสพติด แฝงมาในงานบุญ แนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิมของบ้านดอนเชียง ต้องเริ่มต้นจากกลุ่มที่สนใจปัญหาในเรื่องนี้ร่วมกันแล้วสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้าน นำข้อมูลดังกล่าวมาสร้างความเข้าใจ และความตระหนักสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในชุมชน ให้เกิดความเข้าใจขยายออกไปจนกระทั่งมีพลังพอที่จะกำหนดแนวทางการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม โดยอยู่บนพื้นฐานการสืบทอดตำนาน ความเชื่อ และคุณค่าความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมากกว่าการดำรงไว้เพียงรูปแบบพิธีกรรมเท่านั้น การฟื้นฟูอาจเริ่มต้นจากคนที่เข้าใจกลุ่มเล็กไปสู่กลุ่มใหญ่ จากรูปแบบ พิธีกรรมสู่คุณค่าภายในแท้จริง ซึ่งต้องอาศัยการทำงานอย่างต่อเนื่องยาวนาน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา คำผา (2561) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีฮีตสิบสองมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา ด้านการสร้าง ความมั่นคงแก่ระบบครอบครัวและเครือญาติ และด้านการพัฒนาระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและต่างชุมชน ประเพณีฮีตสิบสองมีคุณค่าต่อการพัฒนาในระดับบุคคล ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ ความรู้ ความสามารถ ส่วนการพัฒนาในระดับสังคม ได้แก่ การสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการงบประมาณและช่วยสร้างความภาคภูมิใจ ส่วนคุณค่าต่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การศึกษา การปกครอง การสื่อสารและเทคโนโลยีสุขภาพและสาธารณสุข ส่วนแนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสอง ได้แก่ การกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติประเพณีแต่ละเดือนให้ชัดเจน สอดคล้องกับสภาพสังคม เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายและทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณี

สอดคล้องกับ กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไว (2561) ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง” ผลการศึกษา พบว่า เขตพื้นที่ชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีศักยภาพของพื้นที่ในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนท่ามะโอมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น เช่น บ้านแสนัก บ้านหลุยส์ วัดประตูปอง อีกทั้งยังมีวัฒนธรรม

ประเพณี วิถีชีวิต ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เช่น การฟ้อนผีปู่ย่า ประเพณีตานข้าวหอมต่อประเพณี ตานข้าวใหม่ ประเพณีตานเปรตพลี เป็นต้น และการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมควรใช้ มาตรฐานและตัวชี้วัดการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะชุมชนท่ามะโอเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่ตั้งแต่ โบราณของจังหวัดลำปาง ซึ่งมีโบราณสถานหลายแห่ง และมีวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่มี เอกลักษณ์ของชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีความพร้อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม โดยได้ศึกษาและได้หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการ ปรับปรุงและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชนและสามารถพัฒนากิจกรรมการ ท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตได้และสามารถเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่จะต้องมีการจัดสรร บุคลากรและต้องหาหน่วยงานในการรับผิดชอบและส่งเสริมในเรื่องต่างๆ เช่น การบำรุงรักษาสิ่ง อำนวยความสะดวกในพื้นที่ชุมชนและการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ผลการวิจัยดังกล่าวสรุปประเด็นได้ว่า การศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดย ชุมชนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเพณีในเทศกาลต่างๆ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยว โบราณสถานคือปัจจัยสำคัญต่อชุมชนและนักท่องเที่ยว และผลการวิจัยพบว่า ประชาชนขาดการมี ส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และภาครัฐควร ผู้แทนภาครัฐ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม (Participation) ของประชาชนมากขึ้น ส่วนแนวทางการ จัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางคือการกำหนดนโยบายของรัฐเป็น เครื่องมือที่สำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น รัฐควรเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและการเปิด พื้นที่ให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการชุมชนของตน และองค์กรที่เกี่ยวข้องและคนในชุมชน ไม่ควรมุ่งเน้นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเป็นสำคัญ แต่ควรมุ่งเน้นวัตถุประสงค์และ ความต้องการของเจ้าของชุมชนและประโยชน์ที่ชุมชนพึงจะได้รับอย่างยั่งยืนในทุกๆ ด้าน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน ท้องถิ่น

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า นวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน ท้องถิ่น มีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.28) ซึ่งอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. แนวทางในการสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ

แนวทางในการสร้างสื่อนวัตกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ใน ท้องถิ่น ทั้ง 5 ข้อ โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.28) และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับ ของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การบูรณาการประวัติประเพณีบุญบั้งไฟกับสถานการณ์ปัจจุบัน ในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีอยู่ในระดับใด และความสมบูรณ์ของเนื้อหาแบบสมัยดั้งเดิมของ ประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีอยู่ในระดับใด มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.60) รองลงมา คือ เนื้อหาในสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ เชื่อมโยงประชาคมอาเซียนในระดับใด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.50) และประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่อ อนิเมชัน (Animation) ควรมีความยาวอยู่ในระดับใด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.20) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ความเหมาะสมของการสร้างและพัฒนาสื่อวัตกรรมการเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ด้านเนื้อหาการผลิตสื่อจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

1) การบูรณาการประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) อย่างลงตัว

2) เนื้อหาในสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน

3) มีกล่าวถึงประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่สามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย

2. การสร้างสื่อวัตกรรมการเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น

การสร้างสื่อวัตกรรมการเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่นทั้ง 5 ข้อ โดยภาพรวมมีอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ 4.14) และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงลำดับของค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า การสร้างรสนิยม เส้นหรือสิ่งที่ทำให้เกิดเชื่อในตัวละครการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรประกอบด้วยวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น พญาแถน พระยาคนคาก และท้าวผาแดงนางไอ่คำ ในระดับใด มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}$ 4.70) รองลงมา คือ ภาพประกอบสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ควรมีความกลมกลืนแบบธรรมชาติและเอกลักษณ์ของประเพณีในระดับใด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.60) และรองลงมา คือ เสียงประกอบสื่อ (Soundtrack) และเสียงประกอบการบรรยายควรเป็นเสียงดนตรีพื้นบ้านหรือเสียงจากธรรมชาติในระดับใด และภาพ เสียง และตัวอักษรควรบรรยายเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระดับใด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ 4.00) ตามลำดับ

จากข้อมูลดังกล่าวอธิบายได้ว่า ความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อสื่อด้านภาพและเสียงจะต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) การสร้างรสนิยม เส้นหรือสิ่งที่ทำให้เกิดเชื่อในตัวละครอนิเมชัน (Animation) ควรประกอบด้วยวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างเหมาะสม 2) ภาพประกอบสื่ออนิเมชัน (Animation) ควรมีความกลมกลืนแบบธรรมชาติและเอกลักษณ์ของประเพณีท้องถิ่นในปัจจุบัน และ 3) เสียงประกอบสื่อ (Soundtrack) และเสียงประกอบการบรรยายควรมีเสียงดนตรีพื้นบ้านหรือเสียงจากธรรมชาติมาประกอบการนำเสนอข้อมูล ส่วนประเด็นของภาพ เสียง และตัวอักษร (Subtitle) ควรบรรยายเนื้อหาที่มีความเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย

ซึ่งได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรทิพย์ ไชยโส (2556) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการประเมินการเรียนรู้ของนิสิตครูเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน” ผลการวิจัยพบว่า นิสิตนักศึกษามากกว่าร้อยละ 50 มีสมรรถนะในด้านการประเมินอยู่ในระดับดีมาก และมีจำนวนนิสิตนักศึกษามากกว่าร้อยละ 90 ที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ทั้งนี้ มีสมรรถนะด้านการประเมินที่นิสิตนักศึกษาครูได้รับการพัฒนา 9 สมรรถนะ ซึ่งประกอบด้วย (1) สมรรถนะในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมินและสิ่งที่ประเมิน (2) สมรรถนะในการให้ผลย้อนกลับกับผู้เรียน (3) สมรรถนะในการสร้างและใช้เครื่องมือในการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน (4) สมรรถนะในการให้คะแนนและการแปลความหมายของคะแนน (5) สมรรถนะในการออกแบบ

การประเมินสภาพจริง (6) สมรรถนะในการตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือประเมิน (7) สมรรถนะในการให้ระดับคะแนนและการรายงานผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (8) สมรรถนะในการใช้ผลการประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู และ (9) สมรรถนะในด้านการจัดทำโครงการในการออกแบบการประเมินการเรียนรู้ อาจารย์ที่ใช้นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นส่วนใหญ่มีความเห็นว่าคู่มือและกิจกรรมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก นิสิตนักศึกษาที่เรียนรายงานว่าได้เรียนรู้ตามบทเรียนที่เรียนและตระหนักว่าสมรรถนะด้านการประเมินเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับครูที่จะนำไปใช้ในการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนต่อไป

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **รติยา นิสะโสกะ (2557)** ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญบั้งไฟสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้า กรณีศึกษา :ประเพณีบุญบั้งไฟหมู่บ้านไผ่ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์” ผลการศึกษาพบว่า การกลายเป็นสินค้าของประเพณีบุญบั้งไฟในหมู่บ้านไผ่ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) กระบวนการทำให้เป็นสินค้าด้วยการสร้างความหมายให้กับประเพณีบุญบั้งไฟ ไม่ว่าจะเป็นการอ้างอิงบทบาทและหน้าที่ของประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิม และการสร้างความหมายกับงานด้วยการเป็นงานระดับตำบลกลางใหญ่ที่มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ มีกิจกรรมต่างๆ มากมายที่เกิดขึ้นใหม่ (2) กระบวนการทำให้เป็นมาตรฐานผ่านการเป็นงานระดับตำบลและการทำประกันอุบัติเหตุภายในงาน (3) การผลิตจำนวนมากจากสินค้าที่เป็นนามธรรมอย่างการจัดบั้งไฟสวดเป็นจำนวนมาก และการผลิตจำนวนมากจากสินค้านามธรรมที่เป็นสินค้าปลีกย่อยที่อยู่ภายในงาน และ (4) การผลิตซ้ำ (Reproduction) ผ่านสื่อต่างๆ และการผลิตซ้ำการพนันให้มีความแพร่หลายมากขึ้น ด้วยกระบวนการกลายเป็นสินค้าที่กล่าวไปข้างต้น จึงทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟของหมู่บ้านไผ่กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีส่วนทำให้เกิด ผลกระทบทั้งทางด้านบวกและผลกระทบทางลบที่มีต่อเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมหมู่บ้านไผ่

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2558)** ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรือเสาะ จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอรือเสาะ จังหวัดสงขลา มีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้อง และภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของครอบครัว ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนยังคงมีรุ่นหลาน สืบทอดต่อๆ กันมา จนถึงปัจจุบันแต่เป็นที่น่าเสียดายที่ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งในปัจจุบันแทบจะไม่มีใครเห็นและไม่มีผู้สืบทอด ทั้งนี้เพราะอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงจนภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นคงเหลืออยู่เพียงคำบอกเล่าเท่านั้น ในส่วนของการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ พบว่า การสร้างกลุ่มอนุรักษ์ของแต่ละภูมิปัญญา การส่งเสริมและกระบวนการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและสถาบันทางศาสนาเป็นสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะและการแสดงความคิดเห็นว่าสามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาสื่อนวัตกรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ
อนึ่ง เพื่อเป็นการตอบโจทย์การวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยแปลผลการวิจัยที่ได้รับจากข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data) และข้อมูลเชิง
คุณภาพ (Qualitative Data) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) แล้วนำมาเป็นกรอบ
ในการสร้างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ

2) ผู้วิจัยจัดทำโครงร่างสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟตามกรอบของ
ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามเชิงปริมาณและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

3) ผู้วิจัยได้นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟ (ฉบับร่าง) ไปให้
ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสื่ออนิเมชัน (Animation) และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม จำนวน
23 คน ให้ทำการตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาและความเหมาะสมของสื่อ พร้อมทั้งปรับปรุง
ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งนำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟที่
ปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสมบูรณ์อีกครั้ง
หนึ่งเพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในสื่อที่ผลิตขึ้นมา

4) นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ประเพณีบุญบั้งไฟที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของ
ผู้เชี่ยวชาญแล้วไปสอบถามความถูกต้องตามวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการ “Data
Triangulation” หรือการเปรียบเทียบและตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จาก
การสัมภาษณ์ครั้งแรกมาเปรียบเทียบความเสถียรของข้อมูลกับข้อมูลปัจจุบันของผู้ให้สัมภาษณ์
(Pre date-Post data) จำนวน 23 คน (ใช้กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ชุดเดิม)

5) นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ไปตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วย
วิธีการ “Data Triangulation” หรือ “การเปรียบเทียบและตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลโดยนำ
ข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกับระหว่างครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3

6) นำสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ไปประยุกต์ใช้ในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟและ
นำไปเผยแพร่ในส่วนงานต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ส่วนงานราชการที่
เกี่ยวข้องในจังหวัดยโสธร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน โรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ เป็นต้น

5.3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้ให้ข้อมูล

5.3.1. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้ให้สัมภาษณ์

1) สมาชิกในชุมชน/ชาวบ้านควรมีการส่งต่อภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมประเพณีสู่คน
รุ่นใหม่ โดยเน้นสร้างความรู้ ความเข้าใจในสาระสำคัญของงานประเพณีพิธีกรรมเพื่อให้คนรุ่นใหม่มี
การสืบต่องานประเพณีพิธีกรรมต่อไปโดยไม่หลงลืมวัตถุประสงค์และอูบายวิธีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ

2) ภาครัฐ ผู้แทนภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดนโยบาย
เกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยอาศัยรากฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว
และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรม
รวมทั้งการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การประยุกต์และการสร้างใหม่อย่างเหมาะสม

3) หน่วยงานการศึกษา/สถาบันการศึกษาทุกระดับควรมีการกำหนดหลักสูตร
การศึกษาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านอื่นๆ เพื่อให้เยาวชน

รุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นฐานของตนควบคู่ไปกับวิทยาการสมัยใหม่ เป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การหวงแหน รักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

4) หน่วยงานส่วนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีร่วมกับชาวบ้าน รวมถึงการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของประเพณีพิธีกรรม อันจะนำมาซึ่งการเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม และดำเนินงานด้านวัฒนธรรมประเพณีอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้ผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถขยายต่อไปในทัศนะที่กว้างมากขึ้นอันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาถึงการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ผู้ทำวิจัยจึงขอเสนอแนะประเด็นสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรมีการศึกษาวิจัยการเสริมสร้างรายได้ของชุมชนวิถีวิถีประเพณีท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในระดับจุลภาคและมหภาค

2) ควรศึกษารูปแบบการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรมจากประเพณีในสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) หรือระบบออนไลน์ (Online) ในยุคศตวรรษที่ 21

3) ควรมีการศึกษาวิจัยด้านการสร้างเครือข่ายการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือพลเมืองยุคดิจิทัล (Digital Citizen) กับความยั่งยืนของวัฒนธรรมท้องถิ่น

บรรณานุกรม

1. ตำรา หนังสือ เอกสาร

- กมล เวียสุวรรณ และนิตยา เวียสุวรรณ. (2540). แนวคิดการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์.
- กองวิจัยทางการศึกษา. (2545). การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กันยารวรรณ์ กำเนิดสินธุ์. (2560). การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบางน้ำผึ้งในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การทำงานแนววัฒนธรรมชุมชนโดยถ้อยมนุสย์เป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ: สมาคมทอกลีแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กาญจนา คำผา. (2561). แนวทางการสืบทอดประเพณีฮีตสิบสองเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กิดานันท์ มลิทอง. (2548). เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการศึกษา. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- กิ่งแก้ว อาริรักษ์และคณะ. (2548). การจัดการความรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมธีพิปส์.
- ครรชิต มาลัยวงศ์. (2540). ทัศนะไอที. สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- จรรยา วงศ์สายัณห์. (2520). การศึกษากับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อรุณ.
- จักรกฤษณ์ นรินดิฬการ. (2527). การบริหารงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2527). สภาพทางเศรษฐกิจการเมืองสังคมและวัฒนธรรมของสังคมหมู่บ้านชนบทกับการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสการพิมพ์.
- ชนาธิป พรกุล. (2554). การออกแบบการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2521). หลักการทฤษฎีเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา. กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.
- ณัฐพล ชันธไชย. (2527). แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2543). ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม. ในเอกสารการสอนชุดวิชา คหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ถนอมพร เลหาจรัสแสง. (2541). คอมพิวเตอร์ช่วยสอน. กรุงเทพฯ: วงกลมโปรดักชั่น.
- ทองใบ สุดซารี. (2549). การวิจัยเชิงปฏิบัติการทางธุรกิจ: เทคนิคนอกเหนือตำรา. อุบลราชธานี: คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ทิตนา แหมมณี. (2548). รูปแบบการเรียนการสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ทิตินา แคมมณี. (2552). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพศักดิ์ บุญรัตนพันธุ์. (2550). *เอกสารการเรียนรู้การทำวิจัยด้วยตนเอง*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). *ความเชื่อพื้นฐานอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3), กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล ตันธสุเรศชัย และคณะ. (2534). *การใช้การศึกษาทางไกลสำหรับการศึกษานอกระบบในประเทศไทย*. เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาทางไกล หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นภาพรณ์ อัจฉริยะกุล และพิไลพรณ ปุกหุด. (2542). *สื่อภาพทัศน์*. เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภาพนิ่งและภาพยนตร์ หน่วยที่ 14. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นรินทร์ชัย พัฒนาพงศ์ Peter Oakley and David Marsden. (2533). *แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: กองแปลและวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ และศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). *ประวัติศาสตร์แห่งชาติ “ซ่อม” ฉบับเก่า “สร้างฉบับใหม่”*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ. (2534). *ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท*. ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน หน่วยที่ 1-7 (พิมพ์ครั้งที่ 2), นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2542). *นวัตกรรมการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปกรณ ปรียากร. (2538). *ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สามเจริญพานิช.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2), พ.ศ. 2545
- พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2530). *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรเพ็ญ ฤทธิลัน. (2554). *การวัดและประเมินผลการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3), มหาสารคาม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พรทิพย์ ไชยโส. (2556). *การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการประเมินการเรียนรู้ของนิสิตครูเพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียน*. สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข (2552). *Backward Design and Child – Centered*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุวัฒน์ จุฑาเมธี. (2536). *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชกิจจานุเบกษา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*.

(พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วิภาวี พิจิตบันดาล. (2545). *การเคลื่อนย้ายกำลังคน*. ในเอกสารการสอนประมวล สารະชุตริชา

เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2538). *ค้นหาเมืองโบราณ*. กรุงเทพฯ: ด้านสุธการพิมพ์.

สนธยา พลศรี. (2547). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สมยศ พุ่มหว่า. (2534). *การพัฒนาชนบท*. สงขลา: ภาควิชาพัฒนาการเกษตร

คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.).(2542). *นวัตกรรมในภาคบริการ*

นวัตกรรม: กุญแจสู่ความสำเร็จของประเทศไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ:

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

เสถียร เชยประทับ. (2528). *การสื่อสารและการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์.

สุนทร โคมิน. (2522). *ผลกระทบของการพัฒนาในแง่ภูมิของจิตวิทยาสังคม*. พัฒนบริหารศาสตร์.

สมิตร คุณานุกร. (2542). *กระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อคิน รพณ์. (2536). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสการพิมพ์.

อรพินท สฟโชคชัย. (2538). *การมีส่วนร่วมของประชาชน*. รายงานการประชุมวิชาการ

ประจำปี 2538 เล่ม 4 เรื่องการสร้างความมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน.

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

2. งานวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจัย

กองทุนพัฒนานวัตกรรม. (2545). *เพาะปลูกความคิดให้ดอกผลทางเศรษฐกิจ*. *วารสาร MBA*.

ปีที่ 4 (เล่มที่ 38), หน้า 138.

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2561). *แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโอ*

อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*. 6(1) 131-148

จิตรลดา พิศาลสุพงศ์ และสุพัตรา ศรีภูมิเพชร. (2560). *การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย*

และนวัตกรรม. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 54(4) 51-54.

ชม รุจิยากร. (2555). *ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาประเพณี*

บุญบั้งไฟอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชานนท์ วิสุทธิชานนท์. (2558). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน*

อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ดาหวัน ธงศรี. (2555). *การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (อีสานใต้) ของห้องสมุด*

โรงเรียน. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ทศพล กฤตยพิสิฐ. (2538). การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้านเขตหนองจอกที่มีต่อโครงการ/กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง “บวร” และ “บรม” เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทัศนวรรณ โพธิ์ศรีเรือง. (2553). การจัดการความรู้เรื่องประเพณีบุญบั้งไฟ :กรณีศึกษาอำเภอโนนสังจังหวัดหนองบัวลำภู. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธิดาทิตย์ จันคนา. (2544). การสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน เรื่องสัตว์น่ารักในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ชัยงใหม่: ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญส่ง ครูศรี และปรีชา ชูรัตน์ (2524.) ประเพณีบุญบั้งไฟ. ภาคนิพนธ์. ค.บ. : สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยครูนครราชสีมา.
- ปวีรรต สมนึก. (2558). การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง “ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว”. วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, ปีที่ 11 (ฉบับที่ 1), หน้า 4-17
- ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ และคณะ. (2554). การท่องเที่ยวและวัฒนธรรม :กรณีบุญบั้งไฟของอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พีรพล ไชยพงศ์. (2539). การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของประชาชน:ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทุมแบน จังหวัดสมุทรสาคร. ภาคนิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม, สถาบันพัฒนาบัณฑิตบริหารศาสตร์.
- ภาณุมาศ แก้วพิลึก. (2552). การจัดการงานประเพณีบุญบั้งไฟขององค์การบริหารส่วนตำบลนาคำ อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร. การศึกษาอิสระ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภูสิทธิ์ ขันติกุล. (2552). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนกับการพัฒนาชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร. สถาบันวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ภัทรวรรณ จันทรศิริ. (2560). การศึกษาแนวทางการฟื้นฟูประเพณีบุญบั้งไฟแบบดั้งเดิมโดยการมีส่วนร่วมของเด็กเยาวชนและชุมชนบ้านดอนเชียง ตำบลลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร. รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- มารยาท กิจสุวรรณ. (2526). ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย. วารสารวัฒนธรรมไทย, 22 (6), 14-20.
- รติยา นิสะโสกะ. (2557). การเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญบั้งไฟสู่กระบวนการกลายเป็นสินค้า กรณีศึกษา: ประเพณีบุญบั้งไฟหมู่บ้านไผ่ ตำบลกลางใหญ่ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนิสา จันทรเลขา. (2551). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องส่วนประสมผลิตภัณฑ์ของนักศึกษาระดับ อนุปริญญา วิทยาลัยชุมชนสระแก้ว ด้วยการสอนโดยใช้สื่อวีดิทัศน์. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์วิทยาลัยชุมชนสระแก้ว.

- สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล. (2539). *แนวคิดและเครื่องชี้วัดการพัฒนาสังคม และคุณภาพชีวิตของประเทศไทยในการพัฒนาแนวคิดและเครื่องชี้วัดทางสังคม และคุณภาพชีวิตในต่างประเทศ*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุนันทา กิณรีวงศ์. (2554). *ชาติพันธุ์วรรณาแห่งการสื่อสาร :กรณีศึกษางานประเพณีบุญบั้งไฟ ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อมต ชุมพล. (2554). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการคิดสังเคราะห์และการรู้สารสนเทศของนิสิตระดับปริญญาตรีที่เรียนด้วยบทเรียนออนไลน์แบบ Big 6 skills กับบทเรียนออนไลน์แบบปกติ*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีทางการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อรพินท สฟโชคชัย. (2538). *การมีส่วนร่วมของประชาชน*. รายงานการประชุมวิชาการ ประจำปี 2538 เล่ม 4 เรื่องการสร้างความมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

3. เอกสารต่างประเทศ

- Bersin, Josh. (2004). *The Blended Learning Book: Best Practices, Proven Methodologies, and Lessons Learned Hardcover* – October 7, 2004.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980). *Participations place in rural development: Seeking clarity through specificity*. New York: World Developments.
- McKeown, M. (2008). *The Truth About Innovation*. London, Prentice Hall.
- Tambiah, S.J. (1970). *Buddhism and the Spirit in Northeast Thailand*. Cambridge University Press.
- William W. Reeder. (1974). *Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State*. Cornell University. (Unpublished Ph.D. Dissertation).

4. สื่ออิเล็กทรอนิกส์/เว็บไซต์

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). *วรรณกรรมพื้นบ้าน*. (ออนไลน์).
จาก <http://www.kpsw.ac.th/teacher/chantana>.
เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2560.
- เกียรติพงษ์ อุดมชนะธีระ. (2562). *กระบวนการแห่งการสร้างนวัตกรรม*. (ออนไลน์).
จาก <https://www.iok2u.com/index.php/article/innovation>
เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2562.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2562). *ขั้นตอนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา*. (ออนไลน์).
จาก <https://www.Bangkok.ac.th> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2562.

- ณรงค์ ชัยบังคม. (2562). *การพัฒนานวัตกรรม*. (ออนไลน์)
 จาก <https://sites.google.com> วิทยาลัยเทคโนโลยีชัยบาดาล.
 เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2562.
- ประตุสู่อีสาน. (2560). *บุญบั้งไฟ*. (ออนไลน์). จาก <https://www.isangate.com>.
 เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2560.
- เย็นใจ เลหาณิช. *บุญบั้งไฟ*. (2560). (ออนไลน์)
 จาก <http://nittaya357.blogspot.com/technology>.
 เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2560.
- ศรีเลา เกษพรหม. (2560). *บูชาแถน ขอให้ฝนตก*. (ออนไลน์)
 จาก <http://www.sri.cmu.ac.th/~elanna/elanna51/cere/cere1-09.html>
 เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2561.
- ศศิมา สุขสว่าง. (2562). *การพัฒนานวัตกรรมในองค์กร*. (ออนไลน์).
 จาก <https://www.sasimasuk.com/> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2562.
- สำนักงานจังหวัดยโสธร. (2560). *จังหวัดยโสธร*. (ออนไลน์)
 จาก <http://www.yasothon.go.th/> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2560.
- สรัญญา อาษาไชย. (2562). *การสร้างนวัตกรรมจากงานประจำ*. (ออนไลน์).
 จาก <https://erp.mju.ac.th/> เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2562.
- Wikipedia. *นวัตกรรม*. (2560). (ออนไลน์). จาก <https://th.wikipedia.org/wiki>
 เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2560.
- Wikipedia. *ประเพณีไทย*. (2560). (ออนไลน์) จาก <http://siamtradition.blogspot>,
 เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2560

ภาคผนวก ก.
(แบบสอบถามชุดที่ 1-3)

แบบสอบถาม ชุดที่ 1

การวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ
2. แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ
  - ตอนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไปและข้อมูลเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ
  - ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ
  - ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมและการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ
  - ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม
3. แบบสอบถามแต่ละตอนจะมีคำชี้แจงของตอนนั้นๆ เพื่อผู้ตอบแบบสอบถามจะได้ทราบว่าต้องทำอะไรอย่างไรเพื่อให้การตอบเป็นไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์ กรุณาอ่านคำชี้แจงก่อนแล้วจึงตอบแบบสอบถาม
4. ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามฉบับนี้ของท่านจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น โดยจะไม่มีผลต่อการปฏิบัติงานและสถานภาพการประกอบอาชีพของท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี

กราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง

วิภาชน์ เทศน์ธรรม

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านเพียงข้อเดียวและโปรดกรอกข้อความในช่องว่าง

1. เพศ

- ☐ ชาย
☐ หญิง

2. อายุ

- ☐ ต่ำกว่า 20 ปี
☐ 20-30 ปี
☐ 31-40 ปี
☐ 41-50 ปี
☐ 51-60 ปี
☐ 61 ปีขึ้นไป

3. อาชีพ

- ☐ เกษตรกรรม
☐ ค้าขาย
☐ รับจ้างทั่วไป
☐ รับราชการ
☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

4. ระดับการศึกษา

- ☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา
☐ ระดับมัธยมศึกษา
☐ ระดับปริญญาตรี
☐ ระดับปริญญาโท
☐ ระดับปริญญาเอก
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 คำถามข้อมูลเพื่อการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความที่ละข้อแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านในระดับต่างๆ ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาระดับคะแนน ดังนี้

ระดับ 5	หมายถึง	มากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง	มาก
ระดับ 3	หมายถึง	ปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง	น้อย
ระดับ 1	หมายถึง	น้อยที่สุด

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น						
1	การสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น					
2	การสร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น					
3	การบริหารจัดการงบประมาณสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่น					
4	การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการสืบสาน					
5	การประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายและทันสมัย					
ด้านความเชื่อประเพณีบุญบั้งไฟ						
1	การบวงสรวงหรือการบูชาผีแถนหรือเทวดาด้วยเครื่องสังเวยและดอกไม้ธูปเทียน					
2	การขอฝนเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล					
3	ทำให้เกิดความสามัคคี รักใคร่ปรองดองระหว่างหมู่บ้านชุมชนและประชาชน					
4	การขอฝนขอฟ้าจากพญาแถนด้วยการสื่อสารผ่านบั้งไฟ					
5	เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนอีสาน					
ด้านกิจกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ						
1	การรำเซิ้งบั้งไฟ					
2	การจัดบั้งไฟ					
3	การรำเซิ้งบูชาศาลปู่ตาของหมู่บ้าน					
4	การประกวดขบวนบั้งไฟสวยงาม					
5	การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่					
ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ						
1	การส่งเสริมและการสร้างความร่วมมือจากชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันทางศาสนา					
2	การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดนิทรรศการประเพณีบุญบั้งไฟ					

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
ด้านการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ						
3	ผู้แทนชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนกำหนดรูปแบบการจัดงานบุญบั้งไฟ					
4	หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันศาสนาทำกิจกรรมร่วมกัน					
5	เยาวชนและประชาชนทั่วไปร่วมกิจกรรมทุกขั้นตอน					

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการนำหลักอารักขสัมปทามาใช้เพื่อการสร้างสื่อนวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความที่ละข้อแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านในระดับต่างๆ ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาระดับคะแนน ดังนี้

ระดับ 5	หมายถึง	มากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง	มาก
ระดับ 3	หมายถึง	ปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง	น้อย
ระดับ 1	หมายถึง	น้อยที่สุด

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับพฤติกรรม				
		5	4	3	2	1
ด้านการอนุรักษ์ประวัติประเพณีโบราณของบุญบั้งไฟ						
1	การเล่าเรื่องประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้ลูกหลานฟัง					
2	การอธิบายเรื่องประวัติประเพณีบุญบั้งไฟให้เพื่อนๆ ฟัง					
3	การจดบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟไว้					
4	การบันทึกเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออิเล็กทรอนิกส์					
5	การนำเสนอเรื่องราวประเพณีบุญบั้งไฟในรูปแบบเอกสารหรือโปสเตอร์					
ด้านการอนุรักษ์รูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟ						
1	รณรงค์เพื่อให้การจัดประเพณีบุญบั้งไฟเป็นไปอย่างถูกต้อง					
2	ห้ามชุมชนไม่ให้มีการแสดงกิจกรรมที่ผิดเพี้ยนจากประเพณี					
3	ส่งเสริมให้มีศิลปะการแสดงที่สอดคล้องกับประเพณีบุญบั้งไฟโบราณ					
4	อธิบายการแต่งกายที่เหมาะสมและถูกต้องกับงานประเพณีบุญบั้งไฟ					
5	การรักษาารูปแบบประเพณีบุญบั้งไฟที่ดีงามแบบดั้งเดิม					

ด้านการอนุรักษ์กิจกรรมต่างๆ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ						
1	การให้ทุนทรัพย์ส่งเสริมกิจกรรมการแสดงอันเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชน					
2	การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ					
3	จัดให้มีการถ่ายทอดการรำเซิ้งบั้งไฟจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่					
4	การเพิ่มรางวัลในกิจกรรมการประกวดขบวนบั้งไฟสวยงามและอื่นๆ					
5	การเผยแพร่กิจกรรมงานประเพณีบุญบั้งไฟด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง					
ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์						
1	สนับสนุนและจัดให้มีพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟ					
2	จัดให้มีการอบรมหลักสูตรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์					
3	การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์					
4	การติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ					
5	จัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์					
ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชื่อมโยงประชาคมอาเซียน						
1	การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟกับประเทศในประชาคมอาเซียน					
2	การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวงานประเพณีบุญบั้งไฟเชิงอนุรักษ์ด้วยภาษาในกลุ่มประชาคมอาเซียน					
3	การจัดทำสื่อมัลติมีเดียงานประเพณีบุญบั้งไฟเผยแพร่ในกลุ่มประชาคมอาเซียน					
4	การจัดสัมมนาโครงการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลุ่มประชาคมอาเซียน					
5	การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับความต้องการในกลุ่มประชาคมอาเซียน					

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

4.1. ด้านการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

.....

.....

.....

.....

.....

4.2. ด้านการสร้างสื่อวัตกรรมการสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

.....

.....

.....

.....

.....

4.3. ด้านอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

กราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง
วิภาชน์ เทศน์ธรรม
หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสอบถาม ชุดที่ 2

การวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ
2. แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ
ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาขอสื่อนวัตกรรม
ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการติดต่อ ด้านภาพและเสียง
3. แบบสอบถามแต่ละตอนจะมีคำชี้แจงของตอนนั้นๆ เพื่อผู้ตอบแบบสอบถามจะได้ทราบว่าต้องทำอะไรอย่างไรเพื่อให้การตอบเป็นไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์กรุณาอ่านคำชี้แจงก่อนแล้วจึงตอบแบบสอบถาม
4. ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามฉบับนี้ใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้นไม่มีผลต่อการปฏิบัติงานและสถานภาพการประกอบอาชีพของท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี

กราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง

วิภาชน์ เทศน์ธรรม

หัวหน้าโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเนื้อหาการผลิตสื่อ

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความที่ละข้อแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านในระดับต่างๆ ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาระดับคะแนน ดังนี้

ระดับ	5	หมายถึง	มากที่สุด
ระดับ	4	หมายถึง	มาก
ระดับ	3	หมายถึง	ปานกลาง
ระดับ	2	หมายถึง	น้อย
ระดับ	1	หมายถึง	น้อยที่สุด

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
ด้านความเหมาะสมด้านเนื้อหา						
1	ประวัติของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชั่น (Animation) ควรมีความยาวอยู่ในระดับใด					
2	การบูรณาการประวัติประเพณีบุญบั้งไฟกับสถานการณ์ปัจจุบันในสื่ออนิเมชั่น (Animation) ควรมีอยู่ในระดับใด					
3	ภาษาที่ใช้บรรยายควรมีทั้งภาษาไทย ภาษาท้องถิ่น และมีคำบรรยายประกอบ (Subtitle)					
4	ความสมบูรณ์ของเนื้อหาแบบสมัยดั้งเดิมของประเพณีบุญบั้งไฟในสื่ออนิเมชั่น (Animation) ควรมีอยู่ในระดับใด					
5.	เนื้อหาในสื่ออนิเมชั่น (Animation) ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เชื่อมโยงประชาคมอาเซียนในระดับใด					

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านเทคนิคการตัดต่อ ด้านภาพ และเสียง

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความที่ละข้อแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านในระดับต่างๆ ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาระดับคะแนน ดังนี้

ระดับ	5	หมายถึง	มากที่สุด
ระดับ	4	หมายถึง	มาก
ระดับ	3	หมายถึง	ปานกลาง
ระดับ	2	หมายถึง	น้อย
ระดับ	1	หมายถึง	น้อยที่สุด

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
ด้านความเหมาะสมทางเทคนิคการตัดต่อด้านภาพและเสียง						
1	ภาพประกอบสื่ออนิเมชั่น (Animation) ควรมีความกลมกลืนแบบธรรมชาติและเอกลักษณ์ของประเพณีในระดับใด					

(ต่อ)

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
ด้านความเหมาะสมทางเทคนิคการตัดต่อด้านภาพ และเสียง						
2	การสร้างรสนิยม เสน่ห์หรือสิ่งที่ทำให้เกิดเชื่อในตัวละครอนิเมชั่น (Animation) ควรประกอบด้วยวรรณกรรมของท้องถิ่น เช่น พญาแถน พระยาคันคาก และท้าวผาแดง-นางไอ่คำ ในระดับใด					
3	เสียงประกอบสื่อ (Soundtrack) และเสียงประกอบการบรรยาย ควรเป็นเสียงดนตรีพื้นบ้านหรือเสียงจากธรรมชาติในระดับใด					
4	ภาษาที่ใช้บรรยายมีควรมีทั้งภาษาไทยหรือภาษาท้องถิ่น และมีคำบรรยายประกอบ (Subtitle)					
5	ภาพ เสียง และตัวอักษรควรบรรยายเชื่อมโยงสู่ประชาคมอาเซียนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระดับใด					

กราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง

วิภาชน์ เทคนัธรรม

หัวหน้าโครงการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ
เรื่อง การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

คำชี้แจง

ผู้วิจัยขอความกรุณาจากท่าน ในฐานะที่ตัวแทนของประชาชนจังหวัดยโสธร ได้กรุณาเสียสละเวลาให้ข้อมูลอย่างละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งข้อมูลที่ได้จะปกปิดเป็นความลับ ไม่ส่งผลกระทบใดๆ ต่อผู้ให้ข้อมูล และผู้วิจัยจะนำมารวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์เชิงวิชาการในภาพรวม เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ การสืบสาน และการสร้างคุณค่าวัฒนธรรมประเพณีเพื่อเสริมสร้างการสร้างและพัฒนาสื่อ นวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ต่อไป

1. ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของชาว จังหวัดยโสธร ประเพณีดังกล่าวได้สะท้อนนัยยะสำคัญทางสังคมอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีบุญบั้งไฟมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษเราจะสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามให้อยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนในปัจจุบันด้วยวิธีการอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. การประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟผ่านสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) มีความเป็นไปได้และความเหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. สื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) ที่ดีและเหมาะสมกับการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีลักษณะเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. หากมีการสื่อการ์ตูนอนิเมชัน (Animation) เพื่อการประชาสัมพันธ์ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ควรมีการนำไปประยุกต์ใช้อย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้ให้สัมภาษณ์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้ให้การสัมภาษณ์ ลำดับที่.....

ผู้สัมภาษณ์.....

ผู้บันทึกข้อมูล.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....

สถานที่.....

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถาม

วิภาชน์ เทศน์ธรรม

หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ข.
(ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย)

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เรื่อง การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ

1. พระครูประสิทธิ์ศีลคุณ, ดร.

การศึกษา

- ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา)
- ศน.ม. (พุทธศาสนาและปรัชญา)
- ศน.บ. (ปรัชญา)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- เจ้าอาวาส วัดศรีธรรมาราม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- อาจารย์ผู้บรรยายพิเศษ มมร. วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ผู้เชี่ยวชาญด้านความถูกต้องและความเหมาะสมด้านเนื้อหา

2. ดร.พูนศักดิ์ วิเศษแก้ว

การศึกษา

- ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา)
- ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา)
- กศ.บ. (พลศึกษา)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- รองผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลสุขวิทยากร ตั้งตรงจิตร 15 จังหวัดยโสธร
- อาจารย์ผู้บรรยายพิเศษ มมร. วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
- นักวิจัย/นักวิชาการอิสระ

ผู้เชี่ยวชาญด้านความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง

3. ดร.วรวัฒน์ บุญดี

วุฒิการศึกษา

- ปร.ด. (เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา)
- กศ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา)
- ศษ.บ. (บริหารการศึกษา)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำ วิทยาลัยเทคนิคยโสธร จังหวัดยโสธร
- อาจารย์ผู้บรรยายพิเศษ มมร. วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
- นักวิจัย/นักวิชาการอิสระ

ผู้เชี่ยวชาญด้านความถูกต้องและความเหมาะสมด้านเนื้อหา

4. ดร.พวงคำ ทองทั่ว

วุฒิการศึกษา

- ศศ.บ. (การจัดการทั่วไป)
- ศศ.ม. (การวิเคราะห์และการวางแผนทางสังคม)
- ปร.ด. (วัฒนธรรมศาสตร์)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- วัฒนธรรมจังหวัดยโสธร
- ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม
- นักวิชาการอิสระ
- ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมไทยและวรรณกรรมท้องถิ่น
- ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอีสาน

ผู้เชี่ยวชาญด้านความถูกต้องและความเหมาะสมด้านเนื้อหา

5. ดร.สมปอง จันทคง

วุฒิการศึกษา

- ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา)
- ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา)
- ค.บ. (ภาษาไทย)

ตำแหน่งปัจจุบัน

- ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนยโสธรพิทยาสรรค์
- นักวิชาการอิสระ
- ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมไทยและวรรณกรรมท้องถิ่น
- ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอีสาน

ผู้เชี่ยวชาญด้านความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรง

ภาคผนวก ค.
(ภาพกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ)

ประมวลภาพประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร
โครงการวิจัยเรื่อง การสร้างและพัฒนาสื่อนวัตกรรมเพื่อสืบสานประเพณีบุญบั้งไฟ ปี 2562

ภาพที่ 1 ประเพณีบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ประจำปี 2562

ภาพที่ 2 รถขบวนแห่บั้งไฟ (บั้งไฟเอ้) จังหวัดยโสธร ประจำปี 2562

ภาพที่ 3 รถขบวนแห่บั้งไฟ (บั้งไฟเอ้) จังหวัดยโสธร ประจำปี 2562

ภาพที่ 4 การเข้าร่วมกิจกรรมของวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพที่ 5 การเข้าร่วมกิจกรรมของวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพที่ 6 การเข้าร่วมกิจกรรมของวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพที่ 7 ขบวนฟ้อนรำของนักศึกษา วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพที่ 8 ขบวนฟ้อนรำของนักศึกษา วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพที่ 9 การเข้าร่วมกิจกรรมของวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพที่ 10 การเข้าร่วมกิจกรรมของวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพที่ 11 การเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษาวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพที่ 12 การเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษาวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

ภาพที่ 13 ภาพกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ ยามค่ำคืน

ภาพที่ 14 ภาพกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ ยามค่ำคืน

ภาพที่ 15 การนำบั้งไฟขึ้นฐานจุด

ภาพที่ 16 การนำบั้งไฟขึ้นฐานจุด

ภาพที่ 17 การจุดบั้งไฟบูชาพญาแถน

ภาพที่ 18 การจุดบั้งไฟบูชาพญาแถน

ประวัตินักวิจัย

นางวิภาชน์ เทศน์ธรรม

1. สถานที่ทำงาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ
เลขที่ 174 หมู่ 3 ถนนวารีราชเดช บ้านทุ่งแต่ ตำบลทุ่งแต่
อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร
โทร. 081-877-8124
e-mail wipat2496@gmail.com
2. ประวัติการศึกษา
กศ.บ. (การศึกษาบัณฑิต) สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒบางเขน
ศศ.ม. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม
3. ประวัติการทำงาน
พ.ศ. 2557 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะศึกษาศาสตร์
สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ
4. ผลงานทางวิชาการ
วิภาชน์ เทศน์ธรรม.(2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา
วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. วารสารบัณฑิตศึกษา
ปริทรรศน์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ปีที่ 13 (ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2560)
วิภาชน์ เทศน์ธรรม. (2561). การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างความรู้และการคิด
วิเคราะห์สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ.
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)
  - ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคพื้นอีสาน
  - ศิลปะและหัตถกรรมท้องถิ่นภูไท
  - นักประชาสัมพันธ์
  - นักจัดรายการวิทยุ

ประวัติผู้ช่วยนักวิจัย

พระมหาจิรายุทธ ปโยโค, ผศ.

1. สถานที่ทำงาน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
เลขที่ 174 หมู่ 3 ถนนวารีราชเดช บ้านทุ่งแต่ ตำบลทุ่งแต่
อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร
โทร. 086-007-6355
e-mail jirayut_yut111@hotmail@com
2. ประวัติการศึกษา
ศน.ม. (การจัดการศึกษา)
ศน.บ. (การสอนภาษาไทย)
3. ประวัติการทำงาน : ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
อาจารย์ประจำ คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
4. ผลงานทางวิชาการ
พระมหาจิรายุทธ ปโยโค. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี
ทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่จะสำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และผู้ที่จะ
สำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาวิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ 13 (ฉบับที่ 2
พฤษภาคม - สิงหาคม 2560)
พระมหาจิรายุทธปโยโค. (2561). การบริหารงานสมัยใหม่ตามแนววิถีพุทธเพื่อความมั่นคงขององค์กร.
วารสารบริหารการศึกษาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. ปีที่ 18
(ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน 2561)
พระมหาจิรายุทธ ปโยโค. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาของนักศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย ชั้นปีที่ 5: กรณีศึกษา วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร
ประจำปีการศึกษา 2560. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. ปีที่ 6 (ฉบับที่ 10 ธันวาคม 2562)
5. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)
- ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคพื้นอีสาน

ประวัติผู้ช่วยนักวิจัย

นายพีรพงษ์ แสนสิ่ง

1. สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ เลขที่ 174 หมู่ 3 ถนนวารีราชเดช บ้านทุ่งแต้ ตำบลทุ่งแต้ อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร โทร. 094-282-3352 e-mail pirapong5565@gmail.com
2. ประวัติการศึกษา นักธรรมชั้นเอก, เปรียญธรรม 3 ประโยค ศน.บ. (ศาสนศาสตร์บัณฑิต) สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศษ.ม. (ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต) สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
3. ประวัติการทำงาน พ.ศ.2557 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ
4. ผลงานทางวิชาการ
พีรพงษ์ แสนสิ่ง.(2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ทางพระพุทธศาสนา ของนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และผู้ที่จะสำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลาย : กรณีศึกษาวิทยาลัยศาสนศาสตร์โยธธ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ 13 (ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2560)
พีรพงษ์ แสนสิ่ง. (2562). การประยุกต์ใช้หลักมรรคมีองค์ 8 ในการเสริมสร้างวิถีความพอเพียงของชุมชน เขตอีสานกลาง. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. วิทยาเขตร้อยเอ็ด ปีที่ 8 (ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน พ.ศ. 2562)
5. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)
  - ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น
  - ศาสนาและวัฒนธรรม